EUGEN ȚUGULEA

Unele mărturisiri
(ale lui Chiț-Chiț-Roade-Tot)
despre sine, despre alții
și... altele

www.cimec.ro

Eugen Țugulea

UNELE MĂRTURISIRI

(ALE LUI CHIȚ-CHIȚ-ROADE-TOT)

DESPRE SINE, DESPRE ALȚII ȘI... ALTELE

www.cimec.ro

www.cimec.ro

Eugen Țugulea

UNELE MĂRTURISIRI

(ALE LUI CHIȚ-CHIȚ-ROADE-TOT)

DESPRE SINE, DESPRE ALȚII ȘI... ALTELE

Editura
ARCA
Oradea,
2008

www.cimec.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ŢUGULEA, EUGEN
Unele mărturisiri (ale lui Chiţ-Chiţ-Roade-Tot) despre sine, despre alţii şi altele / Eugen Ţugulea. – Oradea: Arca, 2008
ISBN 978-973-1881-06-5

821.135.1-94

Copertă şi design: Adrian Buzaş

Fotografii din colecţiile autorului şi ale Teatrului de stat Oradea

Pe coperta 1: Eugen Ţugulea în spectacolul "Între noi actorii", 2008

Tipar:
METROPOLIS SRL
Oradea, str. Nicolae Jiga nr 31
Tel: 0729 845 160, 0788 845 160
Tel/Fax: 0259 472 640
e-mail: metropolis@rdslink.ro

Această carte a apărut cu sprijinul Primăriei Municipiului Oradea, prin programul iniţiat de Fundaţia "Academia Civică" - filiala Bihor, cărora autorul le mulţumeşte pentru ajutorul acordat.

www.cimec.ro

Dedic
aceste mărturisiri
tuturor acelora
care vor avea tăria
să le citească
... până la capăt!

www.cimec.ro

www.cimec.ro

CE-AȘ FI VRUT SĂ-I SPUN....

Eugen Țugulea mi-a fost coleg treizeci de ani, din care câțiva și director. Acum câteva luni am fost surprinsă să-l aud spunându-mi, că a scris o carte, și că ar vrea s-o citesc și eu înainte de a o trimite la tipar. Am luat manuscrisul, l-am citit într-o după-amiază și, până spre miezul nopții, l-am dat gata. A doua zi am stat de vorbă: voia să știe ce cred eu despre ce a scris... Am discutat la o cafea, mai bine de-un ceas, (cred că noi doi, cafegii înrăiți, am băut împreună, în cei treizeci de ani, pe puțin o sută de litri de cafea – fiindcă, pentru cine nu știe, în teatru nu începe nimeni, nici o discuție, ce spun eu discuție!, nu scoate nimeni o vorbă, până nu soarbe o gură de cafea). Eu îi spuneam ceva, o părere, o impresie, el începea să-mi explice și să-mi argumenteze... Nu i-am dat cine știe ce sfaturi, nu era cazul, cartea era a lui și numai a lui, amintirile erau ale lui, în fond era acolo chiar viața lui... Sau măcar o parte din ea... Mai degrabă, ne-am adus apoi aminte de alte și alte întâmplări, mai vesele sau mai triste, din anii când am lucrat împreună, sau îl rugam să-mi povestească întâmplări pe care eu le știam doar din poveștile altor colegi mai în vârstă... Ei bine, da, cartea aceasta, cu un titlu cam ciudat, aducând, îi spun și lui, cu titlul unei cărți pentru copii (auzi, „Mărturisirile lui Chiț–Chiț–Roade-Tot despre sine, despre alții și altele..."), nu este nici o carte despre Teatrul din Oradea, nici doar o carte de amintiri, nici măcar un jurnal de actor pensionar, nici o carte de reflecții și păreri despre teatru, ci, este câte puțin din toate, dar mai ales este o carte–confesiune, un prilej pentru autorul ei de a-și limpezi aducerile aminte, de a se defini ca personalitate și, sau mai ales prin tot ce își mai aduce aminte că i s-a întâmplat din fragedă copilărie până mai alaltăieri...

www.cimec.ro

Cam aşa îmi imaginez că ar fi răspuns el, stând întins pe binecunoscuta canapea a celebrului psihanalist: când întrebat, când întrebându-se, când tăcând minute în şir, când speriat de ce scotea pe gură, când încercând să răspundă, cu condiţia să nu trişeze... Şi, ce-i drept, multe i se pot, probabil, reproşa şi lui, căci oameni suntem, dar Eugen nu e în nici un caz un trişor: el poate greşi sau poate judeca greşit un om sau o situaţie, poate fi din cale afară de subiectiv, dar, în nici un caz nu poate fi acuzat că păcăleşte, că se ascunde după cuvinte, că flatează, că se preface. Nu, Eugen nu este şi nu a fost niciodată un ipocrit, deşi în lumea teatrului nu e un lucru neobişnuit să lauzi pe cineva în faţă, pentru ca peste cinci minute, în spate, să spui exact contrarul... Ceea ce i s-a mai reproşat, uneori, a fost încăpăţânarea, o încăpăţânare care i-a adus, nu o dată, neplăceri, şi, în orice caz, nu puţini duşmani.

Dar, la drept vorbind, se spune că numai ticăloşii n-au adversari sau duşmani...

Cartea lui Eugen Ţugulea se citeşte cu plăcere şi cu interes, chiar dacă nu eşti, ca cititor, nici vreun spectator împătimit, deci interesat de viaţa artiştilor – mai ales de cea de dincolo de scenă – nici un om, care-l cunoaşte bine şi vrea să verifice gradul de sinceritate al poveştilor... Dacă eşti curios să ştii care a fost evoluţia unui copil din Moldova, ajuns actor şi director de teatru în Ardeal, de unde n-a mai plecat nicăieri şi unde a trăit, iată, până la şaptezeci de ani pe care nicicum nu-i arată, dacă vrei să mai ştii cum se trăia în anii „societăţii socialiste multilateral dezvoltate", în teatru, în oraşul de pe Criş, şi, în general în România, n-o mai laşi din mână.

Dacă nu este o carte despre teatrul orădean, atunci ce este? – m-a întrebat un coleg care a aflat că mai apare o „carte despre noi". Da, este o carte şi despre teatru, dar, mai ales, despre destinul celui ce-o semnează. E drept că, acum patru-cinci ani, la Paris, regizorul Alexandru Colpacci mi-a spus, mai în glumă, mai în serios, vazând **Monografia teatrului românesc din Oradea** – pe care i-o dusesem cadou – că nici Comedia Franceză nu are o asemenea Monografie impresionantă. Da, aşa e, nu ştiu dacă întâmplător sau nu, despre Teatrul din Oradea şi despre cei care l-au slujit, s-a scris destul de mult „în cărţi", înainte şi după '90 (au apărut volume semnate de Stelian Vasilescu, fostul

www.cimec.ro

secretar literar între anii 1955-1965, de Emanoil Enghel, fostul director al teatrului între anii 1968–1972, două cărți ale mele, și se află în curs de apariție un volum semnat de Mircea Bradu, cel mai longeviv director al instituției – (1977-1992) ceea ce, cred eu, nu e rău deloc, fiindcă peste ani și ani, toate acestea vor deveni, fără îndoială, istorie teatrală, contribuind la o mai bună cunoaștere a instituției și a celor care au muncit în ea, artiști, dar și cei din sectoarele auxiliare, vai, atât de importante în teatru. Dacă nu altora, aceste volume vor constitui un binevenit material documentar măcar pentru viitorii secretari literari sau teme pentru lucrări de licență sau doctorat și, astfel nu vor rămâne necitite... Unii dintre colegii noștri vor fi desigur dezamăgiți că nu sunt nici măcar pomeniți în cartea lui Eugen Țugulea; ei bine, aceștia vor accepta, până la urmă, ideea că nu au ocupat în amintirile autorului un rol atât de important pe cât, poate, credeau ei... Sau că pur și simplu i-ar mai fi trebuit două trei sute de pagini să încerce să vorbească despre toți.

Pe mine una, recunosc, m-a interesat înainte de toate să văd ce anume din viața petrecută în teatru l-a sensibilizat cel mai mult și mai mult pe autor; apoi am fost surprinsă să citesc despre copilăria lui Eugen care, destul de zgârcit cu confesiunile, nu prea ne-a vorbit despre ea în timp ce lucram împreună. E drept că el trecea drept un ins mai „ciufut" – cum l-a numit un coleg, de fapt, asta am înțeles-o mai târziu, el e un moldovean harnic din cale afară, drept care, nici bârfele, nici taclalele excesiv prelungite – mare pierdere de vreme, să recunoaștem – nu l-au interesat niciodată.

„Iar se grăbește Țugulea, observa câte un coleg mai rău de gură, se duce acasă să facă chiftele." De fapt era și puțină invidie în aceste înțepături răutăcioase, pentru că, iată, în timp ce unii se îndreptau cam fără chef spre nu știu ce cantină sau restaurant cu autoservire, să „îmbuce" ceva, el făcea din plăcere ciorbe bune, sarmale și fripturi, spre bucuria Miei, soția lui, reputat psiholog și o femeie fericită, dacă ne gândim bine, căreia îi rămânea astfel timp mai mult pentru curățenie, pentru educarea băiatului și, de ce nu, pentru lectură... De altfel, știu sigur, Mia gătește foarte bine, dar, ca orice femeie, se bucură dacă mai poate „preda ștafeta" bucătăriei, din când în când.

www.cimec.ro

Tocmai terminasem de citit cartea lui Valeriu Moisescu, regizor care a lucrat la Oradea în anii 1959-1961, **Persistența memoriei** și am avut plăcuta surpriză să constat că două-trei amintiri comune din acei ani, legate de un mare actor, Ion (Jeanot) Marinescu sunt aproape identice – și că au fost impresionați de aceleași întâmplări, hazlii, ce-i drept. Păi cum să nu te amuze o întâmplare ca aceasta: la Brad, în spectacolul **Montserrat**, spectacol regizat de Radu Penciulescu, actorul care-l interpreta pe căpitanul Morales – Jean Săndulescu – a trebuit să se întoarcă urgent la Oradea, chemat de directorul de atunci, Andrei Dauer, să-l înlocuiască pe George Pintilescu în rolul lui Ionel din **Tache, Ianke și Cadâr,** și a trebuit să intre în rol chiar el, Valeriu Moisescu, el care se afla acolo doar în calitate de șef de secție. Cum habar n-avea ce să zică, pe unde să intre în scenă și când, s-a lăsat în voia celor șase actori care-i interpretau pe ostaticii ce trebuiau omorâți din oră în oră , dacă nu mărturiseau... Împins în scenă de colegi, cu urechea ciulită la sufler, Valerică Moisescu nu prea știa ce să spună. Jeanot îl întreabă cât e ora, el se fâstâcește, se uită la ceasul de pe mână și spune ora reală... Jeanot îl îndeamnă să se uite la ceasul din turn, în speranța că, ieșind afară, adică în culise, o să afle de la sufleur ce mai trebuie să spună. Moisescu însă rezolvă simplu problema, spunându-i colonelului că nu vede bine, întrucât știe și colonelul că a fost rănit la ochi în luptele de la Siqui-Seque. Bineînțeles că ostaticii pufnesc în râs, iar Jeanot salvează momentul ordonându-le tuturor să se întoarcă cu fața la zid...

Momentele vesele, amuzante, hazlii, farsele din viața celor de pe scenă alternează cu unele, nu puține momente dramatice sau de-a dreptul tragice, cum este cel al morții pe scenă a actorului Jean Săndulescu, coleg de an al lui Eugen și coleg de teatru toți anii de la terminarea Institutului. Să-ți vezi colegul intrând în comă în timp ce-și rostește replicile cu ultimele puteri, este, să recunoaștem, un moment de o teatralitate care bate viața, sau, mai bine zis de un realism ce bate orice imaginație teatrală. Și încă pe ce replici (jucau în premieră, **Cartea lui Ioviță** de Paul Everac)... legate de visele și speranțele ce „încap bine-n patru scânduri"... Eugen Țugulea ascunde, constat, sub pojghița subțirică a unui dur, un suflet foarte sensibil, un romantic și chiar un visător ce se ignora mereu cu bună știință, ascunzând cât mai adânc, vezi Doamne să nu se vadă, o mare sensibilitate. De aici i se trag

www.cimec.ro

și unele lungimi din carte – se simte obligat să explice prea îndelung anumite situații rămase neclarificate, cum ar fi cea de la Botoșani, unde oameni cam neserioși și cam incorecți, l-au chemat să-l „ungă" director, dar l-au șicanat apoi în fel și chip, doar-doar renunță singur la post. Sau episodul de la Giula, unde a constituit și pregătit trupa de teatru a Liceului N. Bălcescu , a pus mult suflet, făcând aproape cinci ani o navetă istovitoare, iar despărțirea s-a produs inelegant, ca să folosim un cuvânt blând.

Trebuie să recunosc sincer că, deși ne-am înțeles bine și când mi-a fost director și când nu a mai fost decât actor, am avut, cum recunoaște și el aici, destule divergențe, unele de ordin artistic (de pildă ne-am contrazis o viață pe tema MOLIÈRE, el susținând că e un autor prăfuit, eu, dimpotrivă), altele de ordin politic, acestea din urmă după '90... dar ceea ce am apreciat la el a fost sinceritatea și credința cu care își apăra convingerile, absența intereselor materiale și a oportunismului. El chiar credea sincer în ceea ce spunea și te lăsa și pe tine să crezi în ale tale... Nu, nu ne-am supărat definitiv niciodată unul pe altul, poate și pentru că eu una am înțeles că e de preferat să ai un dialog cu un om care spune exact ce gândește, decât cu un om ipocrit și prefăcut. Eugen a fost ani de zile secretar de partid pe instituție, pus peste voința lui; n-a ascuns niciodată însă acest lucru și, noi, cei care-l cunoaștem, știm că el spunea și atunci exact ce gândește, fără să-i fie teamă de urmări. El era un fel de comunist ideal: gândea societatea în termenii ei teoretici ideali, dar, mereu contrazis de realiate, și îți dădea dreptate când observai ce divorț enorm este între ce ni se spune și ce ni se întâmplă de fapt zi de zi.

Odată, îmi amintesc, pe vremea când ni se dădea pe cartelă o jumătate de pachet de unt pe lună de persoană, i-am spus că mă duc la prezidiul unde, la ședințele de analiză, tronau tovarășii de la propaganda de partid, cu o franzelă și un pachet de unt și o rog pe acra tovarășă Ana S. să facă ea cum știe măcar zece sandviciuri pentru gustarea copiilor, pe atunci ai mei fiind prin clasele VI-VII... Eugen s-a uitat lung la mine, nu s-a mirat, a oftat și mi-a zis: „tu ai dreptate, faci ce vrei, dar gândește-te dacă rezolvi ceva cu asta". Nu m-am dus, firește. Și eu, ca tot românul, am rămas la revolta mocnită a mămăligarului...

Aș vrea să mai povestesc aici – fiindcă nu mai am nici timp și poate nici unde să îi spun lui Eugen câteva lucruri pe care chiar

n-am avut cum să i le spun, ori poate i le-oi fi spus, dar cititorii acestei cărţi nu au cum să le ştie... Dacă nu o fac într-o carte a lui, atunci unde?

Întâi şi-ntâi aş vrea să-i aduc aminte lui Eugen cum m-a angajat la teatru: eram profesoară într-o comună aflată între Arad şi Timişoara şi, la recomandarea Stăncuţei Ponta, cu care am fost colegă de facultate, şi ea recent angajată, Eugen m-a angajat după un scurt interviu, cum se spune azi şi după ce i-am prezentat o cerere – un CV, nu? – în care spuneam cine sunt. M-a rugat doar să citesc două piese, să fac două referate şi să discutăm spectacolul LUCEAFĂRUL care se juca atunci. Probabil nu i-oi fi făcut o impresie proastă, de vreme ce, fără prea multe vorbe, mi-a spus a doua zi că sunt angajată. Eugen mi-a fost un director bun, era sobru, uneori cam prea încrâncenat, dar ştiai că ce-ţi spune ţie în faţă, sigur spune şi când nu eşti acolo, ceea ce, cum spuneam, era reconfortant.

Cum am ajuns să ne tutuim? Păi iată cum: noi îi ziceam frumos domnule director- nu prea se adresa nimeni în teatru cu tovarăşe, numai când se puneau ghilimelele de rigoare – iar el ne striga pe numele mici. Într-o zi m-am dus la el şi i-am spus verde-n faţă, exact în stilul lui, că nu-mi place deloc acest mod de adresare, de parcă noi am fi fete-n casă. Ne strigaţi, i-am spus Vetuţa şi Stăncuţa, iar noi vă spunem respectuos Domnule Ţugulea... Ori ne spuneţi Doamna cutare, ori vă spunem şi noi Eugen sau Ţugu, (cum i se mai adresa într-alţii şi Dalma Simionescu, neuitata Dalma, iubita noastră Mutti, eminenta regizoare tehnică). S-a uitat o clipă la mine şi apoi mi-a spus pe un ton răstit: „da, spuneţi-mi cum vreţi" – şi de atunci, aşa a rămas: ŢUGU. Se-nţelege nu şi în momentele, când se impunea o formă de respect oficial. Şi trebuie să spun că niciodată când am avut vreo problemă de familie, cu copiii bolnavi sau pur şi simplu aveam nevoie să plec o zi sau trei ore din teatru n-am avut parte de refuz sau de reproşuri din partea lui. Dar nici eu nu comentam când stăteam douăsprezece ore în teatru, în vizionări lungi şi obositoare, sau mergeam cu trupa în turnee sau deplasări în ţară.

Aş mai pomeni o întâmplare care m-a legat mult de omul Ţugulea. A fost odată ca niciodată şi de n-ar mai fi fost ce bine ar fi... a fost un ofiţer de Securitate care răspundea de teatru şi care într-o zi m-a invitat în biroul directorului adjunct, încercând să

www.cimec.ro

mă racoleze. Pedala, bineînțeles, pe ideea patriotismului, bâra-bâra... Eu m-am ținut tare, spunând că sunt subiectivă, că am gură mare și că pot face rău unor colegi, dacă aș scrie te miri ce despre ei...etc., etc. El mi-a dat o replică ce azi spune multe: „Lăsați, tovarășa, că noi avem informații și de la alții și le coroborăm." Eu am refuzat categoric, și el m-a lăsat în pace. Avea dreptate, nu știu cine, care spunea că, totuși, cu forța nu te puteau racola.

Ei bine, cam speriată, totuși, m-am dus la Țugu, în care aveam deplină încredere și i-am spus... El m-a liniștit spunându-mi să nu-mi fac probleme, că nu mă poate sili nimeni să devin informatoare, că și pe soția lui au încercat s-o racoleze, fără succes, dar trebuie să ne ținem pe poziție și să nu ne fie frică. Recunosc, mi-a prins foarte bine încurajarea lui și, dacă nu-și mai amintește, iată, i-am readus eu, în memorie, scena... că tot suntem la teatru... În rest, ce să spun ? Că n-am devenit niciodată prieteni de familie, nedespărțiți, că nu ne vizităm acasă, că n-am cinat niciodată împreună și, cu toate acestea există o simpatie și un respect pe care ni-l purtăm, unii altora, de-o viață.

Am scris vrute și nevrute, recunosc, aceasta nu e o Prefață, ci o sumă de gânduri legate de autorul cărții, carte pe care, dacă o veți citi, vă va prilejui plăcute și mai puțin plăcute întâlniri cu cea mai importantă instituție de cultură din Oradea, cu mulți din cei care au lucrat aici de-a lungul anilor și chiar cu segmente, cu frânturi de viață din două epoci complet diferite în care am avut norocul și ghinionul să trăim.

Mă bucur că Țugu a reușit să scrie această confesiune, care dacă nu-l eliberează, cum se crede, îl împovărează cu alte multe întrebări... Dar cum știu că lui îi place înainte de orice muncă, și nu-l sperie obstacolele, nu-l compătimesc, ci îi urez sănătate multă și spor, fiindcă, iată, în loc să se odihnească, la vârsta lui, el continuă să joace... Cum să nu iubești un om, un actor care vine la tine și zice: „Ai vreo idee ce-aș putea juca, singur sau cu vreun coleg, în sala Studio?" „Da, am – i-am răspuns – în **Cântecul lebedei** ai un rol frumos... Și e Cehov, nu?".

Elisabeta Pop

www.cimec.ro

www.cimec.ro

UNELE MĂRTURISIRI

(ALE LUI CHIȚ-CHIȚ-ROADE-TOT)

DESPRE SINE, DESPRE ALȚII ȘI... ALTELE

Omul nostru, Chiț (sau mai bine-zis Chiț-Chiț-Roade-Tot, poreclit astfel chiar de tatăl său, fiindcă zgâria cu unghia în tăblia patului, ca un șoricel), era un băiat pe cinste! (De fapt, mai este și astăzi, deși nu mai e, de mult, băiat!)

În cinstea venirii lui pe lume, tatăl său, mare vânător, a slobozit în văzduh două cartușe de vânătoare, impresionând (a se citi „speriind") vecinii, dar lăsându-l indiferent pe cel căruia îi fusese adresat gestul simbolic (de biruință adică!), și atunci și peste ani, când reproșându-i-se risipa de muniție, nemeritată, a răspuns impertinent și sec: *„Te-am rugat eu?"*. Că au urmat două palme, nu mai are nicio relevanță. Le merita.

A fost un băiat „pe cinste" și în continuare... Câtor copii li se întâmplă ca, pe la doi ani, să le ia foc cămășuța de noapte de pe ei (pe-atunci nu prea erau pijamale și chiar dacă ar fi fost...!) din pricina jucatului cu focul, sau la câți li s-a imprimat, pe fundușul gol, forma perfect rotundă a celor trei „ochiuri de tuci", luate proaspăt de pe plita încinsă și puse în firida de sub plită, unde a poposit eroul nostru, aruncat, de surioara lui mai mare, care-l ajunsese din urmă, în alergarea lor, concentrică, unul după altul – fiindcă nu făcea față ritmului impus de ceilalți membri ai trioului frățesc?! Urletele s-au potolit cu cel mai eficace și modern tratament de-atunci: lut galben, rece (tot era iarnă!) amestecat cu... cerneală! Cum o fi arătat fundușul acela împodobit cu trei cercuri roșii, îmbălsămat cu pământ galben și stropit cu cerneală albastră, e greu de ghicit! Iată o temă pentru medici și esteticieni! Ba, aș zice, chiar, și pentru cosmeticienii de astăzi...

www.cimec.ro

Trecând zilele și anii, băiatul nostru nu s-a oprit la primele întâmplări banale. A adunat așchiile din scândurile de pe „ceardac" (un fel de terasă cu scânduri pe jos) cu atâta râvnă, încât taică-su a trebuit să-și calce pe suflet și, în loc să folosească briciul doar pentru a se bărbieri, l-a transformat în bisturiu, extrăgând din tălpile odraslei așchiile buclucașe. Și fiindcă „unde nu-i cap vai de picioare", aceleași eroine, picioarele (de fapt doar unul din ele), a devenit colecționar (parțial) de cioburi de sticlă din pârâiașul (cu nume de oraș) ce curgea la vreo sută de metri de casa în care locuiau. Isprava n-ar fi fost cine știe ce dacă nu s-ar fi petrecut la o oră la care ai săi dormeau; același lucru ar fi trebuit să facă și el și nu să se bălăcească, împreună cu alți copii, prin colecția de gunoaie și resturi de „ce vrei și nu vrei"! Noroc că a văzut cineva că se înroșește apa la picioarele lui, un băiat, mai mare, l-a luat în spate, l-a dus acasă, a pus, pe furiș, apă într-un lighean, l-a spălat, l-a legat cu o cârpă și... înapoi la pârâiaș. Numai că au uitat să arunce apa în care s-a spălat de sânge! Vă dați seama ce fericire pe mama eroului nostru când a găsit ligheanul cu apă roșie, și copilul... nicăieri. A știut unde să-l găsească (acolo unde, peste ani, avea să-l găsească, tot într-o după amiază când, sculându-se, n-a mai găsit... fața de masă împletită în „ochiuri", tocmai bună de folosit „crâstnic" pentru prins pește)... la pârâu! Câte a încasat pentru isprava asta, n-a prea avut când să mai numere!

Și fiindcă între cap și picioare există, uneori, o anume legătură, și cel de-al doilea a avut de suferit o ușoară modificare-redusă la o mică afundătură a osului cranian, occipital, cauzată de un accident de mașină. Nu vă speriați, nu era vorbă de o mașină adevărată, prin orașul lui, încă nu apăruse niciuna (însuși primarul inspecta orașul, în fiecare zi, în trăsură), ci de o mașină-jucărie! Sigur, dacă ar fi fost un match-box sau chiar una mai mare, din cele de azi, nu s-ar fi întâmplat nimic, dar „mașina" lui era... partea superioară a unui... fier de călcat, legat cu o sfoară, „încărcată" la maximum cu fân (de fapt o mână de paie), pe care încerca să le treacă o vale mare (tocmai se încerca introducerea apei potabile în case!). Omul nostru a intrat în șanț, dar mașina nu a vrut să treacă pe puntea pe care o făcuse el, și s-a oprit direct în capul lui, așa cum se întâmplă și azi, la București, cu unii șoferi, care o iau de-a dreptul prin albia superioară a Dâmboviței!

Urmarea: un cap spart, sânge, „mașina" confiscată, lacrimi, jale, suferință...

www.cimec.ro

Dar toate se uită. Timpul le vindecă pe toate, mai ales când, după întâmplarea cu tăieturile la picioare și spargerea capului, vine iarna, cu Moș Crăciun, care îți aduce brad, jucării, bomboane, Moșul te stropește cu parfum (se-ntâmpla pe atunci) și câte altele! Numai că Omul nostru (care nu a băut niciodată, peste măsură), când Moșul a vrut să-l stropească, a deschis gura să-i dea să bea..! *„Nu, Chiț, parfumul e să miroși frumos, măcar pe dinafară, dacă nu pe dinăuntru!..."* Ce frumoasă-i copilăria și prin câte nu trecem noi?!

Cu cât ne facem mai mari cu atât învățăm mai multe, dorim mai multe!

De pildă, vrem mingi (băieții în special), bomboane, înghețată... Și când nu le ai în fiecare zi, tânjești după ele. Dar cum să faci rost de ele dacă, fiind prea mic să muncești, nu ai bani?!

Evrica! Din buzunarul pantalonilor lui tata, aruncați pe spătarul scaunului, au căzut câteva monezi de un leu, de doi... *„Ce-ar fi?... Nu, dacă observă... Nu, nu iau...!"* Dar tata s-a sculat, a luat monedele fără să le numere, le-a băgat în buzunar și a plecat la serviciu... *„Dacă-i cad și mâine?!"* I-au picat și mâine. *„Acu-i acu'! Să iau, să nu iau?! Hai să-ncerc!"* A luat un leu: două înghețate! Dar n-a luat înghețată, dacă observă, spune că i-a găsit pe jos și-i dă înapoi... Victorie! N-a observat! A luat înghețată... Ce bună e! Parcă mai bună ca aceea pe care a cumpărat-o din banii, pe care i-a cerut acum două săptămâni!

...Ghinion, azi nu i-au mai căzut... Și tare ar fi vrut să mai ia și niște bomboane. Se uită la tata, doarme adânc. *„Dacă...? Dacă se trezește și-l prinde!?"* Nu, nu bagă mâna! Cel puțin, azi, nu! Dar dacă-i pică mâine ceva mărunțiș...? Dar nu i-a picat... Doarme adânc... *„Să bag mâna, să nu bag???"* Încet, încet se uită la tata, la buzunarul în care se simte portofelul. Nu e greu de luat! Tata geme și se-ntoarce pe partea cealaltă... A înlemnit... Nu, nu l-a văzut. Mâna-i arde, dar nu se oprește. A atins portofelul, l-a deschis încet și a luat zece lei. N-a avut niciodată atâția bani ai lui! Ai lui?

Fericit, a ieșit afară: e soare, cald, chiar dacă-i început de noiembrie, numai bine pentru o înghețată! Pleacă în centru, cere o înghețată... Negustorul se uită lung, la el... *„De unde atâția bani?"* Îi dă restul, privindu-l. Își cumpără și o minge de cauciuc. Acasă are una de cârpă și îi place atât de mult să joace fotbal... E fericit... Se face seară, merge acasă... Totul pare în regulă...

www.cimec.ro

Tata se întoarce de la servici. E încruntat. Se adresează mamei: *„Mi-ai luat tu, niște bani din buzunar?" „Nu, știi că nu-ți umblu prin buzunare!" „Atunci, copiii! Care mi-ați umblat prin buzunare?... "* Tăcere, nimeni nu scoate un cuvânt. Omul nostru a înlemnit. Nu înțelege de ce tac și surorile lui, doar a „lucrat" singur... *„Repet, cine mi-a luat banii din buzunar?..."* Omul nostru îngaimă ceva, ca un fel de scuză... că au căzut banii pe jos... că nu și-a dat seama, dar....

Cureaua lui tata iese din găicile pantalonului. Știe ce urmează. Loviturile cad – una după alta. Multe și tari. Țipă de durere și de umilință, mai ales că era aproape dezbrăcat, pregătit, pentru culcare. Urmează și surorile. Oare de ce? Dar mai știi? *„Afară! Afară din casă! Nu dorm în casă cu niște hoți!"*... E noapte, noaptea de început de noiembrie, în Moldova, nu e o joacă. Mama intervine să-i ierte, n-or să mai facă. Îi este frică să nu se îmbolnăvească toți copiii. *„Nimic! Afară!"*

Cei trei sunt împinși afară, așa cum erau, îmbrăcați sumar, iar cheia se răsucește în broască... Au rămas afară, toți trei, în întuneric și frig. Din casă răzbat rugămințile mamei și răspunsurile, categorice, ale tatălui. Lumina se stinge. Ce să facă? Unde să se adăpostească?... Bucătăria de vară încă nu e gata; are pereți, acoperiș, dar n-are nici ușă și nici ferestre! E la fel de frig ca afară... La câțiva pași, lângă gardul vecinilor, cârâie găinile, s-au trezit la vorbele celor trei. Ar fi o soluție! Dar cotețul e făcut din șipci, deci, cam la fel ca afară... Nici ei nu știu de ce, intră în coteț, se strâng unul într-altul, încălzindu-se reciproc. Nici vorbă să adoarmă în găinațul uscat, de pe jos, amestecat cu paie și cu găinile deasupra. Încearcă să discute între ei, învinuindu-se reciproc, mai mult ca să treacă timpul. Și trece așa de încet, așa de greu...

De la vocile lor a început să latre câinele vecinilor! Latră din ce în ce mai tare... S-au trezit și vecinii. Vin la locul unde latră câinele, cred că au venit hoții. Se înșelaseră?! Strigă ce strigă și pleacă, cei trei tăcuseră ca mormântul: de teamă, de rușine... Nu se mai face dimineață!

...Ba da, se aprinde lumina în casă. Așteaptă... O să-i cheme înăuntru?! Nimic... După un timp, se deschide ușa. Au înlemnit. Tata iese din casă și fără să se uite, pleacă la serviciu. S-a închis poarta. Imediat, speriată și îngrijorată, iese mama... *„Unde sunteți?"* Ies, temători, din coteț. *„Veniți în casă!"* Intră. Nu-i întreabă

www.cimec.ro

nimic... Îi ajută să se spele, le dă de mâncare, ceai fierbinte cu pâine și pleacă: surorile la școală, Omul nostru la grădiniță, grupa mare!

...Ziua trece greu. La prânz, mănâncă repede și dispar în bucătăria de vară, neterminată, „să învețe". Tata vine, mănâncă ceva și pleacă, fără să întrebe de ei. Dar vine seara, copiii mănâncă repede și încearcă să se culce devreme, înainte de a veni tata. N-au noroc. Vine înainte de a-și în pune în aplicare planul: are o pungă în mână, în care nu știm ce se află... Mănâncă în tăcere... Cei trei tac și, fără îndoială, ar fi dorit să se găsească, oriunde pe pământ, numai acolo nu! După ce a mâncat, tata îi cere Omului nostru să se urce pe masă, la lumină. Îi cere să-și dea pantalonii jos... Bănuind ce va urma, Omul nostru începe să plângă, să țipe. Dar tata nu-și mai scoate cureaua. Se uită la dungile roșii, rămase din seara anterioară, pipăie, ușor, pielea tumefiată, scoate, din punga cu care venise, un măr mare roșu-vinețiu, i-l întinde Omului nostru și-i zice: *„Doare, tată?... Dacă mai pui mâna pe ce nu-i al tău, n-o să mai apuci să simți că te doare!"*

Poate, dacă ar fi fost valabile, atunci, drepturile care-i apără astăzi pe copiii agresați de părinți, întâmplarea de mai sus s-ar fi derulat cu totul altfel. Omul nostru, de astăzi, nu e un retrograd, dar mulțumește cerului că legea a intrat în vigoare mai târziu, fiindcă dungile lăsate de cureaua tatălui pe fundul său fragil și... mărul, din a doua seară, l-au făcut să nu mai râvnească în viața lui, la ce nu-i aparține – și nu se poate spune că, de-a lungul timpului, prin poziția socială avută, nu i s-a ivit prilejul să-și însușească din ceea ce nu i se cuvenea! Dar noaptea de noiembrie, „dormită" în cotețul găinilor, l-a făcut să doarmă liniștit și adânc chiar și atunci când unii din preajma lui, își deschideau drumul... spre nopți petrecute după gratii! Cine are ochi de... citit...!!??

*

... Timpul trece, pentru oricine, rănile se vindecă, total, sau se cicatrizează... Istoria unora se uită, a altora nu – rămâne acolo, într-un colț de memorie, de veghe...

...Între timp Omul nostru vădește calități artistice: e lăudat de un inspector școlar „de la București" pentru poezia-temă „Eroilor noștri..." „Eroi români care-ați căzut / În luptă pentru țară, / Din inimi vă-nălțăm un imn / Pe-acorduri de fanfară!"...

www.cimec.ro

... O naivitate, dar pentru clasa a doua, prin anii 40', nu-i chiar foarte rău! Ba, dovedește și niște calități de excepție ale memoriei, învățând **El Zorab** al lui Coșbuc mai repede decât sora mijlocie, care se plimba prin curte citind versurile cu voce tare, ca să le învețe mai ușor, fapt ce nu s-a întâmplat nici atunci, nici mai târziu, în timp ce Omul nostru a recitat-o de câteva zeci de ori și o știe și azi, oricând i-ai cere să ți-o spună. Mai mult, peste câțiva ani, în refugiu, în satul Voivoda din Teleorman, a devenit... vedeta satului și idolul preotului din sat, după ce a recitat „cu suflet", spuneau ei, **Moartea lui Gelu**. Cine cunoaște poezia își dă seama ce balsam cădea pe rănile din suflet ale românilor, care știau că, pe câmpul de luptă a lui Gelu sălășluiau oștirile celor care... „Și-așa de sălbatic li-i cântul/ Din piele de urs au veșmântul / Și-n bărbiile lor încâlcite/ Se-mpiedică vântul..." Dar nu același succes l-a avut la următoarea serbare, pentru care a învățat parodia **Nunta Zamfirei**: „...E lung pământul. Ba e lat. / Dar ca Pârjoală cel buzat / Crâșmarul roș din Tirchilești / Să umbli multul București / Ca el crâșmar n-ai să găsești, așa bogat! // Iar fata lui de s-a-ntâmplat / Să aibă spate cocoșat / Cu asta ce-i...? Pericol nu-i/ etc. ..." Existase memoria, dar lipsea fiorul, iar părintelui din sat nu i-au plăcut niște versuri... mai deocheate... Nici nu erau de vârsta Omului nostru: avea doar treisprezece ani! Asta nu l-a împiedicat să ia Premiul II la un concurs de recitări, pentru elevii din oraș (Premiul I – o înghețată – revenind fetiței directorului liceului, de vreo șapte-opt ani), dar, la mare luptă cu o colegă de la Liceul Ortodox, Sanda Ghinea, considerată vedeta artistică a orașului (era și frumușică și iubăreață, băieții strigând după ea: *„Toți cu nădragi/ Toți mi-s dragi!")* care s-a clasat pe locul III... Dar asta nu l-a împiedicat, un an sau doi mai târziu, să se facă de râs, încurcându-se la finalul unei poezii, simple, odată și încă o dată, când, la sugestia colegilor, a reintrat să mai recite o dată, dar s-a încurcat, exact în același loc!?... Și, cu toate că, la aceeași serbare, a jucat rolul avocatului din **Articolul 214**, a jurat că nu mai pune piciorul pe scenă! Era în clasa a V-a de liceu (a IX-a de azi) și nici nu l-a mai pus vreo trei ani...

*

...Între timp, Omul nostru – „îndrăgostit" de matematică și latină până pestre cap, încât a rămas corigent – s-a gândit că e

www.cimec.ro

mai bine să plece, cu o brigadă de elevi, pe Șantierul căii ferate de la Salva Vișeu, cu gândul să lege școala de gard... Și așa s-ar fi întâmplat dacă, cea de-a treia telegramă a tatălui n-ar fi sunat: *„Vino, că, dacă nu, vin eu după tine!"*... Și, cu toate că se obișnuise cu vagonetul și cu roaba, cu târnăcopul și lopata, s-a întors la locul de baștină, a tocit trei zile și trei nopți (atâtea mai erau până la cele două corigențe) și, minune, a luat examenul!...

Dar, fiindcă tot se făcuse reforma învățământului, s-a mutat de la Liceul „M.Kogălniceanu" la Școala Tehnică de Administrație Economică, unde nu se făcea latină, iar profesor de matematică era cel mai mare fan al lui Chiț, care devenise între timp vedeta orașului la fotbal! (Ce e drept, era mic, drăcos și marca goluri, meci de meci, în uralele celor două-trei sute de spectatori care înconjurau dreptunghiul de iarbă, gropi și noroi, cam pe locul unde se află acum, frumosul stadion, pe care joacă echipa acestui, adevărat, Mecena, care este fostul arbitru internațional, acum prosper și înțelept om de afaceri, Adrian Porumboiu!?)

...Așa că, timp de trei ani, ecuațiile de gradul I, II, sau câte or mai fi, au însemnat descrierile, în amănunt, a golurilor marcate, sau al faulturilor din careu, după care a „scos" 11 metri! Dar merita, în special, pentru colegii care-i făceau semn să detalieze, cât mai stufos, fazele, ca să nu mai apuce să fie ascultați... Mai greu era iarna, în extrasezon, dar, la matematică, foaia lui din catalog părea lipită de cealaltă, spre fericirea „vecinilor" de nume, care scăpau neascultați...

Ce-i drept, domnul Brânzei nu i-a dat niciodată 10, dar nici mai puțin de 8: 8-9, asta era valoarea... matematică a omului nostru...

„N-ai pâine, mănânci cozonac!" sau invers.

Omul nostru: nu mai era vedetă artistică, dar a devenit mare vedetă sportivă, de așa manieră, că nu putea ieși pe stradă cu o fată (avea și el vreo 16-17 ani), că se țineau copiii laie, după el, aclamându-l: *„Chiț, Chiț! Chiț! Uite-l pe Chiț!"* spre ciuda lui și rușinea partenerei de plimbare...

...Nici nu ne dăm seama când devenim „cineva" și, brusc sau treptat, redevenim cine suntem, de fapt. Așa și cu Omul nostru. Timp de vreo trei ani a fost dragostea nr.1 a iubitorilor de fotbal din oraș, vârstnici și tineri, care nu aveau altă distracție, în afara fotbalului, și-l numeau cu mândrie „Chiț, portarul României!" (Între

www.cimec.ro

timp se reprofilase și ca portar, cel „de meserie" accidentându-se, iar Chiț, care „juca pe orice post" l-a înlocuit și... acolo a rămas!) Ba, prin anii '48 a și fost anunțat ca, peste vreo două săptămâni, să se prezinte împreună cu prietenul său, Sergiu Lapteș, la Lotul Național de Fotbal pentru un meci cu echipa similară a Poloniei. Ce vânzoleală în târg (se aflase, totul, imediat)! Ce pregătiri, zilnice, în doi: *„Dă și cu stângul, și cu dreptul! Stopează, direct! Capul sus!"* Câte iluzii, câte vise! Dar, din păcate, meciul s-a contramandat și, chiar dacă la meciul de baraj, cu Armata Iași (devenită, mai apoi, Armata Câmpulung Moldovenesc, peste ani, fuzionând cu CCA – Steaua de azi), a făcut un „meci mare", conducătorul echipei ieșene voind să-l încorporeze, ca să-l poată lua la ei (nu știau că are doar șaptesprezece ani!), – cu toate că în poarta lor apăra, nimeni altul, decât Costică Toma, cel care avea să devină concurentul nr.1 al marelui Voinescu, cu care avea să împartă, alternativ, poarta C.C.A. și a echipei naționale a României...! Dar soarta e schimbătoare sau își urmează cursul ei... La meciul retur, jucat „acasă", pe un teren imposibil, în care „gazonul de troscot" devenise orezărie, a încasat... opt goluri, visul, fotbalistic, s-a spulberat, singura amintire plăcută aparținând colegului și prietenului său, Titi Moraru, care s-a putut lăuda, peste ani, *că „i-am marcat un gol lui Costică Toma, din 11 m!"* Dar în divizia B a intrat Armata Iași...

Dar destinul își are legile lui și decurge așa cum crede el de cuviință...

*

Chiar dacă intra la spectacolele de teatru, care veneau în turneu, prin ferestruica WC-ului, ca de multe ori să fie dat afară... pe ușă (se prinseseră organizatorii?!) *„deh, îi plăcea teatrul!"*, nu i-a trecut, niciodată, prin cap, să se facă actor! Visa la ... chimie industrială!... Văzuse, de la galerie, **Faust**, cu Crețoiu și Rogalski, **Coloniale și delicatese,** cu Ștefan Ciubotărașu, marele actor, unchiul său, **Elixirul tinereții** cu Constantin Tănase, vasluian get-beget, **Prinț și cerșetor,** jucat de clujeni, din care și-o amintește pe Anișoara Potoroacă și multe altele care l-au încântat... Toate pe gratis sau, când fereastra WC-ului nu funcționa, măcar actul III, când organizatorii dădeau drumul la toți gură-cască ce rezistaseră până atunci, în fața sălii de spectacole din centrul urbei. (Azi are

www.cimec.ro

în față bustul marelui comic Constantin Tănase). Își amintește cu drag de o vecină de pe strada lui, mamă a patru copii, care atâta iubea teatrul, încât mergea la fiecare spectacol, ce venea în turneu și se ruga de organizatori: *„Lăsați-mă și pe mine, mămăică, să văd, că tare-mi place!"* Uneori se îndurau de ea, alteori aștepta, printre ceilalți, să prindă măcar actul III, de sus, de la galerie, unde se stătea în picioare. *„O, a fost așa de frumos, mămăică!"*...

Și totuși, microbul lucrează, mocnit, fără să-ți dai seama că e „în tine"!

*

...Omul nostru e, acum, în ultimul an de liceu. Profesoara de română, domnișoara Popa, ne spune că trebuie să jucăm o piesă de teatru, e obligatoriu, și ne sugerează două tablouri din **Tânăra gardă**, o piesă despre lupta partizanilor, comsomoliști, în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei. Astea se purtau atunci! L-a jucat pe eroul principal, Oleg Koșevoi. Nu mai reține dacă au luat premiu sau nu, dar... apetitul pentru „artă" revenise. Așa că au recidivat... De astă dată, au ales o piesă, în trei acte, **Medicul de plasă** de Costăchescu și Ulieru. Omul nostru juca, firesc, rolul principal, ba, profesoara de română i-a încredințat și rolul de regizor, fiindcă, zicea ea, *„știi să faci mise-en-scène"*. Spectacolul a plăcut, erau câțiva colegi foarte talentați, a avut succes și s-a jucat, chiar și în sala de teatru a orașului, spre invidia colegilor de la Liceul „M.Kogălniceanu", de unde dezertase... proaspătul actor și regizor! Dar, el tot la chimie industrială visa...

*

...Era început de aprilie, începea bacalaureatul! Omul nostru intră în ultima serie, în ordine alfabetică... Nu mai reține ce subiecte i-au căzut. Știe... Iese primul din sala de examen, cam pe la ora 17... Afară, pe hol, mulți colegi... În locul obișnuitelor întrebări *„Cum a fost?, Ai știut?, Ce ți-a picat?"* o liniște de mormânt... Grupul se strânge în jurul lui. Tac toți... Nu înțelege ce se întâmplă, toți îl simpatizau... Într-un târziu, unul dintre ei, Mițu Hosovschi, își ia inima în dinți... *„Chiț, fii tare, tatăl tău a fost tăiat de tren!"*... Nu spune nimic... Pleacă spre gară... Își amintește că, dimineața, când tatăl său (care fusese prizonier de război și n-a vrut să se înroleze în divizia „T.Vladimirescu" și-l mai înjura și

www.cimec.ro

pe Stalin, făcând și câteva săptămâni de închisoare la Securitate, acum, lucrând ca secretar la Asociația Vânătorilor), îi plătise din partea Asociației, suma cuvenită pentru „gazeta de perete" (așa ceva era la modă), pe care o pictase, pentru ei și-l privise într-un anume fel. Nu dăduse importanță, încerca să facă o legătură... Nu o găsea... Întâmplare? Premoniție? Premeditare?...

...Urmat, la distanță, de câțiva colegi, ajunge la gară... Pe drum, oamenii care aflaseră, se dădeau la o parte, făcându-i loc. Îl cunosc și-l respectă, prin tăcere... Ajunge la locul tragediei, condus de culoarul care se deschide înaintea lui... Toată lumea tace... La câțiva zeci de metri de bariera spre Munteni, un grup de oameni, adunați în cerc, privesc la... ceva... Acolo! Merge încet, apăsat... Oamenii îi simt prezența și se dau la o parte, deschizând cercul... Înaintează... Lângă șine, un trup întins pe spate... Recunoaște haina maron, din stofă militară, vopsită, cu care tatăl său fusese îmbrăcat dimineața, când i-a dat banii pentru gazeta de perete.... Lângă șine... capul despărțit de trup... Oamenii îl privesc... Tac...

...Nu știe dacă a venit, sau nu, procuratura, dar, instinctiv, ia capul dintre șine și-l așează lângă trup. Nu plânge... De obicei hipersensibil, nu poate să plângă. Nu e bărbăție, nu e trufie – pur și simplu nu poate...

...Vine procurorul, îl cunoaște, e amator de fotbal. *„Du-te, Chiț, facem noi ce trebuie și vă anunțăm..."*

... Au trecut câteva zile... Doliul, priveghiul, înmormântarea...

Timpul curge ireversibil... Urmează serbarea de sfârșit de an și banchetul de după bacalaureat... Vine un inspector de la București. Profesoara de română se laudă că liceul ei a făcut un spectacol, foarte bun, și inspectorul vrea să-l vadă. Dilemă: va putea juca Chiț, într-o comedie, la o săptămână după ce și-a îngropat tatăl? Colegii, profesorii îl roagă s-o facă. O va face... Spectacolul place. Inspectorul îi spune profesoarei de română că „Doctorul", adică Omul nostru, s-ar putea face actor! Nu știe ce să facă...

La banchet merge doar ca să-și ia rămas bun de la colegi:

„Ne despărțim, prieteni dragi,
Din seara asta, sfântă,
Elevi, profesori, vom pleca

www.cimec.ro

Și fiecare va lucra
La locul lui de muncă.

Vom fi contabili
- Chiar mai mari –
Studenți, cu coate roase,
Dar cred că, toți, vom izbuti
Din când în când, a ne-aminti
De clipele frumoase!

Am fost, cu toți un «tot» uniți
– Deși nu doar în bine –
Și an de an ne întăream
De parcă toți odat-simțeam
Că despărțirea vine..."
.....

„Hai, băi, Chiț, dă, băi, la teatru! Zigu n-are nici patru clase, și a intrat la Cinematografie și tu, care ai jucat două roluri principale, să nu te duci?! Ai auzit ce-a spus tovarășul inspector?!"

...Drăcușorul începe să lucreze. Ce-ar fi?...

Învață, repede, o poezie lungă și hai, la Galați, la preselecția organizată de Institutul de Cinematografie! Un prieten îi spune să se dea drept un cunoscut al lui Tudorel Popa, actor la Studioul Actorului de film, văr drept cu el! E clar, reușita e asigurată! Merge, Omul nostru, la Galați, spune poezia, i se dă și o temă pentru un exercițiu de improvizație (de care auzea pentru prima oară): *„Mergi la un vecin despre care nu știi că are un câine..."* Stă, se gândește, se face că deschide o poartă, se sperie, că va sări un câine la el, țipă și... atât... Îl mai întreabă unele banalități, de unde e și el, îi spune, cam opintit, că-l cunoaște pe... Tudorel Popa, care e văr drept cu un prieten de-al său... *„Da?* – zice el, *„Foarte interesant!"* – și zâmbește. Iese de la preselecție, cam contrariat. Un cetățean, localnic, ce asistase la examen, probabil de la Casa de Cultură, i se adresează: *„Știi cine era domnul din comisia de la București? Tudorel Popa!..."* A crezut că leșină... Peste două săptămâni, primește răspunsul, în scris: RESPINS!

Dar, bulgărele de zăpadă, pornit din vârful dealului, nu mai poate fi oprit... Zigu Cahana, cel cu patru clase, acum student, îi

dă o altă poezie – **Zoia** de Vladimir Colin, despre eroina comsomolistă care rezistă torturii și nu-și trădează tovarășii de luptă. Ce-i drept, poezia avea și valori lirice și dramatice. Cere, la București și sprijinul lui nea Fănică Ciubotărașu (care nu se arată prea încântat de talentul nepotului!) și hai, iar, la examen! La Podul Izvor, lume ca atunci când mergeau la meciuri internaționale, pe Republicii: vreo patru mii, spuneau unele voci, pentru patruzeci de locuri. Nici o șansă... Deși, toți nouă, din seria de zece cu care intrase, la faza eliminatorie, spuneau că el va fi alesul lui Bălțățeanu, Storin, Manolescu, Aura Buzescu și alții, la fel de mari ca ei, lista cu „admișii" a fost nemiloasă...

...Dar, aude prin grupurile de respinși alăturate: *„Peste patru-cinci zile se ține și la Iași!"* Hai la Iași! Escală, de câteva ore, la Vaslui, scoate de la mama banii, probabil ultimii pe care-i avea, și... mai departe.... Se înscrie și merge la cursurile de pregătire. Spune poezia. Trece la loc, urmează un altul, cam sâsâit, deși nu spune rău... Doamnei Ana Luca, marea actriță a Naționalului ieșean, nu-i prea place: *„Să spui, așa, ca băiatul ăsta!"* și arată spre Omul nostru. Hopa, e de bine! Petrică Gheorghiu, marele actor de la Municipal, atunci foarte tânăr actor la Iași, încearcă să-i modifice ceva la interpretare... *„Nu, așa mi-a spus nea Fănică!" „Care Fănică?" „Ciubotărașu!" „Da? Păi dacă a spus el, așa rămâne!"* Și așa a rămas!

Vine examenul: vreo patruzeci și cinci–cincizeci, pe douăzeci de locuri, mai bine! Intră și el, spune poezia, citește ceva la prima vedere... *„Dumneata ai repartizare pentru învățământul superior?"* (La cei dinafara liceelor teroretice li se cerea așa ceva.) *„Am!" „Tovarășa secretară, mergeți la secretariat, să verificați..."* Merge și se întoarce: *„Are!"* I se mulțumește și iese din sala de examen. *„Bă, ai reușit!"* sar toți pe el. Pățit, de două ori, nu mai crede nimic, mai ales că listele trebuiau aprobate și la București... După trei-patru zile, de așteptare și de foame, apar și listele: e al doilea. În sfârșit, victorie! (Culmea e că prima „reușită", pe listă, repartizată, mai apoi, la București, va fi exmatriculată... chiar din anul I, iar Sanda Ghinea, „adversara" din perioada liceului, după ce terminase anul I cu 10, plecată la București, a avut aceeași soartă chiar în anul II??!!)

...Petrică Gheorghiu, care era și „șeful figurației" se adresează grupului de fericiți, proaspăt, studenți: *„Peste două săptămâni se*

www.cimec.ro

reia stagiunea Teatrului Național, cu trei piese care au nevoie de figurație. Cine vrea să rămână, are cazare, la căminul institutului. Cu masa vă descurcați cum puteți. Figurația – cincisprezece lei de spectacol."

Ce să facă, acasă? Rămâne. Scrie o carte poștală, acasă, spune că a reușit și că rămâne să „joace" la Teatrul Național...!!

Așa apare, Omul nostru, prima oară, pe o scenă profesionistă: în figurația din piesa **Missouri vals**, în **Căruța cu paiațe,** a lui Mircea Ștefănescu (cu Ștefan Dăncinescu, în rolul lui Matei Millo) și, primul rol – Vasile Ioniță, în piesa despre activitatea ilegală, de Nicolae Moraru și Aurel Baranga: **Pentru fericirea poporului**, sau **Anii negri**, în care spunea, vreo, trei-patru replici, sabotat, frecvent, de studenții mai mari, invidioși că nu primiseră ei „rolul" și apăreau în spectacol la „și noi, și noi" sau „bâra-bâra" – cum numesc actorii aparițiile în grupurile fără replici scrise...

Cu mâncarea se descurcau cum puteau: se mai împrumutau, pentru pâine, în contul banilor de figurație, mai încărcau, noaptea, grâu, în saci, în silozul de la gară, iar dimineața și seara făceau de trei ori „piața", Sfântu Spiridon, (adică o ocoleau de trei ori) gustând ba prunele, ba strugurii, până se săturau, ori îi fugăreau țărăncile: *„Fujiți di-aici c-ați mai fost di două ori!"* Râdeau și plecau fericiți – mâncaseră!

Numai că fericirea nu ține o veșnicie. Prima bombă: „Iașul" (adică institutul de teatru) se desființează, și anul I, cu excepția primei reușite, de care am pomenit, vor merge la Cluj! Și a doua: peste câteva zile, Omul nostru primește ordin de încorporare în armată! Adio vise, adio teatru, până peste trei ani!

Nu mai avea rost să meargă la Cluj: rămâne „să mai joace" la Național, până prin 15 octombrie (1951) și, resemnat, pleacă acasă pentru ultimile pregătiri – înainte de a merge să îmbrace uniforma militară. Totul era pregătit, inclusiv geamantanul de lemn, cu lacăt, împotriva tentațiilor camarazilor de dormitor. Doar că nu se tunsese „chilug", adică, zero, așa cum se obișnuia...

Dar, chiar dacă nu prea mergi la biserică, uneori, Dumnezeu îți dă semne că există: cu vreo patru-cinci zile înainte de a lua drumul cătăniei, o altă „bombă", pozitivă de data asta: băieții reușiți la facultate nu vor mai merge la unități militare, ci vor face armata în cadrul civil, în universități, urmând a fi încazarmați, câte o lună, după anii I și III de studii!! Noroc că nu s-a tuns!

www.cimec.ro

Nu mai are vreme de așteptat. Schimbă conținutul valizei de lemn, se urcă în tren și, prin Ploiești, cu personalul clasa a III-a, după două nopți și o zi descalecă în marele centru universitar, într-o zi cețoasă și rece, de 1 noiembrie 1951... la Cluj...

Începea marea aventură a vieții...

*

...Era cam 5 dimineața... întuneric, frig, cu o valiză mare și grea, într-un oraș străin, în care se vorbea, mult, într-o limbă pe care nu o mai auzise. Întreabă de strada Moților (știa că acolo se află institutul de pe o adresă pe care o primise acasă), i se arată, vag, încotro s-o ia. Pornește voinicește (e un fel de a spune, după două nopți nedormite și încă o zi în plus pe tren), ajunge la o biserică mare într-o piață... Întreabă din nou, i se spune s-o ia la dreapta și tot înainte... În sfârșit, ajunge pe strada Moților. Institutul e la nr.5. Norocul lui că numărătoarea străzii începe de-aici... Ajunge la o poartă, de lemn masiv: nr.5. Pe perete o firmă, pe sticlă, în două limbi: distinge și ce-l interesa – „Institutul de Teatru...", ceva greu de citit pentru el (mai târziu va descifra numele marelui actor maghiar Szentgyörgyi István, numele purtat de institut)... Cluj! Aici. A nimerit! Vorba ceea, „a nimerit orbul Brăila...!"

...E aproape șapte dimineața, încă întuneric, sună! O fi cineva la ora asta?! Mai sună o dată... O voce somnoroasă întreabă ceva pe ungurește. Nu înțelege. Sună din nou. Poarta se deschide. Un bărbat de vreo treizeci și cinci-patruzeci de ani, cu mustață, îl întreabă, românește, ce vrea?! (Mai târziu avea să afle că era intendentul institutului și secretarul organizației de partid!) Îi explică cine e și că a venit la cursuri. Bărbatul părea „în temă", îi explică, cum că, aici se țin cursurile, că trebuie să meargă la cămin, pe str.Avram Iancu, vis-a-vis de cimitir, îi explică pe unde să meargă (*„nu e prea departe"*), dar nici prea aproape(!), avea să constate, cu valiza în mână, și să spună că l-a trimis el, și... spune un nume. Hai la drum. O ia, înapoi, până la biserica cea mare, vede și un grup statuar „cu cineva călare" (avea să afle chiar în ziua aceea, că e Matei Corvin), o ia la dreapta, întreabă de intrarea în cimitir, e chiar în fața lui, deci, peste drum trebuie să fie căminul: acolo era! De pe poartă ies studenții care merg la cursuri, întârziații, cei care renunță la cantină de dragul somnului...

www.cimec.ro

Îl găsește pe administratorul căminului, un român de treabă, care-l duce într-un dormitor cu paisprezece paturi (tot scăpase el de armată?!), îi spune că știau c-o să vină, au mai venit, recent, și alții care scăpaseră de armată și arată un pat liber, în dreapta, primul după ușă. Îi spune că-și poate lăsa valiza, de lemn, lângă pat, până va avea un loc în dulap, când vor veni ceilalți colegi: *„Ăsta e dormitorul anului I băieți!"*, a spus el. Fetele stăteau într-un cămin alăturat, împreună cu medicinistele... Pe urmă îi spune, poate să meargă la facultate...

Se spală pe mâini și pe față, apa rece îi face bine, îl înviorează. Are nevoie, după atâta nesomn. Acum parcă-i alt om! Deși se simte, totuși, obosit, se hotărăște să „meargă la cursuri". N-a fost cea mai bună inspirație, veți vedea... Cumpără un corn și pleacă la institut. Merge la secretariat, i se dă legitimația de student, cartela de masă și i se spune că poate să meargă la ore. Are, chiar, Arta Actorului cu doamna Viorica Dimitriu în sala BMS (Bazele Mișcării Scenice), dar să aștepte până la ora 11, fiindcă doamnei profesoare nu-i place să-i intre cineva în clasă, în timp ce lucrează...

Așteaptă până la ora 11 în curte... Sună. Studenții ies afară, la fumat, sau „la o bârfă". Se întâlnește cu unii dintre colegii de la lași care-l recunosc. *„Hai, să te prezentăm doamnei profesoare!"* În fața sălii de curs fumează o doamnă înaltă, blondă-roșcat, cam de vreo patruzeci și cinci-cincizeci de ani, machiată puternic, strident, cu o față prelungă, un nas ușor acvilin, buze energice și o privire pătrunzătoare: era profesoara noastră, marea actriță a Naționalului clujean, Viorica Dimitriu!

Colegii îl prezintă. Cu țigara în mâna stângă doamna profesoară zâmbește larg, și-i întinde mâna dreaptă să i-o sărute. Provincialul din Omul nostru nu are reacția potrivită: spune doar *„sărut mâna"* și strânge, decent, mâna întinsă. Un fulger, rece, scânteiază în ochii pătrunzători. Omul nostru nu știa că ar fi trebuit să sărute mâna ce i-a fost întinsă?!

„Haideți! La clasă!" – sună glasul autoritar al doamnei.,

Intră și Omul nostru și se așază, undeva, mai în lateral, stingherit de primul contact cu profesoara și cu noii colegi și colege. Se aflau în prima (și cea mai nesuferită) etapă din disciplina Arta Actorului – exercițiile de improvizație! (mult mai târziu, uneori prea târziu ne dăm seama de importanța lor!) *„Tu, noul nostru coleg, poftim, te rog, să execuți o temă!"* i se adresează profesoara

și îi dă subiectul viitorului exercițiu. Obosit de drum, emoționat în fața celor vreo treizeci de colegi și mai simțind în creier săgețile acelei priviri de la momentul contactului cu doamna profesoară, Omul nostru s.-a făcut și mai mic decât era în realitate, a însăilat ceva, ce ar fi putut face parte din temă și... s-a oprit.

„Comentarii!" spune doamna profesoară!

Treizeci de perechi de mâini, o pădure de mâini, s-au ridicat și treizeci de glasuri i-au făcut ferfeniță fragilul edificiu pe care-l construise, cu teamă și stângăcie...

„Altădată să fii mai atent și mai concentrat!" zice doamna profesoară și, în timp ce alții treceau prin furcile caudine ale comentariilor (mai puține și mult mai puțin severe, deh, o lună în plus la „improvizație", se simte!?) Omul nostru își pune o mare întrebare: *„Ce caut eu aici?..."*

Pleacă la cantină, apoi la cămin... Între timp, și-a cunoscut colegii, colegele. Toți se poartă firesc cu el, ca și cum nereușita exercițiului lui ar fi fost ceva normal. Așa o fi? Merge la celelalte cursuri: Istoria Teatrului, Marxism, BMS (aici e tare, a făcut sport, e ca peștele în apă, prinde curaj), Vorbirea scenică... La ultima disciplină o are pe domnișoara Maria Comșa, (mai târziu doamna Potra, soția maestrului de scrimă), actriță tânără a Naționalului clujean, o ființă mignonă, subțirică, nu prea frumoasă, dar distinsă, și cu o vorbire foarte curată și expresivă. Aici se fac ore individuale: o oră – doar profesorul cu studentul. Merge la prima oră. Inima îi bate cu putere. Dacă și aici?!... Încep să stea de vorbă. *„Ai un glas frumos* – îi spune. *Am să-ți dau o poezie pe care a recitat-o și Marin.* (Aurelian, viitor actor la Cluj), ***Încotro, Americă?*** *de Walt Witmann, s-o cauți."* A găsit-o:

„Încotro Americă?
...Umbrele încolăcesc flăcările...
Un negru plânge într-o cocioabă blestemată...
Încotro Americă?!" etc.etc.

Nu prea înțelege, dar poate... ora următoare...

A trecut o săptămână. Vine iar Arta actorului, cu doamna Dimitriu. Se face mic și-și schimbă locul în sală. Zadarnic... *„Noul nostru coleg, poftim la exercițiu, că ești rămas în urmă!"* Doamne, ce n-ar fi dat să nu fie băgat în seamă!

www.cimec.ro

Iese, se străduie să „lucreze" mai bine, dar mâinile și glasurile comentatorilor sunt, aproape, la fel de neiertătoare ca săptămâna trecută. Se trage la locul lui, rușinat și resemnat, urmărind cu maximă atenție CE și CUM fac ceilalți, în timp ce creierul îi e bombardat, de loviturile de baros, ale întrebării: *„ce caut eu aici"*?

...Urmează o nouă oră de „vorbire". Citește poezia... aproximativ. Are curajul să spună că nu înțelege... *„Nici nu poți să înțelegi dacă urmărești numai cuvintele. Ele sunt doar noțiuni, luate «în sine»... Într-o poezie, o povestire sau o replică ele capătă un sens anume, în întregul contextului general, a stării sufletești a poetului, în situația exprimată și ideea pe care vrea să o susțină, prin această poezie. Citește-o de mai multe ori, încercând să înțelegi CE vrea să spună, cu un cuvânt sau un vers, fie el „vers alb", caută să intuiești starea emoțională pe care o are acel cuvânt, sau acel vers, fă legătura cu ce a exprimat înainte și va exprima, în continuare, legând sensurile secundare cu ceea ce vrei să exprimi (tu, prin versurile poetului), la finalul poeziei. Dacă înțelegi CE vrei să exprimi, prin întreg, și înțelegi sensul fiecărui cuvânt și fiecărui vers în parte, ele se vor înlănțui, logic, spre exprimarea ideii finale. Înțelegi?"* Nu știe dacă, atunci, a înțeles, dar după cincizeci de ani, când a predat aceeași materie, studenților săi, a încercat să-i facă să înțeleagă acest adevăr elementar, dar, foarte des, ignorat de mulți dintre actori ! *„TREBUIE SĂ ÎNȚELEGI CE SPUI!"*

„Înțelegi?" „Mi se pare cam complicat și dificil!" „Ai o voce care o să te ajute mult în carieră, ar fi păcat să nu știi s-o folosești!"

„Am să încerc!" „Încearcă, o să izbutești!"... Prima încurajare, o fi și ultima?

Din nou la Actorie: nu și-a mai schimbat locul, e tot aia!

Dar nu-l mai scoate, vorba lui Ipingescu, „la iezerciție". E altul!... Colegul, cu „ghilotina deasupra capului", a terminat. *„Comentarii!"* Ridică și el mâna, i-a venit și lui rândul „să comenteze"! *„Spune, noul nostru coleg!"* Își spune, cu timiditate, părerea... *„Vezi că știi? De ce nu faci , dacă ai idei?" „Nu sunt, încă, obișnuit, nu pot, încă!" „Trebuie să poți, dacă nu...?!?"*

Semn bun? Semn rău? Parcă, mai mult... „între"...

Așa a început reconcilierea Omului nostru cu doamna profesoară Viorica Dimitriu...

*

De fapt, reconcilierea se va face treptat: la semestru va primi „admis", iar la sfârșitul anului nota opt. Doar opt, veți zice?!... Da, dar când jumătate din cei treizeci vor primi sub cinci și vor fi exmatriculați, n-ați mai fi așa năzuroși! Ca să nu mai vorbim de unul din colegi, care a sărit de pe pervaz, de la vreo trei metri înălțime, de unde asculta discuțiile comisiei de examen și le comunica notele, colegilor, urlând: *„Zece, mi-au dat zece!"*, când sub ironia acelui „zece", pronunțat, se ascundea un dureros 2 (doi)!?! El simțise reconcilierea încă de la alegerile U.T.M. din iarnă (toți studenții erau U.T.M.-iști, cu excepția fiilor de chiaburi sau preoți, care erau excluși, cum se afla de originea lor „nesănătoasă"). Omul nostru (fiu de militar, decedat și de casnică, nu avea de ce se teme), simțise, deci, că n-o să pice, de la finele anului, fiindcă organizația de partid se interesa la profesorii de la Actorie și Vorbire scenică – materii eliminatorii – de șansele studenților de a nu fi exmatriculați, și numai după aceea îi propuneau să fie aleși în conducerea U.T.M. sau a Sindicatului Studențesc. Așa că, a fost propus și ales secretar U.T.M. până la transferul studenților români, la I.A.T.C. „I.L.Caragiale" din București, iar cei maghiari la Târgu-Mureș.

(Pentru Omul nostru, mutarea lui la București, a fost confirmarea teoriei cum că „pământul este rotund": a început, respins, la București, a continuat la Iași, apoi la Cluj – astăzi Cluj-Napoca, și a sfârșit tot la București, adică acolo unde a început! Cerc închis!)

Mai mult decât reconciliere, la sfârșitul anului universitar a primit și un volum de teatru a lui Caragiale, pe care scria: „Pentru merite la învățătură și purtare!" Din păcate, nu mai are cartea. Păstrată, cu grijă, cincizeci și trei de ani, a împrumtat-o unor studenți de-ai lui care, strângători, au uitat să i-o mai înapoieze, ca, de altfel, și **Viața mea în artă** de C.S.Stanislavski! Deh! Sunt studenți și... studenți....

*

Din perioada de „șef al tinerilor" își amintește câteva episoade...

...Trebuia s-o dea afară din U.T.M. pe Maia Indrieș, fiică de preot, o studentă frumoasă, liniștită și talentată, numai fiindcă era

www.cimec.ro

fiica... cuiva, dar n-a vrut să prezideze ședința. S-a găsit cineva s-o înfiereze și, cu inimile strânse, au votat excluderea ei. Așa era dispoziția! Și Maia era în anul III, trecuse, deci, hopul exmatriculării, pe baza calităților artistice! Norocul ei că n-au dat-o afară din institut: a terminat, a mers la Brașov și a profesat, toată cariera, doar acolo, ca actrița Maia Indrieș-Mercus, soția lui Eugen Mercus, actor-regizor, o vreme, directorul Teatrului din Brașov.

În timpul anului II, lui nea Nae Voicu (actor foarte bun și el la Național, înlocuitorul lui Viorica Dimitriu), i-a căzut „pe invers", cum se spune, colegul nostru, Gheorghe Șofei, un tip cu haz, cam superficial și neserios – dar talentat. Exmatricularea lui plutea în aer... Ca să-l salveze, Omul nostru l-a numit, în semestrul II, responsabil de grupă: cel care ține evidența prezenței la cursuri a grupei de studenți. Și... Șofei a scăpat... Mai mult, nu a... „uitat" acest gest, și, ajunși la București în anul IV, l-a trecut pe Omul nostru pe o... „listă", „că citea *Sportul popular* în timpul orelor de curs, la marxism" și, ca urmare – într-o ședință, pe institut, devenită celebră, când a fost exmatriculată Gina Patrichi (atunci în anul III), sancționată Vera Varzopov și mulți alții, Omul nostru avea să primească și el „Mustrare scrisă" din partea tovarășului prorector Penhas! Pe cine nu lași să moară...!

A fost singura sancțiune primită în întreaga activitate profesională! Ba nu, doar, prima! A doua a primit-o din partea Comitetului județean de partid Bihor, în 1985-1986 (împreună cu secretara literară Vetuța Pop și directorul Mircea Bradu), fiindcă dăduseră drumul la un spectacol incendiar, realizat de Ducu Darie, cu piesa **Jolly Joker** de Tudor Popescu, cu care au avut... neobrăzarea să se ducă și la un Festival de comedie la Galați. La sfârșitul spectacolului, directorul de la Galați, mi se pare actorul Mihai Mihail, a venit la cabină și ne-a spus: *„Măi, de douăzeci și cinci de ani, de când fac teatru, eu nu am văzut un asemenea spectacol, extraordinar!...Da' voi nu luați nimic!..."* Cum aveam să luăm când primul secretar a ... fugit, pur și simplu, din sală, iar tovarășa Tamara Dobrin a transmis, la județeana de partid, *„să se ia cele mai aspre măsuri"*? Colegul nostru avusese dreptate, în parte: am „luat", fiecare din cei trei, „mustrare cu avertisment". Ducu Darie nu era membru P.C.R.! A scăpat!

O altă amintire, interesantă, o are Omul nostru de la ultimul examen de admitere la Institutul din Cluj, înaintea mutării sale la

București... S-a prezentat la examen un tânăr, de șaptesprezece ani, mărunțel, dar foc de talentat. Toți (Omul nostru era în comisie) erau de acord că e cel mai bun. Și, totuși, nu a intrat! Cineva, nu mai reține exact, cine, a făcut o propunere, stranie: *„Tovarăși, e cel mai bun, dar e foarte tânăr, mai are timp!" S-o promovăm pe... X care nu e rea, dar cine știe dacă, la București, va avea vreo șansă*". Intuiție genială, în perfidia ei! „X" a picat, în anul II, iar Ion Martin, că despre el este vorba, a reușit peste doi ani; a devenit „febleța" doamnei Dina Cocea, al cărei student a fost și a făcut o foarte frumoasă carieră artistică la Oradea, până când ciroza l-a trecut în lumea drepților, dar nu l-a scos din memoria celor care l-au cunoscut – pentru talentul său, pentru omenia sa, pentru lumina care pătrundea în scenă, o dată cu intrarea sa – cu toate că majoritatea rolurilor jucate erau, în partitura autorului, secundare. Martin le-a făcut, pe toate, să strălucească!

Era și un extraordinar coleg, cu toate că mai venea... „parfumat" la teatru. Dar niciodată la vreun spectacol! Omul nostru n-are să uite momentul în care – vizitându-l la spital – după ce fusese internat și când se știa că zilele-i sunt numărate, Martin l-a întâmpinat, cu vorbirea-i blajină, ardelenească (era de la Sântandrei, doi pași de Oradea): *„Ați venit să mă mai vedeți!?!?"* Colegi și... colegi!

*

...Înaintea mutării la București, în 1954, Omul nostru este rugat să facă și să imprime mai multe reportaje la noul post de radio – regional, înființat, de curând, la Cluj, și-și amintește, cu nostalgie și necaz, cum s-a chinuit, de vreo douăzeci-treizeci de ori, să rostească un cuvânt dintr-un reportaj care începea cu fraza: *„Trenul oprește în gară; pe frontispiciul clădirii scrie cu litere albe, pe fond albastru: Târgu-Mureș – Marosvásárhely!"* Ghiciți dumneavoastră cuvântul buclucaș...! Sau, cum, pe 23 August, același an, a fost desemnat, împreună cu un coleg de la redacția maghiară a postului, să participe la manifestările cultural-artistice ce se organizau la această sărbătoare (națională, atunci), să realizeze instantanee, la fața locului, interviuri cu interpreți artistici sau cu „oameni ai muncii", pentru emisiunea de a doua zi dimineață. După o alergătură de opt-nouă ore, pe la trei dimineața, după ce au ascultat „materialul", înregistrat pe

www.cimec.ro

viu, au ajuns la concluzia că nu pot folosi... nimic din ce înregistraseră, rezumându-se, în ultimă instanță, la a scrie, fiecare, câte un reportaj și a-l înregistra – folosind rezultatul celor opt-nouă ore de alergătură și emoții, doar ca ambianță de... fond. Și cum să folosești „ceva" când un excelent dansator de la Operă, care executase, excelent, partea solistică a unui dans sovietic... le-a răspuns gâfâind și poticnindu-se, c-o făcuse... cu ajutorul sprijinului primit de la partid!... Iar celelalte răspunsuri erau... variațiuni pe aceeași temă. De-a lungul anilor a mai lucrat cu cei din Cluj: versuri, piese de teatru, reportaje, în special după plecarea la pensie a directorului Rațiu – supărat foc pe Omul nostru, că a acceptat să intre în teatru, în loc să lucreze la Radio Cluj. Îi plăcea, mult, vocea Omului nostru, care suna bine pe undele radio!... Dar fiecare cu drumul său.

*

...Clujul, de care se despărțea, îi mai amintea de viața de cămin studențesc, când cei care întârziau, prea mult, la vreo întâlnire, găseau lumina stinsă (se stingea doar când amorezul întârziat era remarcat de „postul de observație" și nu avea voie s-o aprindă, ca să nu-și deranjeze colegii, care până atunci „învățaseră") și, dacă nu-i cădea ligheanul cu apă, fixat abil și perfid deasupra ușii, se trezea (după ce se chinuia să se dezbrace pe întuneric, atent să nu-și trezească vreun vecin de pat care ... sforăia) se trezea, deci, ori fără saltea și cearceaf pe pat, doar cu... grătarul de fier, ori cu patul care se prăbușea peste un lighean cu apă ori altceva, care făcea un zgomot infernal, stârnind hohotele de râs ale întregului dormitor, care abia aștepta, seară de seară, să mai întârzie vreunul...

...Omul nostru n-o să uite cum a căzut victimă propriei farse. După cum spuneam, la venirea la Cluj, căminul băieților era peste drum de intrarea în Cimitirul principal al Municipiului. (În stânga intrării, într-o casă cu parter locuia un cuplu tânăr, care se distra, seară de seară, pe seama studenților, dezbrăcându-se, înainte de culcare, cu lumina aprinsă, ca, la momentul cel mai așteptat s-o stingă, lăsând dormitoare întregi pradă celor mai... fanteziste gânduri...)

...Locul de odihnă veșnică al clujenilor deschide, imediat după intrare, un evantai de alei, mai largi sau mai înguste, străjuite

www.cimec.ro

de pietre funerare, morminte simple sau cavouri, care se reîntâlnesc, undeva, spre partea din vârful dealului cimitirului... Se cunosc, îndeobște, credințele, superstițiile, spaimele care circulă despre existența, noaptea, a stafiilor, a morților care ies din cavouri și alte grozăvii care-ți fac părul măciucă. Printre studenții din „dormitorul de paisprezece" era unul care spunea că nu se teme să intre, oricând, singur, la miezul nopții, în cimitir, și să facă ocolul lui... În seara aceea lipsea, avea întâlnire... Ce-ar fi să-i încerce curajul?!?

Planul era următorul: când vine curajosul amorez, ei se vor afla în toiul unei discuții aprinse, între mai mulți, fiecare insultându-i pe ceilalți că, doar se laudă, dar nu au curajul s-o și facă. Discuția trebuia condusă astfel încât curajosul nostru să se ofere s-o facă el, în locul „fricoșilor buni de gură". În momentul în care cade în cursă și pleacă, urmărit de la fereastra dormitorului pe itinerarul stabilit – intrarea pe aleea centrală din dreapta și revenirea pe aleea centrală din stânga – Omul nostru, împreună cu alt coleg, vor lua, fiecare, câte un cearceaf alb, vor intra pe aleea din stânga, vor avansa vreo șaptezeci-optzeci de metri, se vor ascunde după câte un cavou și, când curajosul va ajunge în dreptul lor, vor realiza exercițiul de improvizație „Stafiile albe"...

...Planul era perfect, iar desfășurarea, până la intrarea în cimitir a victimei... ca pe roate...

...Numai că, „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg"!... Curajosul intră în cimitir... treisprezece perechi de ochi îl privesc... O ia pe aleea centrală, din dreapta. Omul nostru și celălalt coleg înșfacă cearceafurile pregătite și o zbughesc spre cimitir: n-au prea mult timp la îndemână. Intră în cimitir; unul o ia pe aleea din dreapta (stupoare la cei de la fereastră, explicația celor doi „să nu se întoarcă curajosul și să înghită ei hapul"!) iar Omul nostru pe aleea din stânga... Suspans... Omul nostru merge pe aleea stabilită, găsește un cavou potrivit, își pune cearceaful peste el, aprinde lumânarea, care trebuia să amplifice misterul ființei de sub cearceaf, și cu inima cât un purice, la fiecare foșnet de frunză sau boare de vânt, așteaptă... cinci minute... zece... trebuie să vină... cincisprezece.... douăzeci.... douăzecișicinci... Ce s-o fi întâmplat? Renunță... Ori s-a întâmplat ceva neprevăzut, ori farsa s-a întors împotriva lui...

www.cimec.ro

...Tremurând, o ia înapoi, spre poarta cimitirului. Se uită spre dormitorul lor – întuneric. Resemnat intră în dormitor... Tronc! Ligheanul cade de sus, acompaniat de un hohot, sardonic, de râs, urmat de lumina care se aprinde brusc!!! Ha-ha-ha-ha!!! Ce se întâmplase? Curajosul nostru a mers vreo treizeci de metri și, de teamă, s-a oprit. Colegul, care plecase pe aleea din dreapta, a dat peste el și, curajoși amândoi, n-au mai urmat traseul stabilit, ci s-au întors în dormitor și, cu ajutorul celorlalți, i-au întors, de două ori, farsa inițiatorului ei, adică Omului nostru! Întâi, lăsându-l să stea singur o jumătate de ceas printre cruci și cavouri, și, a doua, prin dușul ce-l aștepta la intrarea în dormitor! Ale căminiștilor valuri! Sau „cine sapă groapa altuia...?!"

Clujul i-a mai rămas la inimă omului nostru și prin animația studențească a orașului, prin vigoarea ce o respira în timpul anului universitar, cu străzile roind de tinere frumoase și tineri puși pe șotii... *„O să fie pustiu, două săptămâni, fără voi"* le-a spus un milițian, în Piața Matei Corvin, în noaptea în care, un grup de studenți, voioși c-au scăpat de cursuri, au plecat, cântând, spre gară, în prima lor „vacanță de iarnă"!" (prin anii '50 așa se numea „vacanța de Crăciun").

*

E adevărat, n-au avut vacanță de Crăciun și nici „nu dădea bine", ca U.T.M.-iști, să meargă la colindat. Și totuși... vreo opt, din anul I, au zis că n-ar fi rău să facă rost de bani mergând ... cu colindul. Zis și făcut. Au repetat, după memorie, două colinde, „Am plecat să colindăm" și „O, ce veste minunată" și... gata de colindat. Dar unde să meargă? De unde să înceapă? Habar n-aveau dacă îi vor primi oamenii și cum îi vor primi! Și cum vor depista casele de români!? Au aflat că pe Felekvár, pe strada care urcă de la Hotelul „Astoria", spre dreapta, ar locui mai mulți universitari români și familii mai înstărite, care, sigur, îi vor primi. Au pornit într-aolo. Le era și teamă de eventualele represalii... după, dar și rușine. Cum vor fi primiți?

... O iau, pe la ora opt, pe str.Racoviță, în sus. Case frumoase, mari, boierești, cu curte, ferestre luminate, glasuri vesele... Trag cu urechea... Se vorbește românește... Deschid poarta, intră, încet, și se așază sub fereastră. Unul dă tonul, ce-o fi, o fi:

www.cimec.ro

„Am plecat să colindăm
Domn, domn să-nălțăm
Când boierii nu-s acasă..."

Pe unul îl umflă râsul, îl urmează alți trei-patru, apoi toți, ca la o comandă, o zbughesc spre poartă, îmbrâncindu-se, și se opresc gâfâind, la vreo douăzeci de metri, lângă gard. La casa, părăsită în fugă, se deschide o ușă. Un domn, cam de cincizeci de ani, se uită, în dreapta și în stânga – nu vede pe nimeni... *„Niște neserioși, să vă fie rușine!"* rostește el, mai mult pentru sine, dar suficient de tare să fie auzit. *„Măi, ne-ar fi primit! Fiți, măi, serioși, hai să încercăm în altă parte!" „Eu renunț! zice unul, plec la cămin!"*... Au rămas șapte... Tot pe stânga, o altă casă le sugerează că ar fi bineveniți. Se așează sub fereastra luminată:

„Am plecat să colindăm
Domn, domn să-nălțăm..."

La fereastră apare o figură de femeie, mai în vârstă, care caută să distingă, în întunericul de afară, cine aduce, în aceste vremuri tulburi, mesajul venirii pe lume a Mântuitorului...

„Când boierii nu-s acasă
Domn, d..."

Un nou hohot de râs, prostesc și o nouă îmbulzeală la portița lăsată deschisă...

„Măi, ori suntem serioși și nu ne batem joc de sărbătoare, de oamenii care ne-ar fi primit și de noi, ori renunțăm!"

„Eu renunț!, Și eu! Și eu! Și eu!" Patru renunță... Au rămas numai trei colindători, dispuși să sfințească seara de Crăciun și... să facă rost de ceva mâncare bună și niște bani... Cei care au abandonat lupta, au plecat spre cămin. Au rămas doar ei și întunericul, pe trotuar... Ce să facă!? Să plece și ei? *„Măi,* zice Omul nostru, *hai să schimbăm tactica. Hai să-i întrebăm dacă ne primesc. Și dacă zic „da", cântăm. Nu ne facem de râs..."*

...Ochesc o casă nouă, ferestre mari, luminate, veselie... e trecut de 21,30... Sună la sonerie. Iese un domn. (Nu cred că era tovarăș) *„Ce doriți?" „Primiți cu colindatul?..."* Pauză. *„Cu ce?"* – nu-i vine să

www.cimec.ro

creadă *„Cu colindatul!"* Omul se gândește puțin și se adresează celor dinăuntru: *„Primim colindători?" „Da, da – se aude... " „Poftiți înăuntru!" „Nu, nu, cântăm la fereastră". „Cum vreți"* și intră în casă. Își dreg glasurile de emoție, de teamă. *„Măi, fiți serioși, să nu ne facem, iar, de râs."...* Se așează sub fereastră, dar nu se uită spre înăuntru, să nu-i umfle și pe ei râsul. În casă s-a făcut liniște. Încep:

„Am plecat să colindăăăm,
Domn, domn să-nălțăm..."
Etc.etc.

Și, imediat...

"O, ce veste minunaată
La Vifleem ni s-arraaată
Că azi s-a născut
Prunc din Duhul Sfânt
Cum au spos prorooocii...
..... "

Au terminat! În casă e liniște... Ușa se deschide... *„Poftiți înăuntru!" „Nu, noi am venit doar să colindăm!" „Poftiți!"* Intră... înăuntru vreo zece-douăsprezece persoane adulte, îmbrăcate de sărbătoare, serbau împreună Crăciunul. Cam riscant...

-Sunteți studenți?

-Da...

-Unde?

...să spună, să nu spună?...

-La... arte...

-...Ați cântat frumos.

-...Din ce ne-am amintit și noi.

-Cum v-a venit să mergeți cu colindatul?

-...Așa... ca să ne amintim că e Crăciunul!

-Numai de asta?

-...da, știți...

-Luați loc la masă, să mâncați ceva!

-Nu, știți, noi doar să cântăm...

-Hai, nu vă mai codiți, și noi am fost studenți, numai că de Crăciun eram acasă la părinți!

www.cimec.ro

...S-au așezat. Au mâncat friptură, cozonac, au băut vin, au mulțumit și au plecat, bucuroși de primire și ... rușinați când li s-au strecurat în palmă și niște bani, pe care atâta îi așteptau, încât, din superstiție, Omul nostru i-a băgat în buzunar, fără să-i numere... *„Cât ne-au dat, măi?" „Nu știu, îi numărăm la urmă. Și-așa, eu n-am nici un leu!" „Mulțumim! Sărbători fericite!" „Sărbători fericite și sesiune ușoară, băieți!"*...

...Au mai cântat la vreo trei-patru „gazde", la unele poftiți înăuntru, la altele doar, omeniți cu câțiva lei și, pe la miezul nopții, au ajuns la cămin ghiftuiți, băuți și cu banii de țigări asigurați pe vreo două săptămâni!

...„Abandonații" îi așteptau: *„Ce-ați făcut, măi?" „Dac-ați fost fraieri! Uite!"* – au zis ei, bătându-se peste burțile pline și afișând, pe masă, partea fiecăruia din câștig!

„Dați-ne și nouă!"

„Nu, nu, cine nu muncește...!?!"

...Asta a fost primul Crăciun, ca studenți, la Cluj, 1951! Frumos și de neuitat!

...La revedere, Cluj! Te voi reîntâlni, ca actor, sub vechea și, mai apoi, noua ta denumire Cluj-Napoca! La revedere!

...Și-ntradevăr, Omul nostru a jucat de multe ori (de două-trei ori anual) pe scena Naționalului, a făcut imprimări la radio, sau a venit, de la Oradea, special, la meciurile lui „U" Cluj, marea lui iubire, în materie de fotbal, timp de mai multe decenii, chiar și atunci când își „săvârșeau penitența" prin diviziile inferioare. La câte meciuri n-a strigat, până la răgușeală (odată fiind nevoit să-și ia „repaos vocal total", timp de două săptămâni!), susținând pe Mihuț, Todor, Copil I, II și III, Dragoman, Petru Emil, Dr.Traian Georgescu și câte alte nume de legendă, pentru împătimiții suporteri ai „șepcilor roșii", purtători ai culorilor alb-negru!?!... Dar niciodată Clujul – oraș mare, frumos și civilizat – nu i s-a părut mai frumos, mai fermecător, ca pe timpul celor trei ani, trăiți în el, ca student!

*

La revedere, Cluj!, bun găsit București! Căci aici avea să-și termine studiile, Omul nostru, după periplul Iași–Cluj...! Aici avea să circule „pe șest" în tramvaiul 5 (câte douăzeci-treizeci, până i-au pârât vatmanii și inspectorii I.T.B la decanat și au fost nevoiți

www.cimec.ro

să scoată, zilnic, câte 50 de bani – 25+25 – din Dorobanți până-n Lipscani!), să vadă, pe viu, pe Stadionul 23 August, meciurile naționalei de fotbal și, din copacii din jurul terenului de volei Dinamo, finalele Cupei europene, de vis și de neimaginat astăzi, Dinamo-Rapid?!!? Ce vremuri... în volei?!

Iar, profesional vorbind, să-i vadă... gratis, pe Calboreanu, Birlic, Beligan, Storin, Manolescu, Aura Buzescu... la Național, pe Vraca, marele Mihai Popescu – juca, la un moment dat, rolurile principale la patru teatre bucureștene, încât nu știai unde e angajat; pe tânărul – atunci – actor Liviu Ciulei, devenit, în timp, mare actor, excelent regizor și scenograf la Bulandra (atunci Municipalul, condus de Lucia Sturdza Bulandra) „sub noi" – ziceau studenții, care avea Institutul deasupra – unde juca marea actriță, Fory Eterle, Ștefan Ciubotărașu, Clody Berthola și unde avea să explodeze, peste vreo 16-17 ani „bomba" **Revizorului** lui Pintilie?! Intram gratis, noi, studenții-actori, și ne uitam la cei mari (și mulți) ca la niște sfinți – deși nu era permis să crezi în așa ceva!!

Dar, fiind ultimul an, Omul nostru și colegii pregăteau examenele de absolvire, în sala ce se află la demisolul Ateneului Român, cu intrarea prin spatele monumentalului edificiu. Acolo-și pregăteau studenții, celor trei grupe (una provenind din Institutul „mamă", a doua din fostul Institut de Cinematografie și a treia, tot din fostul Institut de Teatru Cluj), Omul nostru și... ceilalți, examenele primului semestru și pe cele de absolvire. Zi de zi, noapte de noapte, până pe la orele 2-3, acolo se repeta – prin rotație. Din păcate, după ședința despre care a pomenit cu sancționarea pentru citirea *Sportului Popular*, Omul nostru a avut de suferit un al doilea șoc, artistic de astă dată. Începuseră, încă din anul III, la Cluj, **Nunta lui Figaro** de Beaumarchais, în care Jean Săndulescu juca pe Figaro, iar el pe Doctorul Bartholo. Realizaseră actul I, la Cluj, și Mihai Raicu – profesor la Cluj... retrogradat asistent la București, unde a însoțit grupa – era mai mult decât încântat, râdea la scenele lui Bartholo și-i întreba pe studenți, dacă „omul" a mai jucat comedie? Iar „omul" se simțea bine în rol. Din nefericire, grupa lor a fost preluată de Ion Talianu – Artist al Poporului, un excelent actor de construcție, inteligent și mobil scenic, dar care nu mai predase nici o oră la institut... Nu că nu i-ar fi plăcut, dar s-a gândit să schimbe caracterul, structura lui Bartholo, așa cum fusese gândit, inițial, într-un tip în care

www.cimec.ro

manifestările exterioare, mișcarea și pronunția – particulare – și... artificiale, văduveau personajul de starea lui de „îndrăgostit ascuns" al Suzanei, îi confereau un iz superficial – în contradicție cu însuși structura de bază a interpretului, care „nu se simțea" în personaj, era stingher și inexpresiv, fiindcă nu apucase să se „instaleze" în el, în primul rând și fiindcă nu credea în ceea ce face... Și același lucru s-a întâmplat și cu comisia de examen, care i-a dat „suficient" (după „foarte bine" și „bine" la Cluj) și i-ar fi dat, chiar, „insuficient" (deci exmatriculat!?), dacă nu ar fi intervenit regretatul, mare regizor, Vlad Mugur, membru în comisie, care le-a spus celorlalți că, Omul nostru lucrează într-un spectacol cu un student de-al său, într-o piesă de Cehov, **La drumul mare,** și este foarte bun. A scăpat, cu „suficient", dar, un semestru, a pierdut „bursa de merit" pe care o avea din semestrul II al anului I... Se mai întâmplă!

Din această întâmplare a învățat două lucruri pe care s-a străduit să le aplice studenților săi, atunci când a devenit, la rându-i, profesor: a) să distribui un actor, într-un personaj, pornind de la ideea de bază, pe care ți-o stabilești pentru spectacol și modul în care personalitatea și datele profesionale, de bază, ale unui anumit actor, servesc cel mai bine primul deziderat, și... b) să nu modifici structural, un personaj, într-o fază avansată a evoluției spectacolului, fără a-i oferi interpretului posibilitatea „să se plieze" pe noua lui identitate scenică, s-o înțeleagă, să și-o însușească și s-o integreze mecanismului general. Eșecul nu este doar al unui interpret și personaj ci și al ansamblului. Una este să adaugi elemente noi, repetiție de repetiție, care să completeze, să amplifice, să umanizeze structura stabilită inițial – s-o îmbogățească și alta s-o transformi cu o sută optzeci de grade!

Actorul, tânăr sau matur, are nevoie de o anumită perioadă (mai mare sau mai mică) să-și organicizeze noile date caracterologice, în viziunea de ansamblu a spectacolului, să șteargă din memoria profesională unele date, devenite organice, în situațiile scenice și asta nu se poate face „cât ai bate din palme"! De aici intervin acele dese și, uneori, foarte acute, conflicte, între regizori și actori: primii uitând (deși știu), sau, nevoind să țină cont de această particularitate a actorului-om! După cum știm, din viață, nimeni dintre noi nu se poate debarasa, la comandă, de un anumit mod de a ne comporta, în „x" situații. Actorul, fiind și

www.cimec.ro

el om, și încercând să dea viață scenică, tot unui om, nu poate, în mod firesc, să fie judecat altfel!

Astfel de situații a mai întâlnit Omul nostru, mai târziu, în teatru: cu „celebra" **O noapte furtunoasă** a lui L.O. – în care s-a schimbat concepția de bază asupra viitorului spectacol, de vreo zece-cincisprezece ori – sau cu **Proces pentru umbra unui măgar**, când, dorința de „nou" cu orice preț, a generat spectacole artificiale care n-au convins actorii și, cu atât mai puțin, publicul!

*

...În spectacolul, amintit mai înainte, de Vlad Mugur, (**La drumul mare** de Cehov), Omul nostru juca, în regia lui Ion Gănescu (fratele marelui grafician, umorist, Benedict Gănescu, bietul Ion făcând vreo opt ani de pușcărie fiindcă... a fluierat în biserică?!?), alături de studenții din anul III (deveniți „generația de aur") Constantin Rauțki, Ghiță Cozorici, Stelian Cremenciuc (înlocuindu-l pe Victor Rebengiuc), Ion Buleandră, Odilio Cimbru, Isabela Podberețki, cu care Gănescu își dădea examenul de absolvire a anului III. La un spectacol pe care îl jucam în sala C.C.A., de sub Cercul Militar din buricul capitalei, Omul nostru a trecut, succesiv, de la rolul de ucigaș la cel de victimă. Cum s-a întâmplat? Omul nostru juca rolul Hangiului, din locul unde se desfășura acțiunea. Când au ajuns la sală, cu decorul improvizat, a cerut celor de la Casa Centrală a Armatei să li se dea niște sticle și niște pahare, pe care să le folosească drept recuzită (elementele de care se folosesc actorii în scenă). Oamenii i-au dat mai multe sticle goale și pline cu lichid, a întrebat ce e în ele, i s-a spus că e apă, le-a așezat frumos în rafturi și pe tejghea și... a început spectacolul. La un moment dat, intră în scenă două doamne (una din ele era frumoasa Isabela Podberețki, cu ochii ei mari, albaștri, cealaltă... nu mai reține cine), însoțite de vizitiul lor care, grăbit, cere un pahar de vodcă. Hangiul nostru ia un pahar, deschide dopul de la o sticlă, toarnă în el lichidul incolor și-l întinde vizitiului. Acesta îl ia și-l dă peste cap, dintr-una... Deodată începe să-și dea ochii peste cap, să facă eforturi ca să respire, se împleticește, nu-și revine... Hangiul e în panică, ceilalți la fel, în cele din urmă, nedându-și, totuși, seama, de ce s-a întâmplat, Hangiul își revine, îl bate pe Vizitiu pe spate spunându-i: *„E cam tare, să n-o mai dai peste cap!"* Și-l scoate afară din scenă. Ce se întâmplase? În sticla cu pricina băutura incoloră

www.cimec.ro

sufletului, vocea ei te învăluia, te cuprindea în vârtejul imensei sale sensibilități artistice, te făcea să uiți de tine și să trăiești cu ea, lirismul, zbuciumul sufletesc, sau hazul, frust, al eroilor cântecelor ei – o dată cu ea... Marea calitate a Mariei Tănase nu era vocea ei, era imensul său talent de interpretă ce atingea perfecțiunea!... Parc-o vede și acum: micuță, lăsată pe spate, în fotoliu, și din glasul și sufletul ei, plutind, în eter, triluri de privighetori... Neștearsă amintire!...

*

Revenind la realitatea momentului de atunci – sfârșitul anului și absolvirea – lucrurile au revenit la normal: adică, având încă un rol în plus, pe lângă Trotușanu din **Viforul** lui B.Șt.Delavrancea, în **Oaspetele din faptul serii** de Horia Lovinescu și dintr-o piesă bulgărească (al cărui titlu nu și-l mai amintește, dar jucând un rol pe care îl realizase Liviu Ciulei la Studioul Actorului de Film „C.Nottara", mai apoi Teatrul Mic), Omul nostru și-a salvat obrazul și nota de absolvire. (Beligan trecând pe lângă el, într-o pauză, i-a spus: *„Ai ridicat scena, când ai intrat, ți-am ridicat și noi nota! Scurt!"*)

Se apropia repartizarea... Directorii de teatre din țară, sau trimișii lor, foiau printre studenți, încercând să-i determine să vină la teatrul lor. Se zvonise că la Oradea și Galați se vor înființa teatre noi. Pentru Oradea „făcea liste de candidați la un loc în schemă" actorul Ion Tifor, orădean de origine, care spunea că va fi viitorul director al noului teatru...

Deși avea lașul la doi pași de casă și aproape de inimă, Omul nostru a ales Oradea! Văzuse orașul și clădirea teatrului, din centru, în singura lor duminică liberă, din prima lună de armată, în cazarma de la Oradea. Îi plăcuseră, mai mult, hotărâseră, mai mulți (deși nici vorbă, atunci, de teatru în limba română la Oradea – era în 1952) să vină actori, acolo, când vor termina. Și așa s-a întâmplat! Cristina Tacoi, Eliza Plopeanu, Ion Vâlcu, Gheorghe Tomescu, Eugen Naghi, Gheorghe V.Gheorghe, Alexandru Fierăscu, regizorul Radu Penciulescu, din grupe diferite și... Omul nostru au decis să înceapă cariera, în grup, la noua Secție Română a Teatrului de Stat din Oradea...

Dar cei care-i determinaseră să opteze pentru Oradea nu era... Ion Tifor (care n-a devenit director) ci, Molnár János,

www.cimec.ro

directorul ambelor secții, venit, împreună cu actorul și regizorul Gábor József, atunci secretar de partid, care, promițându-le locuințe și că vor juca, i-a făcut, pe toți, să semneze: mergem la Oradea! Un grup asemănător, în frunte cu regizorul Valeriu Moisescu, va face același lucru, cu direcția Galați!

De-acum intrau, cu adevărat, în viață!

*

...A primit repartiția, în mână – de la 1 iulie 1955 era actor al Secției Române a Teatrului de Stat Oradea! A plecat acasă, urmând să primească, de la Oradea, ziua în care să se prezinte la post. Așa le spusese directorul Molnár, că, fiind vorba de o secție nou înființată, s-ar putea să nu trebuiască să vină la Oradea chiar de 1 iulie, dar vor fi încadrați de la acea dată. Îi vor anunța ei când să vină... Dar a trecut și 1 august, și nici un semn de viață! Omul nostru și-a luat inima în dinți, și-a făcut bagajul (valiza de lemn de student și plapuma, făcută balot, într-o pătură) și fără a mai sta pe gânduri, a plecat spre... locul de muncă...După un drum, asemănător celui de acum patru ani spre Cluj (două nopți și o zi!), a poposit în urbea de pe Criș, în după-amiaza zilei de... 13 august 1955... Fusese la Oradea în 1952, dar plecaseră, în grup, direct la cazarmă, așa că nu știa cum poate ajunge, de la gară, la Teatru. A întrebat un ceferist care i-a spus să ia tramvaiul 1 spre centru. (Atunci tramvaiul 1 mergea de la gară spre centru, pe strada Republicii de azi, pe o linie simplă, care se dubla doar în stații, unde vagoanele făceau „cruce" cu cele venite din sens invers și se așteptau în stații.)

...Urcă în tramvai. Deși august și cald, era cam ora 16, tramvaiul era destul de plin. Cu valiza într-o mână și... balotul cu plapuma în cealaltă, urcă în tramvai și se așează în partea din spate a vagonului, să nu deranjeze... Dar nu știe unde să coboare... E pentru prima oară pe această rută. Întreabă, pe cei din apropierea lui, unde trebuie să coboare „pentru Teatru"?... Tăcere... Crezând că nu a fost auzit, repetă întrebarea: *„Nu vă supărați, unde trebuie să cobor pentru teatru?"* Iarăși tăcere. Ca și cum n-ar fi spus nimic! Nu știe ce să creadă...?... Peste puțin timp, cineva se apropie de el și-i șoptește, cu o mână paravan la gură, așa cum își imagina că făceau „ilegaliștii", pe timpuri: *„Vă spun eu unde să coborâți!"* E stupefiat. *„Ce caut eu aici?"* Îi revine obsedant, întrebarea, pe care

www.cimec.ro

și-o mai pusese în urmă cu patru ani... I se face semn, coboară, ocolește „cafeneaua Japport" și ajunge la Teatru. Spune cine este. I se arată cum să urce la etaj, unde se afla secretaritul literar și unde îl cunoaște pe Ion Manițiu, secretarul literar al secției, care îl primește bucuros, dar cu întrebarea: *„De ce ați venit așa repede și nu ați așteptat să vă chemăm?" „N-am mai avut răbdare!" „Nu-i nimic, au mai venit și alții, o să stați la Hotelul Vulturul Negru, în pasaj. Hai să vă prezint tovarășului director Molnár, e aici, are premieră astă-seară!"* Molnár era un tip jovial, dinamic și plin de inițiative. Din „te miri ce și mai nimic" făcuse, cerșind de la unul și de la altul, materiale și mână de lucru, o grădină de vară – peste drum de teatru, în stânga, de aproape două mii de locuri, în care, în acea seară, avea loc premiera operetei **"Silvia"(Csárdáskirálynő)**, gen foarte iubit la Oradea, ca, de altfel, în toată Ungaria. Precipitat, dar amabil și jovial, Molnár s-a scuzat că nu poate să stea mai mult de vorbă, i-a urat „bun venit", a dat un telefon la hotel să spună că a mai venit „încă un actor de la secția română", i-a dat o invitație în rândul întâi și l-a rugat, insistent, să vină la premieră! Noroc că hotelul nu era departe, doar treci Crișul și.... pe stânga. S-a instalat în cameră cu Eugen Naghi, Ghiță Tomescu și Alexandru Fierăscu, s-a spălat, au mai vorbit și... hai la premieră! Fie vorba între noi, numai de premieră nu-i ardea lui, după două nopți nedormite și încă o zi pe tren! Dar promisese.

Ajunge la Grădină, arată invitația, intră. Grădina – plină ochi. Așa da! Dacă ar fi și la noi așa!...?....!.... Începe spectacolul... O distribuție de aur: Gróf Ladislau (care era și regizor), Dukász Anna – Sylvia, Ihász Aladár, Szögi Arany, Solti Miklós, Gulácsy Adalbert, excelentul Cseke Alexandru (Bóni), Nagy Gizi, o foarte bună orchestră condusă de Matolcsi Zoltán, decoruri frumoase, o echipă de balet cu fete frumoase și talentate – o muzică excelentă și un spectacol pe măsură... Ascultă, deși nu înțelege nimic, cu mare plăcere, dar... Omul nostru venise aproape nouă sute de kilometri la clasa a III-a... Pe la sfârșitul actului, a început să moțăie și... a adormit... Intrigat, probabil, cineva i-a dat un cot discret, o dată cu izbucnirea aplauzelor finalului de act. S-a trezit. Rușinat, a îngăimat o scuză, apoi, în pauză, l-a căutat pe directorul Molnár și i-a spus să nu se supere, dar e foarte obosit și nu mai rezistă. *„Nu-i bai, mo, vii la második* („al doilea", în limba maghiară – n.n.) *spectacol!"* A dormit până a doua zi după-amiază...

www.cimec.ro

Așa a fost prima zi (și noapte) la Oradea, în calitate de actor!

*

...Au urmat zile de plictiseală și... surprize, plăcute, la Oradea... În așteptarea completării trupei, cu ceilalți absolvenți și actori mai vechi veniți de la Arad, în special, și de câțiva, fără studii, recrutați din fondatorii Teatrului de Vest, din acei ani, a constatat că primirea rece, ostilă chiar, pe care o simțise, descinzând în Oradea, nu era proprie tuturor maghiarilor. Colegii de la secția maghiară Tóth Sanyi, Cseke Sanyi, Nagy Sanyi, Gábor József, Mogyoróssy István și alții, i-au primit cu prietenie și dragoste, stăteau cu ei de vorbă, îi invitau la Japport sau la Restaurantul Transilvania, la o cafea sau un „kecskeméti" (un gen de țuică), discutau despre teatru, despre fete, erau toți tineri, nu?!?, spuneau bancuri – colegii maghiari străduindu-se să vorbească românește, deși mulți dintre ei, avea foarte mari dificultăți. Dar se străduiau... Și, în ciuda aparențelor și a unor prejudecăți, această armonie care se născuse, avea să dureze mulți ani, până aproape de Revoluția din 1989, când, din motive greu de sesizat, aproape brusc, armonia s-a transformat într-o răceală, care avea să se accentueze după Revoluție – separarea de pe firmă (Trupa Szigligeti, Trupa Iosif Vulcan) fiind atât de... clară, încât mulți din actorii celor două secții, când se întâlnesc în fața avizierelor cu programul ambelor trupe, nu știu dacă, alături, citește programul un coleg de breaslă, sau un străin curios, intrat în Teatru. (Cam intră cine vrea și cine nu vrea!)

După ce, în perioada amintită, mergeau fiecare la premierele celorlalți și apoi, împreună, la restaurant, unde discutau, despre spectacole, ciocneau un pahar, își ofereau flori, realizau chiar coproducții (**Cyrano de Bergerac, Mihai Viteazul, Apus de soare** – Bogdan era jucat de Palóczy Frigyes, și altele), acum se salută ca niște cunoștințe... unii, puțini, din „garda veche" își mai zâmbesc, salutându-se din mers, sau chiar mai schimbând câteva cuvinte, cum se întâmplă cu Ács Tibi, de exemplu, Meleg Vilmos, Dobos Imre, Kovács Levente jr. Și alți câțiva colegi mai în vârstă...

Să-i fi unit, mai înainte, ședințele de partid, în care se adunau, o dată pe lună?... Nu-mi prea vine să cred!... Dar... mai știi!?!...

*

www.cimec.ro

...Vine toamna. Colectivul se înfiripă. Vin, de la Arad, Lulu Popescu (o actriță frumoasă și excelentă colegă), Mișu Vladimir (actor boem, cu un farmec anume, mare șuietar), Ștefania Popescu (o actriță excelentă, urâtă la chip, dar de o frumusețe aparte – avea să moară curând, de cancer, în chinuri groaznice), Aurică Decu (bun actor, un tip hâtru, care, în hotel, ne lua toți banii la table, ca mai apoi să ni-i dea înapoi), Valentin Avrigeanu (venea de la Turda și avea să devină cel mai longeviv actor al teatrului, murind la 92 de ani, după ce s-a aflat în centrul atenției și al scenei, la aniversarea a cincizeci de ani de la înființarea Teatrului), care se alăturau lui Constantin (Titi) Simionescu (excelent actor, în special în comedie, îndrăgostit, până peste cap, de ... Napoleon și „U" Cluj, devenit foarte bun prieten cu Omul nostru, în ciuda diferențelor de vârstă; fost mare consumator de alcool, de care a izbutit să-l izoleze inimoasa lui soție, Dalma – o sufletistă care nu era numai regizor tehnic, ci și „mama răniților" pentru cei, mai mult sau mai puțin, bolnavi din instituție. Grija cu care îl ocrotea pe nea Titi devenise proverbială), Grig Schițcu (recrutat dintre amatorii trupei existente, bun actor de comedie și bun coleg), Doina Ioja-Vasiu (actriță plăcută vederii și mare sufletistă – făcuse doi ani de Institut la Cluj) și Maria Vasilescu (o actriță care, după ce se retrăsese din activitate, revenise, meteoric, la nou înființatul Teatru!).

Mai veniseră, tot de la Arad, Alla Tăutu (actriță de caracter și de... caractere, inteligentă și ambițioasă, care a jucat multe roluri importante până la pensionare) și soțul acesteia, Corneliu Zdrehuș, angajat ca regizor principal al teatrului. Acestora li se alătura grupul de absolvenți și regizorul Radu Penciulescu, un tip distins, inteligent și cult, cu o figură expresivă, ca un cap de efigie, cel care avea, în timp, să devină directorul Teatrului Mic din București, profesor universitar la U.A.T.C., șeful catedrei de regie, în aceeași instituție, apoi, după plecarea din țară, prin 1974-1975, să monteze în multe țări din Europa și S.U.A., să se stabilească, în final, în Suedia, să primească titlul de *Doctor Honoris Causa* al mai multor universități din Europa, iar, în anii din urmă, să organizeze colocvii, anuale, în România, cu studenții și tinerii actori sau critici din țară. *„Radu a pornit de aici, de la noi!"* ar spune Omul nostru! Așa e. Radu avea să monteze a doua premieră

www.cimec.ro

a teatrului, **Liceenii** de Treniov, o piesă rusească cu elevi, despre elevi și nu numai! Până acolo mai e puțin!

*

Conform tradiției, stagiunea s-a deschis, relativ, târziu – în 26 noiembrie 1955. Spectacolul pus în scenă de Corneliu Zdrehuș, a îmbinat, cu abilitate, experiența puținilor actori maturi, cu elanul și talentul unor Ion Vâlcu și Gheorghe V.Gheorghe (Farfuridi – Brânzovenescu), Gheorghe Tomescu (Agamiță Dandanache), Grig Schițcu, în dificilul rol al Cetățeanului turmentat, din acest ... melanj rezultând, totuși, un spectacol serios, profesionist, care, chiar dacă „nu rupea gura târgului" avea „față" și în ciuda formalismului, specific unor asemenea evenimente, a plăcut cu adevărat, publicului...

Va intra în scenă Radu Penciulescu. Piesa, cu tineri și despre tineri, nu fusese aleasă întâmplător de el. Știind că are la dispoziție o trupă, majoritar, tânără, a ales o partitură, pe măsură, în care putea să valorifice sensibilitatea și forța dramatică a Cristinei Tacoi, inteligența și spiritualitatea Elizei Plopeanu, hazul lui Gheorghe V.Gheorghe, sensibilitatea lui Eugen Naghi, aroganța lui Jean Săndulescu, „constructivismul" lui Gheorghe Tomescu și experiența lui Aurică Decu sau Valentin Avrigeanu.

După ce apăruse într-unul din dascălii din anturajul lui Cațavencu (Popescu... sau Ionescu), în **Scrisoarea,** Omul nostru primește, de la Radu, rolul Pedagogului Hreasciov (poreclit de elevi, „Dulăul" pentru talentul său de a trage cu urechea și a... urmări orice pas, greșit sau nu, pe care-l făceau elevii pe care-i supraveghea), rol „de mijloc", nici mic, nici mare, dar cu posibilitatea de a crea „un tip", având în vedere datele sale caracterologice și vârsta – destul de înaintată față de aceea a interpretului. Străduindu-se să găsească o mască adecvată (pe atunci, lumina te obliga la un machiaj mai pronunțat) și un mod, particular, de a se mișca și manifesta (chiar și prin niște sunete sugerând un câine care-și urmărește prada), a izbutit, într-o măsură, să apară ca o figură care „se vede" în spectacol, fără să sară în ochi. Radu a fost mulțumit, dar Omul nostru ar fi vrut mai mult: și cantitativ, și calitativ! Așa sunt actorii! Toți vor rolurile principale! Chiar și aceia care nu le merită! Așa o fi cazul și cu Omul nostru? Vom vedea!

www.cimec.ro

Avansarea șefului, următorul spectacol al primei stagiuni, se distinge, poate, prin știința lui nea Titi de a crea un șef de gară, căruia numai de treburile stației nu-i ardea, cu haz și inteligență satirică, prin frumoasa portretizare a lui Motroaşcă, de către Ion Vâlcu, un magaziner mototol și hoț, și prin acel „fluture din floare-n floare", Gâzulice – rol mănușe pentru Jean Săndulescu. Omul nostru trecea și el prin scenă, cu alți colegi mai tineri, și, în afară de primele deplasări în orașele și satele din regiune, nu-și mai amintește nimic. Poate că nici nu merită...!

Urmează **Inima noastră** de Valeriu Luca, o piesă vorbind despre frământările din lumea satului, premergătoare... „marii transformări socialiste a agriculturii". Inițial, urmând să fie pus în scenă de Penciulescu (care și făcuse o distribuție, afișată), din motive care nu au ajuns la colectiv, spectacolul a fost preluat de Corneliu Zdrehuș care, în mod aparent, ciudat, a mizat și în roluri importante „de maturi" pe actori de vârstă fragedă! Pe lângă Aurică Decu, un țăran șovăielnic (pe-atunci personajele începeau să fie încadrate în niște scheme rigide, metodă „literar-dramatică" ce avea să dureze câțiva zeci de ani!?!) apăreau Alexandru Fierăscu sau Ion Vâlcu (într-un „chiabur"... în devenire, un fel de Iago al satului contemporan românesc), cuplul, comico-liric, de îndrăgostiți juvenili, jucați cu haz și dezinvoltură de Eliza Plopeanu și Gheorghe V.Gheorghe, frumoasa și vrednica satului, disputată de fiul chiaburului și tânărul țăran sărac, plin de vrednicie și frumusețe sufletească – sentimentele ei oscilând între bogăția materială, a primului, și robustețea morală a celui de-al doilea – (adică, Cristina Tacoi oscilând între Septimiu Pop, un actor înalt și arătos și... Omul nostru, mai puțin dotat fizic, mai ales ca înălțime, dar plin de toate, sau, aproape toate calitățile ce i se atribuiau, atunci, personajului „pozitiv"). Grea misiune pentru cel de-al doilea.... adică pentru Omul nostru!

...Cum, necum, spectacolul a fost nominalizat să meargă, în luna mai 1956, alături de **Citadela sfârâmată** a lui Horia Lovinescu al secției maghiare, la prima manifestare teatrală, la nivel național, care avea să se organizeze în România, după cel de-al doilea război mondial, „Decada dramaturgiei originale contemporane", care, așa cum sugerează titlul, chema în București toate teatrele din țară care aveau în repertoriu piese originale, ce tratau noile realități ale perioadei social-politice prin care trece țara și la care

www.cimec.ro

participau și Teatrele Naționale din capitală și din... provincie. Timp de 10 zile – dimineața, după-amiaza și seara – pe toate scenele din București, cele peste treizeci de teatre și-au prezentat spectacolele, toți componenții colectivelor din țară au locuit la hotel și au participat, unii la spectacolele celorlalți, s-au purtat discuții și, ca un bonus pentru... provinciali, Teatrul Național București a prezentat, numai pentru actori, memorabilul **Apus de soare** cu George Calboreanu în rolul lui Ștefan cel Mare, (spectacolul era recent scos în premieră și avea să se joace foarte mulți ani), un spectacol copleșitor, (cel puțin așa îl vedeam noi și cred că nu greșeam!) și **Fântâna Blanduziei** de Vasile Alecsandri, de către Teatrul Armatei, (azi „C.Nottara") cu George Vraca în rolul lui Ovidiu, un spectacol cu mai puțin fior, cu toate strădaniile protagonistului, asta, poate, și din cauză că, datorită îmbolnăvirii unui actor în ultimul moment, acesta a trebuit să fie înlocuit de un altul, care, cu textul în mână, încerca să suplinească actorul bolnav, permițând desfășurarea spectacolului! Atunci am văzut ilustrată, pentru prima oară și în teatru, sintagma „nimeni nu este de neînlocuit"!

Festivitatea de decernare a premiilor a constituit un triumf, total neașteptat: 10 (zece) distincții, dintre care 4 (patru) premii întâi au revenit trupei din Oradea!?! De neimaginat cu câteva zile înainte! Să le enumerăm, fiindcă merită, iar performanța nu ne amintim să fi fost egalată! Și s-au mai ținut câteva concursuri de-atunci...

Deci:

-Premiul I – **Citadela sfârâmată** – secția maghiară

-dr.Gróf Ladislau regie **Citadela sfărâmată**

-Cristina Tacoi și

-Dukász Anna interpretare feminină

Premiul III

-**Inima noastră** – secția română

-Corneliu Zdrehuș – regia **Inima noastră**

-Cseke Alexandru – rolul Petru din **Citadela sfârâmată**

Mențiuni

-Kudelász Károly scenografie **Inima noastră**

-Ion Vâlcu și Eliza Plopeanu – interpretare **Inima noastră**

...De remarcat că Ion Vâlcu nu a apucat să-și ridice premiul, direct, din mâna președintelui juriului. Bietul Ion (acum, de mult,

în lumea drepţilor!) – aflat în sala Consiliului General al Sindicatelor de pe strada Lipscani, unde s-a ţinut festivitatea, la balcon – grăbindu-se să ajungă la scenă să-şi ia premiul, a alunecat pe scări şi şi-a fracturat un braţ, ajungând, imediat, la... spital, premiul fiindu-i ridicat de cineva de la teatru şi înmânat la Oradea... lată cum o veste bună se poate termina...rău! Vâlcu, un tip ironic şi cam distant, actor inteligent şi foarte talentat, a avut o frumoasă carieră, atât în scurtul popas de la Oradea, dar, mai ales, pe scena Teatrului din Giuleşti. „Distanţa" lui era, mai mult, de faţadă: în fond, era un bun coleg şi un tip sensibil. De pildă, când la întâlnirea, prilejuită de treizeci de ani de la terminarea institutului, a venit vorba de moartea tragică, pe scenă, a lui Jean Săndulescu, lacrimile lui Ion erau mai sincere decât ale multora dintre cei cărora le fusese coleg de institut! Cel puţin, aşa a simţit Omul nostru... Şi Săndulescu nu era, chiar, prieten cu Vâlcu!

*

...După marele succes de după prima stagiune, a urmat, parcă reflex, o stagiune mai ternă. Radu Penciulescu plecase la Craiova, luând-o cu el şi pe Eliza Plopeanu, cu care se va căsători, în acel an. (*„Dragă Ţuguilă, îţi dau o veste bună: curând mă voi căsători cu Lizica...!"* îi scria el Omului nostru!).

Nu se cunoşteau exact motivele plecării lui Radu, dar, după demisia directorului Molnár (care declarase că nu poate face faţă unui teatru cu două secţii, el fiind un foarte bun, ceea ce numim astăzi „manager", dar limitat din punct de vedere artistic, fusese cizmar de lux, dar avea „un nas" la actori, ceva de speriat: intuia, exact, cine are sau nu talent!). Deci, după demisia lui Molnár şi venirea, la conducere, a lui Andrei Dauer, fost şef adjunct la Secţia de Învăţământ şi Cultură de la regiune, de profesie ceasornicar, acesta a făcut tot ce i-a stat în putinţă să-l readucă pe Radu, înapoi, împreună cu Eliza Plopeanu, lor adăugându-li-se Ion Marinescu (un actor autodidact, cu certă personalitate artistică, un tip care „robea" pe scenă, unde nici în repetiţii nu-şi permitea timpi morţi, trăgând după el întreg spectacolul, la nivelul ştachetei stabilite la repetiţii sau peste acest nivel, cu rigoarea şi încăpăţânarea salahorului care ştie că trebuie „să care saci, fiindcă altceva nu ştie să facă!"). *„Eu nu sunt talentat* – spunea el, *la mine dacă n-aş munci, nu s-ar vedea nimic!"* Nici chiar aşa! Dar puterea de muncă

www.cimec.ro

și ambiția au fost datele de bază ale lui Jeanot, cum i se zicea de cei apropiați. Rigurozitatea sa profesională mergea până acolo încât, în cadrul situației scenice, și-a permis să-și pedepsească și fizic, colegii care nu-și respectau profesia...

*

...În scenă se produc destule incidente, pe care, de cele mai multe ori, publicul nu le observă, dar care denaturează spectacolul. Din motive, de cele mai multe ori, puerile, se creează o stare hilară, la care actorii reacționează diferit: unii fac eforturi să depășească incidentul, alții, pur și simplu – râd! Râsul pe scenă (din cauza tensiunii în care se află actorii) devine cea mai contagioasă boală! Dacă, la un anumit moment al unui spectacol, s-a petrecut un incident, oarecare, care i-a făcut pe actori să râdă și se repetă la spectacolul următor, și, dacă, doar unul dintre actori începe să... mustăcească – dacă ceilalți nu sunt concentrați și se lasă pradă senzației de la spectacolul anterior –, riscul degradării spectacolului devine major și iminent...

...Așa s-au petrecut lucrurile în **Monserrat** de Roblès, un excelent spectacol, făcut de Radu Penciulescu în scenografia lui Tody Constantinescu și cu Ion Marinescu (trei de... escu?) în rolul lui Izquerdo. Distribuția era una de excepție: Cristina Tacoi, Sofica Albu, Nicolae Toma, Constantin Adamovici, Vera Varzopov, Eugen Naghi, Jean Săndulescu și Ilie Iliescu (un actor inteligent și un mare... matematician: a renunțat la actorie, devenind profesor universitar!) în rolul lui Monserrat.

Se pleacă în turneu treizeci de zile – piesa avea un singur decor, o distribuție, relativ, mică, deci, nu era greu să străbată, cu vagonul special, toată țara. Acțiunea piesei era simplă și tragică. Într-o țară a Americii latine, conquistadorii spanioli trebuie să captureze o căpetenie a revoluționarilor băștinași, pe care populația o ocrotea. Ca să-l prindă, comandantul, jucat de Jeanot, recurge la un tertip pervers: arestează șase oameni, diverși, de pe stradă: un negustor, un actor, o mamă, o tânără, un tânăr și un olar, pe care-i închide într-o celulă, cu căpitanul Monserrat – simpatizant al băștinașilor, urmând ca acesta să-i convingă pe ostateci, să trădeze ascunzătoarea lui Bolivar. În cazul că nu izbutește, din oră în oră, câte unul din cei șase, vor fi executați... Ceea ce se va și întâmpla... În această teribilă încleștarea dramatică,

www.cimec.ro

cu spectrul morții deasupra capului – după mai multe zile obositoare de turneu – la un moment dat – cam la începutul ultimei treimi din spectacol, la o reprezentație, unul dintre interpreți scapă o bâlbă! Nici prima, nici ultima din spectacole, în general! (De obicei, actorii nu râd la bâlbele colegilor, pur și simplu din respect profesional și fiindcă... li se poate întâmpla și lor, dar, uneori....) Mai puțin concentrați sau obosiți, câțiva din scenă, chicotesc... Își dau coate, cum stau înghesuiți într-un colț, așteptând sentința, și se potolesc. La spectacolul următor, în același moment, nu se mai bâlbâie nimeni, dar unul dintre ei începe să râdă, din senin. Își reamintesc și ceilalți și se iau după primul. *„În genunchi, cu fața la perete!"* urlă Izquerdo, simțind pericolul și încercând să-și apere colegii! Cu fața la peretele din spatele scenei, deci cu spatele la public, cei șase par niște oameni care plâng: bustul saltă spasmodic, ca de un plâns în hohote. De fapt, ei râd... Jeanot țipă din nou: *„Cu fața la pământ!"* Și-i lovește, realmente, cu picioarele... S-au potolit. Nu-i de joacă! Momentul e depășit, în sfârșit, și spectacolul din seara aceea, se sfârșește numai cu atât... Dar... la spectacolul următor, cu toate că discutaseră să se concentreze mai mult, scena se repetă: în unul din cele mai dramatice momente al piesei, condamnații la moarte... râd în hohote. Jeanot îi pălmuiește, îi pune cu fața la perete, în genunchi sau pe burtă, îi lovește pur și simplu, de-adevăratelea. Dar ei... râd... Cu chiu cu vai, spectacolul se termină, dar devine, seară de seară, un calvar... La Iacobeni (o localitate minerească din nordul Moldovei) spectatorii i-au fugărit după spectacol, voind să-i bată, fiindcă *„și-au bătut joc de ei"*! Norocul lor că era printre ultimele localități ale turneului...

...Sosesc acasă...dar calvarul nu s-a terminat. Eugen Naghi avea semnat transferul la Teatrul Național Cluj și pleacă la noua lui instituție. În locul lui va intra Omul nostru. Primește textul, îl învață, face trei repetiții și intră în spectacol, să-l joace pe Tânăr. Rolul nu avea text mult, deși stătea, ca și ceilalți, tot timpul în scenă. De fapt, fiecare dintre ostateci avea câte o scenă, directă, cu Monserrat, în care dialogul se desfășura între cei doi... Vine scena importantă a Tânărului. Emoționat (el avea „premieră", ceilalți jucaseră vreo treizeci de spectacole), scapă o foalfă... *„Aoleo!"* murmură Tomiță printre dinți! Ca la un semn, ceilalți chicotesc și se întorc cu spatele la public. Omul nostru (cunoscut ca unul care poate fi ușor făcut să râdă, deși, în viață, nu se numără

www.cimec.ro

printre „râzăreți!") pufnește și el în râs... Dar trebuie să vorbească... Are un mic monolog, prin care încearcă să-l convingă pe Monserrat să-l deconspire pe Bolivar. E disperat, nu știe ce să facă!? Îi vine o idee salvatoare: o dă pe râsul-plânsul! *„Dar mama mea e bătrână și bolnavă, n-o pot lăsa singură, fără nici un ajutor"* îngaimă el, străduindu-se să amestece hohotele de râs cu cele de plâns și se duce, disperat, într-un colț al scenei, hohotind de... plâns, amestecat cu râs!!

Spectacolul se termină fără alte incidente și cu promisiunea, tuturor, că vor fi serioși... Următorul spectacol... Când se ajunge la scena cu pricina, pățit, Omul nostru se străduiește și reușește să scape fără nici o foalfă... Dar când, în mișcare, trece pe lângă Tomiță, se aude, discret, acel *„aoleu!"* de la spectacolul anterior. Râsul e general, până și Jeanot și Ilie, care rezistaseră râsului până atunci, nu s-au putut abține. S-a mai încercat un spectacol, dar în zadar: când s-a ajuns la scena *„aoleu"*, fără să se mai spună, sau să se mai întâmple ceva, hazos, râsul general nu a mai putut fi stăvilit! Și concluzia care a rezultat: scoaterea spectacolului „de pe afiș", cum se spune, cu toate că valoarea lui inițială i-ar fi permis să se mai joace de multe ori...

Au mai fost spectacole, care, dintr-un motiv sau altul, întemeiat sau nu, au produs hazul ... actorilor, nu și al publicului, dar ca la **Monserrat** – nu... și sperăm să nu se mai întâmple. E greu de înțeles cât de penibil se simte un actor, în asemenea momente, poate mai penibil ca în situația în care, fără veste, o mână nevăzută l-ar dezbrăca de haine, lăsându-l gol-goluț în lumina reflectoarelor, sub ochii publicului. Piei, drace!...

Cred că cel mai necugetat lucru pe care-l fac actorii – gândește Omul nostru – este să-și strice spectacolele, foarte bune, pe care le realizează! (la cele rele nu ai ce strica!?). Includ atâta muncă, atâta consum de gândire și de trudă fizică și spirituală, atâtea nopți de chin și de căutări, atâtea conflicte, mocnite sau manifestate, atâtea relații încordate, între regizori și actori, atâta participare ignorată, a altora – scenografi, mașiniști, croitori, pictori executanți, recuziteri, electricieni, cabinieri etc. – încât pare, mai mult decât o împietate!?! Gestul e, oarecum, sinonim cu al unei fetițe care are în brațe o păpușă frumoasă și, sătulă de ea, îi scoate ochii ca să se distreze; sau al unui băiat, cu o minge mare în mână, în care înfige un ac – să vadă cum sare dacă a fost înțepată! Dacă la

copii, care nu au capacitatea de a gândi la nivel maxim, gestul pare o... „copilărie", la... „maturii" în cauză, el nu mai poate fi judecat astfel. Și, totuși, se întâmplă. Și nu numai la case mici... uneori nu e nevoie decât de „o măciucă la..."!

...Și, totuși, există o tradiție, care deși pare „soră geamănă" cu situația de mai înainte, nu are aceleași valențe. Ea vine ca o refulare a actorilor, după o stagiune de multă muncă și maximă concentrare, în care-și permit, în special în comedii, să-și facă farse, în public, înaintea spectatorilor – în ultima reprezentație a stagiunii. Omul nostru a luat cunoștință cu ea – nu ca „subiect" ci ca spectator din culise – prin 1957-1958, odată cu ultimul spectacol al stagiunii, cu piesa **Masca lui Neptun**. În comedia respectivă, Dorel Urlățeanu – devenit nu peste mult timp Artist Emerit – juca rolul unui șef de cadre, care urmărea pe plajă și nu numai acolo, fiecare mișcare a salariaților din intreprinderea X și o nota în carnețel, urmând să o raporteze „sus". Erau incriminate și notate costumele de baie, partenerii sau partenerele cu care veneau în contact, ce produs „străin" cumpărau, toate făcute, sub arșița soarelui, „la costum", ca să nu „încalce morala proletară", cu o mutră acră, de parcă i s-ar fi stors în ochi... cinci lămâi și, punându-și mâna la ochi când vreo tânără, mai emancipată, își scotea la iveală... ceea ce decolteurile de astăzi nu mai ascund, mai mult de zece la sută... *„Tovarășe Drumaru, nu ți-e rușine să mă urmărești pe plajă, toată ziua, să-ți faci gaură în gard la nudiste, numai ca să mă vezi goală și noaptea să nu pot și eu să mă strâng în brațe cu un băiat că, hop și dumneata cu carnețelul, când ne e lumea mai dragă?! Să-ți fie rușine!"* îi strigă în față Lucy Chevalier, care nici nu făcea parte din distribuție, și care intrase pe scenă cu un costum de baie... ca cele de azi.

Stupefiat, nea Dorel încearcă să se justifice... *„Dar, să vedeți, eu..." „Nici un cuvânt!* continuă Lucy. *Și-mi mai trimiți și scrisori de dragoste, porcoase, în care îmi dai întâlnire noaptea în locuri pustii, cu cine știe ce gânduri!"* Nea Dorel, stană! Noi râdeam ținându-ne de burtă! Cortina cade între scenă și un public ce savurase, din plin, lecția de morală primită de Drumaru, fără să știe că asistase la... o farsă de sfârșit de stagiune!

Tot bietul nea Dorel a căzut victimă unei alte farse, spontane, de astă dată, în spectacolul **Revolta marinarilor de pe Caine**, prin 1973-1974. Îi veniseră niște rude, pe care le-a invitat la spectacol.

www.cimec.ro

Înainte de spectacol, nea Dorel, care juca rolul unui martor, (piesa numai cu bărbați, era un proces, la un Tribunal Militar american, privind abaterile unui adjunct de navă maritimă față de comandantul său), ne tachina, pe toți, la cabină: *„O să vedeți voi, astăzi, cum se joacă un rol!!! Vă bag în pământ! Nici n-o să vă vedeți!"*

...Spectacolul curge normal, sala e plină, actorii își fac datoria cu responsabilitate și concentrare. Se apropie scena lui nea Dorel... El avea un anumit tic, un mod special de a-și drege glasul, înaintea intrării în scenă, iar cei care-l vedeau cum se pregătește în culise, spunea că le făcea semne cum o să-i facă praf!...

...*„Atunci să vină dr.Forrest Lunden!"* solicită Avocatul apărării, Barney Grunwald, alias... Omul nostru...

„Dr.Lunden a depus depoziția în scris" răspunde președintele completului de judecată, Nicolae Toma. *„Nu poate veni!... Următorul!..."* și bate cu ciocanul în masă.

Nea Dorel, care-și luase elan să intre în plin, înțepenește... Scoate sunetul ce-l caracteriza, își freacă nasul cu arătătorul de la mâna dreaptă, gest ce-i completa sunetul specific și, resemnat, spune: *„Mi-ați făcut-o, golanilor!"* Și pleacă la cabină să se dezbrace: nu mai putea participa nici la aplauzele finale...

Pe scenă totul decurge ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic... Dar în sufletul lui nea Dorel?! Din fericire, era nu numai un actor bun, ci și un tip inteligent! Farsa fusese foarte... profesionist făcută!...

Tot a propos de farse, în stagiunea 1975/1976 se juca piesa lui Mircea Bradu, **Noapte albă**. În confruntarea dintre Menumorut și Usubuu, privind paternitatea locurilor pe care ne aflăm astăzi, cel din urmă vine la voievodul transilvan, cu o solie, ca să definitiveze tratativele. Ca cineva care vine în vizită, aduce și niște daruri, puse într-o ladă arătoasă, pe care, înainte de plecare, Menumorut i-o înapoiază, încărcată cu darurile proprii. Într-o deplasare la Beiuș, unul din oamenii din garda lui Usubuu, care purtau lada, se îmbolnăvește. Din pricini, care nu au relevanță, este înlocuit cu un mașinist de la secția maghiară, un tip mic, dar vânjos, poreclit, cum altfel, „Kicsi" (adică „mic" în limba maghiară). Vine solia, dau lada cu daruri, urmează disputa dintre cele două căpetenii, compromisul făcut, și despărțirea... Ca gazdă bună, Menumorut îi întoarce gestul oaspetelui, dându-i, la rândul

www.cimec.ro

său, o ladă cu daruri...! Doi oșteni de-ai lui Menumorut, Cora și Mihai, doi zdrahoni (să-i ierte Dumnezeu, c-au plecat de mult!) de peste 1,90 m fiecare și de câte, vreo 120 de kg, aduc lada, mare, ca pe un fulg și o așează lângă cei doi ostași ai lui Usubuu – Kicsi și încă unul, cam de aceeași statură – care o vor prelua... Cei doi trec de o parte și de alta a lăzii, apucă de cele două mânere și... dau s-o ridice, cu dezinvoltura cu care văzuseră că a fost adusă, lada. Stupoare! Lada pare bătută în podea!... Cei doi se uită, contrariați, la ladă, și mai fac o încercare: cu chiu, cu vai, izbutesc s-o ridice doi-trei cm de la pământ... În culise, toată lumea chicotește sau se ține cu mâinile de burtă. Kicsi își dă seama, îi arde un *„Isten ... meg!"* (o neaoșă înjurătură ungurească – tot erau ei maghiari, nu?) și, opintindu-se, târăsc lada în culise sub privirile imperturbabile, ale lui Cora și Mihai, zâmbetele lui Menumorut și Usubuu și hohotele de râs, înăbușit, ale celor din culise, care fuseseră avertizați despre ceea ce avea să se întâmple. În ladă fuseseră puse vreo paisprezece-cincisprezece contragreutăți de vreo zece kilograme una, din acelea care se folosesc pentru fixarea perdelelor, sau ale anumitor elemente de decor!

A fost bună, nu?... Dar ia să fi fost în pielea lui Kicsi și a colegului său!

...Tot pe aceeași scenă, la Beiuș, s-a mai petrecut o întâmplare care merită povestită – chiar dacă nu e vorba de o farsă... Cam cu vreo zece ani înainte, de scena anterioară, se juca **Mihai Viteazul**: matineu și seara. Omul nostru juca pe Mihai (cel mai nereușit rol pe care l-a făcut în carieră), iar Nicolae Toma (Tomiță, cum i se spunea) Cămărașul Bozdâgă, om de încredere al domnitorului, mai mereu prin preajma sa. Ca de obicei când se mergea în deplasare și aveam două spectacole, actorii își luau cu ei de mâncare. „Luau masa în oraș" cum ziceau ei, neavând timp să meargă să-și cumpere „de-ale gurii" între spectacole, mai ales că ar fi trebuit să se demachieze, să-și schimbe costumele și alte inconveniente. Lui Tomiță i s-a făcut foame, în timpul matineului... Cum el avea mai multe intrări, scurte, în scenă, ori le-a pierdut șirul, ori a considerat că are timp să mănânce, până la următoarea intrare, și-a scos peruca și mustața și s-a apucat să mănânce... Pe scenă, acțiunea curgea, firesc, înainte... Urma să intre Bozdâgă... Nimic!... Domnitorul mai așteaptă câteva secunde (pe scenă ele par ore în asemenea situații)... tot nimic! *„Bozdâgă! Pe unde ești,*

www.cimec.ro

Bozdâgă?" întreabă Mihai, încercând să-l atenționeze pe împricinat că trebuie să intre în scenă. Surprins, Tomiță își pune repede peruca pe cap, își lipește mustața, fără să se uite în oglindă și, de spaimă, uitând să înghită sau să scuipe mâncarea din gură, intră precipitat în scenă spunând molfăind: *„Sunt aici, Măria Ta!"* Când l-a văzut Mihai, cu peruca pusă invers (adică cu fața la spate) și cu mustața lipită într-o parte, cu gura plină și îmbrăcat doar pe jumătate... l-a umflat și pe el râsul (noroc că era cu spatele spre public, Tomiță intrând din centru-spate), l-a „acoperit", cum a putut, și l-a trimis să-și termine prânzul, în hazul colegilor care dăduseră buzna din cabine, curioși să vadă ce și cum or să se deruleze evenimentele...

Doamne, câte nimicuri... importante li se întâmplă actorilor pe scenă!? Le-ar mai trebui o viață ca să le... povestească! O mai au, oare și pe asta, sau măcar o parte din ea?!

*

...Revenirea lui Penciulescu, mai apoi a lui Valeriu Moisescu și „intrarea în pâine" a lui Dan Alecsandrescu, a însemnat un moment important pentru teatrul orădean. Apar titluri grele în repertoriu (**Invazia** lui L.Leonov, **Aristocrații** de Nikolai Pogodin, **Cyrano de Bergerac** de Edmond Rostand, **Monserrat** de Emmanuel Roblès, etc.) pe lângă altele – mai mult sau mai puțin valoroase – **Masca lui Neptun**, **Acolo... departe**, **Mielul turbat**, **Nota zero la purtare**, **Dezertorul** și altele, care trebuiau să se încadreze în politica de repertoriu, dirijată de la centru, cu accent pe piesa contemporană, originală și dramaturgia sovietică. Piesa occidentală era, aproape scoasă din repertoriul teatrelor.

Cu atât mai surprinzătoare avea să pară apariția, în repertoriul Teatrului din Oradea, a piesei **Ciocârlia** de Jean Anouilh, scriitor francezdin căruia i se jucase, la București, doar o piesă... (**Invitație la castel**, mi se pare). Meritul aparține lui Radu și directorului Andrei Dauer care, mi se pare, au știut cum, cât și unde să insiste pentru a primi un asemenea imens favor. Și a meritat!

Beneficiind de scenografia unui rafinat scenograf (Tody Constantinescu, adeptul unor soluții simple, dar pline de sens și expresie scenică), cu o distribuție în care actorii se întreceau pe sine (Eliza Plopeanu – Ioana, Ion Marinescu – Inchizitorul, Ion Popa-Mijea – Cauchon, Radu Reisel – Regele, cel mai bun rol din carieră, Dorel Urlățeanu – Arhiepiscopul, Zaharia Volbea – La

www.cimec.ro

Hire, Ricardo Colberti – Beaudincour și alții, (Omul nostru juca rolul Tatălui Ioanei), spectacolul vădea de la început, valențe deosebite, stârnea controverse și crea conflicte. Deranjat că nu primea la timp ce i se promisese, ori de lipsa de reacție pozitivă, de la unii sau de la alții, Radu a plecat, de mai multe ori, de la repetiții, amenințând cu demisia. Unii nu înțelegeau ce fel de spectacol va fi acela, fără cortină (cred că pentru prima oară, la noi în țară, un spectacol începea cu cortina ridicată!), alții se întrebau, suspicioși, cum va arăta un spectacol „în niște perdele de mătase aurie, cu scena goală, în care mai multe planuri de joc aveau să fie sugerate, doar de niște mese lungi și scaune făcute din scândură simplă și cu picioarele tot din scânduri încrucișate", cum aveau ele să sugereze ba spații simple, ba încăperi fastuoase și... rugul pe care, în final, avea să fie arsă (și cum?) Ioana și multe alte semne de întrebare, care apar atunci când, cineva, încearcă o nouă formulă de exprimare scenică?!?! Și asta, cu atât mai mult, într-o perioadă în care... „totul vine de la răsărit"! (Aici să nu fim nedrepți. Multe din cele „venite de la răsărit" ne-au adus deservicii și catastrofe naționale, în ultima sută de ani, dar și mai înainte – vezi 1812 – dar teatrul rusesc, nu numai prin Stanislavski, a adus rigoare, metodologie, valoare, soliditate, profesionalism – școala lor de teatru influențând decisiv, în bine, nu numai teatrul românesc, ci și multe din școlile teatrale europene, care au preluat și dezvoltat filonul de aur ce a stat la baza activității lui Stanislavski, Vahtangov și mulți alții la fel de importanți.)

...Auzind că la Teatru „se petrece ceva ciudat", mai mulți activiști de la partid stăteau prin sală, urmărind ce se întâmpla, privind, contrariați, unii la alții, la comenzile lui Penciulescu, la unele manevre ale... decorului, care pentru ei nu exista. *„Veronica* (Veronica Colberti era regizoarea tehnică!), *sus picioarele!... Jos pantalonii!* (elemente de decor, nu... anatomice ori vestimentare cum își imaginau ei)"... Sau costumele? Din pânză de sac sau de doc vopsite... fără expresie?! E vorba, aici, de regi, de conți, de mari prelați și demnitari! Ce-o fi asta?... Dar, încet, încet, cu migală și rigoare, cu înțelegere și dăruire, cu încredere în ceea ce se construiește pe scenă, din... nimic, uneori – cu o lumină bine gândită și executată – mesele și scaunele nu mai reprezintă ceea ce sunt, în accepțiunea generală: sugerează, dramatic, spații anume, stări emoționale... Șirurile de perdele, legate într-un anumit

www.cimec.ro

fel, pe verticală și mișcate într-un anume mod, pot sugera gratiile unei închisori, unde stă Ioana; ridicate, la un moment dat, în fața unui fundal albastru, sugerează eliberarea ei, după cum scaunele lungi și mesele, adunate într-o aglomerare ordonată, pe care este ridicată Ioana, luminată cu roșu, pe fundalul de un albastru pur, sugerează, mai mult decât expresiv, dramatic, rugul pe care va arde, în final, eroina acestei fermecătoare și tragice figuri a istoriei Franței.

Vizual, spectacolul era de o simplitate tragică, construcția plastică, prin actori și lumină, sugera – iconografic – situații și stări, iar actorii, intrați treptat-treptat în concepția regizorului împlineau, prin profesionalism și dăruire, arhitectura plănuită de realizatori. Eliza Plopeanu, în fața primului rol de mare anvergură, și-a dovedit din plin, nu numai calitățile psiho-fizice, de mare actriță, ci a vădit și o matură inteligență scenică, în construcția unui rol de mare complexitate. Cu o ținută sigură și o mișcare armonioasă, în costumul ei mulat pe un trup echilibrat și expresiv, cu plasticitate și precizie în folosirea cuvântului, caldă în momentele de lirism, dârză în cele de revoltă și răzvrătire, Lizica a dus în triumf, nu numai figura legendară a eroinei, ci și personajul căruia i-a dat viață. O secondau, cu succes, Radu Reisel, un actor cu mult haz (mult și în viață), inteligent și muncitor, care a folosit cu dibăcie și artă stângăciile și inabilitățile ce-l caracterizau, împrumutând lui Carol neputința tragică (pentru el, pentru Franța și pentru Ioana), nesiguranța deciziei – prea grea pentru un om atât de mic pus în fața unor hotărâri de destin istoric. Era fermecător de... tragic în infantilitatea sa, față-n față cu Ioana și istoria. A fost rolul vieții sale, pe care l-a purtat „peste mări și țări" unde s-a mutat, la vreo trei-patru ani după ce-i dăduse viață lui Carol: în Israel, unde încă mai trăiește când scriu aceste rânduri, și de unde nu ezită să trimită felicitări, de sărbători, colegilor-prieteni din România, țara în care s-a născut, și pe care nu o uită...

Impresionant, prin forța cu care cerea arderea pe rug și susținerea argumentelor canonice, Ion Marinescu se afla la primele roluri care-i vădeau personalitatea artistică și calitățile care, în curând, aveau să-l aducă în postura de lider artistic, nedeclarat, apreciat și iubit de unii, hulit și bârfit de alții, fie că se impunea prin disciplină și rigoare (ieșite din comun) fie și fiindcă... „nu făcea nimic" să iasă în evidență... dar ieșea! În plus, bărbat viril,

avea și mare succes la femei. Una dintre numeroasele fete din Oradea, care s-au îndrăgostit, nebunește, de Jeanot, a fost eleva Doina Coman, viitoarea mare poetă Ana Blandiana! Nu era greu să te îndrăgostești de el: avea ceva „care place", chiar dacă nu era „frumos", după unele canoane! Cum știm că frumusețea nu vine „din afară", Jeanot, tip controversat, totuși, ca individ, „care nu ierta nimic", cum se spune, avea acel „vino-ncoace" care atrăgea, spre el, sexul frumos, ca luminile unui bec strălucitor – fluturii.

Cuceritori erau și partenerii, direcți, de luptă, ai Ioanei. La Hire și Beaudincour, Zaharia Volbea și Ricardo Colberti, Cauchon, susținătorul fără succes al eroinei, căruia Popa-Mijea îi dăruise căldură, omenie și neputință – precum și întreaga distribuție din roluri mai mici care-și puseseră întreaga capacitate artistică în slujba ansamblului, lăsând la o parte micile orgolii ale celor distribuiți în roluri mici. Merita! Din truda tuturor rezultase un spectacol pe care cu greu ți l-ai fi putut imagina, realizat de un colectiv aflat în al treilea an al existenței sale pe harta teatrală din România...

...Când, în 1958, spectacolul s-a jucat la București, în sala C.C.S., de pe Lipscani (pe o ploaie torențială, care a inundat subsolul clădirii, actorii ajungând pe scenă pe niște punți improvizate din niște lăzi de costume!), el a fost onorat de cele mai de seamă figuri ale teatrului românesc din acei ani, unii urmărindu-l din picioare, printre rânduri, alții, chiar, așezându-se, pe trepte, așa, în hainele de gală, în care veniseră să onoreze spectacolul, despre care „se dusese buhul".

Finalul a fost un triumf: pentru teatru, pentru colectiv, pentru Penciulescu, pentru Lizica – despre care Radio Europa Liberă transmitea, pentru continent, că *„pe firmamentul teatrului românesc a apărut o nouă stea – Eliza Plopeanu"*!

Marele succes a avut, într-o oarecare măsură, pentru teatru, un efect... aproape dezastruos! Eliza Plopeanu este chemată la Teatrul Național din București, Radu, probându-și marile calități de regizor, demonstrate încă din studenție, se transferă la Teatrul Mic, unde, în curând, va deveni director, iar Cristina Tacoi (numărul unu la Oradea până la succesul Lizicăi), va dori să plece și ea la București, va intra la „Nottara", unde mai erau vreo trei-patru actrițe pe genul ei, și marele său talent se va risipi din... lipsă de întrebuințare. Ce păcat pentru ea și pentru teatru, în

www.cimec.ro

general! Își va găsi – în special după dispariția prematură și dramatică a fiului ei și al actorului Andrei Bursaci, Cătălin, răpus de cancer la nici douăzeci de ani – refugiul în poezie, Cristina fiind nu doar o mare actriță (care s-a stins, ca actriță, prematur, doar din vina ei – n-a știut când să plece la București!), ci, și o poetă plină de sensibilitate. O avea și ca actriță: păcat că n-a folosit-o până la capăt!

*

Pansându-și rănile, colectivul a mers mai departe... Locul lui Radu l-a luat Valeriu Moisescu, Jeanot rămăsese la Oradea, cu toate că era solicitat de București. N-a plecat decât atunci când s-a considerat apt de a o face și bine a făcut! Când a ajuns în capitală a fost, de la început „cineva"... Pleacă unii... vin alții, așa-i la treatru, și totul continuă ca și cum, aproape, nimic nu s-ar fi întâmplat. Dan Alecsandrescu, un regizor tânăr, crescut în Oradea, se dovedește extrem de prolific. Montează piesă după piesă, câte trei-patru pe stagiune și, dacă n-ar fi cam superficial, ar face numai spectacole foarte bune, fiind talentat și muncitor, dar graba îl face să nu îndeplinească ceea ce gândește, și, ca atare, spectacolele lui sunt, doar, bune... De pildă, în stagiunea 1958/1959 pune cinci piese: **În august cerul e senin**, **Tache, Ianke și Cadâr**, **Liubov Iarovaia**, **Secunda 58** și **Pădurea**!?! Nu e prea mult, chiar și pentru puterea de creație al unui regizor tânăr? Se pare că da! Cu toate astea, spectacolele lui nu au fost „căderi", cum ne-am fi așteptat, ci, undeva, pe la mijlocul scării valorice. Totuși, volumul mare de muncă, experiența scenică dobândită din cantitate, au determinat, o dată cu maturizarea și creșterea valorică; asta la Oradea, atât cât a stat, apoi la Arad sau Târgu-Mureș, unde a realizat mai multe spectacole de valoare. A luat premii la confruntări naționale, devenind un regizor valoros, apreciat în lumea teatrală și unul dintre cei care nu refuză să monteze, pe orice scenă din țară! Oare de asta, colegii din ultimul teatru în care a lucrat (acum, din nefericire, este victima unui accident vascular care-l ține în afara activității), îl numeau Ban (Dan) Alecsandrescu?! Ironia nu cred că e meritată: Dan n-o făcea, doar pentru bani. Pur și simplu nu putea sta fără să lucreze!

*

Revenind, în trecut, la Omul nostru, trebuie să sesizăm că începe să „prindă" roluri din ce în ce mai importante în **Masca lui Neptun**, **Ziariștii**, **Secunda 58**, **Nota zero la purtare** și altele... Ultimul titlu îi oferă una din șansele mari, pentru un actor tânăr. Pusă în scenă de ... Ion Marinescu, această piesă, cu elevi și pentru elevi, dar nu numai, jucată cu mare succes, cam peste tot în țară, îi aruncă în față o mare provocare. Riscând, Marinescu îl distribuie în profesorul Butnaru – care se afla în ultimele luni dinaintea pensionării și, mai apoi, în epilog, cu zece ani mai bătrân – pe Omul nostru, care nu avea decât douăzeci și șapte de ani. Deloc speriat, având în memorie un spectacol cu aceeași piesă, făcut de clujeni, cu Constantin Anatol (un excelent actor care a jucat de-a lungul carierei în trei limbi: română, maghiară și idiș!) în Butnaru, Omul nostru s-a pus pe muncă și, fără a încerca să-l copieze pe Anatol (nici n-ar fi putut!) a început să... construiască. Ajutat de un text generos, de regizor și colegi, de propriile-i date (care nu erau departe de structura psiho-fizică a profesorului timid și timorat), de plăcerea de a face rolul și de credința că îl va putea face, beneficiind de un machiaj potrivit structurii și vârstei personajului, rolul a prins contur, în ultimă instanță, împlinit de emoția unei mari încercări pentru care actorul „dă tot ce poate!". La premieră, apariția lui Butnaru, în epilog, cu o mască identică, dar mai... albă cu zece ani, (schimbare făcută în circa un minut, un minut jumate) a smuls ropote de aplauze, la care nu se aștepta, iar la final și-a auzit, pentru prima oară, strigat numele din sală, alături de atât de așteptatul cuvând de apreciere „Bravo!"... A fost mai mult decât emoționant, cu cât spectacolul, în întregul său, era foarte bine făcut, și mulți colegi, cu roluri grase (Gheorghe V.Gheorghe, Jean Săndulescu, Ion Pater, Cristina Tacoi etc.), realizau performanțe remarcabile. Dar, cea mai mare satisfacție, în legătură cu acest rol și propria-i carieră, a avut-o, peste vreo patru-cinci ani, când, aflat într-o delegație culturală română (prin Ungaria, Cehoslovacia și R.D.G., atașați la un grup de turiști români, din delegație mai fâcând parte, între alții și George Constantin, marele actor, precum și maestrul de balet de la Teatrul de Revistă „C.Tănase", Sandu Feyer), o doamnă din Oradea l-a întrebat unde se mai află actorul care l-a jucat pe Butnaru, actor care i-a plăcut foarte mult? Și n-a voit să creadă, în ruptul capului, că bătrânelul batjocorit de elevi, în timpul orelor, dar atât de ferm

www.cimec.ro

și categoric, în înfruntarea cu Vucea, profesorul de istorie – tiran, poate fi acel tânăr din fața ei, care, atunci, în acele zile, avea treizeci și doi de ani!! *„Nu se poate!* zicea ea. *Acela mergea așa, gesticula așa, iar dumneavoastră aveți vigoare, o ținută sportivă, nu, nu cred, vreți să mă păcăliți!"* Și a plecat convinsă că nu poate fi așa. A fost primul mare compliment profesional care i s-a făcut: nerecunoașterea actorului de dincolo de personaj! E ceva care-l unge și astăzi la inimă și care-l face să iubească și mai mult pe Butnaru, care i-a adus primul succes adevărat, în scenă și, cu toate că a jucat peste o sută patruzeci de roluri, mai mult de jumătate principale – acesta rămâne primul reper valoric, alături de alte șapte-opt, pe care consideră, azi, că merită să rămână în memoria lui și a altora, ca adevărate realizări actoricești.

Șapte-opt din o sută patruzeci! O fi mult, o fi puțin?!?

*

...După ce se „încălzise" cu **D-ale carnavalului**, Valerică Moisescu „atacă în plin" marele repertoriu: **Cyrano de Bergerac** a lui Edmond Rostand! Piesa, cu o distribuție imensă, nu putea fi realizată doar de colectivul român, așa că – pentru prima oară la Oradea și ca un argument a bunelor relații dintre cele două secții – se împlinește prima coproducție româno-maghiară și nu doar pe multele roluri mărunte, ce trebuiau acoperite, ci și în mai multe roluri importante. Spre pildă, Roxana era jucată, alternativ, de Anna Dukász și Vera Varzopov, De Guiche de Bartos Ede, în alte roluri apărând Cseke Sándor, Bányai Éva, Balogh László, Sugár Iván, Vadász Zoltán și alții. Tot în acel spoectacol a apărut și copilul Cseke Péter, fiul lui Cseke Alexandru, cel care avea să devină, în Ungaria, unde a plecat cu mama sa, Révi Bea, unul din importanții actori ai scenelor din Budapesta. Cuprinzând, în întregime și colectivul român, în scenografia lui Mircea Marosin, spectacolul avea ca protagonist pe Ion Marinescu.

...Reprezentația a început cu un „șoc" ce putea fi fatal atât interpretului principal, cât și întregului său. Apariția eroului era gândită, de Valerică, într-un mod spectaculos. El trebuia să țâșnească, dintr-un fel de paravan, în formă circulară, să spargă membrana, de hârtie transparentă, care o acoperea, și cu o execuție spectaculoasă de circ, să continue acțiunea. Necalculându-și bine pașii – în scenă se producea și un efect de lumină – Jeanot s-a

www.cimec.ro

împiedicat, perforând paravanul, s-a răsturnat peste cap, riscând să-și... turtească și nasul imens, caracteristic personajului, și-a rupt pantalonii în genunchi și, preț de câteva secunde, trei-patru, a rămas întins la pământ. Cei din scenă și cei din sală au rămas înmărmuriți... Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, șchiopătând ușor, Cyrano s-a ridicat, și-a rostit tirada și apoi a dus rolul până la capăt, în triumf, cu dăruirea și profesionalismul care-l caracterizau. Cu toate că nu s-a jucat de foarte multe ori (asta e, mai mereu, soarta spectacolelor realizate la sfârșit de stagiune!), Cyrano-ul lui Moisescu avea toate datele unui mare spectacol: o scenografie rafinată și ingenioasă, o distribuție cu mari valori individuale – în primul rând trioul Marinescu–Dukász–Pintilescu – o concepție modernă, susținută, profesional, de întreaga distribuție și totuși i-a lipsit „ceva" pentru a fi valorificat ca un mare spectacol: poate... șansa!?... Cam aceeași soartă (ciudat și același număr de reprezentații: 9) a avut și un alt spectacol al lui Valerică: **Poveste din Irkutsk** de Alexei Arbuzov, un an mai târziu, cu Ion Marinescu, Vera Varzopov și Liviu Mărtinuș în rolurile principale, și scenografia, excepțională, a lui Paul Bortnovschi, realizare de mare ținută, sub toate aspectele, dar care „n-a prins la public"... Să fi fost de vină și faptul că nu prea aderam la ofertele, prea dese, venite de dincolo de Prut, Nistru și... mai departe?... N-ar fi exclus...

...Dar până să ajungem la... Irkutsk, s-au petrecut unele evenimente importante, pentru... unii, pe malurile Crișului.

*

...Omul nostru e solicitat, cu jumătate de normă, la Casa de Creație regională, ca metodist în problemele de teatru, în limba română, pentru limba maghiară lucrând colega sa, de la secția soră, Bányai Éva. (În această calitate avea să-l cunoască pe Mircea Bradu, venit direct din institutit, ca metodist în probleme de literatură, cu care avea să bată regiunea, prin zona Gurahonț–Vârfuri, pentru a aduna „material" în vederea scrierii unui text de brigadă care să combată misticismul! Brigada, era un fel de show de astăzi, prin care se satirizau anumite apucături... nesocialiste și pe care le susțineau formații amatoare, din intreprinderi și instituții, în fața oamenilor muncii. Se organizau concursuri speciale, la nivel regional și național, cu această formă de manifestare artistică și, ca urmare, Casa de Creație era datoare să

www.cimec.ro

ofere și ea ceea ce specialiștii genului – exista așa ceva – nu puteau pune la îndemâna brigăzilor din teritoriu, de la orașe și sate!?!)

Lucrând, deci, la instituția respectivă, Omul nostru ia parte, alături de membrii întregului colectiv, la ședința de analiză a activității anului 1959 (așa se obișnuia atunci), în prezența secretarului cu propaganda de la regiune, inginerul Cornel Haica. Tereza Mózes, directoarea Casei, citește darea de seamă, urmează discuții, cum se obișnuia, își spune și Omul nostru părerea și, înainte de concluziile pe care urma să le tragă reprezentul regiunii, se ia o pauză. Omul nostru dă să plece afară: *„Tovarășe... vreți să rămâneți puțin? Tovarășa Mózes, sunteți drăguță să mă lăsați cu tovarășul...!?" „Ce-oi fi spus?"* se întreabă Omul nostru și, nedumerit, rămâne pe loc... Sunt singuri... Tovarășul Haica se asigură că nu e nimeni și fără nici o introducere spune*: „Tovarășe... vrei să fii directorul teatrului?"* Stupefiat, Omul nostru rămâne fără grai – nu se aștepta la o asemenea întrebare. *„Nu m-am gândit niciodată la așa ceva!"* răspunde... *„Te gândești acum!" „Nu știu ce să spun, nu m-am așteptat la așa ceva, trebuie să mă consult cu familia și eu nici nu sunt membru de partid!" „Nu-i nimic, te facem!"* răspunde tovarășul Haica. *Mai gândește-te. Eu contez pe dumneata!"*

N-a spus la nimeni, numai că a început să primească semne că i se „întocmește dosarul": mama îi scrie că au venit niște oameni care s-au interesat de el, acasă și prin vecini, rudele, de la București, îi spuneau același lucru, dar el n-a mărturisit, nimănui, dar nimănui, despre propunerea făcută, de teamă că – nematerializându-se – va deveni ținta ironiilor celor care ar fi crezut că vânează postul, (de-a lungul carierei avea să constate că mulți visau la o asemenea funcție), când, în realitate, nu visase la așa ceva. (E drept, la terminarea I.A.T.C., doamna profesoară de Istoria Teatrului, Silvia Cucu, îi spusese: *„Peste trei ani, ajungi director la Oradea!"* Dar o luase ca pe o glumă, neștiind pe ce se baza dumneaei, când făcuse o asemenea afirmație?! Aprecierea se dovedise eronată, doar ca timp: trecuseră cinci, nu trei ani!)... Și nici nu vedea motivul pentru care Andrei Dauer, care s-a dovedit un bun director, să fie schimbat?! Avea să afle mai târziu.

Stagiunea 1959-1960 era pe sfârșite, pe la mijlocul lunii iunie. Sala mare a Teatrului intra în reparație capitală: urmau să fie refăcute sala de spectacole, foaierele, scena... Se demontaseră și

www.cimec.ro

scaunele de la parter și balcon... Se anunță o ședință, cu întregul colectiv al teatrului, la sala Clubului tipografilor de pe strada Moscovei, la câțiva pași de teatru, în spate, pe stânga... Primește un telefon: *„Te instalăm!"*. Sala Poligrafiei, cam mică, plină ochi. Se zvonise că Dauer va fi schimbat, dar nu se știa cu cine. Se făceau cele mai fanteziste presupuneri – nici una nu-l viza pe Omul nostru.

Prezidiul se așează la masă. Iau loc Ecaterina Crăciun, vicepreședinta de la Secția Regională de Învățământ și Cultură, Szántó Ștefan, șeful secției de propagandă, Nicolae Munteanu, inspector din Direcția Teatrelor din București (fost coleg, de institut, cu Omul nostru, cu doi ani mai mare), directorul Andrei Dauer și... H.Borbáth Magda, inspector cu problemele teatrelor maghiare, din Direcția amintită... Lumea se lămurește: tovarășa Borbáth va fi noua directoare!

Tovarășa Crăciun începe să spună că s-au descoperit o serie de nereguli la teatru, că atmosfera de creație, în special la secția maghiară, s-a degradat, că morala unor tovarăși lasă de dorit, că regiunea de partid nu este mulțumită, și, prin urmare, s-a hotărât schimbarea actualului director, și numirea, în locul lui a.... Omului nostru! Sala pare a nu fi auzit bine. Timp de câteva secunde o liniște de mormânt, apoi... izbucnește o furtună de aplauze!... De surprindere, de apreciere, cine știe?! Omul nostru, aflat în mijlocul sălii, se ridică în picioare, plânge, evident (de emoție, de ce altceva?), i se cere să spună ceva, bâlbâie câteva cuvinte în legătură cu *„o piatră de moară care i-ar apăsa pe umeri"*, cere sprijinul tuturor și promite să fie corect și drept în relația cu colegii și cu ceilalți colaboratori. Se așează la loc, în sală, transpirat și copleșit... Tovarășul Dauer spune și el câteva cuvinte, respinge mare parte a acuzațiilor ce i-au fost aduse, dar are tăria să-i ureze succes... succesorului său, pe care-l avusese colaborator, în cadrul Consiliului Artistic, organism consultativ în problemele artistice ale instituției... (Dintre speculațiile care s-au făcut despre... persoana noului director, o singură... persoană a ghicit, înaintea ședinței, ocupantul râvnitului fotoliu de director: coafeza și peruchiera teatrului, Csoknyai Eta – Csoki, cum îi spuneam noi. De unde și până unde, pe ce date?, e greu de spus, din moment ce Omul nostru nu spusese nici în familie, despre ce este vorba, liniștindu-i, pe aceștia, că *„n-a făcut nimic și nu*

www.cimec.ro

au a se teme de ceva rău"! Intuiție, pur și simplu...!? Ca la loto sau loz în plic!)

După ședință nu mai știe cine l-a felicitat sincer și cine... „în perspectivă", erau prea mulți și prea entuziaști ca să fie sinceri – unii – nici nu-l interesa asta, era, deja, prea preocupat de ce va urma. Până acum fusese o prezumție, acum devenise o certitudine, căreia nu știa cum îi va face față... Știți cum se spune: nu e greu să obții o victorie, mai greu e s-o consolidezi!

*

... Prima mișcare, făcută ca director, își amintește Omul nostru, a fost să-l întrebe pe Tiszai Kálmán, șeful de producție, care mergea lângă el spre teatru, cum s-ar putea rezolva o anumită problemă? (Nu-și mai amintește, exact, care anume.) *„Dați dispoziție și se face!"* îi răspunde Tiszai. *„Tovarășe Tiszai, eu nu știu, încă, să dau dispoziții, te-am rugat să-mi spui cum am putea rezolva situația în cauză?" „Discutăm, împreună, și vedem cum facem, bine?" „Bine!"*

Acest șef de producție, Tiszai Kálmán, a fost un om care nu știa să spună *„nu se poate"* – spre deosebire de alții, de mai târziu, care, nici nu apucai să le spui ce vrei, că te și întrerupeau: *„Nu sunt bani!", „Așa ceva nu s-a făcut!", „De unde să scot, eu, așa ceva?"*, și alte asemenea justificări.

Tiszai nu avea casă! cum se spune. Stătea de la 7 dimineața până la orele 23-24, în biroul lui, de peste drum de intrarea actorilor, întocmea devize, făcea calcule, cumpăra materiale, încerca, alături de șeful mașinist, diferite rezolvări tehnice sau de altă natură, necesare viitoarelor spectacole, dădea telefoane – nu stătea o clipă. Și dacă îi spuneai să meargă acasă, îți răspundea, parcă scuzându-se, că, încă n-a terminat, și-și vedea de-ale lui. Cu toate astea, la un moment dat, mi s-a spus că ar trebui să-l schimb, să-l dau afară, fiindcă are niște probleme, legate de morală, ceva în legătură cu familia. N-aș fi putut face așa ceva!... L-am chemat „să discutăm ceva", i-am spus despre ce este vorba, și l-am rugat să-mi spună, sincer, care este situația... Mi-a povestit... drama lui. Era victima... urmărilor războiului, a bărbatului, tânăr căsătorit, plecat pe front și întors, după trei-patru ani, când, acasă, găsește...

L-am înțeles, am rugat pe cei în cauză să înțeleagă un asemenea om – care a înlocuit familia, pe care nu o mai avea, cu

Teatrul – și Tiszai a rămas în Teatru, la propriu și la figurat, până a închis ochii! Dumnezeu să-l odihnească!... Și dacă-i cereai luna de pe cer, nu-ți spunea că *„nu se poate"*. Ar fi spus: *„să vedem cum facem!"*...

La **Macbeth**, unde scenograful Vladimir Popov imaginase un decor extraordinar, în concepție, dar, construit din fier în loc de aluminiu (aluminiul, atunci, era metal strategic!), ieșise un monstru, înfricoșător la vedere (asta n-ar fi fost rău!), dar de vreo două tone, care abia putea fi învârtit, pe turnantă, de vreo șase oameni, și... urmele turnantei rămâneau săpate, în podeaua scenei, adânc. Nu mai știu câts-a zbătut Tiszai să aducă un inginer care să verifice rezistența clădirii, în dreptul scenei, a instalațiilor de la pod, a structurii acoperișului, să instaleze un scripete care, printr-un cablu de oțel, susținea „monstrul de fier" asigurând mișcarea colosului în diverse poziții și siguranța actorilor, cărora le era frică să intre între colții de metal ai construcției. (Decorul imagina un fel de „gură de lup", în funcție de unghiul scos la vedere, prin mișcarea lui pe turnantă, foarte interesant gândit, dar...)

Cu toate eforturile șefului de producție și nu numai ale lui, soluția scenografică s-a dovedit, în loc de dinamică, o frână, în desfășurarea fluentă a spectacolului, ritmul, lent, în care se putea roti decorul, nepermițând atingerea unei anume tensiuni dramatice, ci diluarea ei. Așa că munca, la acest spectacol, s-a redus la fatidica cifră 13, care nu a adus, cu sine, așa cum ar sugera superstițioșii, și alte inconveniente – în afara trudei, cam fără folos, a întregului colectiv, în frunte cu protagoniștii, George Pintilescu și Simona Constantinescu. Dar șeful de producție își făcuse datoria! O fi, oare, vreo apropiere între modul în care își vedea menirea Tiszai și situația în care, nu de mult, la **Cenușăreasa**, trebuia să se lege, de la prima pasarelă a podului, două fire de nylon care traversau scena din stânga-sus, la dreapta-jos, pe care urmau să coboare și să urce.... o rochie de tull și o pereche de pantofi și, în loc să se încerce această... riscantă manevră, șeful de producție reclamă directorului că regizorul spectacolului „pune în pericol" persoana care, urcată la pod, avea să „mulineze" coborârea și urcarea celor două obiecte care, în total, nu făceau nici... două kilograme?! Este o oarecare diferență, trebuie să recunoaștem: și între cele două situații, și între cele două modalități de a-și înțelege sarcinile de serviciu și... menirea! În teatru este

www.cimec.ro

loc pentru îndrăzneți, atât în concepția artistică, dar și în modul în care materializăm această concepție. Înainte de toate, în teatru, este nevoie de iubire față de tot ceea ce faci! Și, poate că Omul nostru a fost, uneori, văduvit de această iubire, iubire totală!

*

...Începea, în viața și activitatea profesională, a Omului nostru, o nouă etapă: trecerea de la răspunderea față de propria persoană, la răspunderea față de activitatea unui colectiv (de fapt, două), de aproape două sute de oameni, o „mașinărie" complexă și foarte eterogenă, cu personalități artistice diverse și controversate, cu indivizi plin de orgolii, justificate sau nu, majoritatea mai maturi decât el, care nu avea, decât, douăzeci și nouă de ani și, în plus, nu cunoștera nici limba maghiară. Această, ultimă problemă o ridicase și atunci când i s-a făcut propunerea – prezența, în prezidiu, a regizoarei H.Borbáth Magda, reprezentând soluția gândită de autorități – dumneaei va fi șefa secției maghiare, de a cărei activitate, artistică, va răspunde, direct, noul director urmând să conducă activitatea teatrului, în ansamblu, și pe aceea, artistică, a secției române.

...Sincer, Omul nostru, nu știa cum s-o pornească la drum. Norocul lui a fost dorința de cooperare a lui Valerică Moisescu (dar nu peste multă vreme avea să plece și el la Ploiești, aproape de casă, și apoi la București) și de onestitatea și sprijinul prietenului Valeriu Grama (actor și regizor – semnase, lângă Penciulescu, regia la **Ciocârlia** – rămas la Oradea până la prima renunțare, la funcție, a Omului nostru, în 1968, apoi va pleca la București, unde va conduce activitatea Studioului „Casandra" până în ziua de azi, devenind ... nașul a peste treizeci de generații de actori), de ajutorul multora din colectiv și de ... strâmbele altora!?...

...La sugestia actriței Maud Mary va aduce la Oradea, după plecarea lui Valerică, pe Ion Deloreanu, un regizor autodidact, bun profesionist, dar cu anumite limite, care a făcut câteva spectacole foarte bune (**Luceafărul** lui Delavrancea, **Cei din Dangaard** de A.Nexö, **Horia** de M.Davidoglu, **Ultima oră** de M.Sebastian, **Io, Mircea voievod** de Dan Tărchilă, **Opinia publică** de A.Baranga și altele).

...După cum se observă, din titlurile enunțate cu un rând mai sus, apăreau în repertoriu, câteva piese istorice... Apariția lor,

www.cimec.ro

sistematică, în repertoriu, mai mulți ani, consecutiv, nu a fost o idee premeditată a conducerii (deși ar fi comod și profitabil s-o declarăm așa!), ci a venit... din afară. Într-o bună zi, un spectator ceferist, a venit la teatru, a cerut să meargă la director, a intrat la acesta și i-a arătat un afiș al Teatrului Național din Cluj cu **Apus de soare** și a spus simplu: *„Așa ceva am vrea să vedem și noi"*. (Trebuie spus că „detașamentul ceferiștilor orădeni" a fost printre cei care au susținut, foarte mult, înființarea secției române la Oradea – printre mulți alții.) Directorului i s-a părut interesantă propunerea, au discutat în Consiliul artistic și fiindcă se simțea necesitatea reamintirii unor adevăruri istorice, uitate sau neglijate, voit, au stabilit inaugurarea unui ciclu de piese istorice, stagiune de stagiune... Așa se face că, începând cu stagiunea 1963/1964, când a văzut lumina rampei, după o întrerupere de peste cincizeci de ani, **Luceafărul** lui B.Șt.Delavrancea (cu Liviu Mărtinuș în perioada lui de glorie, în Petru Rareș) **Horia** lui M.Davidoglu (excelent Vasile Constantinescu, în rolul titular, în importante roluri apărând mai mulți colegi maghiari, în frunte cu dr.Gróf Ladislau), **Mihai Viteazul** de Octav Dessila (cu cel mai nereușit rol al... Omului nostru în rolul titular și, de asemenea, cu câțiva colegi maghiari în distribuție: Lavotta Károly, Palóczy Frigyes, Gábor József și alții), **Io Mircea Voievod** de Dan Tărchilă (cu Nicolae Toma și Omul nostru, alternativ, în rolul lui Mircea, spectacol jucat în direct și la televiziune, la fel ca și **Luceafărul**, în 1964, transmis de la Sala Palatului din capitală), **Veac de iarnă** a controversatului om de teatru Ion Omescu, spectacol jucat cu succes și la București și, peste câțiva ani, **Apus de soare**... cu Nicolae Toma în rolul lui Ștefan cel Mare și regia Nicoletei Toia.

Fac o scurtă paranteză în legătură cu documentarea principalilor realizatori ai spectacolului cu piesa lui Davidoglu – **Horia**.

Plecați pe urmele eroului și ale oștenilor săi, Ion Deloreanu, regizor, actorul Vasile Constantinescu, interpretul eroului, Nagy S«ndor, scenograf și Stelian Vasilescu, secretarul literar și unul dintre cei care susținuse, practic, ideea „ciclului istoric", s-au trezit, la un moment dat, fără banii de deplasare! Șeful delegației îi scăpase, cu portmoneu cu tot, într-un... WC improvizat la una din numeroasele locații în care au poposit... S-au străduit, cât s-au străduit, în fel și chip, să recupereze banii, dar n-au izbutit s-o

www.cimec.ro

facă decât după ce l-au coborât pe cel mai... ușor dintre ei, legat (cine-i cunoaște pe toți, știe cine putea fi; „cineva" îi spusese că e „o grămadă de oase... legate cu... o curea"!)... până aproape de suprafața pe care... plutea portmoneul!?...

Să fi fost și ăsta un motiv pentru care spectacol a avut succes?... ținând cont de superstiția actorilor!

În orice caz, pentru Stelică Vasilescu se pare că nu a avut un efect pozitiv, în mod special!... Locuind mai aproape de Teatru, pe strada Republicii, ne invita la el acasă „să mai jucăm un pokeraș"! Nu știm cum se făcea că Stelică nu prea câștiga, ceea ce a determinat-o pe fiica lui, Alina, atunci în vârstă de vreo 10-12 ani, care se uita la joc, să întrebe: *„Tată, da' tu când mai iei din mijloc?"*...

...Lăsând la o parte amintirile cu caracter anecdotic, să ne întoarcem, puțin, la spectacolul cu **Veac de iarnă**, a cărui reprezentație ținută în turneu, la București, merită amintită, pentru cu totul alte motive...

*

Datorită mai multor spectacole, jucate de Teatrul din Oradea în capitală, colectivul începuse să se bucure de aprecieri și public. Biletele se vânduseră toate pentru spectacolul ce urma să se joace și în sala de pe Magheru...

...La sfârșitul spectacolului cu **Romulus cel Mare,** care s-a jucat în sala „Bulandra", organizatorul spectacolului l-a anunțat, pe director, că decorurile de la **Veac**..., ce trebuiau să vină cu vagonul de marfă, s-au rătăcit. Era ora 23 și a doua zi, la ora 20, trebuia să aibă loc spectacolul... După un șir de telefoane, încrucișate, București-Oradea, s-a aflat, pe la ora 2 noaptea, că vagonul cu decoruri se afla la... Arad! Cum și de ce, nu știa nimeni, iar tren de marfă, direct, nu exista, în următoarele 24 de ore. (Atunci am aflat că și trenurile de marfă își au orarul lor!)... Ce-i de făcut? Tiszai (tot el!), împreună cu organizatorul Florin Oprea a promis că rezolvă situația... A luat legătura cu C.F.R.-marfă, să dirijeze vagonul până la... Sibiu. A contactat pe cei de la Teatrul din Sibiu (noaptea!), rugându-i să-i dea niște mașiniști, care să-l ajute să descarce decorul din vagon și să-l încarce într-un TIR (pe care-l aranjase, tot telefonic), sibienii, foarte amabili, l-au ajutat, a plecat, noaptea, cu „Volga", a ajuns la Sibiu, pe la ora 10-11 a

www.cimec.ro

sosit vagonul, au preluat decorul și costumele, și, pe la orele 14-15 au dat telefon că au plecat din Sibiu spre București!!! Dacă ar fi existat telefoanele mobile de astăzi, ar fi fost mult mai simplu! Dar, încă nu apăruseră nici măcar la japonezi sau la americani...

...La București, lucrurile evoluau, relativ, normal. Actorii și restul personalului veniseră la teatru și așteptau... să vină decorul și costumele. Încă nu ajunseseră... Din prudență, regizorul artistic și cel tehnic decid să împrumute o garnitură de perdele și, pe reperele cunoscute, să facă lumina, pentru a reduce timpul de montare și a nu întârzia începerea spectacolului... Zis și făcut!

Ora 19!... Decorul, încă, nu a ajuns... Ora 19.30, se dă drumul la public în sală.... Tot nimic! Ora 19.45... decorul e tot pe drum... Sala e plină, freamătă, habar n-are că spectacolul s-ar putea să nu se țină... Ora 19.55, directorul ia hotărârea să pună în temă publicul, că începerea spectacolului ar putea întârzia. Secretara literară, Stanca Ponta, iese în fața cortinei, explică, pe scurt, că decorul e pe drum, s-ar putea să ajungă din clipă în clipă, cere păsuire și spune că dacă cineva dorește să returneze biletele, o poate face. Le mulțumește pentru înțelegere și îi roagă, pe cei care doresc, să iasă în hol... Unii o fac... Ora 20.15, tot nimic. Situația e tensionată și printre actori, se cere suspendarea spectacolului... Directorul nu cedează... Stabilește ca toată lumea, de la primul actor sau actriță, cu excepția celor care intrau în primele scene și urmau să se îmbrace, toți, să participe la descărcarea camionului și transportarea costumelor și decorului pe scenă și la cabine...

Ora 20.20... claxonând, ca la incendiu, trecând peste stopuri, Volga verde a teatrului urmată de un TIR, traversează Bulevardul Magheru și oprește în spatele teatrului... Stanca anunță publicul: *„Au sosit decorurile, în cel mai scurt timp începem!"* Publicul s-a mai liniștit. În spate, un furnicar de oameni se repede la camion, cară, fiecare, ce poate, ca și cum ar fi făcut asta în fiecare zi, și, peste douăzeci de minute, adică la orele 20.40, în aplauzele publicului, spectacolul începe și... se sfârșește în aceeași... baie de aplauze; nu știm dacă pentru valoarea spectacolului, sau pentru respectul arătat celor care au venit la teatru și n-au fost mințiți, sau, poate, pentru amândouă!!

www.cimec.ro

Cu o singură excepție, toți – actrițe, actori, personal tehnic – au pus mâna să împlinească acest gest de dragoste față de profesie, de instituție și, nu în ultimul rând, față de spectatori!

Nu e reconfortant să-ți poți aminti așa ceva?!?

*

După vreo trei ani de bâjbâieli, de căutări și prea puține rezultate concludente, noul director (după ce primise și o „săpuneală" din partea colectivului), își dă seama că e necesară o întărire a colectivului, cu noi valori actoricești, o reînnoire a colectivului regizoral, nu neapărat prin regizori permanenți, ci și prin colaboratori, o mai atentă selecție a repertoriului, cu toate restricțiile venite de sus. Așa se face că se alătură celor existenți în colectiv nume noi și valoroase: Ion Mâinea și soția lui – Pia Micluția, Vladimir Jurăscu și soția lui – Viorica Cernucan, Ion Musceleanu și soția lui – Ulpia Hârjeu, scenografa Tatiana Manolescu-Uleu și soțul ei – actorul Octavian Uleu, actorii Vasile Constantinescu și Olga Sârbul, bineînțeles, soția lui. Pe lângă regizorii casei, vine la Oradea Marietta Sadova și montează **Act venețian** de Camil Petrescu și **Tartuffe** de Molière, Sanda Manu realizează două spectacole memorabile cu **Vizita bătrânei doamne** și **Romulus cel Mare**, ambele de Dürrenmatt. Încet-încet activitatea începe să capete un anumit profil, o anumită, să-i zicem, personalitate, dar mai e foarte mult... până departe... Trebuie spuse câteva cuvinte despre **Vizita**... La București rolul principal îl jucase marea Aura Buzescu. Sanda Manu o distribuie, la Oradea, pe Maud Mary, o actriță foarte bună – pornită din „linia a IV-a" de balet, de la Cărăbuș – Teatrul de revistă al... vasluianului C.Tănase, și, ajunsă, prin muncă, și, desigur, printr-o fericită colaborare cu Radu Stanca, la Sibiu, o adevărată actriță, bună și în dramă, și în comedie. Fragilă ca înfățișare, deschisă, ca om, și comunicativă, nu ți-ai fi închipuit-o în rolul de o duritate extremă, care era Claire Zahanassian, femeia înșelată și umilită, care se întoarce în orășelul de baștină, să răzbune marea umilință suferită în tinerețe... Și totuși, fragila Maud, a făcut, din Claire, un triumf al carierei sale. La spectacolul, care figura drept trial pentru finala națională a unui festival teatral, dar nu numai atunci, era, pur și simplu, copleșitoare, în dorința ei de răzbunare, încât, nu doar publicul se înfiora, ci și noi, partenerii din scenă, aveam frisoane urmărind-o! Asta nu se

www.cimec.ro

întâmplă oricând și oricui! Această capacitate de tranformare, proprie marilor actori, era cu atât mai surprinzătoare cu cât venea de la „o mână de om" în general jovial, bonom și foarte prietenos și deschis... (Rugată, o dată, să meargă la niște întâlniri cu elevii, să le povestească despre cariera ei, pentru a-i atrage să vadă, sau să facă, teatru, „coana Maud", cum îi spuneam noi, întrebată dacă se trăia greu în regimul burghezo-moșieresc... a răspuns râzând: *„Eu nu știu să povestesc. Și apoi ce să le spun? Cum, uneori, câștigam într-o noapte, cât cîștiga un general într-o lună?"* Aluzie mai mult decât transparentă că, unora, li se mai întâmplase, în tinerețe, să se lase seduse de unii feciori de bani gata sau miniștri, care se dădeau în vânt după... „artiste". Poate ar părea o impietate să pomenim un asemenena „amănunt picant", dar Maud era lipsită de prejudecăți – își punea sufletul pe tavă, cu bune și cu rele...!). Am jucat, împreună, în mai multe piese și era o parteneră extraordinară.

Așadar, colectivul se personaliza, era mai numeros și mai echilibrat, valoric. Un colectiv mai numeros înseamnă o repsonsabilitate sporită, cunoscut fiind faptul că fiecare actor „trebuie" să joace, dacă se poate, numai roluri principale! Asta e cea mai grea sarcină a unui director de teatru. Și dacă e și actor, misiunea lui devine, cu atât mai dificilă, dacă-și trage, cum se spune.... partea leului: adică el joacă mai mult decât i s-ar fi cuvenit. Promițând, de la bun început, că va fi corect, Omul nostru a avut în vedere și acest aspect. Și s-a străduit să-l respecte. Uneori a izbutit, alteori, nu! Dacă în primii cinci ani, înainte de a fi director, a jucat douăzeci și trei de roluri, din care douăsprezece principale, în primii opt ani de directorat a jucat nouăsprezece roluri, din care douăsprezece principale! De unde rezultă că nu a prea beneficiat de o întrebuințare preferențială, în privința rolurilor principale, ci a fost favorizat în sensul folosirii, în mai puține roluri secundare sau episodice! O fi echitabil?, n-o fi? – judecați dumneavoastră! Cert este că, în cei aproape patrusprezece ani, ca director, nu a solicitat decât un singur rol – Barney Greenwald din **Revolta marinarilor de pe Caine** de Herman Wouk, în stagiunea 1972/1973 și, dacă judecăm după materialele critice apărute despre spectacol, rezultă că a făcut o cerere îndreptățită, care i-au adus satisfacții, pentru sine și pentru spectacol! Cele mai multe roluri în care a fost distribuit, cât a fost director, în primul

www.cimec.ro

mandat, i s-au potrivit și le-a jucat cu multă plăcere – rezerve păstrând pentru Tânărul Bohn din **Cei din Dangaard**, pe care nu l-a simțit și pe care l-a făcut cu eforturi mari. Deși juca în scenă, pentru prima oară, cu Maud Mary!

Cu toate că a mai fost amintit, trebuie detaliat episodul **Mihai Viteazul**! Piesa lui Octav Dessila – romancier de mare succes între cele două războaie – aleasă, în primul rând, pentru simbolul personajului istoric, era stufoasă, discursivă, livrescă, bazându-se pe povestire, nu pe dialog, așa cum trebuie să se întâmple în teatru. Rolul, care ar tenta pe oricine, prin aura sa, nu se potrivea, în principal, fizic, pe datele Omului nostru. L-a rugat pe Deloreanu, să nu-l distribuie, că-i face un deserviciu. Erau alții mai apropiați, cel puțin fizic, de datele personajului și care desigur și l-ar fi dorit. Dar Deloreanu, de bună credință, dar, cred, subiectiv, susținea că numai el poate face rolul. Slab, a cedat și au început repetițiile, înainte de concediu, urmând să finalizeze spectacolul, în toamnă. Simțea că „nu merge", mai ales când au trecut la mișcare. Frații Buzești și alții, din preajma domnitorului, erau Vladimir Jurăscu, Bartos Ede, Octavian Uleu, mai înalți cu un cap, decât... Mihai și, în plus, făceau ce le stătea în putință ca să scoată în evidență această diferență. De pildă, când Mihai cobora, de pe practicabilul cu două trepte pe care era tronul, unul, sau doi, dintre ei, urcau, una sau două trepte, pentru a spori și mai mult diferența... Omul nostru simțea manevra, dar nu avea ce face! Și în loc să se concentreze pe stări, pe idei, pe dialog, atât cât exista, trebuia, în primul rând, să anuleze acest joc pervers... Totuși, după ce muncise toată vara, în toamnă, unii colegi, maghiari, (Gábor și Gulácsy, care jucau în spectacol) i-au dat semn că „ceva, ceva" începe să structureze, un personaj viabil. Cu puțin tonic psihic, a mers mai departe: nu a mai putut da îndărăt, și premiera va avea loc...

...Își făcuse o mască, după cunoscuta gravură, care aducea cu figura voievodului... talonete, de vreo zece centimetri, în cizme și... cu Dumnezeu înainte!

Vine premiera... Sala arhiplină... Mihai intra, după vreo patru-cinci minute de pregătire. Intra din dreapta până în centru și apoi, vertical, spre spatele scenei, unde, pe un practicabil, se afla tronul... Își face apariția... În sală liniște! (Se aștepta la aplauze.) Ajunge în centru, virează la dreapta, urcă, repede, treptele... Norocul lui că a ajuns; de emoție, copleșit de răspunderea personalității pe care

o reprezenta, simte că va leșina... Se prinde de tron, șansa e de partea sa, acesta îl ajută să se redreseze, respiră adânc, să-și revină și se așează pe tron. Încet-încet ritmul inimii revine la unul... mai aproape de normal... A scăpat, începe să vorbească – de bine, de rău, a trecut tabloul I. Dar calvarul nu s-a terminat... În tabloul II, care se petrecea la Călugăreni, Mihai privind, comentând și dirijând lupta, imaginată undeva, înspre spectatori, cu fața la public, deci, lac de transpirație... simte că i se dezlipește, din cauza transpirației, mustața. Și o lipise atât de bine...! Nu are nici o clipă de răgaz, vorbește numai el, simte cum, partea dreaptă a mustății, fâlfâie, din cauza mișcării aerului, din respirație, și datorită deplasării pe scenă. Face o pauză, simulează distragerea atenției spre spate, se întoarce și-și presează, cât poate, mustața... Pentru câteva clipe are senzația că va putea să se concentreze pe ceea ce avea de făcut, nu doar pe mustață. Iluzie deșartă: până la sfârșitul tabloului chinul a continuat, reperele „luptă-mustață" au alternat, cu o ritmicitate diabolică... În sfârșit, tabloul s-a terminat, fără ca mustața să-i fi căzut total... Spaima că ar fi putut rămâne fără mustață, în fața publicului, aproape că l-a paralizat... după!.... Pauză!... Își dezlipește și curăță mustața și locul unde trebuia să se afle și merge mai departe. Spectacol se termină! Cu bucuria că l-au văzut pe Mihai și cu... insatisfacția că, poate, nu a fost ceea ce sperau...! Au fost aplauze, destule, unele cronici bune (îngăduitoare, cred), unora le-a plăcut spectacolul, (Mitropolitul Aradului, când au fost în turneu, i-a trimis un coș cu flori și l-a felicitat), s-a jucat de patruzeci și cinci de ori, dar autorul nu a fost prea încântat (aș spune că nici noi de text, ca să fim cinstiți), dar Omul nostru nu ezită să spună că rolul Mihai a fost cea mai... strălucită „cădere" din cariera sa! Incapacitatea de a nu refuza un rol, pentru care nu avea toate datele psiho-fizice ca să-l realizeze, a plătit-o scump. Poate n-a realizat că tentația, subconștientă, de a juca rolul, se plătește... Când a realizat, era târziu! Fapta se comisese...

*

...À propos de scena cu mustața: se pare că Omul nostru avea o ... înclinație spre așa ceva...

În spectacolul **Romulus cel Mare** pus de Sanda Manu, juca Odoacru, căpetenia germanilor, principalul oponent, scenic, al

www.cimec.ro

lui Romulus. Pătit cu mustața, din **Mihai Viteazul**, pentru acest personaj își făcuse o mustață și un barbișon, nu din păr prins pe tül, ca mai toate aplicurile ce se folosesc în scenă, ci din „crepeu", adică păr natural de om, împletit într-un anume fel, ca să devină ondulat, care se taie la dimensiunea dorită, se unge suprafața respectivă cu eter-mastic și, apoi, se aplică părul pe acea suprafață. Deși mai migălos, de realizat, procedeul are avantajul că sugerează, mai natural, barba sau mustața și, în plus, nu se dezlipește așa de ușor, ca aplicurile din procedeul clasic. În plus, o poți aranja mai bine, cu foarfeca, dându-i mărimea și forma dorită...

Jucau **Romulus** la Cluj: matineu și seara. Având în vedere că făcuse, o parte a facultății aici, și unii din colegi îl cunoșteau, a dorit să-și facă o mască mai expresivă... După ce și-a lipit crepeul i s-a părut că mustața și barbișonul nu erau suficient de mari... A mai pus, peste cea lipită, inițial, un strat de mastic, și încă unul de crepeu. S-a uitat în oglindă: e foarte bine!...

Intră în scenă... Romulus era în stânga scenei. Vijelios, Odoacru intră prin dreapta – planul I – se oprește, vede unde e Romulus, val-vârtej, pornește spre el, inspiră adânc, o dată cu deplasarea și dă să adreseze primele cuvinte de atac!... Sunete guturale ies din gura lui... Publicul începe să râdă... Nu-și dă seama ce s-a întâmplat... Horcăie, nu poate lua aer, încep să-i curgă lacrimile din ochi, lumea râde, face eforturi disperate să spună ceva și nu izbutește... Musceleanu–Romulus e nedumerit, se apropie de el și, mascat, îl întreabă ce are? Nu știe ce să spună și continuă să horcăie. Publicul nu mai râde, își dă seama că se întâmplă ceva. În culise freamăt, mișcare, nedumerire – nimeni nu știe ce să facă... Cineva îi face semn, cu un pahar cu apă, pe care îl avea în mână, să bea... Cum să facă? Musceleanu, vulpe bătrână, îl întoarce cu spatele la public, încercând să-l liniștească, să-și revină. Ar fi vorbit el, Romulus, dar această scenă era un monolog, o avalanșă de reproșuri a lui Odoacru, de o pagină și jumătate, în care celălalt, adică Romulus, era simplu spectator. Eforturile lui de a respira par a avea, un oarecare, succes. În zeci de secunde care au părut veacuri, a izbutit să respire... Musceleanu îi șoptea: *„Calm, calm!"* Cu chiu, cu vai, după eforturi supraomenești, izbutește să lege două-trei propoziții coerente, ca să poată cădea cortina de sfârșit de act...

www.cimec.ro

În sfârșit – final! Toți sar: *„ce s-a întâmplat"*? Habar n-are! Stă sfârșit pe scaun, cu ochii roșii și se străduiește să-și recapete ritmul normal al respirației. Totuși, ce s-a întâmplat? Nu știe... Cineva îi cere să deschidă gura... vede câteva fire de păr în zona laringelui... Misterul e dezlegat...

Ce se întâmplase? Din cauza mișcării rapide, concomitent cu deschiderea gurii, pentru a inspira, o parte din „mustața suplimentară" s-a desprins și i-a intrat în gură, oprindu-se în zona laringelui, lipindu-se de acesta și blocându-i posibilitatea de a respira! Vi s-a întâmplat, vreodată, să vă intre în gură un fir de păr? Vă mai amintiți acea senzație neplăcută? Imaginați-vă, cam care ar fi efectul... câtorva, poate, zeci de fire de păr, care v-ar pătrunde în cavitatea bucală?! Și care mai au și calitatea de a se lipi!?!... Gargară cu apă, pâine uscată, înghițită aproape nemestecată, și, nici nu mai știe ce a mai făcut ca să izbutească să joace, cu o voce cavernoasă, spectacolul de seară... Doamne, ce spaimă și ce chin! Dar dacă nu se întâmpla, mai avea ce să povestească acum?!

*

Am pomenit, mai înainte, numele localităților Arad, Cluj-Napoca, București... Nu întâmplător! În perioada, s-o numim semiromantică (cea romantică derulându-se, după relatările unor colegi mai vârstnici între cele două războaie și după – până la înființarea teatrelor de stat – 1948), în acea perioadă, deci, colectivele se „mișcau" foarte des. Teatrele „vecine" aveau schimburi de spectacole, în mod frecvent și programatic, (Oradea – Arad, Cluj-Napoca – Oradea, Oradea – Satu-Mare etc., de exemplu), sau turnee în țară, de mai scurtă sau lungă durată. (Plus deplasările în orașele mai mici sau... satele regiunii, unde artiștii contribuiau la „educarea socialistă a maselor".) Fie că existau condiții ori nu, se mergea la sate, toamna și iarna, în mod special (în timpul campaniilor agricole nu), în localități în care oamenii nu auziseră până atunci, de teatru. La lumina... petromaxului sau a ... farurilor de la camionul de decoruri, (s-a întâmplat la Săcădat, în 1957 sau 1958), actorii jucau piese mai pe înțelesul țăranilor, unele premergând, tematic, „revoluției socialiste a agriculturii", altele preamărind-o! În săli neîncălzite, în care nu exista decât o sobă și aceea încălzită doar când „veneau artiștii", în fața unor oameni

www.cimec.ro

îmbrăcați în paltoane și cu căciuli pe cap, actorii rosteau replici de genul „Vai, ce căldură mare!", (vezi **Tache, Ianke și Cadâr**!), cu costumele de scenă, peste pulovăre sau haine groase, în timp ce un abur, dens, le ieșea din gură; uneori amuzându-se singuri, transformând, acel cald, în ... kalt-ul nemțesc (adică vai ce kalt – frig – ne este). Dar, ciudat, nu se plângea nimeni! Doar la Beiuș, unde era o sală bună, în interiorul unității militare, care avea și încălzire proprie, existau certuri, pe tema căldurii (de fapt, a frigului) din sală! Cu toate că, de fiecare dată, când ne deplasam la Beiuș, se discuta, cu comandantul unității, care ne promitea că, *„de data asta, va fi cald"*... când ajungeam acolo, după alergătura după „ofițerul de serviciu" care avea cheia, când ajungeam în sală... gheață! Începea cearta pe tema: *„Jucăm sau nu jucăm?"*, încercarea organizatorului de spectacol și responsabilului cu deplasarea, cu argumentul că.... *„dacă tot suntem aici"*... schimburi de replici, uneori înjurături, amenințări că *„altă dată nu mai vin aici"*; între timp, pe fondul diferendelor, se pornea încălzirea, înjurând și blestemând, actorii se îmbrăcau, mașiniștii montau decorul (ei se încălzeau muncind!), începea spectacolul și, când se termina, în sală era... cea mai plăcută atmosferă!! Situația asta s-a repetat de zeci de ori și nu s-a renunțat, niciodată, în acești ani la Beiuș. Aveam un public care nu merita să-l abandonăm și care ar fi meritat și o sală de spectacole pe măsură! Dar cred că nici astăzi nu au așa ceva! Orașul, reper al spiritualității românești, în zonă, nu a primit, niciodată, un minim sprijin în acest sens... Dar nu numai frigul era acela care ne crea probleme... Atunci când am început deplasările în regiune, singurul drum asfaltat era Oradea–Cluj; în anii următori s-au modernizat cele spre Arad și Satu-Mare, dar majoritatea erau de categoria III-IV, încât, atunci când jucam la Șimleul Silvaniei, de pildă, ajungeam acasă pe la 4-5 dimineața! Iar dacă se mai întâmpla să fie și ceață, așa cum se mai nimerea pe ruta, retur, Aleșd–Oradea, drum ce parcurge distanța de-o parte și de alta a Crișului, nu o dată, când nu se mai vedea la doi-trei metri, ne opream, aprindeam făclii din ziare și, unii pe dreapta, alții pe stânga, ghidam deplasarea autobuzului, prin noapte și prin ceață... către casă. S-a întâmplat nu o dată! Ciudat e că, de cele mai multe ori, ne amuzam, nu ne enervam! Poate fiindcă eram tineri? Dar nu eram toți!...

*

www.cimec.ro

Prima deplasare mai lungă, de trei zile, am făcut-o cu **Comedia erorilor** în primăvara lui 1957, în raioanele Ineu și Gurahonț. Sediul era la Ineu iar de jucat se juca la Sebiș, Gurahonț și Ineu de Arad. Cazarea era... la o școală de corecție din Ineu – bărbații într-un dormitor, fetele în altul. Pe lângă faptul că devenisem... obiect de studiu și de distracție pentru titularii „hotelului"... culoarea cerceafurilor și... halul păturilor te îmbiau la orice, dar nu la somn!!! Majoritatea eram tineri și am găsit soluția salvatoare: jucăm poker la cinci bani miza! Organizați, pe două grupe, am făcut rost de mărunțiș și timp de trei zile și trei nopți, cu excepția timpului în care eram în autobuz (marca Raba Botond noi îi spuneam... Rabla Botond), jucam poker. Și în timpul spectacolelor: cei care nu erau în scenă, jucau, când trebuia să intre, unul, în scenă, punea banii de-o parte, intra în scenă și făcea rolul, un altul, care aștepta pe margine, chibițând, îi lua locul și așa, jocul nu s-a întrerupt, niciodată, decât atunci, când ne deplasam! Rezultatul material al acestui... maraton pokeristic a fost că, unii, au câștigat, iar alții, au pierdut... patru sau cinci lei! Dar, ne-am distrat!

Mai târziu, ne-am modernizat. Ca să eliminăm „timpii morți", pe perioada deplasării în autobuz, ne-am dotat cu un fel de mese, mobile, pentru joc, care se fixau între scaunele autobuzului, la mijloc, erau îmbrăcate cu molton, să nu se zgârie cărțile, la colțuri patru locuri speciale, să nu cadă banii pe jos, la schimbările de viteză ori opririle bruște și, pentru unii, nu mai conta lungimea deplasării!! Când, mergând la Sibiu, Brașov sau București, distanțe de sute de kilometri și cineva spunea *„Am ajuns!"*, contrariați, cei care jucau, ripostau: *„Cum, am și ajuns, așa de repede?!"*

Deplasările mai scurte nu aveau chiar atât de mult farmec! Turneele sunt depozitarele celor mai diverse și pitorești amintiri!

*

În perioada aceea (anii '60-'80) erau două feluri de turnee: cu vagonul – amenajat și, mai apoi, cu autobuzul; fiecare cu avantajele și dezavantajele sale... De pildă, dacă mergi cu vagonul, îți faci bagajul (haine, spirtieră sau primus, tacâmuri, veselă, ibric, oală și cratiță, zahăr, sare etc.) la plecare și, când l-ai terminat! Cu autobuzul, îl faci de două ori pe zi: dimineața, când schimbi localitatea, îl aduni și-l împachetezi, când ajungi la destinație îl

www.cimec.ro

despachetezi și te instalezi pentru șaisprezece-optsprezece ore la hotel – mâine o iei de la capăt!

Cu trenul poți să-ți iei ce-ți trebuie, ca să-ți gătești ceva „acasă"; că ești între ai tăi și toți produc mirosuri gastronomice; la hotel, nu e permis așa ceva, atât din pricină că reșoul sau termoplonjonul consumă curent, suplimentar, cât și pentru... mirosul de bucătărie, care poate ajunge la nasurile celorlalți clienți ai hotelului, care nu sunt artiști! Avantaj – vagon!

Deplasarea, dinspre și spre locuință (vagon sau hotel), complică, nu puțin, situația: dacă la hotel te duce autobuzul, uneori te ia și de la teatru și te duce acasă, de cele mai multe ori în centrul orașului, de la vagon, care staționează numai în gări, la marginea orașului, mergi și te întorci cu ce poți, și, în plus, ai... avantajul că, la plecare, îl lași pe o anumită linie, iar, noaptea, la întoarcere, nu-l mai găsești acolo și orbecăiești printre șine, o oră-două, pe ploaie, vânt și ninsoare, până dai de... casă!... Avantaj – autobuz!

Odihna... Somnul! Dacă la hotel odihna îți este asigurată, de un pat stabil, care nu se mișcă, dar diferă de la hotel la hotel (mai moale, mai tare, la fereastră unde-ți bate lumina în ochi, sau având un anumit miros, particular, care se schimbă în fiecare zi și te poți obișnui să dormi, în fiecare seară în alt loc), totul este în regulă! Vagonul are particularitățile sale „speciale" din acest punct de vedere! Să zicem că ai găsit vagonul, ai urcat în el, ți-ai pregătit cina și te culci. Trebuie să ai în vedere că a doua zi trebuie să fii în altă localitate. Vagonul, care nu poate staționa decât pe o linie „moartă", trebuie adus pe o linie cât mai aproape de aceea unde va staționa trenul (numai „personal"), la care se va atașa vagonul tău. Asta necesită, minimum, patru sau șase deplasări, față-spate, cu pornirile și opririle de rigoare, ca să ajungă acolo unde trebuie. Când vine trenul, iar pornire-oprire, tamponare de garnitura trenului, atașare și, din stație în stație, pornire-oprire – până la orașul unde vei juca... Iar decuplare, patru-șase manevre înainte-înapoi, până la linia de staționare, pe timpul zilei. Și toate astea se petrec noaptea. Acum ai putea să dormi și tu! Dar, începe forfota zilnică. Totuși adormi. Cât? Depinde ce ai de făcut, unde e sala și câte spectacole ai! ... Mare avantaj: hotel – autobuz!

Și totuși, toate manevrele astea n-ar fi fost mare lucru, dacă s-ar fi desfășurat, normal. Dar când se întâmpla să dai peste un

mecanic de locomotivă de manveră și peste niște manevranți dornici să se distreze „pe seama artiștilor"... distracția atingea proporții... apocaliptice! Când îți era lumea mai dragă, buf!, răsunau tampoanele și vagonul se cutremura, cratițe și farfurii (de tablă, se știa lecția!) zburau de pe masa, mică, sau de pe patul cu bagaje de sus! (Cușetele avea patru paturi: pe două, de jos, se dormea, iar pe cele (sau cel) de sus, după caz, se puneau bagajele – în funcție de numărul ocupanților cușetei: doi sau trei!) ... Cădeau și valizele, hainele, sau alte obiecte care nu erau, prudent, puse, undeva; se deschideau ferestrele vagoanelor și începeau apostrofările sau, chiar, înjurăturile la adresa manevranților, nu o dată reclamații la șefii de stație (care primeau invitații la spectacole, ca să fie atașați „la cea mai potrivită garnitură"), scuze sau injurii, întoarse, de „comițători", dar, peste ele, se mai auzea și râsul, prostesc, satisfacția că „le-au făcut-o!" Și, a doua zi, o luam de la capăt, până se termina turneul... Mai toate se spărgeau în capul „însoțitorului de vagon", ceferist, care se ocupa de legături, căldura vagonului și altele, care țineau de întreținerea „apartamentului pe roți"!

În această „casă", ca într-o familie numeroasă, se petreceau multe. Începută în armonie, pe măsură ce se acumulau manevrele și zilele, începeau micile cârâieli, conflicte minore, care se amplificau, pe zi ce trece, din motive care, la început, nu creau nici o reacție: ba că a prăjit ceva mai tare și a ajuns mirosul în cușetă, ba că au zornăit zarurile de la table, până spre dimineață, ba că, cei care jucau poker, vorbeau prea tare – nu o dată responsabilul de turneu trebuind să facă o adevărată echilibristică pedagogică, pentru a potoli spiritele, ce se aprindeau amenințător!...

À propos de jocul de cărți... Turneu, de treizeci de zile, cu **O felie de lună**. Stația Ploiești-Sud. Într-o cușetă, joacă pinacle actrița Maud Mary, regizoarea tehnică Țuți Varlam și... Omul nostru... Cam, orele unu, noaptea, Omul nostru ținea „socotelile", notând, după fiecare joc, punctele fiecăruia... *„Eu, parcă, aveam mai multe"* – zice Maud, după ce se citește scorul la un moment dat. *„Și eu, parcă aveam mai multe"* – zice și Țuți! *„Nu v-am citit punctele și după jocul anterior?" „Ba da, dar parcă..." „Adică, vă înșel?" „Nu, dar..."* Omul nostru adună toate cărțile de pe masă, deschide fereastra de la cușetă.... *„Ce faci?"* - strigă ele – și aruncă

www.cimec.ro

toate cărțile pe fereastră. *„Noapte bună!"* - zice, și stinge lumina.... S-o fi văzut pe biata Țuți orbecăind cu lanterna, printre linii și pe sub vagoane, după miezul nopții, ca să recupereze cărțile! Nu de alta, dar turneul era abia pe la jumătate, și mai erau multe nopți de acoperit!?!

Sau... alta...

Era primul turneu lung, de șaizeci și două de zile, cu **Omul care aduce ploaie** și încă o piesă românească, fără de care nu se putea să faci turneu, atunci, cu o piesă occidentală. Omul nostru, proaspăt director, face o vizită de câteva zile celor din turneu, cu un dublu scop: să vadă cum merge turneul și să preia, din mers, unul din roluri, Titi Adamovici, care-l juca, urmând să se transfere la Cluj, imediat după terminarea turneului. A ajuns turneul înainte de a juca la Bacău și înghesuindu-și bagajele și pe la alții, s-a instalat în cușetă cu Ion Pater (sus, vis-a-vis de Omul nostru), în timp ce jos stăteau George Pintilescu, iar sub Pater, Liviu Mărtinuș... Dimineața, Omul nostru se trezește, la primele zdruncinături ale manevrelor de cuplare. În patul de vis-a-vis se trezise și Pater. Pe mutește, acesta, îi face semn să se uite sub patul de sub el... Se apleacă și vede sub el, un cap de... mumie! Gică Pintilescu, bandajat la cap, de nu i se vedea decât un ochi, gemea... În celălalt pat, Mărtinuș, mai întreg, avea doar un pansament cu un plasture mare, peste un ochi!? *„Ce s-a întâmplat, măi?"*... Încep să îngaime o poveste întreagă, cum că au fost de-au mâncat și au băut ceva și, venind spre gară, pe întuneric, au nimerit pe o stradă pe care se introducea canalizarea, Gică era în față și a căzut primul în șanț, s-a lovit, a ridicat o mână să-l avertizeze pe Mărtinuș, acesta a căzut și el, nimerind cu ochiul exact în... degetul lui Gigi, de-aici rana de la ochi și, încă o poveste, cum s-au dus la spital să-i panseze etc.etc. Toate, nu prea bune și frumoase! Dar aveau spectacole, unul din ei, seară de seară! „Norocul" lui Pintilescu era că, luată ca motiv pentru aprobare, piesa lui se juca, cam o dată pe săptămână... Seara, la spectacol, Mărtinuș, care juca rolul ajutorului de șerif, își scoate bandajul, arătându-și ochiul închis și tumefiat. *„Deschide ochii, File!"* îi strigă șeriful, alias Pater! *„I-am deschis!"* răspunde Mărtinuș. *„Nu unul, amândoi!"* se întoarce replica. *„Nu pot, în încăierarea de-aseară"*... mai departe nu se mai aude, din cauza hohotelor care izbucnesc din culise... Așa coincidență, mai rar! ...Povestea cu ochii avea să se repete, peste

vreo doi-trei ani, cu totul întâmplător, în **Monserrat**... Eram în deplasare la Brad, Gura Barza și Deva. Valeriu Moisescu – care-i făcea curte Verei Varzopov, cu care avea să se și căsătorească – era și el cu noi. Din cauză că Pintilescu s-a internat, urgent, în spital, a fost chemat, la Oradea, din deplasare, Jean Săndulescu, să-l joace pe Ionel din **Tache, Ianke și Cadâr**, spectacolul fiind vândut în totalitate, în locul lui, (un rol de câteva replici), urmând să intre... Valerică. Ceea ce s-a și întâmplat. Costumul i se potrivea, văzuse ceva din spectacol, așa că... nici o problemă. Valerică „își face treaba" cum spun astăzi comentatorii sportivi. La un moment dat, Izquerdo întreabă: *„Cât arată ceasul din turn, Morales?"* Valerică trebuia să răspundă: douăsprezece, oră fatidică pentru unul din condamnați. Valerică se face că se uită spre turn și răspunde: zece! *„Uită-te mai bine, Morales, cât e?"* Valerică: *„Unsprezece!" „Ești chior, Morales? Uită-te mai bine!" „Știi, colonele, în bătălia de la Siqui Seque* – o localitate care se pronunța în spectacol – *am fost rănit la ochi!"* răspunde Valerică, în hohotele, afirmative, ale celor din culise... Revenind la turneul de mai înainte, până la următorul spectacol al lui Gică, i s-a scos bandajul și, bine machiat, nu i s-au văzut toate vânătăile. Dar tăietura din bărbie, pansată discret, atunci, i-a rămas ca amintire, până la moarte. Ce se întâmplase, de fapt, am aflat, peste ani, chiar din mărturisirea lor. Merseseră, cu adevărat, să mănânce și au băut ceva, nu prea mult. Gică Pintilescu, băcăuan de origine, a avut ghinionul să se întâlnească cu niște localnici, cu care avusese, cu mulți ani în urmă, un conflict, pe care aceștia nu-l uitaseră. Când au ieșit din local, i-au urmărit, s-au luat la harță, încălziți de ce băuseră, s-au luat la bătaie, ei erau doi, ceilalți vreo cinci, și i-au „tocat" (chiar și cu un cauciuc de biciclete) până i-au lăsat lați... În special, pe Gigi. Apoi, au anunțat Salvarea care a venit, i-a luat, i-a pansat și le-au dat drumul să meargă la vagon... Încercând să preia rolul, Omul nostru a urmărit spectacolul, (învățase textul de acasă), a făcut o primă încercare la Buhuși, la matineu, a văzut că „merge" și s-a hotărât să joace, ambele spectacole, la Vaslui, orașul de baștină, unde venea pentru prima oară ca actor și unde, încă, era cunoscut de pe vremea când juca fotbal – nu trecuseră decât vreo zece ani! Din exces de zel, cum se întâmplă de obicei, i-a ars o bâlbă, care a devenit celebră multă vreme. În cearta, zilnică, cu tatăl lor, avea de spus:

www.cimec.ro

„Tată, tu ai pus la cale toate astea!" S-a repezit cu replica, impulsiv și penetrant, și n-a înțeles de ce, ceilalți, râdeau ca proștii... *„Ce-ați găsit, măi, de râs?"* i-a întrebat la pauză... *„Tu știi ce-ai spus?" „Ce-am spus?"*... l-au reprodus ceea ce spusese.... Noroc, că n-a sesizat atunci, în scenă, ce spusese, că ar fi fost pierdut. Din grabă, a mâncat sunetul „s" de la sfârșitul unui cuvânt, legându-l imediat de următorul... Ce-a ieșit, căutați să aflați singuri!?... Noroc că n-au sesizat spectatorii!? Și... cam așa a fost debutul, profesionist, pe scena orașului natal...

*

...Perioada de care am vorbit anterior, cu spectacolele lui Penciulescu și Moisescu, a avut un farmec anume. Poate, fiindcă eram tineri și, unii, liberi, fără obligații familiale, ne plăcea să repetăm, să jucăm spectacolele, să jucăm poker, pe cinci sau douăzeci și cinci de bani, eram prea săraci s-o facem pentru bani, o făceam se treacă timpul; uneori plecam de la repetiții sau spectacol, jucam poker până la șapte dimineața, la nouă, sau la zece, mergeam la repetiții, ca, după-amiaza sau seara, s-o luăm de la capăt.

Sau, ne plăceau, teribil, repetițiile de noapte... Dacă, la început, le-am repudiat, mai apoi, folosite, mai întâi de Radu la **Ciocârlia,** din cauza lipsei de timp pe scenă, ele s-au repetat la **Cyrano**, **Poveste din Irkutsk** și, mai târziu de Colpacci, la unele spectacole. Părând obositoare, ele oferă condiții pe care nu le ai în timpul zilei. Liniștea de-afară și din teatru, faptul că te afli într-o perioadă a zilei pe care o folosești, în mod obișnuit, pentru odihnă și nu-ți permiți să o irosești, siguranța că nu ești „biciuit" să termini repetiția până la o anumită oră, în care scena revine colegilor tăi, îți oferă șansa să nu te pripești, să încerci pe îndelete, ceva ce nu iese, aduce actorului o liniște și o concentrare pe care nu le ai, în special, la repetițiile de după prânz. Poate a fost o coincidență, dar toate spectacolele care s-au repetat și noaptea, au fost unele de referință! Câteva am și enunțat și au mai fost destule!

*

...Cu un colectiv întărit, numeric și valoric, cu aducerea unor regizori ca Marietta Sadova sau Sanda Manu, pe lângă Deloreanu,

Dan Alecsandrescu sau Andrei Brădeanu, (pentru o scurtă perioadă), a scenografilor Traian Nițescu ori Vladimir Popov, teatrul orădean începuse să-și găsească un drum spre valoare și recunoașterea ei, iar omul nostru putea să valorifice, liniștit, ceea ce învățase (nu mult!) în cei aproape șapte ani, de când luase „în mâini" destinele instituției... Dacă n-ar fi ținut să se respecte pe sine și să nu fie, doar o marionetă...

...Era pe la începutul lui martie 1977... Deoarece se împlineau șase decenii de la Răscoala țăranilor din 1907, s-a cerut teatrului să realizeze un spectacol pe această temă. Regizorul Corneliu Zdrehuș și-a asumat această răspundere. Pornind de la ideea „reînvierii" unor picturi din epocă (în special lucrările lui Octav Băncilă), el imaginase un spectcaol liricodramatic ce se profila a fi emoționant... Venit la vizionare, înainte de a fi gata, fără costume și fără lumină (care valorificau într-un mod aparte ideea), fie că nu avea capacitatea de a înțelege și a vedea spectacolul în perspectivă, fie și-l imaginase altfel și voia „să se facă așa", tovarășul Paulescu, secretarul cu propaganda de la regiune... s-a declarat nemulțumit și a cerut *„să se introducă și niște recitări și niște... dansuri populare"!*, fiindcă, i-a spus cineva din colectiv, că se poate! I s-a explicat că spectacolul era gândit altfel, că la momentul acesta, existau premizele unui spectacol foarte bun și că ceea ce se solicită nu se încadrează în concepția spectacolului, căruia i-ar aduce, doar deservicii și să fie liniștit că spectacolul va ieși bine. *„Dar, cineva, mi-a spus că așa ar fi mai bine și se poate!" „Atunci, să facă spectacolul acel cineva! Noi credem că așa va fi bine și răspundem pentru asta!"* i-a replicat Omul nostru. Tovarășul secretar a plecat, vădit supărat de cele întâmplate. Peste vreo douăzeci de minute secretara vine în sală, unde se repeta, și îi spune Omului nostru, să meargă la regiunea de partid. Se duce. Este invitat de tovarășul secretar să ia loc într-un fotoliu, în celălalt se așează dumnealui, și, fără altă introducere, îi spune: *„Dumneata, tovarășe... ești un băiat bun, dar ești cam încăpățânat! De ce nu ai primit propunerea noastră?" „Pentru că nu era bună! Dumneavoastră, tovarășe secretar, aveți o pregătire în domeniul propagandei. Eu nu vă pot impune să faceți ceva, ce ține de specialitatea dumneavoastră, fiindcă sunteți mai bine pregătit decât mine. Eu lucrez în teatru de doisprezece ani, sunt actor de profesie, îndeplinesc și funcția*

www.cimec.ro

de președinte al Comitetului Regional de Cultură și Artă și, se presupune, că am o anumită competență, în domeniu! Dacă nu sunteți mulțumit, mă puteți schimba, dar eu nu pot face, în profesie, ceea ce nu cred că este potrivit!" „Mai gândește-te!" „Mă mai gândesc, dar așteptați să vedeți spectacolul!"

...Și spectacolul a ieșit, așa cum ne așteptam, emoționant... *„Felicitări, tovarășe..., zice primul secretar, ați făcut un spectacol foarte frumos!"* Omul nostru, n-are de lucru: *„Ce ziceți, tovarășe Paulescu?"* Niciun răspuns. Dar, în timp, au urmat... răspunsurile... A început să simtă, ba la următoarele vizionări, ba cu alte prilejuri, că i se urmărea, atent, fiecare mișcare, fiecare afirmație... Au simțit-o și alții din colectiv...

Poate, asta să fie explicație că, la ședința de închidere a stagiunii 1967/1968, vreo patru familii de artiști, aduse de Omul nostru la Oradea (care primiseră, toți – case, lefuri mari și piese puse pentru ei), s-au ridicat împotriva directorului, *„că nu-i lasă să-și spună părerea", „le bagă pumnul în gură", „nu ține cont de părerile lor"* și alte acuzații, la modul general, încât omul nostru și ceilalți din colectiv (care nu au spus nimic – nici pentru, nici împotrivă) nu înțelegeau nimic!?! Din nefericire pentru... atacatori, tovarășul secretar nu venise la ședință. Dar i-a transmis un instructor de la secție, „ce s-a întâmplat la teatru". Considerând că are un bun prilej de a plăti... polița restantă, tovarășul secretar a decis, după concediu, să se... reia ședința *„ca să-și spună oamenii nemulțumirile"*.

...Stupoare... nimeni n-a mai spus nimic...! la toate insistențele tovarășului secretar, ședința terminându-se la câteva minute după ce începuse...

Războiul continua, surd... În iarna lui 1968 se face analiza, în biroul regional de partid, a activității teatrului. Vorbesc aproape toți, lăudând activitatea teatrului și a conducerii (nu era, chiar așa – existau unele progrese, dar era, încă, mult până la o activitate bună, în care valoarea e relativă, dar era părerea unor oameni din afara breslei!) Singurul care a venit cu o listă de lipsuri era... secretarul nostru, același tovarăș P. – dumnealui era mai în temă!

...Ședința era pe sfârșite. *„Mai are cineva, ceva, de spus?"* întreabă primul secretar, Teodor Haș... *„Eu* – ridică mâna Omul nostru: *vă rog ca de la sfârșitul stagiunii, deci, de la 1 iulie, să mă eliberați din funcție!"*

„Dumneata nu-ţi dai seama unde eşti şi ce spui?" „Ba da, îmi dau seama, şi tocmai de-asta o spun, aici. Nu fac faţă cerinţelor şi sunt şi bolnav, am ulcer!" (Ceea ce era un adevăr: pe timpul ambelor mandate de conducere am avut ulcer, provocat de stress.)

„Mai gândeşte-te!" „M-am gândit, până acum, vă rog să ţineţi cont de solicitarea mea!" Şi şedinţa s-a încheiat... A doua zi, Omul nostru a întocmit cererea, a depus-o la secretariatul Consiliului Popular Regional, cu număr de înregistrare, şi de la 1 iulie 1968, a revenit, doar ca actor, în colectivul teatrului... Cel mai bun prilej de a-ţi cunoaşte colegii, prietenii şi duşmanii şi de a constata, în realitatea directă, dacă ai făcut ceva bun cât ai fost... şef!

Colectivul l-a reprimit ca şi cum nu plecase. De fapt, muncise alături de ei, pe scenă şi în afara ei, toată lumea ştia că plecase la dorinţa lui, nu fusese destituit, avusese relaţii normale, de la coleg la coleg, nu de la şef la coleg, deci, nu aveau să-i reproşeze nimic, în mod special. Au existat câteva reacţii... de atac la adresa persoanei, singulare, timide şi subiective, puse la punct, pe loc şi cu argumente, în faţa colegilor, chiar atunci când s-au manifestat...

O anumită linişte a existat, în cei trei ani care au urmat şi în privinţa apariţiei lui în distribuţii! Din motive, pe care le cunoştea, dar nu le face publice, pentru că ar părea subiective, din treizeci şi două de premiere ale perioadei respective apare, doar, în zece: patru principale şi şase secundare, plus „o asistenţă de regie" la **Salată de capete** de Ilie Păunescu şi Paul Aristide, pe lângă regizorul Mihai Raicu!? Nicio problemă! Cine nu primeşte de lucru în teatru şi vrea s-o facă, îşi oferă singur şansa...! Alegându-şi, cu grijă, câteva din baladele noastre populare (între care **Mioriţa** şi **Mănăstirea Argeşului**), precum şi dintre „cânticele ţigăneşti" ale lui M.R.Paraschivescu, găsindu-le un fond muzical, tot din folclor (interpretat la nai, aşa cum numai George Zamfir o putea face), Omul nostru scoate recitalul **Balade populare şi cântice ţigăneşti**, jucată în foaierul-loji al teatrului, în cadrul aşa-numitului Café théatre – spaţiu destinat celor ce voiau să-şi manifeste, printr-un spectacol public, dragostea faţă de poezie, în mai 1969. În acelaşi spaţiu, s-au mai manifestat atunci Alla Tăutu cu un spectacol bilingv Baudelaire, Anca Miere-Chirilă, Ion Abrudan, Octavian Uleu şi alţii, în unele recitaluri colective. Deci, nu s-a plictisit şi nu a ieşit din circuitul scenic...

www.cimec.ro

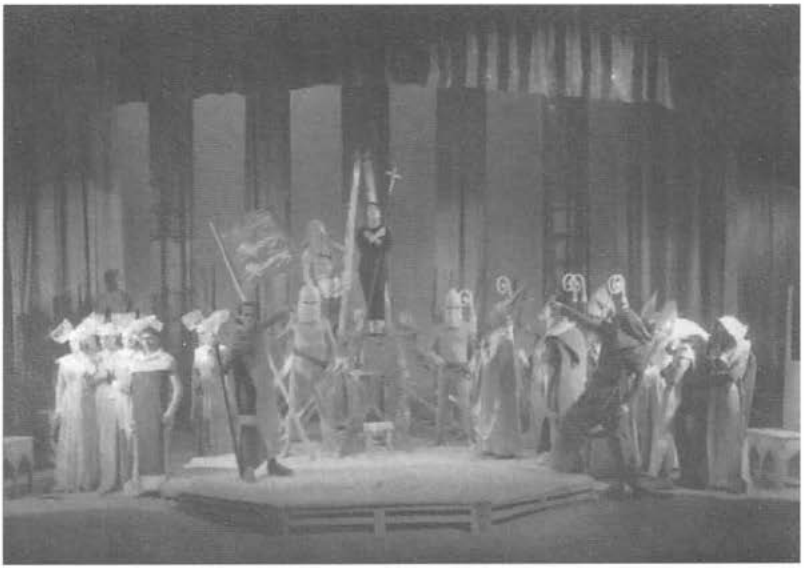

CIOCÂRLIA de Jean Anouilh, în regia artistică a lui Radu Penciulescu și scenografia lui Tody Constantinescu – stagiunea 1957/1958.

Sus: Scenă de ansamblu – finalul spectacolului
Jos stânga: Eliza Plopeanu (Ioana), Ion Marinescu (Inchizitorul)
Jos dreapta: Radu Reisel (Regele Carol) – în cel mai reușit rol al carierei

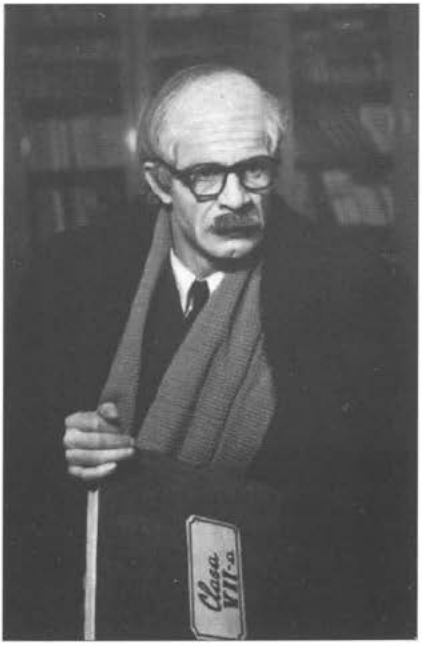

NOTA ZERO LA PURTARE de Virgil Stoenescu și Octavian Sava – stag.1958/1959. Regia artistică: Ion Marinescu, decor: Gheorghe Oriold, costume: Eliza Kozma

Sus: Spectacol de mare succes, pe toate scenele din țară, deci, și la Oradea, în care Omul nostru l-a jucat pe prof.Butnaru, unul din cele mai iubite roluri ale carierei sale –
Jos: – rol care i-a adus primul succes adevărat pe o scenă profesionistă.

www.cimec.ro

ARISTOCRAȚII de Nikolai Pogodin – stag. 1958/1959, un alt spectacol, purtând marca profesionalismului, semnat de Radu Penciulescu – regia artistică și scenografia.
În centrul acestei imagini de ansamblu: Mișu Vladimir, Dorel Urlățeanu – Artist Emerit, și Ion Marinescu (în rolul principal al piesei).

CYRANO DE BERGERAC de Edmond Rostand – stag. 1959/1960. Regia artistică: Valeriu Moisescu, scenografia: Mircea Marosin – un alt spectacol de referință din primele stagiuni.
În foto: Ion Marinescu (Cyrano), Anna Dukász (Roxana)

MONTSERRAT de Emmanuel Roblès – stag.1959/1960, regia artistică: Radu Penciulescu, scenografia: Tody Constantinescu. Un spectacol excelent, a cărui... viață s-a întrerupt datorită... râsului în scenă.
Pe cât de înfricoșați par cei șase deținuți în fața... perspectivei pe care le-o oferă ștreangul – de la stânga: Eugen Nagy (Tânărul), Nicolae Toma (Actorul), Vera Varzopov (Tânăra), Constantin Adamovici (Negustorul), Radu Reisel (Olarul), Cristina Tacoi (Mama) – pe atât s-au dovedit de... râzăreți, după un turneu lung și obositor. Cum i-a potolit Jeano, nu vor uita niciodată!

POVESTE DIN IRKUTSK de Alexei Arbuzov – stag.1960/1961. Regia artistică: Valeriu Moisescu, scenografia: Arh.Paul Bortnovschi, spectacol de aleasă ținută artistică, având ca interpreți ai eroilor principali, pe Ion Marinescu, Vera Varzopov și Liviu Mărtinuș.
În imagine: Vera Varzopov și Liviu Mărtinuș.

www.cimec.ro

VIZITA BĂTRÂNEI DOAMNE de Friedrich Dürrenmatt – stag.1963/1964.
Regia artistică: Sanda Manu, scenografia: Ion Popescu Udrișteș.
Spectacol în care actrița Maud Mary a realizat o creație impresionantă în rolul lui Claire Zachanasian.
În fotografia mare, în prim plan-stânga, alături de Doina Ioja-Vasiu, Constantin Simionescu, Jean Săndulescu, Aurora Simionică și Anișoara Popa.
În foto mic: Dorel Urlățeanu, Artist Emerit (Alfred III) și Omul nostru (Preotul).

ULTIMA ORĂ de Miahil Sebastian – stag.1960/1961. Regia artistică: Ion Deloreanu, scenografia: Valeriu Moisescu. În imagine: Omul nostru (Profesorul Andronic), Ricardo Colberti (Bucșan) și Oana Diamandi-Solomonescu (primul ei rol pe scena din Oradea și în carieră: Magda Mitru).

MIHAI VITEAZUL – CĂLUGĂRENI de Octav Dessila, stag.1965/1966. Regia artistică: Ion Deloreanu, scenografia: Eliza Zisiade.
Spectacol, pe care Omul nostru, aici, în prim-plan cu Nicolae Toma (Bozdâgă), îl consideră ca pe unul în care aportul său, în rolul titular, a fost un eșec, în ciuda „aurei" pe care eroul (din istorie, nu și din piesă) îl oferea.
În planul II: Ion Pater, Octavian Uleu, Vladimir Jurăscu și Bartos Ede.

www.cimec.ro

MACBETH de William Shakespeare – stag.1966/1967. Regia artistică: Ion Deloreanu, scenografia: Arh.Vladimir Popov.
Un spectacol care putea fi o realizare importantă, s-a transformat într-un eșec din cauza unui decor „excelent", ca imagine plastică, dar nefuncțional.
În imagine: Simona Constantinescu (Lady Macbeth), pe tron, în centrul imaginii, printre curteni, George Pintilescu (Macbeth).

ROMULUS CEL MARE de Friedrich Dürrenmatt – stag.1967/1968, regia artistică: Sanda Manu, scenografia: Traian Nițescu
În foto: Maud Mary (Iulia), Ben Dumitrescu (Mares), George Musceleanu (Romulus Augustus) – spectacol în care Omul nostru și-a înghițit... mustața, dar nu are nicio fotografie–document, prin care să poată face... dovada!

Una din primele fotografii colective de dinaintea unei stagiuni.
Aici, colectivul secției române, cu care s-a pornit la realizarea spectacolelor din stag.1961/1962.
Rândul de sus: Doru Buzea, Ilie Iliescu, Corneliu Zdrehuș, Ioan Pater, Stelian Vasilescu, Gheorghe Șimonca, Ion Abrudan, Nicolae Toma, Marcel Segărceanu
Rândul II: Radu Reisel, Valentin Avrigeanu, Ion Martin, Valeriu Grama, Ion Deloreanu, Omul nostru, Constantin Simionescu, George Pintilescu, Mișu Vladimir, Liviu Mărtinuș, Octavian Uleu
În rândul domnișoarelor și doamnelor: Alla Tăutu, Simona Constantinescu, Anișoara Popa, Maud Mary, Sofica Spoială (sufleur), Dalma Simionescu (regizor tehnic), Elena Varlam (regizor tehnic), Lily Mihăilescu, Vivi Popescu, Irina Mandel (referent literar) Anca Miere Chirilă, Doina Ioja

www.cimec.ro

Alături şi printre colegii de la secţia maghiară. (stag.1963/1964 sau 1964/1965)
Rândul de sus: Halasi Gyula, Fekete Attila (referent literar), Tolnai Tank László, Kelemen István (secretar literar), Laczó Gusztáv
Rândul II: Szabó József (regizor artistic), Gábor József, Belényi Ferenc, Földes László, Omul nostru, Miske László, Vásárhelyi Kati, Gáll Ernő
Rândul III: Dálnoki András, Gulácsi Albert, Dálnoki Ilona (sufleur), Borsos Barna, Orbán Károly, Mogyoróssi István, Palóczi Frigyes, Cseke Sándor, Botár Endre, Bányai Irén
Doamnele de pe cele două rânduri de jos: Szokolay Zsuzsa, Vitályos Ildikó, Bányai Éva, F.Bathó Ida, Cs.Tóth Kovács Ilona, Papp Magda, Pick Rozália (sufleur), Biluska Annamária, Ihász Klára, Óss Enikő

Foto 1: În recitalul BALADE POPULARE ȘI CÂNTICE ȚIGĂNEȘTI pe versuri de M.R.Paraschivescu – stag.1968/1969.
Foto 2: Tânărul Bohn în spectacolul CEI DIN DANGAARD de Martin Andersen Nexö – stag.1962/1963. Regia artistică: Ion Deloreanu, decor: Nagy Alexandru, costume: Eliza Zisiade
Foto 3: Mircea, în drama istorică IO MIRCEA VOIEVOD de Dan Tărchilă – stag.1966/1967. Regia artistică: Ion Deloreanu, scenografia: Maria Hațeganu

www.cimec.ro

În primăvara lui '71, după ce se certase, pe scenă, cu nouvenitul regizor, Alexandru Colpacci, care monta, ca spectacol de diplomă, **Dispariția lui Galy Gay**, i se face propunerea, de la Direcția Teatrelor din București, să preia conducerea, fie a Teatrului din Ploiești (Toma Caragiu se mutase la București), fie a celui din Botoșani (unde se duceau lupte interne pentru acest post!).

Înainte de a merge mai departe, se cuvine o paranteză: Alexandru Colpacci venise la Oradea să-și realizeze spectacolul de producție **Dispariția lui Galy Gay** de Bertolt Brecht și, dacă îi convine, să rămână în continuare... Gândind în... perspectivă, unii, au încercat (și chiar au izbutit, temporar...) să i se bage sub piele... Distribuția cuprindea întreaga trupă: unii în roluri, alții în figurație. Omul nostru era în figurație, își făcea datoria, mai mult decât sârguincios și pentru a nu da prilej de interpretare din partea binevoitorilor... ! La una din repetiții, Colpacci strigă din sală că... „Omul nostru îi sabotează repetiția!..." Surprins și scandalizat, Omul nostru ripostează, negând o asemenea incorectitudine. Repetiția se oprește: Omul nostru, de pe scenă, Colpacci, din sală, se năpustesc unul spre altul, gata să se încaiere... Sunt la intervalul dintre scenă și sală... Deodată Colpacci se oprește... Omul nostru nu știe de ce?!... Se întoarce să meargă la locul lui, în grupul de figuranți... Atunci înțelege de ce s-a oprit Colpacci: în spatele lui se aliniaseră Cora, Mihai și Ries (un mașinist maghiar), trei mașiniști, acum, figuranți și ei... *„Dacă dădea în dumneavoastră, îl mâncam"*, au spus ei după repetiție. Oare de ce o făcuseră?!

Spectacolul, șocant, a ieșit bine, fără alte incidente, de acest fel, iar după premieră, profesorul-regizor Mihai Dimiu, care venise să-l vadă și să-l „noteze", fără să știe de incidentul amintit a spus, față de ceilalți colegi din spectacol: *„...Să știi că mi-a plăcut mult ce ai făcut în scena din grădină!"* (adică partea dreaptă a scenei). Era vorba despre... scena pentru care era să ne luăm la bătaie...?! Peste vreo douăzeci de ani, Colpacci mi-a mărturisit, de ce și cine l-a instigat să aibă reacția respectivă... N-am să-l deconspir pe Pussy, dar am să spun că era unul „din cei opt", din ședința cu pricina, reprogramată, inutil, în toamna lui 1967...

De ce-mi săriseră, totuși, cei trei mașiniști în ajutor? Am mai spus-o, cu alt prilej, și-am să repet: teatrul este o artă colectivă! Spectacolul nu-l fac numai regizorul, actorii și scenograful. Este un întreg angrenaj, din care face parte și întreg corpul tehnic de

www.cimec.ro

scenă: mașiniști, electricieni, maestru sunet/sonorizator, machiori, cabinieri, etc. Fără ei, spectacolul nu s-ar putea desfășura normal. Un decor pus greșit sau o lumină care nu vine la timp și exact unde trebuie, un efect sonor care lipsește, un anumit obiect pe care nu-l primești când trebuie, sunt factori cu urmări nebănuite pentru desfășurarea, în condiții optime, a unui spectacol. De aceea, legătura dintre actori și personalul de deservire a scenei este, sau ar trebui să fie, la fel de importantă, ca relația dintre doi (sau mai mulți) actori, care creează o anumită scenă! Are, cred eu, aceeași importanță! Pornind de la acest principiu, m-am străduit să-i înțeleg și să-i ajut, pe tehnicieni, chiar la propriu: la descărcatul sau încărcatul decorului, în deplasări sau turnee, considerându-i colegi de muncă, la realizarea oricărui spectacol pe care-l facem. Nu am considerat niciodată că munca pe care ei o fac, în sprijinul actorilor, este una inferioară! Și nu odată le-am spus-o. Unii m-au crezut, alții nu. Oricum, eu n-am făcut-o de circumstanță. Cred în acest adevăr! Și, dacă nu odată le-am făcut observații, atunci când unii își făceau... datoria de mântuială, observația pornea de la acest adevăr, și nu din altă pricină.

Nu numai corpul tehnic l-am considerat „parte organică" din activitatea scenică, ci toți colaboratorii: secretar literar, director adjunct și toți ceilalți factori care alcătuiesc colectivul unui teatru. M-am străduit să colaborez, corect, cu fiecare, și sper că nu au a-mi reproșa carențe grave. Sigur, am greșit, de multe ori, sunt convins, poate am nedreptățit pe unul sau pe mai mulți, dar cred că nimeni nu-mi poate reproșa că i-am „plătit vreo poliță" sau l-am frustrat de un drept pe care, obiectiv, îl avea. Sper, din toată inima, să n-o fi făcut. Și dacă mă ghidez după reacțiile de azi, ale unor colegi mai vechi din colectiv (actori sau tehnicieni de scenă), înclin să cred că n-am greșit prea mult... Dar, dacă nici azi, unii n-au curajul să mi-o spună? Pot să mă gândesc și la așa ceva!...

*

...Este solicitat, deci, să preia unul din cele două teatre. Primul fusese... abandonat de Toma Caragiu, care, plecat la București, avea să ajungă, cine știm – era un colectiv, majoritar, de navetiști bucureșteni, dificil de condus, mai ales după un director ca Toma Caragiu! Dar n-a avut mult timp de gândire, deoarece s-a ivit un candidat, mai mult decât redutabil: Artistul Poporului Marcel

www.cimec.ro

Anghelescu – care și-a oferit serviciile!... Rămânea Botoșani-ul! Cu condiția de a merge, doar pentru doi ani, – timp în care să încerce să pornească... mașinăria înțepenită – Omul nostru face câteva deplasări la Botoșani (tentant, doar, fiindcă era aproape de locurile natale), încercând să testeze situația! Colectivul nu era rău, dar mai trebuia completat, cei de la „organele locale" foarte amabili. Merita să încerce... La a doua deplasare, face și o vizionare la un spectacol cu **Jurnalul unui nebun** de Gogol, regizat și jucat de un actor foarte talentat, Constantin Măru (care era ilustrarea perfectă a zicalei „Brânză bună în burduf de câine!"), spectacol foarte interesant, dar „îndrăzneț", pentru acea vreme! Împreună cu directorul adjunct, Chițu, care gira funcția vacantă, hotărăște să dea drumul la spectacol. După-amiază, merge în vizită la un coleg de institut, Nae Floca-Acileni, stau de vorbă și, pe înserat, acesta îl conduce la hotelul partidului, unde era cazat, urmând ca a doua zi dimineața să plece la Oradea. .. Trecând pe lângă parcare, nu-și vede mașina la locul unde și-o lăsase!? Se uită la dreapta, la stânga, nimic!? Cum să-i fure mașina de lângă... hotelul partidului? Întreabă la recepție, i se spune că au auzit ceva mișcare la parcare, dar și-au imaginat că se jucau, în recreație, elevii de la Școala Populară de Artă, care era alături, la vreo douăzeci și cinci-treizeci de metri... Se mai uită încoace și-ncolo, și, la vreo cincizeci de metri, printre niștre copaci desfrunziți (era sfârșit de martie) și niște magazii, între și sub niște ambalaje de lemn și carton, stropită cu var... mașina Renault Gordini cu număr de Bihor!? Cine o dusese acolo? Greu de spus! De ce o dusese acolo?, era mai ușor de detectat!, era limpede, că nu era dorit! Dar de ce, și de către cine? La această întrebare, era o ipoteză care ar fi putut fi, chiar, o certitudine!... Dacă nu ținem cont de vorba aceea cu „hoțul cu un păcat, păgubașul cu o mie!" Exista „cineva" care dorea postul, se știa. Acel cineva lucra și la Școala Populară de Artă, deci, avea cu cine să ducă mașina, unde au dus-o și, dacă ar fi fost prinși asupra faptului, ar fi putut spune că „fac o farsă", persoana în cauză fiind binecunoscută de către cel căruia i se făcea... farsa! Dar astea sunt presupuneri și, dacă s-ar da mai multe amănunte, persoana... presupusă ar deveni foarte... transparentă – ceea ce, fără dovezi, ar fi o incorectitudine!...

...După ce și-a spălat mașina, a doua zi dimineața a plecat spre Oradea... Era o zi uscată, fără soare, rece.. Drumul, de la

Botoșani spre Suceava, bun și uscat. Șoseaua, aproape, pustie. Ajunge din urmă un camion – gol. Circula cu mare viteză și nu voia să-l lase, pe Omul nostru, să-l depășească, cu toate că Gordini era o mașină... nervoasă...! Nu din spirit de competiție, ci din dorința de a nu merge în spatele unui autovehicol care îți obturează perspectiva, spre înainte... Omul nostru încearcă să forțeze depășirea. Șoseaua, dreaptă ca linia, dar... vălurită... Se asigură în spate și înainte... Nimeni! Ambalează, cam la 120... a ajuns în dreptul camionului, care nu se dă bătut, ambalează și el... Deodată, observă, din față, crescând amenințător... botul unui camion, care vine... Instinctiv, apasă frâna până la podea, uitând să apese și ambreiajul și trage volanul la dreapta... Camionul zboară înaintea lui, celălalt trece – săgeată – prin stânga lui și, fiecare din ele, își urmează drumul. Gordini se balansează și, cu motorul oprit și frâna la podea, se oprește pe marginea șoselei... Se uită zăpăcit în stânga și în dreapta, nevenindu-i să creadă că... a scăpat... Mai stă câteva momente și încearcă să coboare. Picioarele nu-l mai țin... Se reazemă de mașină, respiră adânc, încercând să depășească șocul. Încet-încet își revine. Se plimbă puțin, face câteva mișcări de gimnastică și urcă la volan... Oare, mai pornește? Învârte cheia de contact... Pornește... Mașina nu pățise nimic... se mai gândește câteva clipe: *„Dacă șoferul, pe care voia să-l depășească, ar fi renunțat, în ultima clipă, la ambiția de a nu se lăsa depășit, acum ar fi fost un cadavru!"* Asta l-a salvat: aflându-se în dreptul camionului pe care voia să-l depășească, atunci când l-a văzut, venind, pe cel din sens invers, manevra lui (frână și tragerea volanului la dreapta), l-ar fi aruncat fie în camionul pe care-l depășea, fie sub roțile lui... Șansa lui! Cineva l-a apărat. Poate, Dumnezeu!

Ajuns cu bine acasă, după, mai mult decât spaima, într-adevăr de ... moarte, peste câteva zile primește un telefon, de la directorul adjunct Chițu, că tovarășul secretar de la județ, căruia îi spusese de spectacolul lui Măru și era de acord să se joace, a oprit spectacolul, la sugestia președintelui Comitetului de cultură, persoană foarte bine cunoscută Omului nostru, dar al cărui nume nu are, acum, importanță.

Când programul de la teatru îi permite, pleacă la Botoșani să clarifice lucrurile. Secretarul în cauză (altfel, un tip cu care se putea discuta), dă din colț în colț, scuzându-se că probleme

www.cimec.ro

importante nu-i permit să discute, față-n față, dar situația se va clarifica și promite sprijin în continuare. A venit degeaba... Dar fiind aproape de casă, dă o fugă la mama și la bunica, la țară... În el hotărârea, în legătură cu Botoșani-ul era, aproape, luată... Mama, ca orice mamă, l-ar fi vrut mai aproape de casă... *„Ce zici, bunică, mama ar vrea să vin mai aproape de casă, dar eu, parcă, n-aș vrea! Matale ce zici?"... „Apăi, sî faci cum ț-ar fi ție mai bini!"* - zice bunica... Avea vreo optzeci și cinci de ani, nu știa carte, și putea să numere până la zece!... Avea, în schimb, o experiență de viață (avusese și patru copii) și marele bun-simț al oamenilor simpli.

...Bunicul nu mai trăia; murise, cam cu un an în urmă, stingându-se ca o lumânare, după ce, cu două zile înainte, fusese la pădure, cu un sătean mai tânăr, și aduseseră un car cu lemne. Bunicul avea ... nouăzeci de ani!

Momentul morții lui trebuie povestit, nu atât pentru... spectaculosul și ineditul lui, cât pentru o perfectă ilustrare a ceea ce înseamnă „puterea credinței"!

Țăran, din tată-n fiu, școlit cu cinci clase primare, bunicul lucra la munca câmpului de dimineață până seara, iarna și vara. Nu l-am văzut niciodată stând, fără să facă ceva, în afara zilelor de duminică și sărbătorile religioase, când, bărbierit și îmbrăcat de sărbătoare, mergea la biserică și, revenit acasă, citea din **Universul**, un ziar la care-l abonase fiul său, fratele mamei, mare funcționar la București. Era unul din foarte puținii privilegiați care avea „acces " la presă din satul acela, de pe Podișul Moldovei. Și-apoi vorbea cu ceilalți țărani, cărora le citea, ce mai fac Curchil sau Hitler, ori alte figuri politice cu nume care, în limbajul lor de oameni simpli, aveau rezonanțe foarte... speciale.

Cum spuneam, de dimineață până seara, bunicul muncea: la arat sau semănat, la prășit, cosit sau treierat, culesul viei sau preparatul vinului, repara una sau alta pe lângă casă, tot ce intră în atribuțiile a ceea ce numim – gospodar. Avea o sapă mai mare ca a celorlalți și, cu pălăria pe cap, să nu-l bată soarele, „trăgea de coada sapei" cum se spune, de la răsăritul soarelui și până la apus. Doar după ce mânca, acolo, în mijlocul lanului de porumb, se așeza pe o parte, pe pământ, doar cu palmele sub cap și pălăria deasupra, să nu-l bată soarele. Stătea vreo zece-cincisprezece minute, și o lua de la capăt. Avea un vin negru, din care se consuma, doar pentru cei din casă, din care lua cu el o sticlă

dimineața, îi mai aducea și bunica, atunci când venea cu mâncarea, bea din el când simțea nevoia, rar bea apă, dar eu nu l-am văzut pe bunicul, beat, niciodată, în cei foarte mulți ani în care am fost un „prim ajutor" al lui în timpul vacanțelor de primăvară ori vară, pe care mi le „petreceam" la țară. „Petreceam" e un fel de a spune, fiindcă, de dimineață până seara, nu făceam altceva, decât ceea ce făcea și bunicul. Adică aram, prășeam, seceram, căram grâul și treieram, zdrobeam strugurii, în niște saci de cânepă speciali (adică „călcam" strugurii) – toate muncile pe care le făcea un țăran. N-aș putea spune că eram fericit, știind că prietenii mei orășeni se distrau, jucau fotbal, ori se plimbau – de multe ori plângeam, dar, peste ani, când am pornit în lume, mi-a prins bine ceea ce învățasem, nu mi-a fost frică de nicio muncă, oricât de grea!

Muncind în permanență, bunicul nu a avut timp nici să fie bolnav. În afara epidemiilor de gripă, care l-au prins și pe el, nu știu să fi suferit de vreo boală...

În putere încă (așa părea), la cei nouăzeci de ani, a mers la pădure să aducă lemne... Le-a adus, le-a descărcat împreună cu acel țăran mai „în putere" (care-l ajutase de mic, începând cu păscutul vitelor), bunicul fiind la „un fir de păr" de a fi încadrat la „chiaburi", apoi, era într-o sâmbătă, a început să nu se simtă bine, era slăbit. Bunica a chemat doctorița din sat, aceasta l-a consultat, a constatat că nu are nimic, special, a întrebat-o pe bunica dacă să-i facă vreo injecție întăritoare, bunica a spus că nu, și toate și-au urmat cursul... Bunicul își pierderea din vitalitate, văzând cu ochii... l-a venit ceasul, așa gândeau amândoi! Buni creștini, dar niciodată habotnici, au pregătit lumânările și chibriturile la îndemână, să moară ca un creștin... De sâmbătă până luni, din omul viguros care fusese la pădure, mai rămăses un firicel de viață... Nu mai vorbea, nu se mai putea mișca, doar buzele dădeau impresia că ar vrea să spună ceva... Deși, în credința ei, bunica nu se temea de moarte, avea o liniște când vorbea de ea și o siguranță că „dincolo" va fi mai bine, a avut un moment de teamă în fața inevitabilului, ce se anunța a veni foarte curând; l-a lăsat puțin singur, pe bunicul și a mers în vecini, s-o roage pe una din ele, să vină să stea cu ea! O fi lipsit zece-cincisprezece minute, nu știe exact, dar nu mai mult. Când s-a întors, bunicul era deja mort: întins pe spate, nemișcat, dar... cu lumânarea aprinsă între

www.cimec.ro

degete!!??!! Rămas singur, a simțit, probabil, că-și trăiește ultimele clipe, că vine sfârșitul... În credința lui, că nu poate muri fără lumânare aprinsă, a găsit puterea de a lua lumânarea de lângă el, de a o aprinde cu chibritul, de a o ține între degete, ca să moară creștinește!!! Putea întârzia mai mult bunica și el să ardă, împreună cu toată casa, putea să nu izbutească să-și aprindă lumânarea... Nu s-a întâmplat nici una, nici alta! A trăit ca un bun creștin, Dumnezeu l-a ajutat să treacă, în lumea de dincolo, ca un adevărat creștin!

Când, printr-o întâmplare, i-am relatat lui D.R.Popescu această poveste incredibilă, spunea că, neapărat, o va include în una din viitoarele sale scrieri. Nu știu dacă a făcut-o sau nu. Eu am amintit-o, în contextul în care bunica, o analfabetă, mi-a dat unul dintre cele mai înțelepte și de bun-simț sfaturi pe care le-am primit în viață, coroborată cu această, atât de greu de crezut întâmplare, care demonstrează cât de puternic poate fi omul care crede, nelimitat, în forța lui însuși și într-un ideal...

...Ciudat, peste vreo trei-patru ani, și plecarea mamei dintre noi, se va petrece într-un mod mai puțin obișnuit...

Mama! Cine nu-și amintește, cu plăcere și dragoste, despre aceea, datorită căreia, există! Bună sau (din motive care nu țin de voința ei, de cele mai multe ori) mai puțin bună – Ea rămâne figura luminoasă a fiecăruia dintre noi!

...Mi-o amintesc, rememorează Omul nostru, așa cum era: mărunțică, frumoasă în tinerețe, apoi marcată de greutățile vieții, harnică foc, nestând o clipă, vara sau iarna, făcând curat, zilnic, spălând, călcând, gătind, îngrijind păsările și grădinile, de flori sau de zarzavat, pregătindu-i, pe cei trei copii, pentru școală, sau controlându-i la lecții, fără să se plângă cuiva, mai mereu singură, tatăl fiind plecat, ba la manevre militare, ba pe frontieră (culmea, a fost pe frontieră în anii 1939-1940 chiar la... Oradea!?), apoi pe front, prizonier de război trei ani și jumătate și, nu mult după ce s-a întors din prizonierat, a murit, lăsând-o să finalizeze, tot singură, drumul în viață, al celor trei copii! Credeți că e ușor să ții la școală trei copii, dintr-o leafă de plutonier-major – toți școlari în același timp? Să-i hrănești, să-i îmbraci, să-i speli, seară de seară, pe ei și lenjeria lor, ca să-i ferești sau să-i scapi de râie și păduchi – calamitățile oricărui război – care fac ravagii printre oameni, și-i pun pe copii în cele mai jenante situații – atunci cînd, la școală,

cu toate măsurile luate acasă, se mai întâmplă să se mai găsească vreo ... insectă rușinoasă, la unul din controalele care se făceau, zilnic, la școală!? Era cea mai mare rușine, pentru o mamă, să-i fie descoperit copilul, cu așa ceva! Așa că, mama spăla, în fiecare seară, tot de pe noi, le punea la uscat, în jurul sobei și dimineața le călca – să fie curați copiii, la școală! Doamne, cât ne-a frecat, cu „ciocalăul" de păpușoi, când am luat, de la alții, râia, și cât mai țipam de durere, fiindcă „leșia" cu care ne spăla, asociată cu frecatul cu ciocalăul (ca să se deschidă „bubulițele", specifice scabiei și să se vindece mai repede!), dădeau un ... disconfort maxim!... Mi-amintesc cum, venind din refugiul în care plecasem în primăvara lui '44 în județul Teleorman, înainte de „augustul fierbinte" al aceluiași an, înapoi în Moldova (*„dacă tot e să murim, mai bine murim acasă, de război, decât să facem foamea prin străini!"*), venind, deci, cu trenul (singurul mijloc de transport, atunci, supraaglomerat, încât se călătorea și pe tampoane și pe vagoane!), aproape șase sute de kilometri, am izbutit, cu chiu, cu vai, să urcăm pe scările vagonului: mama, cei trei copii și două valize! Pe treapta cea mai de sus, noi, copiii, pe a doua valizele, una peste alta, pe cea mai de jos, mama; care se ținea cu o mână de bara din stânga, cu cealaltă de bara din dreapta, îmbrățișându-ne – la subsuoara mâinii drepte ținând o poșetă, mică, neagră, în care avea actele și banii !?!? Și am pornit... Din gară în gară, mai coborau sau mai urcau alții și, apoi, ne reluam locurile. Nici gând să putem urca, măcar, pe culoar...! În timpul nopții, noi, copiii, am adormit...! Cum ne-a putut ține mama, acolo, pe scara vagonului, fără să cădem, nu-mi pot explica nici astăzi!?! Cum de nu i-au amorțit mâinile, tot în aceeași poziție, și nu ne-am prăbușit, nu știu?!? Numai o mamă poate fi capabilă de așa ceva!

...Sau, până nu i-a luat la „colectivă" pământul, moștenit de la părinți, de primăvara pînă toamna, când venea vremea unei anumite activități agricole (prășit, secerat, treierat, cules porumb), ne făcea mâncare pentru prânz, își lua coșul cu mâncare și sticla cu apă, mergea patru kilometri cu trenul, doisprezece pe jos până la „ogor", prășea, secera (sau ce mai era de lucrat), pe la ora șaisprezece pornea înapoi spre casă, cu speranța că va prinde „trenul de cinci și ceva", dacă-l prindea, bine!, dacă nu, venea pe jos, în total vreo treizeci de kilometri, dus-întors, și seara era acasă, ca să ne dea mâncare... Așa a muncit mama până la șaizeci și șase de ani!

www.cimec.ro

...Acum era liniștită: copiii erau aranjați, băiatul ajunsese actor, chiar director, îi trimiteau fiecare și ceva bani, din care și-a terminat casa, în exterior (războiul nu le permisese s-o termine), fusese și la Băile Felix să-și mai „potolească reumatismele", ba încă și pusese câțiva bănuți deoparte, Ea, care nu avusese, niciodată, nici atât cât i-ar fi fost strict necesar...

...Se pregătea să-și sărbătorească, în 26 octombrie, cei șaizeci și șase de ani de viață, acum, mai... ușori. Fiica mijlocie, vine de la Constanța, s-o sărbătorească împreună cu sora cea mare, care locuiește la Iași. După ce fac planul, despre „ce și cum să facă", pentru a doua zi, „mijlocia" pleacă la Iași, să-și vadă nepoții, urmând să se întoarcă seara... Mama rămâne „să coacă" un cuptor de cozonaci și colaci, pentru aniversare... Seara, cînd mijlocia se întoarce, ușa de la bucătărie, deschisă, cea de la antreul în casă la fel, o strigă pe mama, nicăieri. Dă să intre în casă – ceva o împiedică să deschidă ușa... Intuind ceva, (mijlocia e asistentă medicală), împinge, încet, ușa, ca să poată intra... După ușă, prăbușită pe podea, mama, inconștientă – făcuse un accident vascular cerebral! Cum? de la ce? Nimeni n-a aflat niciodată! Zadarnice, internarea la spital, resuscitarea... Cine știe cât zăcuse, căzută după ușă și din ce cauză?!

„Ineditul" acestui sfîrșit? Cozonacii și colacii care s-au mâncat la... praznic (masa de după înmormântare), au fost făcuți de mâna aceleia care, conform tradiției creștine, ar trebui să-i mănânce în viața veșnică în care a plecat!

...Un colac, făcut de mâna mamei, atunci, l-am păstrat, și s-a menținut nealterat, până în ziua de azi! Și au trecut, de atunci... treizeci și patru de ani!

*

Revenind la capitolul Botoșani, cumpănind perspectivele (*„dacă nici n-am ajuns acolo și trec peste decizia mea"!*), cunoscând, între timp, și pe aceea care avea să-i fie soție și în ziua de azi, Omul nostru a luat hotărârea de a nu mai merge la Botoșani. Hotărâre transmisă, în scris, celor de la organismele de stat și de partid, cu care discutase... Urmarea? Peste vreo lună, a primit o adresă oficială, din partea Teatrului din Botoșani, prin care i se cerea să restituie ... diurna „specială" pe care o primise pentru cele trei sau patru deplasări pe care le făcuse la Botoșani!... Adio, Moldovă, pământ natal!

www.cimec.ro

*

...Plecarea Omului nostru de la conducerea teatrului adusese nu doar un director nou, ci și – așa cum se întâmplă și astăzi – o schimbare de echipă. Ion Deloreanu pleacă la Satu-Mare, Vicu Grama (care făcuse echipă cu Radu sau Valerică la unele din spectacolele de referință) și regizase mai multe spectacole, unele chiar foarte izbutite, pleacă la București; Marinescu își ia și el zborul; secretara literară Stanca Ponta (viitoarea soție a dirijorului Miron Rațiu, o persoană cu... personalitate – îi spuneam „Incisiva" – intră în conflict cu directorul și rămâne doar referenta literară, Elisabeta Ardeleanu, acum Pop, „Vetuța" cum îi spunem cu toții – ambele aduse de la Arad de către Omul nostru)... Ea merge la Teatrul de păpuși, apoi la Biblioteca județeană, mai pleacă dintre cei nemulțumiți... dar, Teatrul merge mai departe. Emanoil Enghel, noul director, probează paleative pentru a stimula apetitul publicului pentru teatru; îl aduce pe maestrul Sică Alexandrescu să monteze un spectacol, cu Marcel Anghelescu în reprezentație (ambii Artiști ai Poporului), precum și pe Florin Piersic, în rolul prințului din **Heidelbergul de altădată** de Meyer-Förster, inaugurează „Café théâtre" în foaier-loji, încearcă acțiuni de „culturalizare a maselor", prin montarea – precară, zic eu – a unor piese scurte, care se joacă în „săli" din localități care nu mai văzuseră teatru, la 23 august face grafice, comparative, despre realizările din 1968 și... cele din prezentul, de-atunci, iar în teatru există o efervescență, care începe să prindă o tentă profesionistă – după venirea lui Alexandru Colpacci...

Dar, după trei ani, Enghel urmează să plece la București, inițial la Biblioteca Centrală, mai apoi, ca inspector, la Direcția Teatrelor... Postul va rămâne vacant... Președintele Comitetului Județean de Cultură (regiunile se desființaseră în 1968), prof.Ioan Chira îi propune... Omului nostru să revină la conducere, el, profesorul Chira, cunoscând faptul că acesta plecase, din proprie inițiativă, de la conducerea teatrului, colectivul, în ansamblu, fusese mulțumit de activitatea anterioară a acestuia, cunoștea colectivul și problemele lui, deci, din punctul dumnealor de vedere, era soluția cea mai bună și... cea mai la îndemână!

După mai multe ezitări și, anumite condiționări, Omul nostru acceptă. Se fac demersurile respective și se anunță ședința de numire. Vestea... transpirând, nu mai era o noutate. După anunțul

www.cimec.ro

Alături de profesori și colegi, la douăzeci de ani de la terminarea liceului – 1971. Atunci a aflat că terminase ca șef al acestei promoții... Evenimentele din primăvara lui 1951 l-au făcut să nu-l mai intereseze acest... amănunt!

Mama și fratele ei îi încadrează pe bunici, în spatele casei acestora, într-o primăvară timpurie, ce aduce, mai bine, cu toamna târzie a existenței lor!

Mia – la vârsta când nici nu-i trecea prin minte că va ajunge soție de actor! ... Ce bine te simți printre merii înfloriți de acasă!

Familia... în plimbare – destul de rar...

„Bunicul", nu cu mult înainte de a-și vedea nepotul...

www.cimec.ro

Mama și Vlăduț, la vârsta când acesta abia mai stătea în cărucior.

Vlăduț, înainte de a sufla în prima lumânare de pe tortul vieții... În stânga lui, singura bunică pe care a prins-o în viață! În stânga – nașii.

Bunica, nepotul și bona – la plimbare...

www.cimec.ro

Vlăduț, la vârsta când își imagina că o barbă rasă, dimineața, poate fi pusă la loc... seara.

Vlăduț lângă mormântul bunicilor din Vaslui

„Mama" tare mândră de prima coroniță a lui Vlăduț...

www.cimec.ro

... Și tata...

Ce veseli și mândri sunt amândoi!

Nu prea mai vrem să stăm în brațele mamei!

Familia, pe cerul elen, în preajma templului din Delphi – Grecia.

Un moment, pe care nu vrea să-l rateze niciun părinte: Vlăduț (devenit Vlad), alături de soția de care s-a unit doar de câteva zeci de minute, încadrat de părinți (în stânga), și soacră, și fratele ei (evident, în dreapta). Lângă el, Ramona, pe fundal, zona verde din jurul cetății Oradea!

www.cimec.ro

oficial, profesorul Chira întreabă dacă cineva are ceva de spus. Nu se oferă nici un amator... Dar, ridică mâna... George Pintilescu, care nu vorbise la nici o adunare, de când era în teatru... El era amator de un șpriț și... de fete (era un bărbat frumos, un actor foarte bun și coleg, la fel). *„Eu sunt de acord cu propunerea făcută. Chiar dacă am fost cel mai sancționat om din colectiv, am fost sancționat pe drept!"*, și s-a așezat... Asta a fost tot. Pentru Omul nostru vorbele lui Gigi (sau Gică, îi spuneam și așa, și așa!), au fost confirmarea faptului că ceea ce își propusese la prima numire – să fie corect – izbutise într-o oarecare măsură... Pentru unii existau temeri că această „nouă mutare" le-ar putea crea probleme! Se întrebau, cam încotro s-o ia!?...

Colpacci își reamintea conflictul avut în urmă cu vreo doi ani. A avut curajul să întrebe: *„Și noi ce facem?"* Făcând abstracție de... pluralul „noi" (nu știa, exact, la cine se referă) i s-a răspuns: *„Vă vedeți de treabă!" „Dar, știi, acum doi ani...?" „Și ce legătură are? Aia a fost atunci, acum e altceva!"* Și au început să lucreze împreună...Nu numai că nu s-au „plătit polițe", dar din colaborarea strânsă dintre Colpacci, Omul nostru, secretarul literar Vetuța Pop și regizorul Sergiu Savin, adus de la Timișoara, a rezultat una dintre cele mai faste perioade din activitatea (acum de peste cincizeci de ani!) a colectivului: varietatea, echilibrul și soliditatea repertoriului îmbinându-se, armonios, cu valoarea artistică a fiecărei premiere și cu o bună folosire a forțelor actoricești, au adus o atmosferă propice creației și o liniște, în cadrul colectivului – una din premizele necesare performanței artistice! Poate noțiunea de „performanță" să fie exagerată, dar, realitatea de pe scenă ne sugera ceva în apropierea acestei noțiuni...

Cum s-ar zice, din nou la drum!

...Drum, care se va dovedi bine ales, dovadă că cei câțiva ani scurși în teatru, ca actor, director și din nou actor, în același colectiv, pot fi o experiență din care, „dacă vrei poți să înveți", încearcă, acum, să folosească ceea ce a acumulat în ultimii ani, în calitate de... fost! (Nu se bănuia că va urma aceea de „viitor" fost!?)... Păstrează pe Colpacci, în care întrevedea... viitorul, îl reține și pe Szombati Gille Otto (regizor față de care a avut totdeauna, anumite rezerve, unele de pe vremea Institului de la Cluj, pe care nu le vom aminti aici), ca să nu se spună că „schimbă echipa", dar îl va coopta în colectiv și pe Sergiu Savin, despre

care auzise cuvinte frumoase, (care se vor confirma), mai întâi în calitate de colaborator, pentru realizarea piesei lui Vasile Rebreanu, **Singurătatea trăgătorului la ţintă** (în care o distribuie, iniţial, în rolul principal, pe Coca Bloos, viitoarea mare actriţă – atunci „corp ansamblu" la Satu-Mare, dar care, din motive personale, a renunţat la rol, după patru-cinci repetiţii – acesta fiind realizat, la premieră, de o altă fată, tot... „corp ansamblu", Mariana Vasile, care îşi va continua studiile şi va deveni una din actriţele de bază ale colectivului orădean).

*

Venirea, definitivă, la Oradea, a lui Savin a inclus un... prolog al sincerităţilor... Unei epistole-test, privind competenţa şi sinceritatea, Sergiu i-a răspuns amplu şi la obiect. Francheţea scrisorii l-a determinat pe director să-l transfere la Oradea, unde a realizat multe spectacole, cu o personalitate anume, apreciate, total, de unii, pentru concepţia lor, aparent controversată, – negate de alţii, care, poate, acceptau mai greu drumurile nebătute, dar care nu puteau nega consecvenţa concepţiei şi folosirea, cu inteligenţă şi rigoare, foarte multă rigoare, a mijloacelor de valorificare scenică a acestei concepţii. Sergiu a rămas în teatru până în 1995, cînd, devenit director pentru trei luni, (în acea perioadă în care, aici, s-au schimbat directorii precum cămăşile, chiar trei într-un an!), şi, încercând, poate prea brusc şi brutal, să schimbe ceva în mentalitatea oamenilor şi a mersului evenimentelor din teatru, s-a lovit de o rezistenţă... atroce; scârbit, şi-a dat demisia, ca director, şi, din păcate, şi ca regizor, şi n-a mai revenit nici până astăzi! Nici nu i s-a mai propus să revină! Şi nici nu e de mirare: la spectacolele lui „se lucra", nu se mima munca!, aşa cum se întâmplă în multe cazuri.

Sergiu Savin merita mai mult de la teatru! Dar şi teatrul de la el! De ce nu s-a realizat această reciprocitate? Greu de spus! După opinia Omului nostru, vina aparţine... ambilor. Regizor dotat, om cultivat şi inteligent, cu idei solide despre teatru şi nu numai, Sergiu nu a ştiut să facă din cel mai apropiat colaborator – actorul – un prieten, împreună cu care să-şi valorifice, pe scenă, ideile. De multe ori, cu sau fără motiv, l-a tratat de sus, l-a bombardat cu informaţii şi rezolvări noi şi interesante, şi nu i-a lăsat, deseori, posibilitatea să înţeleagă ce doreşte el, regizorul, şi, mai ales, nu i-a oferit şansa să-

www.cimec.ro

și însușească, organic, indicația primită. Solicita, cu obstinație, să se execute, imediat, ceea ce voia, și nu avea răbdare ca și actorul să-și decanteze soluția scenică, propusă de el: *„Nu așa, nu asta-i nuanța!"* se auzea frecvent în orice repetiție și revenea, obsedant, ori de câte ori actorul, inhibat, nu reușea să exprime ceea ce ce i se ceruse. În locul unei minime înțelegeri, față de aceia care nu au fost și nu trebuie să fie marionete, se adresau nemulțumiri fățișe, reproșuri care, aproape totdeauna, aveau rezultate contrare... Mai mult, cam la fiecare nou spectacol, era câte un actor sau o actriță, care erau luați drept „cal de bătaie". Mai docil, sau cu o personalitate mai puțin conturată, cel.. ales devenea ținta refulărilor regizorale, în capul lui se cam spărgea ceea ce nu reproșa celorlalți, era „frecat" de zeci de opri la o replică sau o scenă, încât... respectivul ajungea la marginea disperării, așa că, nu puțini actori, preferau să nu joace în spectacolele lui. De aici, o anumită adversitate față de regizor, cu toate că, majoritatea, îi recunoșteau meritele, atunci când îi urmăreau spectacolele în care... nu jucaseră. A fost o trăsătură a lui Sergiu, ca profesionist, care, în opinia celui ce scrie aceste rânduri, i-au făcut deservicii mari regizorului, omului, dar și instituției în care a lucrat. Mare păcat, am spus și repet! Am discutat, în mai multe rânduri, pe această temă, nu de la șef la subordonat, ci de la coleg la coleg, de la actor la regizor – nu o dată fiind în postura celui căruia i s-a reproșat *„nu asta e nuanța!"*, și care nu a găsit înțelegere la răspunsul pe care-l dădeam când nu reușeam (și s-a întâmplat nu o dată): *„Am înțeles, dar nu pot executa, exact, ce-mi ceri, vreau să redau, gândind și înțelegând în noul context, ceea ce-mi ceri!" „Nu, vreau acum!"*, și „acum" nu ieșea. Discuții, acuze, nemulțumiri reciproce. Din partea unora – blocaj psihic, din partea altora... incredibil, ură! Nu e o exagerare, cunosc multe cazuri! Și e păcat, fiindcă am convingerea că Sergiu Savin ar fi avut încă multe (și bune) de făcut în teatrul românesc... A pierdut... scena, a câștigat... iconografia creștină, Sergiu nu s-a dezmințit, devenind un excelent... pictor de icoane, cu expoziții în țară și în străinătate. De fapt el fusese și un bun scenograf și pictor de costume, în unele spectacole ale sale (și ale altora), creându-și singur cadrul scenografic... Au și fost premiate câteva... Cine a spus că (și) „schimbările cer timp"?

*

www.cimec.ro

Discutând, mai bine-zis exprimând punctele de vedere de mai înainte, am ajuns la o problemă care se tot discută, (mai ales pe la colțuri și neoficial), și asupra căreia există multe puncte divergente: relația regizor–actor, sau... invers. Fără a avea pretenția unui punct de vedere tranșant (nici n-aș avea, poate, dreptul s-o fac, cine sunt eu?), îmi voi spune deschis, părerea...

...Ne aflăm, de o anumită perioadă, în zodia regiei! Nimic nefiresc, până la un anumit punct. Arta, în general, (ca și orice alt domeniu al activității umane), merge înainte, caută forme noi, mijloace noi de exprimare scenică. Nimic mai firesc... **Ciocârlia** lui Penciulescu și Grama, cu... scenografia redusă la minimum (o garnitură de perdele și câteva elemente de mobilier, rudimentare și costume stilizate la maximum), fără cortină, a constituit, la timpul respectiv, un... șoc pentru mulți din lumea teatrului! Dacă... șocul a fost depășit, cu succes, de către spectatori, s-a datorat, în primul rând, cred eu, capacității regizorului de a-i determina pe actori să înțeleagă că spațiul sugerat, din cele mai simple elemente, (niște mese și scaune și un tron, construite într-un anume mod), reprezintă o sală, fastuoasă, de palat, absența acestor elemente, deci, scena goală, reprezintă câmpul de luptă, iar aglomerarea elementelor, amintite mai sus, cărora li se adaugă un crucifix, de care este legată Ioana și luminat într-un anume mod, sugestiv, reprezintă rugul! Credeți că, oricât de expresivă ar fi fost lumina, oricât de sugestivă ambianța sonoră (nici nu-mi mai amintesc dacă exista așa ceva), oricât de plastică ar fi fost acea construcție, și-ar fi imaginat cineva că ne aflăm într-un spațiu anume, dacă ACTORII n-ar fi exprimat prin atitudinea, prin simțirea, prin capacitatea lor de comunicare, faptul că ne aflăm într-un palat, pe un câmp de luptă, sau în fața rugului, pe care Ioana își aduce suprema jertfă?! Nu vreau să neg, dimpotrivă, meritul regizorului, el și-a imaginat, a construit, în felul și cu mijloacele sale, potențiale, situații scenice. Dar dacă actorii nu aduceau credința lor în adevărul scenic, dacă sensibilitatea lor nu vibra la situațiile create și nu comunicau spectatorilor aceste trăiri, toată construcția ar fi devenit ceva abstract, nimeni neînțelegându-le, poate, rostul...! Actorii au dat viață, adevăr scenic, unor sugestii! Numai ei, cred eu, au această capacitate!... S-a mers, cam departe atunci când se afirmă: „Regizorul X, creatorul total al spectacolului Z!" Cum adică? X este regizor, scenograf și actor, toate în același timp? A apărut el

www.cimec.ro

pe scenă, valorificându-şi propriile idei şi sentimente, ca actor? A pus el gândul, sensibilitatea, expresia corporală sau vocală, în a exprima ceea ce gândise ca regizor? Nu cumva l-a ajutat „cineva"? Unul, sau mai mulţi... actori? Atunci, cum este „spectacolul lui X"? Nu neg că ar putea fi... Dacă, în concepţia unui anumit regizor spectacolul exprimă doar, prin cadrul scenografic, ambianţă sonoră şi lumini, o anumită idee (în care nu apare şi actorul), putem vorbi, fără îndoială, de un spectacol de „sunet şi lumină"!, de... ce vreţi dumneavoastră, dar nu un „spectacol de teatru"! El, teatrul, a apărut acum câteva mii de ani, având ca principal mijloc de exprimare *cuvântul actorului* şi atâta vreme cât teatrul este conceput ca „arta cuvântului" în momentul în care îşi pierde acest atribut, el încetează a fi „arta spectacolului de teatru"; poate fi orice altceva, dar nu teatru! Spectacolele lui Dan Puric, excelente în forma şi fondul lor, nu sunt, în accepţiunea termenului, spectacole de teatru! Folosind expresia corporală şi expresivitatea figurii... interpretului (poate fi actor, dar nu neapărat), o coloană sonoră, care ajută expresivitatea celui (celor) de pe scenă, el transmite sensuri şi stări, prin *alte* mijloace decât cuvântul! Este spectacol de teatru? Greu de spus... Mie mi se pare că este un gen nou de spectacol, rudă bună cu teatrul, dar lipsindu-i cuvântul, nu este o reprezentaţie teatrală, chiar dacă se joacă pe o scenă (sau într-un alt spaţiu unde se poate juca şi teatru), foloseşte UNELE MODALITĂŢI specifice teatrului, dar este lipsit de elementul de bază al artei teatrale: CUVÂNTUL.

Conştient că ceea ce vrea să construiască pe scenă se valorifică prin actori, Penciulescu obişnuia să spună: *„Atunci când îţi solicit o anumită modalitate de rezolvare, a unei situaţii scenice, încearcă s-o redai cu toată credinţa, chiar dacă ţi se pare o aberaţie! Dacă, doar, o sugerezi, fără să crezi în ea, nu-mi pot da seama dacă este valabilă sau nu! Dacă mă convingi că e bună, o păstrez, dacă nu, încerc să găsesc o altă soluţie – parţială sau totală!"* Ca şi în cercetare şi în artă se caută soluţii noi... Dacă în ştiinţă există diferite modalităţi de a verifica anumite ipoteze, în teatru, cei care sunt... cobaii noilor mijloace de exprimare, sunt actorii! Ei experimentează, pe propria gândire, propria sensibilitate şi propriul trup, forma şi fondul, noi, prin care un regizor doreşte să se exprime în spectacol. Şi dacă cel care se face purtătorul unor noi modalităţi nu este el convins, total, de noul adevăr scenic, pe

care urmează să-l sugereze, cum să susțină, credibil și cum să convingă pe cei din sală de un... adevăr de care, el însuși, nu este pătruns? Axioma conform căreia „convinge-te singur, ca să poți convinge pe alții" (în cazul teatrului – spectatorii), își găsește aici completa acoperire! Ori, transformarea actorului în simplu executant al unei viziuni, nu o dată abstractă, pe care s-o susțină mecanic... transformă un mecanism viu, care este arta scenică, într-o mașinărie exactă, care „turează" corect, dar nu aduce cu sine, sensul și starea umană, care determină esența unui spectacol să ajungă la sufletul și mintea spectatorului!

Nu pledez, aici (nu am nici căderea, nici pregătirea s-o fac), pentru diminuarea rolului regizorului sau a tendinței sale de a căuta și implementa noul în arta scenică, ci doar de a sesiza și exprima punctul de vedere, conform căruia, orice noutate scenică, în materie de regie, nu se poate valorifica în afara eroului principal – actorul – și că regizorul, indiferent de valoarea lui, nu se poate exprima, pe sine, decât prin acela care trebuie să-i fie primul și cel mai important colaborator. Și mai spun că, așa cum, în teatrul de azi, noțiunea de „spectacol teatral" nu poate fi separată de acela care concepe, în ansamblu, viitoarea reprezentație – regizorul – tot așa noțiunea de „teatru" implică participarea directă, indispensabilă a celui care aduce pe scenă emoția creatoare – actorul! Tratarea separată a contribuției fiecăreia din părți, nu este benefică pentru nici una din ele. Simbioza, cât mai perfectă, a celor doi contribuabili, (plus ceilalți factori: scenografie, fond muzical etc.), aduce cu sine împlinirea dorită și de unii, și de ceilalți! Nu cred că există regie „în sine": care pleacă de la o idee, care există, sau nu, într-un text și construirea a ceva abstract, care nu ține cont de nimic, în afara propriului gând. Poate fi o demonstrație de fantezie și... personalitate, dar un produs inutil mișcării teatrale, în general, din care nimeni nu înțelege nimic și care impresionează o anumită critică, dispusă să considere „ieșite din comun", exhibiții pe care nici ei nu le înțeleg, dar se străduiesc să găsească „valori" și „atribute", doar să se dovedească mai presus de înțelegerea altora...!!?

Teatrul nu trebuie să coboare la nivelul de înțelegere, medie, a spectatorilor, dimpotrivă!, dar când cei care iubesc fenomenul teatral și participă la realizarea lui, (după cum știu, teatru fără spectator nu poate exista, el fiind simbioza simțirilor din scenă cu

www.cimec.ro

acelea din sală), când aceștia nu înțeleg, deci, ce se petrece pe scenă, oare spectacolul își atinge scopul pentru care s-a investit muncă, sentimente și bani? Nu cred că e suficient să fie înțeles, doar, de unii critici! De fapt, nici chiar de ei!, care nu o dată, mimează înțelegerea!

Nu pot fi împotriva înnoirilor și în teatru; cel de acum cincizeci-șaizeci de ani a apus, în formă. El trebuie să se înnoiască în fond și formă. Dacă numai forma, mijloacele exterioare se schimbă, înseamnă că modificarea s-a produs doar la suprafață... Or, forma fără fond nu poate fi benefică – nici chiar în teatru!

*

...Poate asta a fost una din calitățile care a determinat, pe mulți, să numească perioada 1971-1983, perioada Colpacci. Pussi a început, la Oradea, cu un spectacol dur, în exprimare scenică, **Galy Gay,** în care mijloacele exterioare erau „armele de luptă", ca treptat-treptat să evolueze spre o înțelegere mai profundă a sensurilor textului, și o îmbinare, armonioasă, a conținutului cu formele de exprimare scenică, esențializând, cu parcimonie, exprimarea simbolurlor scenice și jocul actorului, spre clarificarea esenței spectacolului, fără rezolvări... spectaculoase... în sine, dar golite de sens și stare, spectacolele sale având o sobrietate conținută și nu o zgomotoasă demonstrație de mijloace „în sine"! Erau exprimarea unei contribuții colective, în care actorii simțeau și sprijineau gândul regizorului, iar acesta, la rândul său, oferea actorilor, cadrul și situațiile în care aceștia își puteau dezvolta, optim, personajele... Astfel de spectacole (**Pescărușul**, **Regele gol**, **Acești îngeri triști**, **A șasea putere**, **Ploșnița**, **Balconul**, **Spre stele**, **Hotărârea**, **Emigranții**, **Astă-seară se improvizează**, **O scrisoare pierdută**, **Țarul Ivan își schimbă meseria**) au fost punctele de rezistență a multor stagiuni – expresie scenică a colaborării fructuoase dintre regizor și actori, chiar dacă, de multe ori, solicitările repetate, ale primului, dădeau naștere multor nemulțumiri din partea... taberei adverse. Dar, când rezultatul se ridica peste medie, la nivel național, iar presa centrală remarca această realitate, revolta se trasforma, într-un zâmbet de împlinire, și totul putea fi luat de la capăt, cu un alt text. Jucând în multe din spectacolele lui Pussi, când era sau nu director, Omul nostru a regretat, totdeauna, că nu a fost distribuit în piesa lui Pirandello:

www.cimec.ro

Astă-seară se improvizează. Spectacolul era atât de bun – gândit solid și susținut excelent, de către toți actorii, fără excepție – jucat cu o plăcere... diavolească, cu voluptate, aș zice, încât nu puteai să nu te lași cucerit de el! Jucat la București, în Sala Majestic, în fața numeroșilor critici și a cremei teatrului românesc, reprezentația a fost un triumf – al regizorului și al întregului colectiv. Deși jucase unul din rolurile importante, în acel spectacol de referință al lui Colpacci – **Balconul** lui D.R.Popescu, pentru care Valentin Silvestru, „părintele sever al criticii teatrale românești", „făcuse pace" cu Omul nostru (pentru niște diferende avute cu mai mulți ani în urmă), lăudându-i, deschis și tranșant, meritele în realizarea rolului, „oful" că n-a jucat și în **Astă-seară...** s-a păstrat multă vreme... Prea era (foarte) bun spectacolul!!!

*

...Întregea afișul perioadei de mai sus, **Revolta marinarilor de pe Caine**, **Play Strindberg**, **Bomba zilei** (regia: Szombati Gille Otto), **Dictatorul** lui Kirițescu, **Fontana Trevi**, **Porunca a 7-a** de Dario Fo, un fermecător **Sânziana și Pepelea**, **Rechizitoriul** de Keskin Yldârâm, **Casa evantai** de Marin Sorescu (și altele, în regia lui Sergiu Savin), **Bătrânul** și **Cartea lui Ioviță** făcute de Dan Alecsandrescu, ambele pentru aniversarea celor douăzeci și cinci de ani de teatru ai lui Jean Săndulescu. (Omul nostru nu a dorit să-și marcheze același număr de ani, cu toate că fusese coleg de promoție cu Săndulescu.)

*

Bietul Jean nu avea cum să știe că această aniversare avea să-i fie fatidică (deși s-a mai pomenit această tragică întâmplare, ea merită amintită, nu pentru... tragismul ei, ci pentru ceea ce este capabil un actor, când este pe scenă...)

...După ce-și sărbătorise sfertul de veac cu rolul titular din **Bătrânul** de Maxim Gorki, Jean este distribuit și în Profesorul Ilihoi din **Cartea lui Ioviță** a lui Paul Everac. Piesa era un atac dur la multe din tarele societății de dinaintea Revoluției, în special la adresa servituților la care era supusă lumea intelectuală, în special, cea universitară, căreia îi aparținea și Ilihoi. Jean, care avusese un conflict cu Adrian Păunescu, realizatorul unor emisiuni TV înregistrate la Oradea, și care-l amenințase pe Jean, un

www.cimec.ro

nonconfomist, „că-l dă afară din teatru", era speriat de duritatea textului pe care avea să-l rostească. *„Măi, ăştia mă leagă!"* se plângea el. *„Vezi-ţi de treabă! Să-l lege pe Everac. Tu spui doar textul lui!"*... Vorbe, care nu l-au liniştit prea tare!

17 martie 1981... Premieră... Omul nostru juca rolul lui Ioviţă, personaj care intra în scenă de la început şi nu o mai părăsea decât la final – susţinând scene, cu fiecare dintre celelalte personaje; Ilihoi era ultimul cu care dialoga... Colegi de cabină, cei doi nu s-au întâlnit înaintea spectacolului, Jean urmând să intre în scenă peste vreo două ore şi ceva... Se sună sala şi se cheamă actorii pe scenă. În ultima clipă apare şi Jean, în culise. *„Rahat!"* îi urează Omului nostru, conform tradiţiei actoriceşti. Sala arhiplină, publicul auzise că e un text... bombă. Spectacolul curge normal, sala, un arc întins la maximum, nu îndrăznea să aplaude la ceea ce auzea... Penultima scenă... Din dreapta, prim-plan, intră Jean: un bătrân, îmbrăcat sobru, purtând o umbrelă în care se sprijinea... Ioviţă îi oferă un loc în faţa biroului său... După trei-patru replici, Jean începe să se înroşească la faţă, să transpire şi să capete un rictus la colţul gurii. Dar continuă să vorbească... Omul nostru vede, dar nu ştie ce se întâmplă!? Profitând de o replică a partenerului, Jean pune mâna la gură şi-i strecoară: *„Măi, mi-e rău!"* Nu spune: *„Nu mai pot, fă ceva!"*, doar atât... Omul nostru, ştiindu-l suferind de ulcer duodenal, crede că l-a apucat o criză, pe care o s-o depăşească, şi merge mai departe... Un lapsus, câteva replici bălmăjite, îl pun în derută pe Ioviţă. Depăşeşte momentul... *„Ce se întâmplă cu Jean?"* Dialogul, verbal, curge înainte...! Mai e puţin... Dar, transpiraţia este din ce în ce mai abundentă, rictusul se accentuează, ochii îi sunt injectaţi şi exprimă o spaimă maximă... Trebuie să se ridice de pe scaun. şi să plece... Dar nici umbrela nu-l mai ajută, a nimerit între două canturi de practicabil şi glisează pe ele... *„De ce nu ridică umbrela s-o fixeze mai bine? De ce?"* – se întreabă Omul nostru... Ultima replică înainte de ieşire...

„Mâna care a ţinut sceptrul universului şi gânduri
Ce cuprind tot universul, încap bine-n patru scânduri!..."

...Dar tot nu se poate ridica. Personajul, care avea să-i comunice lui Ioviţă că urma să fie trimis la „munca de jos", aşteaptă intrarea... Prin culise forfotă mare... Văzând că nu intră personajul următor, Omul nostru i se adresează, spre culise:

„Tovarășe Ghermănescu, tovarășul profesor nu se simte bine, ajută-mă să-l ducem afară!". Tibi Covaci intră și, luându-l fiecare de câte un braț, îl scot din scenă, sub un potop de aplauze – fără să-și dea seama că sub ochii lor, ca și sub cei ai lui... Ioviță, se petrecuse o tragedie: avea să afle imediat; doctorul Ciofu, un iubitor de teatru, aflat la premieră, și-a dat seama că actorul făcuse un atac cerebral, imediat după intrarea în scenă, jucase, circa cincisprezece minute, cu o jumătate de creier valid și n-a abandonat scena, până la ultima replică... A fost dus la spital, imediat, dr.Ciofu chemase Salvarea, pe la orele douăzeci și trei a intrat în comă profundă, iar a doua zi, pe la orele douăsprezece a fost deconectat de la aparate... Era inutil... *„Ce șanse mai are?"* a întrebat Omul nostru, când l-a vizitat, a doua zi... *„Nici unu la sută!"* i s-a răspuns... *„Dumnezeu să-l odihnească!"* Jean Săndulescu, un excelent actor, dar un tip controversat, bun în fondul său, dar bravând întotdeauna, dornic să epateze, a căzut la datorie, „ca un soldat pe câmpul de luptă", chiar dacă sintagma pare prăfuită! Dar câți dintre oameni își duc misiunea până la capăt, în asemenea situații? Controversatul Jean a făcut-o, teatrul a mai notat, în cartea sa de istorie, o nouă jertfă – un actor a murit pe scenă! El nu s-a stins a doua zi, când și aparatele s-au dovedit neputincioase: murise în momentul în care s-a hotărât să-l joace pe Ilihoi, până la capăt:

„Mâna care-a ținut sceptrul universului și gânduri
Ce cuprind tot universul, încap bine-n patru scânduri!"

...Jean și-a citit propriul epitaf!!!

...Cum s-a mai amintit, mai înainte, Săndulescu era un nonconformist: purta pantaloni extrem de strâmți, se îmbrăca foarte colorat și, aparent, fistichiu... în afara „modei" standard (dar nu fără gust), și vorbea tot ce-i trecea prin cap. Dornic să fie în centrul atenției, avea multe prietenii, printre spectacorii orădeni, mergea în cercuri mai... simandicoase, unde era, pe drept, în centrul atenției, și-și etala principiile, care, nu o dată, nu erau în concordanță cu ceea ce se dorea de la un „slujitor al scenei", de atunci. Ce-a spus, ce n-a spus, și unde, doar el știa, dar, într-o zi, a fost chemat la Securitate. În calitate de director, Omul nostru a trebuit să-l însoțească, așa cum se obișnuia. I s-a făcut o morală zdravănă, i s-a atras atenția să nu mai vorbească ce-l taie capul, fiindcă ar putea s-o pățească, rău, să nu mai umble în anumite

www.cimec.ro

cercuri dubioase etc. și... cam atât. Tonul, însă, nu era unul de părinte, ci specific instituției!... Cunoscându-l mai bine, decât cei de la Securitate, (se cunoșteau de vreo douăzeci și nouă de ani, Omul nostru oferindu-i... jumătate de pat, când Jean, venit la Cluj, fără bursă, nu avea unde dormi), directorul i-a luat apărarea, spunând că aparențele înșeală și că „subiectul" e mai corect decât mulți alții, care par mai onești și mai docili. Jean a exagerat, apoi, această atitudine, spunând că directorul i-a luat apărarea punând drept gir... carnetul de partid, și alte vorbe mari, care-i erau specifice, dar adevărul este că i-a ținut partea unui coleg care nu se manifesta mai... dușmănos decât alții, care aveau abilitatea să-și ascundă sentimentele.

De altfel, din spirit de dreptate și corectitudine, Omul nostru a mai luat partea unor colegi, de astă dată de la secția maghiară, care au avut prilejul să fie... invitați la instituția de pe strada Dunării. Lavotta Károly, actor venit de la Târgu-Mureș, în al doilea mandat al Omului nostru, tip inteligent și cultivat, bun actor, amator de șprițuri (uneori prea multe, care-i „mâncau" vocea!), ca orice persoană născută din mai multe... gene (la el română, maghiară și moldovenească), avea acele trăsături de caracter, pe care nu puteai preciza căreia din etnii aparțin, și ce este el „cu adevărat". Declarat și român, jucând și în limba română, nu se sfia să interpreteze istoria acestor locuri cam cum îi dicta dispoziția și interesul de moment. O astfel de... interpretare era să-l coste... libertatea. Chemarea în fața șefului cel mare, de pe strada Dunării și administrarea unei corecții verbale, mult mai puțin blânde decât cea aplicată lui Jean, ar fi avut urmări mai neplăcute dacă nu ar fi fost scuzat de director: *„Știți, el joacă și la secția română, deci, poate, mai mult ca sigur, luase câteva șprițuri și nu s-a controlat, dar nu asta gândește"*, etc... așa a rămas, doar, cu admonestarea...

Un alt caz, interesant, s-a petrecut cu secretarul literar de la secția maghiară, Nagy Béla. Nu cu mult înainte de Revoluție, băiatul său a fugit în străinătate. Béla, disperat, a venit la Omul nostru întrebând ce să facă? Îi era frică de consecințe... *„Nimic! N-ai fugit tu. Anunți că băiatul a plecat, să nu fii acuzat de tăinuire, și stai liniștit. N-au ce să-ți facă!"* Zis și făcut... După un timp, cam pe la miez de noapte, sună telefonul: *„M-a sunat băiatul din străinătate, ce să fac?" „Nimic! Spune, mâine, că ai fost sunat și vezi-ți de treabă."* Iar nu s-a întâmplat nimic. Între timp, Béla se

îndrăgostise de o persoană de la Cluj, (atunci nefiind divorțat, o va face între timp), cu care se va căsători mai apoi. Atunci însă, se aflau în situația de „a încălca morala proletară", drept pentru care sunt chemați în biroul directorului teatrului, (Omul nostru era, pe-atunci, secretar b.o.b.), de către secretara cu propaganda de la Comitetul județean de partid, și făcuți albie de porci, pentru modul în care pot fi *„un exemplu, negativ, pentru ceilalți tovarăși"*, întrucât și... tovarășa lucra, ca secretar literar, la Teatrul de Păpuși. Ei stăteau, ascultau și... încasau, în timp ce ceilalți participanți urmăreau, pasivi, cele întâmplate. Singurul care le-a luat apărarea a fost Omul nostru, care a spus că sunt oameni maturi, că ambii sunt cu acțiunea de divorț înaintată și, în aceste condiții, dacă se înțeleg, nu este o crimă că încearcă să-și refacă viața. *„Să mai aștepte!"* a fost răspunsul, dar consecințele s-au redus la această... morală... Trece timpul, vine Revoluția și ce mai urmează... Nagy Béla dovedește că nu degeaba se speriase, când îi fugise băiatul peste graniță. A doua zi după Revoluție, se manifestă ca liderul unui grup, constituit la Cluj, în ilegalitate, cum ar fi, devenind primul conducător al unei formații premergătoare, cred, a ceea ce a devenit, mai apoi, U.D.M.R., iar soția sa, vicepreședintă a ceea ce este astăzi Direcția județeană de Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național...

Omul nostru nu are ce face, și, se înscrie (era unica formă legală), la concursul pentru ocuparea postului de director al teatrului, nu cu intenția de a ocupa postul, ci, cu aceea, precizată în cererea de înscriere, de a pregăti, din experiența pe care o are, pe o altă persoană, pe care Direcția de Cultură o selectează să devină, în unu-doi ani, directorul de care era nevoie. Nu dorea, deci, să ocupe postul de director – din care plecase, de două ori, la cerere, în alte condiții, decât degringolada maximă din teatrul orădean, ca de altfel, în întreaga țară... Notarea lucrărilor a fost următoarea: Sanda Manu: 8, reprezentantul Consiliului Județean: 7, reprezentantul Alianței Civice: 4 (*„pentru lipsa de stil a lucrării!"*), inspectoarea Direcției județene (soția lui Nagy Béla, cea cu „morala proletară"): 3!?... *„pentru că nu apare nimic, în lucrare, despre secția maghiară"*! Când i se spune că tot capitolul II al lucrării se referea, exclusiv, la activitatea secției maghiare, recunoaște, privind în pământ, că nu... citise lucrarea!? De ce a dat, atunci, nota 3? O explicație ar fi, rememorând unele

www.cimec.ro

evenimente. Cum s-a scris aici, cu mult înainte, relația cu colegii maghiari și cu activitatea secției, în ansamblu, a fost bună. Uneori, chiar, foarte bună... Ceea ce cred că a determinat aceste noi relații, a fost reacția omului nostru în ziua de 22 decembrie 1989. Să rememorăm... După ședința C.C. avută în noaptea de 21 decembrie 1989, s-au emis două materiale care să fie prezentate în fiecare instituție sau întreprindere. La teatru, secția română era în repetiție cu piesa **Trei jobene**. Se suspendă repetiția, sunt cheamați toți oamenii din teatru, români și maghiari, iar Mircea Bradu, directorul de atunci, citește primul material, urmând, ca cel de-al doilea, să fie citit de secretarul b.o.b. În timp ce Bradu citea, Omul nostru își aruncă ochii peste ce avea să citească... Era poziția care incrimina „elementele huliganice" care provocaseră „rebeliunea" de la Timișoara... Bradu a terminat... *„Nu pot să citesc așa ceva!"*, spune Omul nostru, *nu știu ce s-a întâmplat acolo!... dar, dacă au murit oameni, singuri o să ne rezolvăm problemele. Nu era nevoie să se amuze domnul Chrudinak, reporterul Televiziunii maghiare! Noi n-am râs, în 1956, fiindcă nu era de râs. E bine ca, fiecare, să-și vadă de treburile lui. Noi nu ne amestecăm în treburile altora!"* Și s-a așezat... S-a făcut liniște și toți au plecat; și la Oradea începeau mișcările de stradă...

...Reacție, poate, deplasată, dar corectă, în fond, cu tot caracterul ei emoțional, rezultat din tensiunea momentului de atunci!

A simțit, după acel episod, că pierduse simpatia mai multor colegi maghiari. Dar oare nu avusese dreptate?

...Revenind la reacția doamnei inspectoare, peste ani, Béla și-a cerut scuze, la fel ca și doamna sa, care, profitând de o anumită conjunctură a spus: *„Am fost obligată să procedez așa!"* Era jenată! Acum și ea e în lumea drepților, Dumnezeu s-o odihnească!

Un alt moment, din aceeași categorie, s-a petrecut în primii ani, ai primului directorat. Anna Duk«sz, acea mare actriță, secretară de partid, la un moment dat, vine la direcțiune și cere *„să fie dată afară"* Pozner Ica, o regizoare tehnică a secției maghiare, cam de vreo cincizeci de ani, supraponderală; pe motiv că *„este incompetentă și umblă, pe scenă, ca un elefant"*, deranjând repetițiile și, în special, spectacolele. Omul nostru se interesează la actori, la șeful de producție, o urmărește pe cea în cauză cum

lucrează și hotărăște că nu e cazul să-i desfacă contractul de muncă. Probabil, Dukasz spusese că *„o va da afară"*, fiindcă se știa că directorul nu a fost de acord... Era în dimineața în care directorul venise la teatru, pregătit, cu bagajele, să plece într-un turneu, de două săptămâni... Vede, în biroul său, un pachet destul de mare... *„Ce-i asta?"* o întreabă pe Neli Naja, secretara... Codindu-se, Neli, spune că *„Pozner Ica v-a adus ceva..." „Cheam-o la mine..." „la loc, te rog! Ce-i acolo?"* Speriată, dă din colț în colț: *„Știți, e iarnă, plecați în turneu, e... o pătură"*– se bâlbâie Ica, *dumneavoastră ați fost așa de bun!" „Te rog să iei pătura! Am atâția bani să-mi cumpăr una, dacă am nevoie! Eu nu te-am dat afară fiindcă am considerat că nu meriți. Dar dacă se mai întâmplă așa ceva, abia atunci va trebui să pleci!"* Plângând, Pozner Ica pleacă rușinată... Întoarcerea din turneu... Dimineața... Pe birou, o vază cu flori... Emoționată, Naja, încearcă să se justifice: *„Știți, Pozner Ica le-a adus, nu vă supărați...!" „Cheam-o, te rog!"* Roșie la față, intră... *„la loc, te rog. Îți mulțumesc! Nu era nevoie, dar asta e cu totul altceva!"* Și, Pozner Ica a rămas în teatru până la pensionare.

*

Revenind, de la aceste lungi divagații, trebuie să amintesc că, pe lângă regizorii care au dus greul repertoriilor, în primul rând valoric, alte nume se adaugă acelora care au scris istoria acestui colectiv, în perioada celui de-al doilea mandat și, imediat după el, până la venirea lui Ducu Darie și Victor Ioan Frunză: Zoe Anghel-Stanca, Ion Olteanu (regizorul acelui memorabil spectacol cu **Occisio Gregorii ...**), Domnița Munteanu de la Televiziune, Mircea Cornișteanu, Magda Bordeianu, Nicoleta Toia, Laurian Oniga, Mihai Lungeanu și alții.

Lor li s-a alăturat și ... Omul nostru. Există o practică în teatru, în anumite situații, de cele mai multe ori când un regizor... regizor, nu dorește să monteze o piesă, din mai multe motive și nu se găsește un altul, din altă parte, se recurge la un actor, mai cu experiență, care, de cele mai multe ori, acceptă bucuros, dacă simte că e capabil de așa ceva. La Oradea au montat: Dorel Urlățeanu, Ion Marinescu, Ion Mâinea etc. Venit, inițial, ca un paleativ, de multe ori, trecerea din postura de actor în cea de regizor, devine definitivă, cum s-a întâmplat cu regretatul Eugen

www.cimec.ro

Mercus, de pildă, actor de profesie care a renunțat la actorie, după primii ani, profesând, apoi, ca regizor, întreaga carieră...

Și Omul nostru a fost pus în situația de a-și încerca... norocul, din postura de regizor. După o... ucenicie la Teatrul de Păpuși, prin anii 1968-1971, negăsind... amatori pentru piesa, pentru copii, **Fetița cu chibrituri** de Angel Cârstea, după H.Ch.Andersen, s-a apucat s-o regizeze, el însuși. Exersat, în fața micilor spectatori – într-un decor imaginat ca o carte de povești, a cărei file, întoarse, sugerează un nou spațiu de joc, un nou tablou – bazându-se pe pofta nebună de joc, a Simonei Constantinescu (care avea treizeci și patru de ani pe atunci) și a Marianei Vasile, în doi băieți „dați dracului", prietenii Christinei (Eugenia Papaiani), spectacolul, muzical, cucerea prin bună dispoziție și dramatism – înduioșătoarea poveste a fetiței sărace, care murea înghețată, în noaptea de Crăciun (la noi în piesă nu murea, era găsită și salvată de prietenii ei), stârnea hohote de râs și lacrimi de suferință, deopotrivă, jucându-se (în special, datorită interpreților), cincizeci și nouă de reprezentații...

O situație asemănătoare, i-a oferit posibilitatea să pună în scenă spectacolul **Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână** de Nelu Ionescu. Într-un decor care sugera, printr-un practicabil circular, în pantă, un inel rupt, cu Mariana Neagu în mare formă, în Catinca, cu o distribuție potrivită și cu chef de joc, fără să fie o mare realizare, spectacolul avea „față bună" și – adaptându-se bine pe scena de la Băile Felix, unde s-a jucat ani la rând – piesa a devenit recordmana teatrului cu cele o sută treizeci și opt de reprezentații, pe parcursul mai multor stagiuni...

Fără a avea pretenția de a se numi regizor, s-a încumetat să „se ia la luptă" cu un text străin, aparținând scriitorului finlandez Tauno Iliruusi (**Miraculoasa carieră**), care, din motive mai greu de înțeles, nu a fost agreat de nici unul din regizorii teatrului. Piesa, care prezenta povestea unui pușcăriaș care voia să evadeze, pentru a fi prins și închis din nou, fiindcă – în afara închisorii – nu avea din ce trăi, se lovește, în încercările lui, de oameni și situații care meritau, cu prisosință, să stea în locul lui, avea o construcție ciudată și suficient de fragmentată, de diversele locuri în care se petrecea acțiunea. Utilizând unele modalități specifice filmului mut, s-a folosit de polițiștii care-l fugăreau, în permanență, pe erou, pentru a realiza modificările de decor, pe urmărirea acestora, procedeu

www.cimec.ro

care ajuta schimbarea decorului, fără să se întrerupă acțiunea: când se termina „un tur de urmăriri", la vedere, și se ajungea în prim-planul scenei, interpreții intrau... în decorul următorului tablou... De remarcat că acest spectacol a însemnat debutul în teatru a doi artiști, deveniți, ulterior, valori de bază ale teatrului: scenografa Vioara Bara, cu un decor ingenios și funcțional și costume foarte frumoase, și Daniel Vulcu, la primul său rol dificil în teatru... Distribuirea lui s-a făcut la sugestia cuiva, (nu mai știe a cui), care-l văzuse jucând, în spectacolul de producție. Personajul, ciudat, modalitatea de rezolvare a spectacolului, cam la fel, au creat dificultăți tânărului actor care a demarat greu, făcând, pe unii, să exclame: *„Ăsta n-o să facă niciodată rolul!..."* Actorul-regizor a avut însă răbdare, a așteptat să acumuleze și chiar dacă nu a fost prea încântat de răspunsul primit la întrebarea: *„De ce nu-ți dai drumul?" – „Fiindcă n-am mai făcut așa ceva!"*, treptat-treptat, Vulcu a intrat în rol, crescând repetiție de repetiție, și, câștigând încredere în propriile forțe, spectacol de spectacol, a reușit să facă față unui rol foarte dificil. Reprezentația a plăcut la premieră, a avut succes, autorul, prezent și el, după un număr de spectacole a avut cuvinte de laudă la adresa interpreților și realizării în ansamblu. (Dar care autor nu este mulțumit, atunci când e jucat, în premieră, și încă în străinătate?!) Însă, cea mai mare satisfacție a avut-o Omul nostru despre afirmația: *„A dovedit cu acest spectacol reale calități de director de scenă"*, apreciere care venea de la un cronicar care nu scrisese, de bine, nici despre el, ca actor, nici despre instituție, cât a fost, el, director – valoarea acesteia, a instituției – apărând, în cronicile lui, de abia după venirea, la conducere, a lui Mircea Bradu!... Deh!

*

Ajungem, acum, la relația dintre actor și regizorul-actor, după ce am disecat, succint, relațiile dintre actori și regizorii-regizori...

Colaborarea dintre cele două părți ar părea mai simplă, plecând de la premiza că actorul-regizor vine dintre cei ce... suportă rigorile... regizorului și, ca urmare, ar trebui să știe cum să lucreze cu ei, care le este partea mai sensibilă, pe care s-o menajeze și... resortul, mai productiv, pe care să-l speculeze, în favoarea spectacolului. În realitate, situația nu se prezintă „chiar așa". Venind dintre actori, dintre colegi, deci, și situându-se, acum,

www.cimec.ro

pe poziția... adversă, riscul de a-i fi întâmpinate indicațiile cu *„uite, și ăsta, se dă mare, acum, ne dă lecții!”*, și *„când era pe scenă, numai găluște scotea pe gură!”*, sau *„lasă, mă, nu mă învăța, că știu mai bine!”* etc. Regizorul-actor trebuie să știe, în primul rând, pe cine ia în distribuție. Să evite actorii cârcotași, care nu sunt dispuși să accepte ideea că un coleg de-al lor le poate cere să execute... ceva – de care acesta nu se dovedise în stare – fiindcă, totdeauna, este mai ușor să sugerezi, „să se facă ceva” decât „să execuți” tu însuți. Neîncrederea în capacitatea celui care „dă indicații” este prima frână în a colabora, fructuos, în realizarea unui „ce” comun, mai ales în teatru! Aminteam, undeva, de credința pe care actorul trebuie s-o aducă cu sine, pe scenă, pentru a fi, la rându-i, crezut. În cazul discutat, neîncrederea poate porni, chiar din start, dacă distribuția nu simte că „fiecare e la locul lui”, iar primele gânduri, împărtășite colectivului, sunt vorbe generale, pe care le poate spune oricine, și nu o schiță, clară, a viitorului spectacol, pe înțelesul tuturor și, mai ales, modalitatea prin care vrei să valorifici aceste gânduri! Dar cel mai important este să nu procedezi cu colegii tăi, așa cum știi că... nu ți-ar conveni să se procedeze cu tine! Adică, să-ți dea indicații generale, să-ți reproșeze, de sus, nerealizarea lor, să te pună în situații neplăcute față de colegi, ironizându-ți nereușitele, să nu strige la tine, ca la un incapabil, și alte asemenea. Un actor se simte foarte stingherit, față de colegi, când nu-i reușește o scenă, din vina sa, când nu înțelege și nu poate exprima, scenic, o anume indicație, care i se dă, când nu realizează un sens anume, ori o subtilitate a unei situații. Iar dacă sensibilizează această nereușită, blocajul psihic apare, orice încercare de a o depăși, pe moment, devenind imposibilă. În loc să insiști s-o facă, mai bine s-o lași pentru repetiția viitoare! Între timp, actorul va gândi, la rece, situația în cauză, va căuta o rezolvare și, a doua zi, ți-o va oferi. Dacă nu e bună, încerci o alta... Eviți, astfel, riscul ca actorul să se simtă incapabil, în fața colegilor, să rezolve o anume situație scenică, de pe margine, adică în afara stresului, înțelegându-se mult mai ușor, o indicație dată. De aceea, nu o dată, auzi printre actorii, martori la repetarea unor scene, din care nu fac parte: *„Ce naiba nu înțelege ăla? E atât de simplu!”* Dar când se află, el, pe scenă, situația se repetă, de multe ori, aproape identic. Acum nu mai este așa de deștept! Am observat un lucru pe care îl făcea Liviu

Ciulei, în repetițiile în care l-am urmărit, cu foarte mulți ani în urmă. În perioada în care spectacolul era „ridicat în picioare", iar el se afla în sală, de acolo dădea indicațiile, cu careacter general, de corectare a unor mișcări, ori construcții de grup, pe care le făcea cu glas tare, să le audă toată lumea. Când venea vorba de nuanța unei scene, ori a unei replici, mai subtile, urca pe scenă și, în șoaptă, auzit numai de cei ce realizau scena, sau cel ce avea de realizat... „nuanța", explica, detaliat, ce dorește, de la momentul respectiv și urmărea, de pe scenă, dintre interpreți, rezultatul discuției. Dacă era mulțumit de înțelegerea celor stabilite, mergea în sală și relua. Doar ei, (el și interpreții) știau ce discutaseră și dacă rezultatul este cel scontat! Evita, în acest mod, ca, în cazul unei neralizări a indicației sale, actorul să se simtă inconfortabil...

Am încercat, atât la **Dacă dragoste nu e...**, dramatizare făcută de mine, cât și, foarte recent la **Cenușăreasa**, acest mod de a comunica, cu colegii actori, de pe poziția de regizor, această modalitate, și, cred că, în bună măsură, ea s-a dovedit a fi eficientă, chiar dacă, unii actori s-au simțit stingheriți de prezența regizorului „în sufletul lor", corp străin pe parcursul unei scene! Dar cred că reușita colaborării unui actor-regizor cu colegii săi, constă, nu doar, în pregătirea pe care o dovedește în dezvoltarea spectacolului, ci, în relația ce știe să o să stabilească cu ei – aceea de *colaboratori*, nu de *executanți*, fără drept de replică, la ceea ce li se solicită... Și să le ceri părerea, să le soliciți contribuția, la o scenă sau alta, în rezolvări mai simple sau mai complicate. Actorul lucrează altfel când se simte copărtaș, când știe că nu este, doar, un executant, ci și un creator al unei scene; ideea i-a aparținut și lui... Ar fi condiția de bază prin care se poate ajunge la un spectacol cât mai complet, cât mai aproape de ceea ce numim „creație artistică", pe scenă: capacitatea de a coagula toate forțele unui spectacol la a se simți, nu auxiliari, ci părtași efectivi, de la gând până la faptă, de la idee până la ultimul strop de energie și emoție, în structurarea construcției comune – spectacolul! Sigur, acesta este idealul! Care nu se petrece chiar cu fiecare spectacol, dar spre care oamenii de teatru și nu numai ei, trebuie să tindă... Ideea nu este valabilă doar în cazul în care regizorul, de conjunctură, colaborează cu colegii actori. Ea ar trebui să funcționeze totdeauna, în artele colective, cum este teatrul. Dacă un pictor depinde numai de sine, de talentul și inspirația creatoare,

www.cimec.ro

proprii, atunci când realizează o pictură, spectacolul de teatru, o operă colectivă – în care participă regizorul, scenograful, actorii și alți, mulți factori – trebuie să adune, la un numitor comun, ideile tuturor, izvorâte din ideea de bază a regizorului și materializate, prin exprimări specifice, fiecăruia dintre factori, perfect înțelese, ca sens și simțite, sensibilizate la, sau cu, aceeași unitate de măsură. Teoretic pare destul de simplu... Dar, intervine orgoliul – (*„Eu sunt cel mai important!"*, zice regizorul, *„Noi suntem în ochii lui niște pigmei!"*, zic actorii), de multe ori, presiunea timpului, nu o dată răbdarea (de a se face înțeles – de a fi dispuși să înțeleagă!), uneori lipsa de capacitate de înțelegere și alți factori și.... ceva se rupe... O muncă pornită cu entuziast se oprește undeva, la jumătatea drumului... Se mai întâmplă! S-a întâmplat și se va mai întâmpla...

Dar noi nu pomenim, aici, numai de idealuri, ci și de realități. Și viața unei instituții, cum e teatrul, tinzând spre absolut, e plină, de cele mai multe ori, de evenimente obișnuite, banale, omenești...

*

Obișnuite, omenești, în timpul anilor '70-'80, erau multe spectacole bune și satisfacțiile pentru parcurgerea unei perioade fertile, valoric și cantitativ, liniștite, într-un colectiv folosit cât mai judicios și care se bucura de rezultatul trudei sale; seară de seară spectatorii, destul de numeroși, urmărind rezultatul trudei tuturor celor care slujeau teatrul orădean... Dar... dracul trebuia să-și bage coada...

Cineva, de la C.F.I. (tovarășul Bejan, mi se pare), constată că ceva nu este în ordine cu munca, nenormată, din atelierele de producție ale teatrului... Cu toate că erau legi, clare, în această direcție, care țineau cont de specificul producției pentru scenă (decoruri și costume, pictură, tapițerie etc.), dumnealui cere să se facă normarea, ca la o fabrică de mobilă, ori una de confecții, fără să se gândească la faptul că, fiecare element de decor este un unicat, că o rochie sau un costum, de scenă, nu se face după STAS, ci, e tot un unicat, (al unui, anume, personaj, dintr-o anume, epocă), și așa mai departe, pentru orice s-ar produce în atelierele teatrului. Deși i se spune și i se demonstrează aberația cerută, precum și legile existente, cel în cauză, insistă, cerând, printr-o

www.cimec.ro

adresă oficială, „să se introducă norme STAS!", pentru fiecare produs, într-un anumit timp, în caz contrar, conducerea teatrului urmând să fie aspru sancționată!

După ce bate la mai multe uși, fără succes, Omul nostru se hotărăște să încerce... aberația. Face o comisie care să măsoare, zilnic, lucrare de lucrare, atelier de atelier, obiect de obiect... După trei luni de muncă, inutilă, de nervi și timp pierdut, demonstrația inutilității e mai mult decât evidentă: câțiva oameni au muncit la... moara de vânt!

Renunță și comunică hotărârea. Primește, peste câteva zile, o adresă, prin care este sancționat cu patru sute de lei pentru neîndeplinirea unei hotărâri a Consiliului Popular Județean. Apelează la președintele Comitetului de Cultură, sperând să înțeleagă că era o ilegalitate. Nu putea să facă, el, o normare specială, într-un domeniu în care exista legislație, pentru toate teatrele din țară! Nu i se dă dreptate! Primește o hotărâre pentru reținerea, din salariu, a amenzii. Nu se supune. Se adresează secretarului Consiliului Popular Județean, Emil Cotoi. Acesta, cunoscător al legilor, își dă seama de ilegalitatea adresei, prin care se cerea „normarea", și, ca urmare, și a aceleia prin care fusese sancționat. Îi spune să facă o contestație a deciziei de reținere și s-o trimită la C.F.I. O trimite. Nici un rezultat. I se răspunde să achite amenda. Nu o face. Se plânge și primului secretar, care dă dispoziție să se clarifice situația... După o tevatură de câteva luni, în care nu s-a lăsat înfrânt, s-a ajuns la soluția ca omul nostru să ceară anularea, încă o dată, a deciziei de sancționare materială de la... același C.F.I.!? Făcând-o pe prostul, s-a dus la șeful de la C.F.I. și l-a rugat să-i dicteze, cuvânt cu cuvânt, cererea prin care se solicită anularea deciziei de sancționare... pe care, el însuși, (adică șeful), o concepuse și semnase, la adresa... celui căruia îi dicta, acum, anularea ei...?! A fost, dacă vreți, o perversitate, dar, și o... răsplată, meritată, pentru o jumătate de an pierdut, într-o dispută ilegală și inutilă...

Dar acesta nu a fost singurul eveniment notabil al celei de a doua jumătăți a anului 1976...

De la începutul aceluiași an, se introduseseră „normele profesionale" pentru personalul artistic. Un actor trebuia să joace într-un an șaptezeci de spectacole și să aibă (mi se pare) o sută cincizeci-două sute de activități, în general, (repetiții și altele).

www.cimec.ro

Dacă nu le îndeplinea, putea fi sancționat, cu reducerea din salariu, proporțional cu nerealizarea... Dacă le depășea... nimic! Eventual, un premiu, dacă se depășeau indicatorii de plan.

Cseke Sándor, un excelent actor de comedie și operetă, (luase premiu în 1956 cu un rol... de dramă – Petru din **Citadela sfărâmată**), care a „dus în spate" teatrul, cum se spune, timp de treizeci de ani, jucând o sumedenie de roluri principale, și umplând sălile, oriunde juca, – din motive personale, greu de înțeles –, a hotărât brusc să se pensioneze, în noiembrie 1976, și, ca urmare, nu a mai fost distribuit, începând cu debutul stagiunii 1976/1977, jucând numai în piesele în care fusese distribuit până atunci și care rămăseseră pe afiș... Așa se face că, deși în alți ani, jucase de două sau trei ori peste normele actuale, la sfârșitul anului 1976 avea trei sau patru unități de normă în... minus! Deși, în acel an, normele aveau un caracter experimental, s-a cerut penalizarea lui. Ne-am opus, am explicat că nu e normal ca un actor care a avut o prestație remarcabilă, timp de treizeci de ani, în aceeași instituție, și a făcut, de două și trei ori norma, fără să primească un leu în plus, acum, când se pensionează și nu realizează trei-patru la sută din normă, să fie sancționat!? Mai ales că această normă avea un caracter experimental! Nu era moral, în primul rând, cu toate că părea, legal! S-a răspuns și de la Consiliul Popular, și de la Comitetul de Cultură că legea trebuie respectată!!! Dar sufletul unui om, care a muncit, corect, treizeci de ani, nu trebuie respectat? Cu ce suflet „iese la pensie", când constată că, tot ce a realizat, în acei ani, are valoarea unei... cepe degerate!? Sigur că, până la urmă, chiar dacă, pe hârtie, a rămas penalizat, Cseke nu a plătit nici un leu; găsisem, ca tot românul, portița prin care să scape de o umilință pe care nu o merita!

Văzând obtuzitatea din situația cu normarea, lipsa de flexibilitate și înțelegere, în „cazul Cseke", (era doar un semnal, nu peste mult va veni și ideea... genială, ca instituțiile de spectacol – deși cu repertoriul impus, ideologic – să se... autosubvenționeze...!, dar, până atunci, vor mai trece câțiva ani), având probleme cu ulcerul (ca și în timpul primului mandat) și voind să nu-l mai deranjeze nimeni când repetă (cerându-i semnături, sau rezolvări de situații administrative), Omul nostru s-a hotărât să renunțe, din nou, la funcție, și să-și vadă de meserie!

www.cimec.ro

Era un om matur şi considera (poate, fără modestie!) că este un actor folosit şi folosibil. Deşi existau unele rezerve, în familie, după o nu prea lungă chibzuire, şi-a anunţat... hotărârea, la 1 iulie 1977, renunţă la funcţia de director! Decizia a părut, celor din organismele judeţene, pripită şi de neînţeles. (Teatrul funcţiona normal, calitativ şi cantitativ, nu erau nemulţumiri în colectiv, şi, era o atmosferă bună. Atunci?!) Dar, în faţa unei hotărâri, ferme, au acceptat situaţia...

Ca o coincidenţă... de termeni, atunci când Omul nostru a luat hotărârea, de a renunţa la conducere, în teatru se repeta piesa cu care s-a marcat Centenarul Independenţei naţionale... **Hotărârea** de Mircea Bradu!

*

...(Înainte de a merge mai departe, se impune o paranteză: la primele repetiţii de mişcare, la piesa amintită, Omul nostru a fost nevoit să ia cea mai dură măsură pe care a fost obligat s-o ia, în cei paisprezece ani de directorat – desfacerea contractului de muncă a actorului Eugen Harizomenov. Ea trebuie detaliată, nu numai, fiindcă este vorba de un gest important, petrecut cu un actor important, ci pentru a se dovedi că, indiferent cine ar fi – „totul are o limită"!)

...În stagiunea aceea, Hari, cum îi spuneam noi, parcă intrase „într-un an negru". De la începutul stagiunii a venit, de nenumărate ori, „parfumat", fie la unele (de fapt, la multe) repetiţii şi, ceea ce este mai grav, la mai multe spectacole. Directorul a recurs la cele mai diverse şi speculative soluţii ca să nu pună în practică măsura supremă! L-a admonestat, verbal, l-a discutat în colectiv, l-a pus să semneze angajamente, ferme, că la „prima abatere..." şi multe altele... În zadar... La un spectacol cu **Revolta marinarilor de pe Caine**, venise pulbere... Juca un martor, (ofiţer), regizoarea tehnică nu vrea să-l lase să intre în scenă, o împinge şi intră... „Norocul" lui că trebuia să stea „la bară", de care se agaţă cu disperare. Dar nu-i în stare să spună nimic...în afara unor sunete guturale, fără coerenţă... Scena, condusă de... Omul nostru, curge cam aşa: *„Nu-i aşa că...?"* Şi răspunsul, dat tot de cel care întreabă: *„Sigur că-i aşa, nu?"* şi, cu chiu, cu vai, este scos din scenă... că nu s-ar simţi bine! Dar publicul nu-i chiar naiv, cum şi-l imaginează unii, că n-ar înţelege adică, unele, trucuri ale noastre!

www.cimec.ro

... A doua zi, Omul nostru, care lua prânzul la cantina partidului, merge la masă. Găsește un loc, la o masă, la care se mai aflau trei doamne... Cere permisiunea să se așeze și i se permite... După câteva momente, ca din senin, cele trei, încep o discuție despre... spectacolul de aseară! Ca și cum nu ar ști cine este... omul care s-a așezat la masa lor, relatează, cu lux de amănunte, cum un actor a intrat beat în scenă, că abia se ținea pe picioare, că dialogul a fost, de fapt, un monolog al avocatului, (cine, altul, decât cel care se afla la masa... dumnealor?!), se întrebau *„cum e posibil așa ceva?"* și ce fel de director este acela (tot cel din fața lor!), care nu ia măsurile ce se impun, în asemenea situații, care nu sunt singulare la cel în cauză... și încă multe altele... Cam cum arăta la față și cum a mâncat? Nu e greu de imaginat. Și, cu toate astea, atunci, Hari a scăpat doar cu o „retrogradare de trei luni", și nu pentru discuția de la masă, hotărârea fusese luată încă de dimineață!...

Acumulările, „cantitative" și „calitative", care au impus măsura extremă, se adunaseră din evenimente aproape zilnice, nu foarte grave... Acum ne găseam în fața unui moment foarte important: pregătirea spectacolului aniversar al Independenței, cu care urma să ne prezentăm și la Festivalul Național de Teatru, organizat cu acest prilej. Timpul era scurt, data premierei neputând fi amânată... Repetiție de seară: suspendasem un spectacol, ca să putem repeta. Tot colectivul era în teatru: unii pe scenă, alții în fumoar, își așteptau rândul...

...La un moment dat, se strigă de pe scenă: *„Hari! Să vină Hari!"*... Nimic!... Omul nostru, care stătea în culise și se uita la repetiție, merge în fumoar: *„Hari, măi Hari, n-auzi, mergi în scenă!"* Un hohot de râs, sardonic, al lui Jean Săndulescu, îl aduce la realitate. *„Ce s-a întâmplat, măi, unde-i Hari?"* Toată lumea tace și se uită în pământ. Cineva, parcă, a schițat o mișcare cu capul, spre... WC-ul bărbați... Acolo, Radu Vaida, (actorul pe care Hari nu-l putea suferi fiindcă jucase Miroiu în **Steaua fără nume,** rol pe care-l visa el), îl ținea cu capul sub un jet de apă, ca să-l trezească! *„Hai, Hari, în scenă, ce faci aici?!"* îi spune, fără să-și dea seama de starea în care se află... *„Accum, viinnn..."* răspunde Hari, și dă să plece. În zadar. Nici pereții nu-l mai țineau. *„Gata, Hari! Atât a fost! Pleacă acasă, și mâine să nu mai vii!"* Parcă trezit de cruda realitate, răspunde coerent: *„Da' pot!"* Și încearcă

iar... Nimic... A fost o clipă, și gata... *„S-a terminat, Hari! Orice răbdare are o limită!"*... Cum și cine l-a dus acasă, nu mai are importanță...

Deși Colpacci contase pe el într-un rol important, a fost înlocuit, a doua zi, și spectacolul și-a urmat cursul, chiar și fără Hari! Se poate fără oricine! Actori, cu asemenea, sau alte... tare: *„În afară de Dumnezeu, oricine poate fi înlocuit pe lumea asta!"*

...Dar Hari era prea talentat ca să rămână în afara teatrului... O vorbă bună, pe lângă directorul Teatrului din Baia-Mare (*„A greșit, dar e prea bun ca să nu joace, poate a învățat ceva!"*) și este angajat acolo. Iar peste doi-trei ani, tot după o vorbă bună (*„Sperăm că s-a cuminți!"*), va reveni la Oradea, unde va fi chiar... director, vreo doi ani, apoi se va stinge, nu de ciroză, cum ar fi crezut toți, înainte ca Omul nostru, cu care rămăsese în relații amiabile, să-i ducă, la spitalul unde era internat... căpșunile pe care i le promisese... Când a ajuns la spital, asistentele vorbeau de... „artistul care a murit azi-noapte"... A aflat înainte de a întreba... Căpșunile le-a dat cuiva... pentru... sufletul lui Hari!...

*

Ne întoarcem la cele două... „hotărâri": a Omului nostru și a lui Mircea Bradu! Cea dintâi fusese luată și o cunoștea toată lumea, din teatru, cea de a doua – piesa – se repeta. *„Stă cam prea mult autorul prin teatru* – sesizează Omul nostru! *Nu cumva...?"* Și-l întreabă: *„Nu, știi, stau să văd cum merg repetițiile..." „Mircea,* (se știau de la Casa de creație, din 1959, vă amintiți*?), toată lumea știe că nu mai stau la conducere, după 1 iulie. Dacă tu ești cel care va veni, spune, fiindcă te pot eventual ajuta. Este interesul meu ca cel care vine să fie «în temă», înainte de a intra în birou!"*... Până la urmă a recunoscut, și, multă vreme, (s-ar fi putut și mai multă, dar, nu e vina mea), am colaborat bine, ajutându-ne reciproc! (Cu toate că prin 1983 mi-a făcut un mare deserviciu, forțând alegerea mea ca secretar de partid – după ce renunțasem, de bună voie, la două mandate de director – din pricină că nu se înțelegea cu secretarul de partid în funcție! Cunosc toată povestea, de la cel care mi-a transmis hotărârea celor de la municipiul de partid, dar nu o voi divulga. Dacă a făcut-o sau o va face Mircea, este problema lui. Mă îndoiesc, însă, că o va face!)

www.cimec.ro

...S-a realizat bine spectacolul **Hotărârea** – după spusele directorului Direcției Teatrului, Constantin Măciucă, „ne-am bătut" la premii, și spectacolul, și Omul nostru (pentru rolul Bălăceanu) – s-a încheiat și stagiunea... odată cu începerea repetițiilor la **Emigranții** de Slawomir Mrozek, piesă pe care Pussi Colpacci voia s-o pună cu... Hari și... Omul nostru, dar cuplul gândit, inițial, se destrămase, așa că s-a ivit, la orizont, șansa a doi tineri actori, nu de mult veniți în teatru (Radu Vaida și Mircea Constantinescu), să-și probeze talentul, în două roluri extrem de dificile – cu atât mai mult cu cât experiența de viață a personajelor, în contextul scenic, era net superioară celor doi, care, împreună, abia depășeau cincizeci de ani! Pussi a făcut propunerea, după multe nopți de gândire, am fost de acord cu ea, au început repetițiile, ajungându-se, aproape la stadiul de generală – așa că prima premieră, sub mandatul noului director, a început cu un mare succes artistic, spectacolul fiind, pe drept cuvânt, elogiat de întreaga presă! Deci... pas cu dreptul pentru Mircea Bradu!

Spre lauda lui, a știut să... gestioneze (cum se spune astăzi – n-o fi și ăsta „limbaj de lemn?"), de-a lungul... îndelungatei lui șederi la conducerea teatrului, multe asemenea succese, dacă (totdeauna există un „dacă"), cu puțin înainte și după Revoluție... accidente (poate inerente) produse în... gestionare, să nu-l determine să renunțe la conducerea instituției... Fără aceste „accidente" ar mai fi putut face lucruri bune, pentru teatru: știa cum să folosească situațiile favorabile! Venind din presă (coleg și prieten cu Dumitru Chirilă, cronicarul de teatru al revistei Familia – care, se spune, ar fi refuzat funcția, în favoarea lui Mircea), cu relații în jurnalistică, radio și tv, a adus Oradea teatrală în „media" de atunci, valorile scenice „de la marginea țării" ajungeau, mai ușor și favorabil, în atenția opiniei publice, în beneficiul activității de pe scena orădeană. A făcut ceea ce directorul anterior nu făcuse – considerând că existența valorii, în multe spectacole ale teatrului, este suficient ca ea să fie și percepută, ca atare! Greșală! De care Mircea a știut să profite și s-o valorifice... dublu direcțional: spre teatru și spre sine! Sau invers. În fapt, nu a făcut nimic incorect. A scos, mai la lumină, ceea ce exista. Nu l-am condamnat niciodată, cu toate că, după vreo doi ani după părăsirea funcției, o doamnă profesoară m-a oprit pe stradă și mi-a spus: *„De ce-l lăsați să se laude cu munca dumneavoastră?"* *„Doamnă,* am răspuns, *nu este munca mea, e munca întregului colectiv!"* Așa credeam și cred!

*

Trebuie să remarc: nu am fost și nu sunt un admirator al criticilor de specialitate! Și asta nu fiindcă nu aș înțelege rostul presei, în general, și al criticii specializate, în mod particular. Presa trebuie să fie o oglindă a ceea ce se întâmplă în societate – într-un domeniu sau altul a vieții acesteia – cu obiectivitate, competență, și fără idei preconcepute! Relativa mea adversitate față de presă are, în principal, două explicații. Una ar fi, că, mulți din presa scrisă, audio sau video, se cred deținătorii adevărului absolut! (Pe care, doar, Dumnezeu îl deține!) În loc să-și exprime (mă refer aici în domenii specializate, cum ar fi teatrul, de pildă) un punct de vedere personal, avizat, dacă are pregătirea necesară, dumnealor dau verdicte: excelent, mizerabil, emoționant, catastrofal etc., etc. Firește, oricine are dreptul să-și exprime o părere! Dar a fi profesionist nu înseamnă, neapărat, să judeci, să analizezi și să apreciezi, un spectacol, după propria-ți concepție. Așa cum tu vezi, într-un text care prinde viață pe scenă, o anumită modalitate de abordare și exprimare scenică a acesteia, nimeni nu-ți dă dreptul să consideri că, doar, aceasta este singura modalitatre de a-l înfățișa pe scenă, și, ca urmare, dacă punctul de vedere a regizorului nu corespunde viziunii tale, el este unul „înafara textului, fără valoare", etc. Dacă ești critic profesionist, încearcă să afli, ce a dorit să facă regizorul, din acel text și judecă, dacă ești capabil, modalitatea cu care și-a transpus pe scenă propria concepție: prin actori, prin scenografie, ambianță sonoră și ceilalți factori, meniți să dea contur scenic unei concepții regizorale. Când procedezi altfel, nu faci decât să-ți compari propria viziune, cu cea de pe scenă și, normal, considerând-o, pe a ta, singura valabilă, să faci o analiză... în afara spectacolului vizionat. Nu am auzit critici de teatru discutând – înaintea exprimării, în scris, sau altfel – cu realizatorul unui spectacol, asupra a ceea ce a intenționat să facă (sau, poate nu știu eu) și mai apoi să analizeze, în materialul care-i poartă semnătura, dacă gândurile, intențiile acestuia, s-au materializat în spectacol, și cum! Și chiar făcând acest exercițiu – de profesionalism, spun eu – aprecierea asupra subiectului analizat rămâne, tot, un punct de vedere personal – deci subiectiv. Pretenția unora, citită printre rânduri, că trebuie să fie „așa cum zice el" mi se pare puerilă și nedemnă de luat în seamă! Citiți patru sau cinci cronici la un spectacol care exprimă, în fond și formă, un punct de vedere mai... deosebit. Veți constata că, aproape toate vor exprima

www.cimec.ro

ACEȘTI ÎNGERI TRIȘTI de D.R.Popescu – stag.1972/1973. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Tatiana Manolescu-Uleu.
Spectacol de referință pentru regizor și pentru talentatul și controversatul Eugen Harizomenov (Ion). La fel, și pentru valoroasa lui parteneră, Dorina Păunescu (Silvia).

REVOLTA MARINARILOR DE PE CAINE de Herman Wouk – stag.1972/1973. Regia artistică: Szombati Gille Otto, scenografia: Eliza Popescu Zisiade.
Singurul rol solicitat de Omul nostru, în întreaga carieră, (aici studiind dosarul și în confruntare cu Jean Săndulescu, realizatorul unei creații de excepție), într-un spectacol care s-a bucurat de aprecieri unanime.

REGELE GOL de Evgheni Șvarț – stag.1972/1973. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Tatiana Manolescu-Uleu.
Un alt spectacol foarte bun în una dintre cele mai fructuoase stagiuni, atât pentru teatru, cât și pentru tânărul regizor.
În foto: Omul nostru (Regele tată) dialogând cu Nicolae Barosan, sub privirile doamnelor de la curte: Doina Ioja, Anca Miere-Chirilă, Doina Urlățeanu și Olimpia Mâinea.

PLOȘNIȚA de Vladimir Maiakovski – stag.1974/1975. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Paul Salzberger.
Colpacci continuă seria bună cu un nou spectacol, care s-a bucurat de aprecierile criticii și ale spectatorilor.
În foto: o scenă de ansamblu.

www.cimec.ro

BALCONUL de D.R.Popescu – stag.1975/1976. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Tatiana Manolescu Uleu
Dintr-un text dens, dar foarte contorsionat, ca structură dramatică, Colpacci a realizat unul dintre cele mai solide și complexe spectacole ale sale (apreciat de critică, printre primele zece spectacole ale deceniului '70-'80, unii situându-l chiar pe primul loc), la nivel național, iar pentru Omul nostru... împăcarea cu criticul Valentin Silvestru, care i-a apreciat, fără rezerve, prestația din dificilul rol al Tatălui.
Foto 1: Omul nostru, Mircea Constantinescu, Eugen Harizomenov, Marcel Popa, Ion Abrudan, Simona Constantinescu, Ion Mâinea
Foto 2: Omul nostru și E.Harizomenov (cu spatele), Radu Neag, Ion Mâinea, Marcel Popa, Simona Constantinescu

FETIȚA CU CHIBRITURI de Anghel Cârstea – stag.1975/1976. Regia artistică: ... Omul nostru, scenografia: Eliza Popescu, muzica: Florin Comișel.
Spectacol adresat celor mici, în care Omul nostru și-a asumat sarcina regiei artistice, beneficiind de pofta de joc deosebită a Simonei Constantinescu (Dick), eleva Rodica Beleneși (Cathleen), Ion Martin (Bill Tower), Doina Urlățeanu (Emily Tower), Eugenia Papaiani (Christine) și Mariana Vasile (Tommy) – în ordine, în imaginea de mai sus.

www.cimec.ro

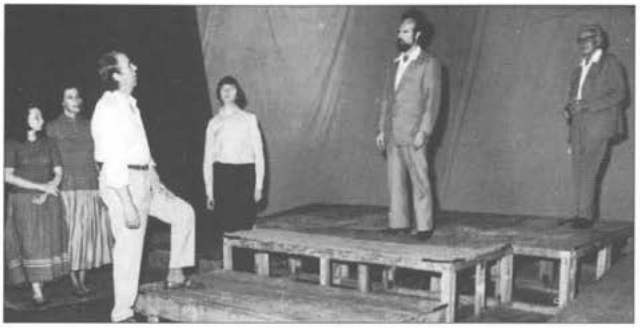

NOAPTE ALBĂ de Mircea Bradu – stag. 1975/1976. Regia artistică: Zoe Anghel-Stanca, scenografia: Eliza Popescu.
A doua piesă, la Oradea, a lui Mircea Bradu, a însemnat debutul actriței Ileana Iurciuc în rolul Domniței, fiica lui Menumorut, într-un spectacol echilibrat și tensionat. Iat-o, în prim plan – stânga, lângă Alla Tăutu (Doamna), Ion Mâinea (Menumorut), Laurian Jivan (Cronicarul I), Omul nostru (Usubuu) și Dorel Urlățeanu, Artist Emerit (Cronicar II).
Foto 2: scenă de ansamblu; moartea fiului lui Usubuu, regretată de toți – prieteni sau dușmani.
Foto 3: Omul nostru (Usubuu)

HOTĂRÂREA de Mircea Bradu – stag.1976/1977. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: T.Th.Ciupe. Omul nostru în rolul Bălăceanu, Ion Mâinea (Kogălniceanu) și Simona Constantinescu (Anca), în spectacolul dedicat centenarului independenței (1877) – foto 1 – și finalul

spectacolului, împreună cu Mircea Constantinescu (Russel) – în centru, pe practicabil – și Jean Săndulescu (Blowitz), Simona Constantinescu și Radu Vaida (Petru).

www.cimec.ro

SPRE STELE de Leonid Andreev – stag.1976/77. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Tody Constantinescu.
Un alt spectacol care materializează acumulările calitative ale regizorului și valoarea colectivului.
În foto: Omul nostru (Verhovțev) și Jean Săndulescu (Serghei Ternovschi).

EMIGRANȚII de Slawomir Mrozek – stag.1977/1978. Regia artistică artistică: Al.Colpacci, scenografia: Tatiana Manolescu-Uleu.
Gândit de Colpacci pentru a fi realizat de Omul nostru și Eugen Harizomenov, prin... plecarea primului... forțat, la Baia Mare, regizorul a mizat și a câștigat, folosind, în două roluri extrem de dificile, doi actori... extrem de tineri: Mircea Constantinescu și Radu Vaida; în foto, într-un moment al spectacolului.

ASTĂ SEARĂ SE IMPROVIZEAZĂ de Luigi Pirandello – stag.1978/1979. Regia artistică: Al. Colpacci, scenografia: Dan Jitianu. ...după opinia semnatarului acestor rânduri, cel mai valoros spectacol al colectivului orădean, din întreaga sa existență, de peste 50 de ani.
Foto 1: în prim plan – Liviu Rozorea (regizorul Hinkfuss)
Foto 2: scenă de ansamblu cu Simona Constantinescu, Mariana Vasile (Divina) și Laurian Jivan (Pomarici), în prim plan

www.cimec.ro

O SCRISOARE PIERDUTĂ de I.L.Caragiale – stag.1979/1980. Regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Dan Jitianu.
Spectacol jucat cu mare succes și la Athena, într-un schimb de spectacole cu Teatrul *Poreia* din capitala elenă.
În foto: Omul nostru (Farfuridi), Nicolae Toma (Trahanache) și Ion Abrudan (Brânzovenescu)

Din spectacolul cu piesa BĂTRÂNUL de Maxim Gorki – stag.1980/1981, în regia artistică a lui Dan Alecsandrescu și scenografia lui Traian Nițescu, prin care Jean Săndulescu și-a dorit să-și sărbătorească 25 de ani de carieră, n-a mai rămas decât această fotografie cu Simona Constantinescu (Sofia) și Ion Abrudan (Pavel).
Celelalte nu mai există, așa cum nu mai este nici cel sărbătorit atunci, căzut pe scenă, ca un oștean pe câmpul de luptă.

CARTEA LUI IOVIȚĂ de Paul Everac – stag.1980/1981. Regia artistică: Dan Alecsandrescu, scenografia: Maria Hațeganu.
Într-un spectacol, în care a trăit unul dintre cele mai dramatice momente prin care poate trece un actor pe scenă (accidentul vascular-cerebral al actorului Jean Săndulescu, chiar în timpul premierei)..., Omul nostru, alături de tânăra actriță Cristina Șchiopu, nevoită să renunțe, din motive personale, la profesia care i-a adus mari satisfacții.

Un joc al chipurilor, aparținându-i artistului fotograf Ștefan Weiss. Aici, doi colegi și doi foarte buni prieteni – Omul nostru și Jean Săndulescu – din prima zi de teatru, până în cea din urmă a regretatului Jean Săndulescu.

www.cimec.ro

ȚARUL IVAN ÎȘI CAUTĂ MESERIE de Mihail Bulgakov, regia artistică: Al.Colpacci, scenografia: Dan Jitianu – i-a prilejuit lui Nicolae Toma o nouă creație remarcabilă și lui „Pussi", un nou prilej de a primi laude de la întreaga presă de specialitate. Evenimentul a avut loc în stagiunea 1980/1981.

JOLLY JOKER de Tudor Popescu – stag.1983/1984. Regia artistică: Alexandru Darie, scenografia: Maria Miu. Debutul celor doi pe scena orădeană și în teatru a însemnat un spectacol de mare valoare artistică și de o virulență satirică, neobișnuită pentru acele timpuri, care nu s-a materializat în premii, ci... în sancțiuni! Pentru prea mult curaj! La cine se uită, înspăimântați, oamenii din imagine? La... Gavrilă (Omul nostru), cocoțat pe picioroange, să fie mai înalt?!
Se disting în prim plan: Eugen Harizomenov, Cristian Șofron, Nicolae Toma, Tiberiu Covaci și Mariana Vasile.

MIRACULOASA CARIERĂ de Tauno Yliruusi – stag.1983/1984
Premiera mondială a comediei ciudate, a dramaturgului finlandez, a avut loc în România, la Oradea, în regia artistică a Omului nostru. Evenimentul a mai marcat două premiere: debutul ca actor, al lui Daniel Vulcu și al scenografei Vioara Bara, ambii, deveniți în timp, elemente de prim plan în Teatrul din Oradea și nu numai.
În foto: cele trei mirese (Mariana Vasile, Alla Tăutu și Mariana Neagu), pretendente la mâna lui Valto (Daniel Vulcu), își așteaptă rândul la sărut, după Monica Ristea (Aneli).

Alla Tăutu și Mariana Neagu în A OPTSPREZECEA CĂMILĂ de Samuil Alioșin – stag.1984/1985, spectacol de mare acurateță profesională, în regia artistică a lui Victor Ioan Frunză și scenografia lui Bölöni Vilhelm. În primele spectacole, rolul principal (jucat, apoi, de Ion Mâinea) a fost interpretat de marele actor și om, Octavian Cotescu.

www.cimec.ro

IONEȘTII de Platon Pardău, regia artistică: Dan Alecsandrescu, scenografia: Emilia Jivanov.
Spectacol pentru care Omul nostru a primit Premiul II la Festivalul Național de Teatru pentru stagiunea 1986/1987, pentru rolul Ionescu cel Mare.
În fotografie, Omul nostru alături de Simona Constantinescu (Ana) și regizorul Dan Alecsandrescu, dându-le indicații.

AVENTURIERA de Emil Braghinski – 1988/1989. Regia artistică: Sergiu Savin, scenografia: Vioara Bara.
O comedie lirică, realizată, cu profesionalismu-i caracteristic, de Sergiu Savin, în care Omul nostru a avut-o ca excelentă parteneră pe aceea, care a devenit, din actriță corp-ansamblu, una din... „piesele" de bază ale colectivului: Mariana Vasile.
În cele două fotografii: cei doi, în rolurile Elena Kirilovna Lebedeva (Aventuriera) și Oleg Pevțov, în două situații din spectacol.

www.cimec.ro

GOANA de Paul Ioachim – stag.1988/1989, în regia artistică a lui Sergiu Savin și scenografia Vioarei Bara. Omul nostru apare, alături de Doru Fîrte, Ștefan Mareș și Mariana Presecan (de la stânga la dreapta, în foto), într-un spectacol dens, cu roluri bune, realizate într-un registru profesionist.

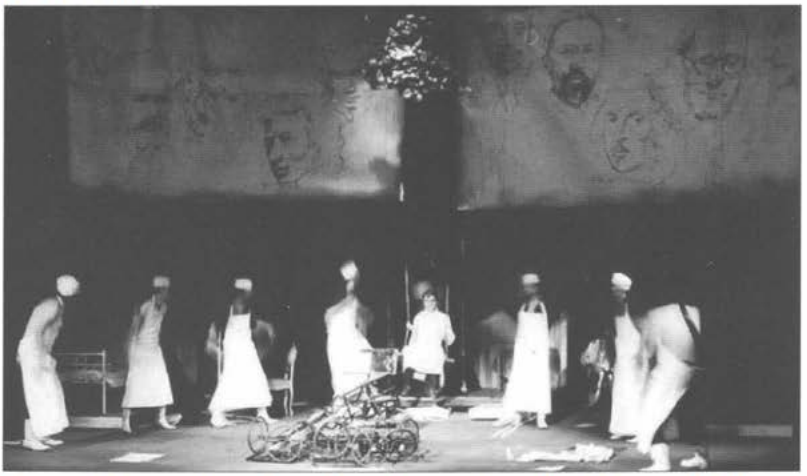

Revenit, după revoluție, la Oradea (din Parisul care l-a adoptat), Al.Colpacci a realizat un nou spectacol, care ni l-a reamintit pe acela care a contribuit la ascensiunea teatrului orădean în cei treisprezece ani în care a lucrat aici, ABATORUL de Slawomir Mrozek și scenografia Emiliei Jivanov – stag.1991/1992. Păcat că, după ce a mai montat și „Cum vă place" de Shakespeare, nimeni nu l-a mai invitat să lucreze la noi. Au făcut-o alții: Teatrul Național din Târgu-Mureș, cel din Brașov și altele...
În foto: o scenă din spectacol.

SCAUNELE de Eugen Ionesco – stag.1994/1995. Regia artistică: Emil Gaju, scenografia: Újvárossy Gyöngyi.
Spectacol foarte dificil, în care Omul nostru, împreună cu partenera sa, Ileana Iurciuc, au avut de trecut un examen extrem de dificil. Ei speră că l-au trecut cu bine, deși s-a jucat foarte puțin.
În cele două foto: – un bătrân; – doi bătrâni.

www.cimec.ro

păreri care vin în contradicție cu ce au exprimat ceilalți. Oare de ce? În afara faptului că au pregătiri diferite, experiență diferită, capacitate de percepție diferită, de ce nu, inteligență diferită, etc., fiecare reflectă punctul, propriu, de vedere, în funcție de cum a înțeles El textul și, mai departe, spectacolul!? E corect? Nu cred! Criticul de teatru trebuie să fie instanța, obiectivă, a fenomenului teatral, apreciind și lăudând performanța, ori, criticând lucid și cu argumente profesionale, lipsa acesteia, orientând spectatorii spre adevăratele valori, și nu prilejul, unora, de a-și exersa ironia, sarcasmul, aroganța. Când te uiți la un fenomen din afară, ți se pare ușor de înțeles și de exercitat! Când pătrunzi, însă, în interiorul fenomenului, îți dai seama că nu mai este așa de ușor! Eu cred că critica teatrală nu trebuie să fie... în afara fenomenului – așa cum se întâmplă deseori și doar, în elita acestuia, ci, făcând parte din fenomen, să-l pătrundă, nu numai teoretic, prin cursurile de la facultate, ci să participe direct, ca observatori cvasipermanenți, la procesul de naștere a fenomenului teatral ca, înțelegându-l, dinăuntru, să-l poată explica și analiza, la obiect. Superficialitatea multora m-au determinat, poate greșit, să consider tagma criticilor nu prietenii realizatorilor, ci adversarii, dușmanii lor – materia primă, prin care-și etalează „capacitățile intelectuale, de excepție!" Citiți câteva cronici și veți vedea că nu exagerez. Aproape în niciuna din ele nu am citit, printre rânduri, măcar, că în aprecierile, pozitive sau negative, despre un spectacol, sau despre actori, s-ar strecura o undă de înțelegere față de truda celor care au construit și dau viață, seară de seară, acestei... *mici minuni*, care este spectacolul de teatru! Oare nu știu, sau nu-i interesează, cum s-a născut?! Să nu se înțeleagă că mă gândesc la critica de teatru ca la „mama răniților", care pansează rănile unor îngerași, ci, la analiști care, având ca obiect al muncii un domeniu, în care lipsa iubirii în ceea ce faci, determină inexistența fenomenului, ar trebui să folosească și ei, analiștii, acest... ingredient! Mai ales că știu că se consideră, pe drept, că fac parte din el. Trebuie, doar, s-o și dovedească!

Nu putem nega necesitatea, imperioasă, a analizei critice, în orice domeniu al existenței noastre – fără asta nu s-ar progresa! Problema este *cum* o facem? Citim, în special în ziarele locale, aprecieri laudative despre un spectacol sau altul, fie că merită, fie că nu! Totul este frumos, titlurile te îmbie să vizionezi, dar când îl vezi, îți dai seama că ai citit una, și ai văzut cu totul altceva! Oare

e bine? Nu! Informația e una, analiza, aprecierea calitativă, e altceva! *„Nu mai înțeleg,* veți spune, *vreți sau nu vreți... critică?"* Am spus, mai înainte și repet ideea: nu fenomenul critic mă deranjează, ci modul, neprofesionist, în care el se exercită de către unii, care, ori dau verdicte, de pe poziția de „creatori de spectacol", ori fac aprecieri, doar cu caracter publicitar. Nu mă pot plânge că nu am avut cronici favorabile, în cariera mea, precum și altele, mai puțin favorabile, dar și unele și celelalte m-au făcut să nu cred în ele, când simțeam, fie superficialitatea semnatarului, fie subiectivismul său, fie, nu o dată, tendința de a face un serviciu sau... inversul lui! Am avut exemple, clare, mai ales în presa locală (nu în ziare, ci în reviste cu pretenții!), când spectacole apreciate pozitiv, nu numai de o publicație centrală, ci de mai multe, să fie consemnate, pe plan local, la cu totul alți parametri, calitativi, decât ar fi trebuit să fie în realitate. Firesc, te întrebi: au fost mai obiectivi cei care vin, profesionist, la vizionarea și analiza unui spectacol, sau cel (cei) care, fiind mai aproape în spațiu, de creatorii spectacolului, cunosc mai multe amănunte și, prin urmare, analizează mai profund? Normal ar fi să răspunzi: cei care cunosc mai amănunțit fenomenul! Logic! Numai că logica nu are, totdeauna, legătură cu... morala. Când intervin interese, simpatii ori antipatii, logica nu-și mai are sensul. Nu am fost niciodată și nici n-am să fiu persoana care să facă cuiva curte, să-l „perie", cum se spune, pentru a-și exprima, despre mine, munca mea și a instituției mele, un punct de vedere pozitiv – în afara aprecierii meritate. Atâta vreme cât am condus o instituție și am invitat „cronica de specialitate" la premiere, am încercat să ofer invitaților ospitalitatea cuvenită (ajutându-i în rezolvarea problemelor de cazare și transport, sau oferindu-le un coniac, înainte, în pauză, ori după spectacol, conducându-i cu mașina la gară sau hotel – gesturi care intră într-un comportament civilizat), dar nu am dat „mese", cum se mai obișnuiește, sticle sau damigene de țuică sau vin, ori alte asemenea... atenții, nu din zgârcenie, cum ar crede unii, ci, fiindcă mi se pare umilitor, în primul rând pentru mine, să-mi cumpăr aprecieri în presă, în acest mod. Am preferat să fiu înjurat, dacă merit, decât să fiu lăudat – dacă nu merit! Cine a înțeles, acest mod de comportare al meu, și s-a respectat pe sine, a analizat ceea ce a văzut pe scenă (și au fost destui), cine nu (și au fost numeroși și aceștia), au procedat... cum au crezut de cuviință!? Nu m-am băgat sub pielea nimănui, și unora

www.cimec.ro

le-am spus-o tranșant, (pe unul mi-am permis, chiar, să-l invit afară din teatru, știe el pentru ce!?), și, normal, având la îndemână paginile unor reviste ori jurnale, au scris... după cum le-a fost... simțirea. Când, cu mulți ani în urmă, am constatat, cam cum se scriu cronicile, am renunțat să le mai decupez și să le mai păstrez ca amintire – cu toate că m-aș putea lăuda cu ceea ce au scris în ele criticii de teatru, pe care nu i-am cunoscut, dar care au scris, în presă, ceea ce văzuseră pe scenă, fără să știe cine e omul care le-a plăcut sau nu. Păstrez, în memorie, de pildă, că atunci când am jucat **Scrisoarea pierdută** la Atena, în presa de după spectacol, unul dintre cele trei nume remarcate de ziarist era al meu, după cum, la același spectcaol, în pauza de după actul III, directorul Teatrului Poreea, care ne invitase, Domnul Trivizas, a venit la mine (de ce „tocmai" la mine?), să-mi spună entuziasmat, în franțuzește: *„Publicul este încântat! Ce spectacol! Ce trupă!"* A însemnat mai mult decât toate cronicile, bune sau rele, pe care nu le-am păstrat. E posibil să exagerez, dar modul clar – partizan, părtinitor, pe care l-am sesizat la unele persoane (din domeniu), față de activitatea teatrului, legată și de persoana mea, sau numai de apariția mea pe scenă, m-au făcut să nu mai am încredere în ceea ce se scrie, despre teatru, nu numai despre al nostru ci, în general. Am să dau un exemplu, recent. Teatrul de Comedie din București se afla în turneu în Marea Britanie, în perioada în care scriu aceste rânduri. Am citit, cu ochii mei, în cotidianul Gândul, spicuiri, mai mult decât laudative, la adresa spectacolului, în ansamblu, cât și a interpretului principal George Mihăiță. Colegi de la teatru îmi spun că au auzit la radio și au văzut la TV că turneul a fost... o catastrofă artistică!! Unde e adevărul? Pe cine să cred? Sau, mai bine-zis, cum m-am exprimat mai înainte – poți să crezi în cineva (din domeniu)? Sau, despre un alt spectacol, făcut de mine și colegii mei actori. Doi cronicari, apropiați teatrului, scriu, cam la fel, în ansamblu, dar au păreri – total diferite – despre unele elemente, foarte importante, ale spectacolului!!! Pe care să-l crezi? Corectezi ce a spus unul, intri în contradicție, flagrantă, cu celălalt... și invers! Mai bine nu-i citești! Și așa, cronicile dramatice nu le prea citesc spectatorii, le citim doar noi – actorii și regizorii – ca să avem cu ce să ne lăudăm, peste ani, la pensie, dacă ne laudă, sau să le rupem, imediat, când ne înjură!... Dar, ca să le dau apă la moară, unora, și ca să fiu... rău, *„sunt și criticii dramatici un rău necesar"*! Chiar dacă trăiesc de pe urma noastră! Dacă nu ar exista

actorii, regizorii, scenografii și alții ca ei, criticii ar trebui să facă reportaje în timpul inundațiilor (sau după ele), ceea ce, trebuie s-o recunoaștem, e mai puțin plăcut, decât să stai într-un fotoliu, dintr-o sală de spectacol, și să-ți dai cu părerea despre cei care, nu o dată, nasc, cu mult chin și suferință, spectacolul de teatru! Un plus de măsură nu strică. Cred că lipsa acestui „plus de măsură" mă supără!

Ceea ce ați citit, câteva rânduri mai sus, nu e un verdict – e un punct de vedere, personal, despre cei care analizează munca noastră. Nu e nici mai obiectiv, nici mai subiectiv, decât punctul dumnealor de vedere! Dacă dumnealor se exprimă, cu nonșalanță, despre ceea ce facem noi, cred că avem și noi acest drept! Cei a căror carieră... e înainte, se tem s-o facă, nu cumva „cineva" să le mineze ascensiunea! Eu nu am a mă teme: cariera mea e scrisă, de mine însumi, bună sau proastă, ea nu există în pagini de reviste ori ziare ci, atâta câtă a fost, bună sau mai puțin bună, în memoria celor care, văzându-mă pe stradă, își amintesc că m-au văzut pe scenă, și-mi oferă, poate, un politicos „bună ziua"! Pentru mine, aceste gesturi, destul de rare (oamenii mai... pleacă), fac cât toate cronicile, pe care nu le-am colecționat, la un loc!

Am avut, în teatru și sper că mai am, o bună colaboratoare și prietenă, fosta secretară literară – acum cooptată în breasla cronicarilor dramatici: Elisabeta Pop, Vetuța, cum îi spunem toți, mai apropiați sau mai puțin apropiați. Cu toate că ne-am certat deseori, pe chestiuni profesionale, sau, mai târziu, am descoperit că, politic, avem „vederi" diferite, am izbutit să trecem peste ele și să rămânem amici, măcar atunci când discutăm despre teatru, o temă care ne-a unit, totdeauna, și, din care au rezultat și lucruri bune. Ca om care a lucrat peste treizeci de ani în teatru, în secretariatul literar, nu stând în birou, ci participând la repetiții, mergând în turnee, văzând zeci și sute de spectacole, altele decât ale noastre, simt – acum, când scrie despre rezultatul muncii actorului – spectacolul teatral – o altă modalitate de a te exprima despre fenomenul din care faci parte. Nu vreau să-i analizez materialele: exprimă și ea un punct de vedere personal, subiectiv, deci, are și aprecieri pe care nu le împărtășesc, dar citesc, în ceea ce scrie, că înțelege ceea ce se ascunde SUB ceea ce se vede, pe scenă, și, ca urmare, analiza ei nu este un verdict, ci un punct de vedere colegial, în care nu se citește tendința de a desființa ceva, ci

www.cimec.ro

de a înțelege și cu sufletul, neavând doar intenția de a... epata cititorul: *„Iată cine sunt eu, care sus semnez!"* Ea nu dorește să-și arate valoarea, cu orice preț, deși are capacitatea intelectuală de a o face, ci dorește să fie înțeleasă. De ce? Fiindcă, venind din interiorul fenomenului, pe care-l înțelege, în esența lui, dorește, la rându-i, să-i fie înțeles ceea ce exprimă punctul de vedere! Mi se pare „rețeta" cea mai simplă! Și mai corectă!

*

...Contribuția directorului de teatru, cea adevărată, se află în întocmirea unui program repertorial (în 1977 se găseau în *Programul de perspectivă* întocmit cu Alexandru Colpacci, Sergiu Savin și Vetuța Pop, piese care s-au jucat trei-patru ani după acea dată: **Astă-seară se improvizează**, **O scrisoare pierdută**, **Rechizitoriul**, **Țarul Ivan** și altele), în urmărirea realizării lui, creind condiții materiale și atmosfera propice unei activități performante, prin menținerea sau completarea unui colectiv artistic apt, oricând, pentru realizări artistice de vârf, și, valorificarea rezultatului obținut, printr-o programare care să mențină calitatea spectacolelor, în timp și la nivelul valoric „de premieră" – o incorectă planificare a spectacolelor valoroase ducând, fie la uzura lor prematură, printr-o planificare excesivă, fie la o degradare treptată, prin scoaterea actorilor din ritmul normal menținerii unui spectacol, la tensiunea de la premieră și imediat după aceea. Dar nu trebuie neglijată (am învățat, în timp, indirect, de la Mircea Bradu), „reclama" lor, aceea care, făcând actorii să se simtă în centrul atenției opiniei publice, nu numai de la ei din oraș, îi obligă să joace mai bine, să mențină un spectacol cât mai aproape de valoarea de la premieră, ba, chiar, să-l crească, sporind și în timp, interesul, pentru o anume reprezentație, pentru o anume instituție! Asta a adus, cred eu, ca director, în primul rând, Mircea Bradu. E meritul lui!

*

Aminteam, ceva mai înainte, printre regizorii care au lucrat la Oradea, numele Domniței Munteanu. Orădeancă, la origine, Domnița era regizor în cadrul Televiziunii, la Redacția de Teatru. Printr-o practică avantajoasă, în primul rând pentru TV, obișnuiau, din când în când, să realizeze un spectacol, la un anume teatru, îl înregistrau și îl dădeau pe post – teatrul rămânând cu spectacolul, care se juca la public, actorii cu satisfacția că se vedeau la televizor

(deși nu primeau niciun ban), iar Televiziunea cu două ore-două ore și jumătate de program, fără prea multe cheltuieli!!... Costa doar deplasarea aparaturii și echipei de înregistrare! Domnița a realizat, în toamna lui 1978, comedia lui Molière **Vicleniile lui Scapin**. Amintesc acest spectacol nu fiindcă ar fi fost o mare realizare (era un spectacol... mediu), ci, fiindcă a dat naștere la două situații... nostime, de care Omul nostru își amintește cu plăcere...

După cum unii știu (alții nu), pe atunci era un... sacrilegiu să porți barbă, iar în emisiunile TV nici nu putea fi vorba. Cunoscând aceste prevederi, Omul nostru, care purta barbă, a spus că acceptă să facă parte din distribuție, cu condiția să nu i se ceară să-și radă barba. I s-au dat asigurări că, fiind vorba de un spectacol de teatru, de epocă, nu se pune această problemă... Juca Argante, unul din rolurile principale... Se repetă și se ajunge în preziua înregistrărilor: vine echipa de la București și... începe să sugereze că s-ar putea ivi probleme cu barba... tovarășului Argante... Omul nostru spune că nu-și rade barba, că așa au convenit și că nu înregistrează... Totul rămâne în „coadă de pește", cum s-ar spune...

A doua zi, urmau să se facă înregistrările... Soția Omului nostru, șefa Laboratorului de Psihologie al C.F.R. Oradea trebuia să meargă la Cluj-Napoca, la niște „comisii regionale". Vlăduț, băiatul lor, era, tocmai atunci, fără cineva care să aibă grijă de el, acasă. Fiind cuminte, Omul nostru s-a gândit să-l ia cu el la teatru, considerând că, văzând atâtea lucruri noi pentru el, nu se va plictisi, în sală...

Încep imprimările... După vreun sfert de oră se opresc! „Bucureștiul" nu este de acord cu barba lui Argante. Trebuie să se radă!... Nu este de acord, pleacă din scenă, se naște scandal... dar, în cele din urmă – ca să nu compromită munca, de o lună, a colegilor din distribuție – se lasă înduplecat, și, cu „cele necesare" de la un coleg, de lângă teatru, își dă barba jos! În prealabil, îi spusese lui Vlăduț: *„Tata o să-și radă barba!"*, iar după ce revine cu noua înfățișare, i se adresează din nou: *„Îl recunoști pe tata?"* *„Da* - vine răspunsul..." După terminarea imprimării din acea zi, îl ia pe Vlăduț (care rezistase, eroic, toată ziua) la cabină, se dezbracă repede (era, cam șapte seara), îmbracă hainele civile, îl ia de mână și pleacă. *„Tată,* îl oprește Vlăduț, trăgându-l de mână, *nu-ți iei barba?"*! Bietul de el, la doar patru ani, își imagina că o putea pune la loc... dacă o dăduse jos dimineața!... Trebuiau să

www.cimec.ro

treacă vreo patru luni s-o pună la loc, și, vreo patru ani, s-o... legalizeze! (Dar despre... legalizare, puțin mai târziu!)

...Ajuns acasă, îl culcă pe Vlăduț, și, pe la orele douăzeci și trei, se duce la gară să-și aștepte soția. O avertizase că s-ar putea să fie nevoit să-și radă barba!... Sosește trenul... Vagonul din care coborâse soția, împreună cu contabila șefă de la Spitalul C.F.R., oprise, undeva, într-o zonă foarte întunecoasă... Se recunosc, se îmbrățișează și, braț la braț, o iau spre casă, urmați la câțiva pași de doamna contabilă. Ajungând sub un bec mai puternic, sunt opriți de exclamația de... stupefacție și satisfacție a doamnei contabile: *„Domnul.... dumneavoastră sunteți?!?"*... Cunoscându-l, cu barbă, doamna a fost surprinsă să vadă pe doamna.... îmbrățișându-se cu un necunoscut în gară, și, mai apoi, mergând, fără jenă, braț la braț cu el... Până au ajuns la lumină, bănuise cu totul altceva... S-a scuzat, buimăcită... *„Nu e cazul*, a răspuns soția, *și mie mi se pare că vorbesc cu un străin!"* De fapt, și ea îl cunoscuse ca înfățișare, numai cu barbă...

...Printr-o întâmplare ciudată și hazlie, contrar unor dispoziții oficiale, a fost pus să-și... oficializeze podoaba facială. Prin 1982, filma cu Dan Pița, în **Pruncul, petrolul și ardelenii**! Filmările se făceau la Buftea, în orășelul construit, alături de complexul cinematografic. După o zi de filmare, se întorcea la Oradea, cu avionul, de pe Băneasa. Fiind după o deturnare de avion, care avusese loc pe Aeroportul din Oradea, controalele, la intrarea pe aeroport, erau foarte severe: două sau trei... baraje... La primul control, un subofițer de miliție... I se arată buletinul... *„Nu e bun, nu corespunde poza!" „Tovarășe, eu sunt actor, vin de la o filmare, acolo am nevoie de barbă!" „Nu mă interesează, se anulează!"* Și, fără să mai apuc să spun ceva, hârșt-hârșt, cu un creion chimic, face semnul X pe buletin, anulându-l... Și îmi dă drumul mai departe... Ajuns la al doilea control, de astă dată un sublocotenent, acesta întreabă, la rându-i: *„Ce-i cu buletinul dumitale?" „Mi l-a anulat tovarășul de la primul filtru!"* îi răspund.... *„Da' ce-i chior, nu vede, că scrie, că ești actor?" „Eu i-am spus, dar nu a vrut să mă asculte!" „Va trebui să vă faceți altul, nu mai puteți călători cu acesta..."* Și așa, aflându-mă în perioada de filmare, cunoscând și pe câțiva din conducerea Miliției, mi-am legalizat „purtatul bărbii", deși așa ceva nu se admitea... Până la urmă, s-a admis!.... Și o port și astăzi.

*

Câțiva ani după începerea mandatului lui Mircea Bradu, Colpacci a mai rămas la Oradea, realizându-și, în bună măsură, spectacolele plănuite în perspectivă, pe care le-am amintit: **Scrisoarea pierdută**, **Astă-seară se improvizează**, **Țarul Ivan își schimbă meseria**, etc., apoi și-a căutat drumul spre București... Foarte bine cotat, de către întreaga critică de specialitate, acolo nu a mai găsit climatul pe care îl avea la Oradea: actorii erau mai puțin receptivi, aveau mai multe preocupări adiacente (radio, film, tv) și mai puțin dispuși să lucreze, performant, „cu unul care vine din provincie"! Mâhnit, Pussi, profită de o plecare în Franța și nu mai revine. O va face abia după revoluție, când, anual, va lucra în România, mai întâi la Oradea (unde a cunoscut marile succese profesionale), apoi la Brașov, Târgu-Mureș și în alte teatre care l-au solicitat... În mod ciudat, în afara spectacolelor cu **Abatorul** de Mrozek și **Cum vă place**, Pussi Colpacci, acela care, după aprecierea mea, a făcut pentru teatru – valoric și cantitativ – cel mai mult și pentru cea mai îndelungată perioadă din istoria colectivului, nu a mai lucrat altceva, în ultimii, foarte mulți ani! În fiecare an montează în țară (deși locuiește la Paris), ia și premii, dar la Oradea nu a mai fost solicitat! Păcat! Ar mai putea face multe. Abia a depășit cincizeci de ani – vârsta maturității în regie!

*

...Pe val, corabia preluată de Bradu, navighează fără probleme... Când valurile lui Colpacci sau Savin par a se sparge de mal – prin plecarea primului și trecerea celui de-al doilea, mai în plan secund – vine un adevărat... tsunami: spectacolele lui Ducu Darie – **Jolly Joker**, **Zece hohote de râs** și, mai ales, **Amadeus**, ori spectacolele **A optsprezecea cămilă**, sau, piesa scurtă **Apa** de Dumitru Solomon, ale lui Victor Ioan Frunză, o vor urca, din nou, sus, acolo unde își găsise locul și-ar fi rămas acolo, dacă cei doi nu ar fi plecat și ei, nu s-ar fi încercat autofinanțarea teatrelor (care a determinat multe teatre să renunțe la performanță și să monteze „piesuțe de succes", ca să supraviețuiască), ori dacă nu s-ar fi presimțit... apropierea Revoluției...

*

www.cimec.ro

...Teatrul se afla în deplasare, urmând să joace, pentru militari, în sala de spectacole, existentă în clădirea care găzduia conducerea Garnizoanei Militare Oradea, acolo unde, acum se amenajează sediul Muzeului Țării Crișurilor, evacuat din clădirea (reparată cu foarte mulți bani de către statul român în anii 1962-1968, peste 18 milioane de lei în banii de atunci), cunoscută de toată lumea drept Palatul Baroc, în virtutea aplicării drepturilor de retrocedare... Actorii se pregăteau de spectacol, ostașii erau în sală... Deodată, se dă alarma, ostașii primesc ordin „să se pregătească de luptă", actorii sunt invitați să părăsească, urgent, unitatea militară... Se zvonea că, la Timișoara, ar fi manifestații de stradă, la adresa lui Ceaușescu... Era în primele zile ale revoluției timișorene... Peste o zi, sau două, aveau să se deruleze evenimentele din 21-22, care se vor resimți, fără victime, și la Oradea... După ședința din teatru, de care am amintit mai înainte, Omul nostru a plecat acasă să vadă ce se întâmplă cu băiatul său, care putea fi cam în calea manifestanților, care, se spunea, veneau din zona de vest, către centru... Ceilalți actori plecaseră care încotro... După ora 12,30 sună telefonul, la celălalt capăt – Mircea Bradu: *„Deschide televizorul, e revoluție la București. Mircea* (Dinescu) *și Pino* (Caramitru) *transmit din Televiziune!"*... Așa era.... Între timp, vine și soția de la serviciu, privesc amândoi, băiatul e și el acasă... Prin curte, cineva strigă în gura mare: *„Să nu se mai consume apă, că ar fi otrăvită!"* Nu știe ce să creadă, ce să facă! *„Mă duc în centru, să văd ce se întâmplă!"* Soției îi e teamă, nu-l lasă să plece... *„Stai liniștită, nu o să se întâmple nimic!"*, o liniștește.... Pleacă... Pe stradă, oamenii sunt speriați și caută să ajungă acasă.... Ajunge în fața teatrului, se duce spre Primărie, unde se află o mare de oameni, adunați între biserică și Primărie. Poartă steaguri tricolore, din care se rupsese stema. Lângă pereții Primăriei, portrete ale lui Ceaușescu, rupte, arse, printre ele multe hârtii, se aruncase, probabil, din arhiva Comitetului Municipal de Partid, care avea și el sediul acolo... Ardeau câteva hârtii și câteva steaguri tricolore... Pe pod se întâlnește cu Ștefănoiu, directorul Uzinei de Alumină... Se îmbrățișează... *„Doamne, am scăpat!"* Din balconul Primăriei vorbesc... Mircea Bradu, Daniel Vulcu și alte persoane mai puțin cunoscute, mulțimea scandează: *„Armata e cu noi! Armata e cu noi!"* Se aclamă sau se huiduie, unii participanți sunt cam „afumați", pe jos, sticle de alcool, goale, se strigă... Silviu Bicescu, organizator de spectacole la teatru, se apropie de Omul

nostru, care stă rezemat de balustrada, de beton, a Crișului: *„Am auzit,* zice Bicescu, *că, mai multe grupuri de oameni, vor să dea foc clădirii Securității de pe Dunării. Să-i anunțăm pe cei de-aici!" „Pe cine și cum?"*... se întreabă... Prin intrarea din față a Primăriei, nici vorbă de intrat... E o îmbulzeală, iar gărzi civile înarmate (de unde?) nu permit intrarea. .. O iau pe la turnul cu ceas: Bici, Omul nostru și alți câțiva, veniți cu Bicescu, izbutesc să ajungă până la grilajul de fier, de la primul etaj, care despărțea această clădire de cea a Primăriei. Aici, o altă gardă civilă, înarmată, din care făcea parte și Sandu Lungu, un fost luptător și mașinist, o perioadă, la teatru. Normal, îi cunoștea, făcuse chiar figurație într-un spectacol, alături de Omul nostru. Le spun ce vor să comunice și sunt lăsați să intre... Ajung unde fusese biroul primului secretar și sala mare de ședințe, de unde se ieșea pe balcon, acolo, unde vorbitorii se adresau mulțimii. Cunoscut de câțiva (era un furnicar de oameni de toate vârstele și de toate condițiile, și o hărmălaie, greu de descris, fiecare voia să dea ordine și să spună ce e de făcut), i se cere să vorbească și el. Refuză, temându-se că, fiind cunoscut din spectacolele în care jucase, ori pe acelea pe care le regizase, în sală sau pe stadion, ar putea fi primit cu ostilitate... Vede pe cineva (nu-l cunoștea), care părea a fi... șef, și-i spune ce a aflat de la Bicescu, apoi se amestecă printre cei de acolo. La un moment dat, după vreo o oră, un grup în care-i distinge pe Mircea Bradu, Radu Enescu, redactorul șef adjunct de la Familia, fostul prim-secretar Petre Blajovici (schimbat din funcție fiindcă-i fugise fata în America) și alții, întocmesc o listă cu cei care ar urma să facă parte din noua conducere a orașului... Nu a văzut sau auzit, direct, momentul, dar cineva, dintre cei de acolo, spunea că, în clipa în care s-a rostit numele lui Mircea Bradu, ca președinte, cineva din mulțime ar fi strigat *„Are vilă!",* iar mulțimea, dezlănțuită, a început să huiduie și să fluiere! Acesta, se pare, a fost momentul în care lui Mircea i s-a făcut rău – făcuse o criză cardiacă. A fost adus în încăperea de lângă biroul fostului prim secretar, de către câțiva oameni, am luat o cârpă, la întâmplare, am rugat pe cineva s-o ude, l-am descheiat la cămașă și am încercat, cum m-am priceput, să-l ajut, răcorindu-i pieptul. Peste câteva minute a venit o persoană, care spunea că este asistent medical, a dat telefon la Salvare, aceasta a venit, după un timp, l-au pus pe o brancardă și l-au dus la Spitalul județean, unde a stat, mai multe zile, sub pază specială. Până s-a constituit o

www.cimec.ro

altă listă, cu noua conducere, (s-a întâmplat destul de repede), Mircea era considerat „președintele" noului organism și nu i s-a spus că nu mai este, până când starea sănătății sale nu s-a ameliorat... Dar, înainte de a pleca Salvarea, cineva a întrebat: *„Cine e Eugen?"* și m-a rugat să-i caut pardesiul lui Mircea, care era undeva, într-un cuier, și să-l dau să i-l ducă. L-am găsit, îl cunoșteam, doar umbla cu el zilnic, și i l-am dat.

Între timp, un domn, înalt, îmbrăcat într-un palton bleumarin, mi se adresează (de ce mie?), să-i comunic domnului general Lungu, Comandantul Garnizoanei, care era și el acolo, și să-i spun că *„Trupe maghiare vor să rupă frontiera și să ne atace!"* Deși hărțuit, din toate părțile, (se știe ce importantă era Armata, atunci), izbutesc să-l abordez pe domnul general și să-i comunic. Se uită la mine, mă cunoștea, și spune că *„Am să verific!"* Dacă a verificat sau nu, nu știu. Cert este că, după câteva minute, persoana de dinainte, revine, insistând: *„Spuneți-i domnului general, că trupe maghiare vor să spargă frontiera!"*... Îi spun, iarăși, domnului general, care se uită la mine și spune, să audă și cel care mă rugase: *„Nu se confirmă!"* Mai apoi, mi-am dat seama că, persoana care mă abordase, era... noul șef al Securității din Oradea (pe care foarte puțini îl cunoșteau, fiind numit de o lună și ceva), care, probabil, (cam așa am dedus din răspunsul domnului general), intenționa să creeze o diversiune, deplasând Armata, dintr-un punct nodal, spre alte ținte fără semnificație, în momentul în care soarta Revoluției era departe de a se clarifica: era doar ora 20 a zilei de 22 decembrie 1989! Dacă asta o fi fost realitatea, e greu de spus, faptele, însă, s-au petrecut așa cum le-am relatat. După ce, cu vreo jumătate de oră înainte de cele petrecute, izbutisem să telefonez acasă și s-o liniștesc pe soția mea, pe la ora 20.30 m-am hotărât să merg acasă; la „sediul revoluției" orădene se făceau și se desfăceau listele noilor organe de conducere...

Deoarece prin față nu se putea ieși, am plecat, din clădire, pe o ușă de serviciu, care dădea în curtea din spate a Primăriei, unde este cantina și, de acolo, pe un gang, pe strada care s-a numit o perioadă Ion Antonescu. Ieșind, singur, pe acolo, dau nas în nas cu doi băieți, de vreo cincisprezece-șaisprezece ani, care discutau cele întâmplate... *„Acum c-a fugit Ceaușescu, cred că am scăpat și de comuniști!"* zice unul. Am rămas stupefiat: așa de tare trebuie să mă fi schimbat la față, auzindu-le părerea, încât cei doi au

înmărmurit, uitându-se la mine!... Aproape toată lumea, cu multă vreme înainte de Revoluție, dorea să scape, cât mai repede, de... Ceaușescu! Nu realizam că el este un produs al unui sistem pe care-l detestam. În inconștiența noastră nu ne dădeam seama că, nu numai omul trebuia înlocuit, ci sistemul însuși! Ce m-a șocat a fost, nu vorbele unor copii, ci adevărul simplu și brutal pe care, ani la rând, nu-l percepusem, noi, oamenii maturi, potențial și inteligenți – datorită... intoxicării căreia îi căzusem victime, și, poate, și unei anumite doze de lașitate care, nu o dată, sălășluiește în noi...

Am ajuns acasă, tulburat de cele ce văzusem, dar, mai ales, de întâlnirea cu cei doi tineri, în noaptea de 22 decembrie 1989. De rușine, n-am mai pomenit niciodată, nimănui, această întâmplare. O fac acum, când a trecut atâta timp și când înțelepciunea anilor, care se adună, ne fac mai puțin vulnerabili, gândind că în viață facem atâtea greșeli, ne manifestăm cu atâtea slăbiciuni, încât nu ne gândim că putem greși, de atâtea ori, sau înțelege, eronat, atâtea evenimente și situații, tocmai fiindcă... suntem oameni. Și dacă ajungem într-un moment, în care ne pare rău că am făcut sau n-am făcut ceva, cu atât mai bine!...

*

Revoluția... curge, noi facem de gardă la teatru, la scările blocurilor, ne păzim de teroriști și... Dumnezeu mai știe de cine... Cu timpul, toate trec. Viața trebuie să-și urmeze cursul...

Teatrul, fără director, aflat în spital, intră în degringoladă. Participanți sau nu, la Revoluție, aproape, fiecare, simte nevoia să se manifeste, să-și spună părerea! Doar e democrație, nu? Fără să-i atace, direct, pe „cei dinainte", mulți insinuează c-ar fi cazul... să nu se mai amestece! A venit rândul lor! Ei nu-și dau seama că democrația nu înseamnă să-i marginalizezi sau să-i pedepsești pe cei care au avut responsabilități „înainte", ci, să instituși și să respecți dreptul fiecăruia de a crea și răspunde, în mod egal, de o anumită situație, de o anumită responsabilitate și că, procedând ca cei de dinainte, nu poți fi decât... de o seamă cu ei! O vorbă spune: „răzbunarea e arma prostului"!! Mergând din răzbunare în răzbunare, din generație în generație, fără să încercăm să ștergem cu buretele, tot ce a fost (oricât de greu ni s-ar părea), nu vom ajunge decât să ne prigonim unii pe alții, demolându-ne, reciproc, și nemairămânându-ne timp să și construim! O viață, o societate,

www.cimec.ro

nu se poate dezvolta, numai, demolând „ce" și „pe cine" a fost „înainte"! Progresul înseamnă construcție. Construcția nu se face scrâșnind din dinți, ci, cu zâmbetul pe buze. Zâmbetul în speranța că, ceea ce facem, va fi mai bun și mai durabil...în viață ca și pe scenă! Bun, pentru toți!... Nu am comis fapte care să intre sub incidența penală! Cred că n-am comis nici gesturi reprobabile! Deci, nu mă pot teme nici de consecințele de rigoare. Am lucrat corect, acolo unde mi s-a cerut, am realizat, în domeniul meu de competență, lucruri pe care alții nu le puteau face, am încercat, în spectacolele festive pe care le-am regizat (23 August, 30 Decembrie, 24 Ianuarie și altele), să valorific, în primul rând, evenimentul istoric și, mai apoi... oamenii momentului... considerând că „acela" era obiectul manifestării. Iar acei, mulți, care au lucrat cu mine, au simțit, cred, care era prioritatea mea...

*

Dezvoltat, ca individ, într-o societate, care era cum era, am avut, la rându-mi, limitele mele... Dar nu m-am sfiit să-mi spun punctul de vedere... Nu m-am jenat să-l contrazic pe Dumitru Popescu Dumnezeu, atunci vicepreședinte al Consilului Culturii, considerat un dur, în problema repertoriului, care ni se impunea, spunându-i că majoritatea pieselor sunt proaste și conjuncturale (regretatul actor, Gheorghe Leahu, director la Pitești și mai apoi la Teatrul Național Timișoara, mărturisind, în aceeași ședință, cu toți directorii de teatru, că n-ar fi avut curajul s-o facă!). L-am contrazis, pe același Dumitru Popescu, doi-trei ani mai târziu, când, criticându-ne *„că nu mergem, suficient, în deplasări"*, i-am ripostat că *„nu mergem fiindcă nu avem cu ce"* – cu unu-doi ani înainte, luându-ni-se autobuzele și camioanele – despre care dumnealui nu știa nimic. Nu m-am sfiit prin 1977-1978 să mă cert, în ședință publică, cu secretarul cu propaganda de la județ, Fodor, într-o chestiune în care eram acuzat că nu respect „punctul de vedere al C.C. al P.C.R."?! Ce se întâmplase? Venise o „brigadă complexă" a C.C. să verifice activitatea cultural-artistică, la nivel de județ. Între obiective, și teatrul. În repertoriul acestuia se juca și **Balconul**, spectacol considerat, de toată presa, printre cele mai valoroase, la nivel național, din deceniul 1970-1980. Tovarășul Theodor Mănescu, un dramaturg destul de obscur, era inspector în Direcția Teatrelor și membru în brigada amintită... S-a arătat scandalizat că,

www.cimec.ro

în piesa în cauză, fiul unui activist de partid, săruta mâna unui fiu de... burghez, cerându-și, astfel, iertare, pentru un gest reprobabil, pe care îl făcuse la adresa acestuia. Ne-a întrebat *„cum am permis așa ceva"*?! I-am răspuns că gestul este firesc, că e normal ca cineva, care a greșit, să-și ceară iertare, indiferent cine este persoana față de care a greșit. Ne-a răspuns că asta este o *„concepție mic-burgheză"* și a trecut, în materialul de analiză, că directorul... nu este de acord cu concluzia brigăzii C.C.! Tovarășul Fodor a citit această apreciere, directorul a respins acuzația (cu motivele pomenite înainte), și sala Bibliotecii județene (unde era adunat tot... activul cultural, județean), s-a transformat într-un dialog Fodor–Omul nostru... care... n-a vrut să cedeze cu nici un chip. Mai înțelept (s-a convins de argumente, doar dăduse drumul spectacolului), secretarul Fodor a cedat primul, urmând să clarifice problema... altădată. Ulterior, și-a cerut scuze, spunând că nu trebuia să amplifice, atâta, chestiunea în cauză. De altfel, secretarul Fodor era un om cu mult bun simț, nu puține spectacole „pe muchie de cuțit" trecând prin sita, rară, pe care o folosea la vizionări: *„Eu nu sunt de specialitate,* zicea el*, voi știți mai bine!"*

Nici în problema autofinanțării, nu și-a ținut gura Omul nostru. Când au fost chemați la județul de partid, să li se aducă la cunoștință hotărârea, prin 1985-1986, și, majoritatea își luau angajamente pentru realizarea ei, a spus, de față cu toată lumea, că este imposibil așa ceva, cu repertoriul impus, că este o anomalie, că nimeni nu va putea rezista, încât secretara cu propaganda nu l-a mai lăsat să vorbească, iar după ședință l-a luat separat și l-a apostrofat: *„Ești nebun? Cum poți fi împotriva unei hotărâri luate de sus?" „Pentru că nu poate fi pusă în practică, decât desființând teatrele!" „Ai dreptate, dar ce putem face noi?" „Să spunem că nu e bine!"*... Și ne-am chinuit, rău de tot...

*

Această ultimă situație are și o urmare... După închiderea anului, se discuta *Darea de seamă* a activității teatrului, pe anul în care se introdusese autofinanțarea... Conform uzanțelor, ea trebuia ținută de președintele C.O.M., adică.... secretarul de partid, adică.... Omul nostru... Tot conform uzanțelor, materialul trebuia să înceapă cu o introducere, în care să se scoată în evidență, contribuția excepțională a.... și a.... precum și a hotărârii cu... autofinanțarea.

www.cimec.ro

Omul nostru nu lăudase în nici un fel, nici un nume și nici o hotărâre, ci, intra direct, în greutățile pe care le întâmpinase...

„Nu se poate așa ceva, trebuie să se facă o introducere care să... și care să....!", zice instructorul de la secția de propagandă de la județ... *„Nu pot să laud o dispoziție pe care o consider greșită și împotriva căreia m-am declarat public! Nu vreau ca oamenii să mă considere un fariseu și un lingău! Dacă vreți să schimbați ceva, faceți-o dumneavoastră. Eu nu schimb nimic!"* Și a plecat acasă. ...Cei rămași, directorul Mircea Bradu, Viorel Horj, inspectorul de la Cultură și alții, plus instructorul în cauză, au rămas să corecteze materialul... Era prin ianuarie. Pe la ora 19.30 sună telefonul: *„Tovarășul....?" „Da!" „Sunt Mihai Morgovan* (fost director al Școlii de Partid, acum instructor la secția de propagandă), *unde ne putem întâlni?" „Dar ce s-a întâmplat?" „Aș vrea să ne întâlnim, acum!"* Îi spun un loc și ora. Pretextez că am treabă, urgent, la teatru, și plec. Ne întâlnim în fața Clubului Constructorul... *„Ce-ai făcut, tovarășe?"* mă întreabă. *„Nimic!"* îi răspund. *„Nu se poate, am surprins, fără să vreau, o discuție aprinsă, în secție, în care se spunea, acuzator: «Aici e mâna lui...!»"* I-am spus despre ce este vorba... *„Ai grijă ce spui și ce faci. Tovarășii erau foarte porniți!" „Vă mulțumesc, voi avea grijă!"*... Nu numai pentru acest gest, ci și pentru multe altele – de înțelepciune și omenie – te întrebi: oare de ce nu sunt pe lume mai mulți OAMENI ca Mihai Morgovan, chiar dacă a fost și activist de partid?! Înainte de toate, a fost și a rămas OM!

...A doua zi, am citit introducerea „dării de seamă" ca și cum mă găseam, pentru prima oară, în viață, în fața unui text scris... Cei din sală au înțeles!

Urmare a... urmării... cu puțin timp înaintea declanșării Revoluției...

...Ne aflam în cabinetul directorului adjunct, Mihai Goidaci; acesta, șeful adjunct al Securității și... Omul nostru .... Se discutau banalități și prezumții la ceea ce ar putea urma.... Vine, cu totul întâmplător, vorba despre Jean Săndulescu... *„N-am înțeles de ce l-ați chemat, atunci, la Securitate, de ce nu l-ați iubit?! Jean, în felul lui, era mai corect și mai patriot, decât mulți din cei care lucrează chiar cu dumneavoastră!"* spune Omul nostru. *„Nici pe dumneavoastră nu v-am iubit!"*, vine răspunsul... Surprins, Omul nostru – care fusese director, în două rânduri, președintele Comitetului Regional de Cultură și membru în Consiliul Popular

Regional, membru în biroul municipiului de partid și președinte al Comitetului Municipal de Cultuă, iar, acum, era (deși nu voise să fie)... secretar de partid în teatru, întreabă: *„De ce?" „Dumneata uiți că ți-ai dat, de două, ori demisia, ieșind, în acest fel, și din structurile de conducere de partid?" „Ei și ce legătura are asta cu a mă iubi sau nu?" „Are! Înseamnă că nu ai fost de acord cu noi!"* cade răspunsul. Atunci auzea, pentru prima oară, aplicarea sintagmei: „dacă nu ești cu noi, ești împotriva noastră!" *„Greșit!* - am răspuns. *Înseamnă că, nu am fost de acord cu aplicarea anumitor principii, și, mi-am spus, deschis, pe față, punctul de vedere! Nu credeți că a spune în față este mai corect și trebuie apreciat, decât să-ți ascunzi gândurile și sentimentele, făcându-te plăcut, iar la momentul oportun să profiți de... masca pe care o porți?" „Depinde!"* zice, și discuția s-a încheiat... N-am relatat aceste câteva întâmplări, să relevez ce mare... dizident am fost, cum m-am opus eu, etc., etc. Am făcut-o (și mai există părtași, la unele din aceste evenimente, care pot confirma), pur și simplu, fiindcă așa am crezut că trebuie să procedez, fără a mă gândi la consecințe. Nu cerusem să primesc niciuna din... demnitățile sau responsabilitățile pe care le-am avut. Toate mi s-au oferit! Și, am renunțat la ele, atunci, când am dorit eu, așa că nu mă gândeam că voi pierde ceva, atunci când îmi spuneam părerea. Puteam greși dar... era părerea mea și nu m-am sfiit s-o spun, chiar dacă știam că poate deranja: atât instituții, cât și oameni! Unii, chiar foarte apropiați. Ăsta am fost și, încă, sunt!

*

...Ne aflăm, cam în perioada pe care am încercat s-o surprind în fabula:

Doi căței și-un șmecheraș
Au găsit un ciolănaș
Și-au gândit că-i de folos
Să se pună, toți, pe ros!
(Fiecare e deștept
Și nu scap-așa „gheșeft"
Fiindcă osul ăsta e
Cu miros de... Thalie!)
Însă vorba din bătrâni:

www.cimec.ro

„Nu e stână fără câini"
Are-un iz adevărat!
S-au pus câinii pe lătrat,
Atrăgând la lume sama
Cum că, lupii, au dat iama!
Atunci câțiva gospodari
Apucară niște pari
- Ba, li se alătură
Unii cu o mătură –
Și gonindu-i, prin troscot,
Le-au dat două peste bot,
Lecuindu-i și de foame
Și de dorul de... ciolane!
Iar cu mătura, iavaș,
I-așezară pe făraș!
Morala: E la mintea orișicui;
Teatrul are „câinii lui"
Nu să mârâie-ntre ei,
Ci s-alunge pe mișei.

Morala, actualizată, la timpul de atunci:
Unul dintre trepăduși
Roade oscioru-acuși!

Cam cu vreo doi înainte, ca unul din trepăduși să înceapă să... lingă osul (ciolanul), în perioada „anul și directorul", la un sfârșit de stagiune, vine directorul și, în spiritul deplinei... responsabilități, cere colectivului să... hotărască, dacă vor juca sau nu, ultimul spectacol al stagiunii, având în vedere că sunt puțini spectatori în sală! Toți actorii erau în fumoar... Ținând cont că, în urmă cu vreo zece ani, se petrecuse o situație asemănătoare, Omul nostru n-are de lucru și, propune să se joace. (Înainte de a continua, pe scurt, ce s-a petrecut în 1973... Ultimul spectacol al stagiunii, cu **Revolta marinarilor**... O ploaie torențială, înaintea spectacolului, face să ajungă la teatru douăzeci și trei de spectatori, maturi... Ce să facă? Omul nostru, director atunci, se adresează trupei: *„Suntem mai mulți decât ei, pe scenă, dar au venit, pe vremea asta, să ne vadă. N-ar fi păcat să-i trimitem acasă?! Hai să jucăm, să nu le pară rău că au venit!"* Fără nici o rezervă, spectacolul s-a jucat, de parcă sala ar fi fost arhiplină! La final, spectatorii, care simțiseră gestul

nostru, s-au ridicat în picioare, aplaudând frenetic, și stagiunea s-a încheiat, cu spectatorii și actorii aplaudându-se, reciproc! A fost frumos!)... Propunerea făcută a stârnit nemulțumiri, aproape generale – cel mai vehement fiind regretatul Sică Barosan: *„Sunteți un om rău, rău!"* țipa el în gura mare. *În loc să mergem acasă..." „Și eu vreau să merg acasă, dar pentru asta suntem plătiți, să jucăm!"* îi răspunde Omul nostru. *„Sunteți un om rău!"* o ținea în continuare... *„De acord cu tine, dar spune-mi, de ce?" „Sunteți un om rău, rău, rău!"* După ce atmosfera s-a mai calmat, spectacolul s-a ținut – nimeni neavând curajul să spună să nu jucăm. Nici... directorul temporar...

...După spectacol, Omul nostru pleacă spre casă, amărât și dezgustat de scena petrecută, în care nimeni nu simțise nevoia să spună, măcar, că aveau obligația, morală, să joace... Prin dreptul Clubului Poligrafia, un claxon de mașină. Sică... *„Urcați, vă rog!" „Nu, Sică, mă simt mai bine să merg pe jos!" „Vă rog, foarte mult, să urcați!"*... Se urcă și se așează în dreapta lui... Tăcere... până ajung în dreptul locuinței omului nostru, vis-a-vis de Muzeu. Sică trage pe dreapta, și oprește. E cam ora 23... *„Vă rog să mă scuzați. M-am înfierbântat, mai mult decât trebuia, dar au fost și mai multe, adunate! Știți..."* și a urmat o descărcare a unor acumulări, de ani și ani, a unor vorbe aruncate, de unul și de altul, care duseseră la o deteriorare a relațiilor dintre noi, pe care o percepeam, dar nu izbuteam să-i aflu cauzele... *„Încă o dată, vă rog să mă iertați! Eu le spuneam: «Nu cred, ăsta-ți spune-n față ce are de spus"... Dar știți cum e?!" „Bine, Sică, noapte bună!"*

Acest actor frumos, figură virilă, de june prim, după care oftau multe adolescente, tinere și... mai puțin tinere, are o poveste care merită reamintită...

...Jucând, pe când, încă, mai era elev, în **Liceenii** lui Penciulescu din 1956, Sică a intrat la facultate și a fost repartizat la Bacău, la începutul anilor '60. Fiind victima unui accident de motocicletă – împreună cu un coleg, actor, la Bacău, în urma căruia a suferit mai multe fracturi, la unul din picioare –, a ajuns la Felix, pentru recuperare. Când a început să umble mai bine, venea și pe la teatru, unde era cunoscut. Întâlnindu-l, l-am întrebat dacă nu vrea să vină la Oradea, unde era nevoie de el: *„Nu vrei să vii la noi? Chiar dacă acum, ești șchiop, ai să-ți revii la normal și totul va fi în ordine!"* Deși a acceptat propunerea fără rezerve (doar venea acasă, nu?), el

www.cimec.ro

a rămas, în memorie, cu o frântură de frază: *„dacă ești șchiop"*, care l-a obsedat, până în noaptea de care vorbim – alimentată și de vorbele unora care nu ezitau să-i spună, exagerând, unele observații pe care le făceam (unele i le spuneam și direct), în legătură cu anumite neglijențe, care apăreau în jocul lui, după patru-cinci spectacole de la premieră... semne ale superficialității, nu ale lipsei de talent... Ca majoritatea actorilor, pe care s-a pus eticheta „june prim", și Sică avea aceleași calități și defecte. Conștient că „place" (nu interesa cui?), își „făcea treaba", cum se spune, rezumându-se, în special, la cum arată personajul și cât farmec degajă. Apoi, apăreau mici neglijențe în relația cu partenerii, în comportamentul cu recuzita și alte... „mărunțișuri". Inclusiv, o mai relativă concentrare, care, parcă, nu se simțeau, dar...se răsfrângeau asupra spectacolului... De câteva ori i-am spus, alteori n-am mai îndrăznit... Sică, Dumnezeu să-l ierte, avea un temperament căruia nu-i punea stavilă, totdeauna. Ciudat, când nu juca... „frumoși", arăta adevărata sa față artistică, creind câteva compoziții remarcabile (în **Porunca a 7-a**, **Ofițerul recrutor** ș.a.)... Soarta junilor primi!

După seara cu pricina, plecăm într-o deplasare, la Timișoara și Arad, cu spectacolul **Cum vă place** de Shakespeare, prin 1997. După ce, timp de peste douăzeci de ani, a stat în cameră la hotel, cu alți colegi, mai apropiați ca vârstă și preocupări, Sică m-a rugat să-l iau cu mine în cameră. Firește, am acceptat, deși eram surprins de propunerea lui. După spectacol am mers la hotel... *„Te superi, nene, dacă merg cu băieții la o bere?" „Du-te, Sică, las ușa deschisă..."* Pe la ora două-două și ceva, după ce, în prealabil, se simțise prezența unor cheflii în apropiere, ușa se deschide, brusc, se lovește de perete, și Sică, drept ca un lemn, se lovește de perete și cade, la podea, zicând, perfect coerent: *„Doamne, da' ce m-au îmbătat ăștia!"* Îl ridic, îl dezbrac și-l întind pe pat, pe-o parte, nu pe spate (știam că un coleg, maghiar, de la Timișoara, care se culcase, beat fiind, pe spate, și a murit sufocat în propria... vomă), în timp ce el repeta: *„Doamne, ce m-au îmbătat ăștia!"* Până pe la patru-patru și jumătate, nu am adormit te teamă să nu pățească la fel ca Fábián Francisc... Pe la ora patru și jumătate a adormit (pe o parte!), așa că am adormit și eu. *„Am făcut rău, azi-noapte, nene? Ce m-au îmbătat ăștia?!"* I-am povestit cum a fost... *„Diseară să nu mă mai lași să beau!" „Bine, Sică, îți fac un semn discret! Dar să nu ripostezi, în stilul tău!" „Nu, să nu mă lași!"*

Seara, după spectacol, ne întoarcem acasă. Jucasem la Timișoara. După ce trecem de Arad, spre casă, ca de obicei, se cere o „haltă de ajustare" – care nu înseamnă, neapărat, doar... satisfacerea necesităților fizologice și care nu se poate efectua, decât la un han, un motel, cu bar, sau... cam așa ceva... Sică se așează la o altă masă, nu la a mea, dar cu fața spre mine. Nu comandă nimic, dar îi văd figura chinuită și privirea spre mine. Mă fac că „plouă". La un moment dat, ridică un deget spre mine și face un gest care spune: *„Una, măcar una!"* Îl privesc și încuviințez: una!... Nu a luat mai multe...

Deși nu dădea cu piciorul la „ofertă", Sică nu a fost, în accepțiunea mea, (care nu am iubit băutura, din motive care mă privesc!), un individ pe care să-l plasezi în categoria... beților. Îi plăcea să bea, mai mult în anturaj, ca să pară mai bărbat, nu din viciu, fiindcă nu ar fi rezistat fără alcool...

...Relațiile noastre erau mai colegiale decât în cei peste treizeci de ani, petrecuți pe aceeași scenă... Lucram la primele încercări de dublaj, în limba română, a unor filme străine, la Oradea. Îl sun pe Sică și-i propun să dubleze unul din rolurile principale, într-un film, al cărui dublaj îl regizam. Primește cu plăcere, ne întâlnim în fața studioului, el locuia aproape, vis-à-vis, intrăm în studio și începem să lucrăm. Era în trening și, mi s-a părut puțin slăbit. Era într-o duminică... Am lucrat toată ziua, rămânând câteva replici, pe care urma să le facă singur, doar cu tehnicianul de sunet, a doua zi. Le face, și-mi dă un telefon: *„Nene, am terminat!" „Bine, Sică, mulțumesc... Stai un pic: mi-a rămas un rol, de câteva replici, în celălalt film. Nu vrei să-l faci, să nu rămână neterminat?" „Cum să nu, îl fac!"* Și închide...

Joi sau vineri, nu mai știu exact, sună Ion Abrudan: *„Domnule..., a murit Sică!" „Nu se poate, am lucrat duminică cu el!" „A murit!"*...

...Peste vreo două săptămâni, cer filmul dublat, acela în care Sică înregistrase câteva replici, să văd și eu ce am făcut...

...Vă amintiți cuvintele, ultime, pe care le-a rostit Săndulescu, înainte să-și dea viața pe scenă?

„Mâna care a ținut sceptrul...

...încap bine-n patru scânduri!"

....Asta spusese Jean... Ultimele cuvinte, pe care le-a imprimat Sică, spre stupoarea mea, au fost rostite, prin gura unui preot din film:

www.cimec.ro

„Din pământ ne-am născut, și-n pământ ne întoarcem!?!"

...Coincidență?... Destin? ... Destin sau coincidență?

În mod cert, este cineva care „ne face un semn!", chiar dacă noi, cei în cauză, nu-l percepem...!

*

...A fost o perioadă foarte neplăcută pentru teatru. Cu directori schimbați, unul după altul, anual, sau, cum a fost odată, trei într-un an, nu atât fiindcă nu s-ar fi găsit omul potrivit, ci datorită neîncrederii în candidații care se prezentau și în care – sunt sigur s-ar fi găsit unul care „să lege" zilele de atunci cu cele de dinainte. I-am și reproșat asta, în față, fără menajamente, poetului Viorel Horj, atunci director al Direcției județene de Cultură. De acolo, din cer, unde se flă, își amintește, sunt convins, surprinderea la .... reproșul meu... *„Eu? De ce?" „Da, Viorele, tu! Erai singurul care cunoșteai teatrul și oamenii lui, puteai să decizi, chiar dacă era o comisie (de oameni care habar n-aveau, sau aveau interese politice), puteai alege pe cineva, pe trei ani, în care să încerce «ceva», nu să pui «unul pe an», fără nici o perspectivă (pentru el), ori să numești director din Satu-Mare (așa cum s-a întâmplat cu regizorul C.I.), care să conducă, în același timp, două instituții teatrale."*

Teatrul nu-i cooperativă de făcut nasturi, în care dai o dispoziție, șeful de echipă o preia, iar utilajele merg singure! Teatrul e un mecanism mult mai complex, decât și-ar închipui cineva din afară. În teatru lucrează personalități multiple și complexe, talentate, sau care cred că sunt talentate, dar, fiecare, dorește să se manifeste și se manifestă!, în care liniștea din repetiția de azi poate fi, urgent, înlocuită cu furtuna de mâine, în care nu e bine să treacă o zi fără să vezi ce se întâmplă, pe scenă, în care „mărunțișuri" – tehnice sau artistice, devin, la un moment dat, capitale – o instituție care nu poate fi lăsată „de capul ei"! Cum s-o conduci prin telefon? Oradea–Satu-Mare sau Satu-Mare–Oradea?! S-a încercat și rezultatul a fost, exact cel la care se aștepta! Nu, în plus, s-a terminat și cu un conflict între Omul nostru, care a luat poziție, în presă, nu la adresa „omului ales director" ci, la rezolvarea greșită, care ar fi trebuit să fie ultima pusă în aplicare. Iar la riposta, aproape mârlănească a... directorului (care-și și făcuse carte de vizită cu dubla calitate!), *„sunt foarte dur"* spunea el, la riposta lui, ziarul *Crișana*, prin redactorul

de specialitate, n-a catadicsit nici măcar să-i publice răspunsul! Probabil, era de acord cu soluția care s-a dovedit... excelentă – pentru ducerea teatrului spre zone amatoricești... Norocul teatrului că, ușor-ușor și-a revenit „din pumni"!

Cu firea lui boemă, poet de mare calitate, om deosebit de cultivat, cu o memorie greu de imaginat – îți recita volume întregi, nu numai din opera lui ci, din aproape oricine voiai (o dată l-am întrebat dacă nu știe cui îi aparține o poezie pe care o învățasem, dar nu-i mai reținusem autorul, i-am spus câteva versuri, și, mi-a răspuns imediat: Teodor Bucșe!), Viorel nu a excelat, în rigoarea conducătorului, atunci când a fost director la Cultură. El reprezenta, prin sine însuși, cultura, era mai dificil să o dirijeze, cu mână forte, atunci când ar fi fost cazul! Oricum, plecarea lui, prematură, din conducerea culturii bihorene și din viață, a fost o pierdere grea pentru prieteni și pentru Cultură. Prezența lui însemna „poetul Viorel Horj", nu directorul unei... Direcții!?!

*

À propos de conducerea de la distanță a teatrului... Reacția mea avea deplină acoperire, într-o întâmplare mai veche, în care am devenit eroul principal – fără să fiu!?... Se repeta **Mofturile Belissei** de Lope de Vega, în regia lui Corneliu Zdrehuș. Teatrul pleacă în turneu în țară (de treizeci de zile), cu **O felie de lună** – în care Omul nostru avea rolul principal. Din când în când, dădea câte un telefon, să se intereseze cum merg repetițiile. De fiecare dată i se răspundea că merg bine. Într-o joi, noaptea, se întorc acasă... Sâmbătă era anunțată premiera: afișe, programe, invitații, presă centrală. Vineri dimineața merge la repetiție... Nu chiar dezastru, dar cam pe acolo! Spectacolul va fi foarte slab. Și-a spus părerea, dar nu a avut curajul să facă ceea ce se impunea: să-l oprească și să-l reprogrameze... Ce-o vrea Dumnezeu! Și Dumnezeu nu putea să facă și din asta o minune, s-a jucat cum fusese pregătit... A doua zi, după premieră, Valentin Silvestru, care venise să vadă „o premieră pe țară", cum spunea afișul, se adresează Omului nostru (în cadrul unei discuții, la o cafea, în biroul directorial): *„Bine, tovarășul... dumneata, care ai un spirit critic atât de dezvoltat,* (îi desființase, în presa locală, niște piese, scrise pentru teatrul de păpuși – **Aventurile lui Șurubel** și altele), *cum ai putut să lași să iasă un astfel de spectacol?"* etc., etc. ... *„M-am aranjat!"* îi zice lui Deloreanu, după

www.cimec.ro

ce Silvestru a plecat!... Într-adevăr, în *Contemporanul* din săptămâna următoare, în pagina a doua, pe ultima coloană (îl vede și acum), un articol care desființa spectacolul și în afară de numele autorului piesei nu era rostit, printre realizatori, decât un singur nume (director...)... Până la premiera cu **Balconul**, Silvestru nu i-a mai pomenit numele, nici de bine, nici de rău! Ce-i drept... împăcarea, prin **Balconul**, s-a făcut prin aprecieri măgulitoare la adresa Omului nostru... Mai bine mai târziu, decât niciodată!

De atunci, au fost în relații normale. Dar nici dumnealui n-a mai scris piese pentru păpuși, nici Omul nostru cronici dramatice!

*

Încet-încet, teatrul orădean începe să amintească, despre ce a fost, chiar dacă era, încă, departe de... piscurile atinse cu unele realizări – cu câteva, chiar foarte... sus. După intrarea într-un nou mileniu, au început, rar, dar au început, să se vadă... norii... Colaborarea cu nume importante ca Mihai Măniuțiu, Alexander Hausvater, revenirea lui Victor Ioan Frunză, inspirata colaborare cu moldoveanul Petru Vutcărău, au sporit numărul valorilor pe scena orădeană – cea mai reprezentativă performanță aparținând lui Măniuțiu, cu acea electrizantă... **Electra**, jucată nu numai la Oradea, ci și la câteva festivaluri din Europa sau în îndepărtata Coree de Sud. Prin folosirea, de o inspirație genială, a muzicii populare maramureșene – prin mesagerii ei cei mai sinceri și profunzi, Grupul Iza, care aducea, cu sine, fiorul tragic, ancestral, propriu nu doar unui anumit popor, ci tuturor acelora cu o trăire profundă, a propriului destin, cu o expresivitate plastică și sensibilă a grupului, cu creionarea, sigură și sobră, a personajelor principale, spectacolul se compunea, omogen și tragic, cu profunzime și dramatism conținut. Nu trebuia să înțelegi, neapărat, cuvântul rostit. Fiorul te pătrundea prin melosul tragic, în conținutul și muzicalitatea lui, venit, parcă, de dincolo de lume, cuprindea mulțimea și pe eroi, revărsându-se dincolo de rampă, în inima și în mintea spectatorilor. Încă de la primele repetiții, am intuit, trecând, pasager, prin sală, sau pe lângă ea, că acest spectacol va avea cale liberă spre public – indiferent care și de unde va fi acela. Marile spectacole au ceva în ele care, uneori, e greu de explicat prin cuvinte! Ele pătrund, în tine, pur și simplu, fascinându-te, cucerindu-te! Un asemenea spectacol a fost **Electra**! Păcat că soarta (?) i-a hărăzit un

www.cimec.ro

destin ciudat – acela de a aparține, pe rând, la... doi părinți: Oradea, care l-a născut și crescut, Sibiul, care l-a... înfiat, permițându-i să evite agonia... Așa se întâmplă atunci, când, la un moment dat... părinții nu se mai înțeleg și se despart?! Orice s-ar spune, părinții reali ai... **Electrei** își au originile pe malul Crișului Repede și al... Izei... Cibinul a fost o întâmplare – fericită pentru unii, nedreaptă pentru alții!

„Transferul" **Electrei** la Sibiu, s-a produs concomitent cu o altă... mutare păguboasă pentru Teatrul orădean.

După o ședere fructuoasă, de nouăsprezece ani, la Oradea, supărată pentru mai multe critici dure la adresa ei ca director artistic al Trupei „Iosif Vulcan" (unele adevărate, altele, cele mai multe, nedrepte), Mariana Presecan, actriță talentată, sensibilă și inteligentă... și-a luat „jucăria" (spectacolul... **Electra**) și, împreună cu soțul său, Dorin Presecan, la fel de talentat și bun coleg, au plecat la Sibiu, unde au refăcut (firește împreună cu regizorul spectacolului, Mihai Măniuțiu, ceilalți colaboratori ai lui și colectivul sibian) spectacolul născut la Oradea. Apoi... „l-au dus" prin Europa (unde trebuia să meargă Teatrul din Oradea!), l-au prezentat în 2007, la Sibiu, și în cadrul manifestărilor *Sibiu, Capitală Culturală Europeană*, și-l mai prezintă și azi, prin țările Uniunii la care ne-am afiliat și noi, la începutul anului !

Păcat că a plecat... **Electra**, păcat că ne-au părăsit și cei doi foarte buni actori care au făcut și ar mai fi putut realiza multe roluri frumoase pe scena din Oradea...

Dar asta e viața! Și teatrul!

*

...Ne apropiem de trecerea în... rezervă a unora dintre cei ce, practicând această meserie fără vârstă, nu au cerut, cu rare excepții, să se pensioneze! De asta teatrele naționale au stipulat, în statutul lor, sintagma de „societar pe viață". În teatru e nevoie, mereu, de tineri, dar și de vârstnici: de toți care pot fi tineri, pentru scenă! De aceea, actorii ajunși la... scadența vârstei, din buletin, nu doresc să se pensioneze! Nu pentru bani! ci, fiindcă simt (aceia care simt!) că „mai pot"! Legea, bună sau nu, din 1998 a prevăzut pensionarea ... tuturor celor care împlineau vârsta, fără excepție. Ciudat este că această lege s-a născut atunci, când ministru al culturii era... un actor, și nu orice actor, ci Ion Caramitru, actor de primă mărime și

www.cimec.ro

cel care va deveni (și va rămâne mult timp!?)... președintele Uniunii profesionale a actorilor din România – UNITER! Paradoxal, dar așa a fost!... Așa a ajuns la pensie și... Omul nostru... Dar, de scenă te rupi cu greu, chiar dacă nu ai fost cel care, poate, ai visat să fii! Pentru Omul nostru, primul „colac de salvare" a fost... Eminescu.

Recitase Eminescu în mai multe ocazii – una din ele cu aproape un sfert de veac în urmă, la un festival de poezie eminesciană, organizat de Teatrul Național din Iași, în 1977, prilej cu care l-a cunoscut, personal, pe Ion Iliescu, președintele României de mai târziu, atunci prim secretar la Iași și, care, în cuvântul de închidere al festivalului, a ținut un mic discurs, în care nu a rostit niciodată cuvintele „partid" și „tovarășul Ceaușescu", atitudine singulară, atunci, și care i-a adus multe simpatii printre actorii-recitatori, între care Poldy Bălănuță, Gheorghe Leahu și mulți alții...

...Așadar, nu se afla la prima încercare, dar, pentru întâia oară, își încerca puterile într-un spectacol-recital, în care alăturase **De-aș avea** cu **Luceafărul**, **De ce să mori tu?** cu **Scrisoarea III**, **Sara pe deal** cu **Glossa**, **Criticilor mei** cu **Odă în metru antic** – o sută de minute! Titlul...: **De-aș avea... Luceafărul**! Imaginat într-un spațiu pur, din perdele albe, sugerând mai mulți arbori – un parc sau o pădure – printre care se găsea o bancă albă, iar pe fundal proiectată cunoscuta grafică a unui pom desfrunzit, care sugerează profilul poetului, cu o lumină bine găsită, pe acest fond care primește bine lumina și cu un suport muzical, sideral, specific marelui compozitor francez modern J.M.Jarre, spectacolul s-a... arătat publicului ca un moment artistic (cu toată lipsa de modestie), plăcut – apreciat de cei care l-au urmărit. Prezența de unul singur, pe o scenă, mare, goală, impune un risc, chiar și într-o monodramă, dar cu atât mai mult într-un recital liric, în care schimbarea de registru se produce, nu prin trecerea de la o stare la alta, a aceluiași personaj, ci, de la o temă la alta – fiecare poezie având propria temă, ruptă din universul poetic al autorului, nimeni altul decât ... luceafărul poeziei românești. Deși, aparent, diferite, cele câteva poezii alese pentru recital, aduceau câte o frântură din gândurile, din frământările lui, între iubire și moarte, purtând fiorul, inegalabil, al unui creator de excepție. Recitatorul nu știe cât a izbutit să redea, din ceea ce înțelesese (repetând de sute de ori până la recital și mulți ani după aceea), din sufletul și gândirea poetului, dar s-a străduit (și se străduiește să-l înțeleagă și astăzi), s-o facă chiar și cu fiecare apariție,

www.cimec.ro

ca purtător de gânduri al poetului, însemnând, nu doar rememorări, ci încercări de a descoperi nuanțe care i-au scăpat, până azi. Cred că niciodată, cineva nu a putut pătrunde cele mai ascunse unghere ale gândului și spiritului unui poet, fiecare repetare a unui vers oferindu-ți, zilnic, ceva, pe care nu l-ai sesizat până acum. A devenit o... joacă permanentă să descoperi „ceva" la care nu te-ai gândit niciodată, dar care... apare, fără să vrei, rememorând, pur și simplu, un text oarecare... Dar la Eminescu este mai surprinzător și mai fascinant...!

*

Probabil, impresionat plăcut de recital, în Anul Internațional Eminescu – 2000, propus de UNESCO, Omul nostru este invitat să recite **Luceafărul** și alte câteva poezii, împreună cu un grup, redus, al Corului *Camerata Felix*, dirijat de regretatul, mare dirijor, Avram Geoldeș (formație care, în opinia mea, era depășită, la nivel național, doar de Corul *Madrigal*!), la Centrul Cultural Român din Budapesta. În iarna lui 2000 – început de secol și mileniu – recită pentru prima oară în capitala Ungariei. Se pare că manifestarea a plăcut și celor care înțelegeau, și celor care nu înțelegeau limba. Printre cei care o înțelegeau erau și câțiva din românii născuți în Ungaria și crescuți acolo, care, încă, mai iubesc limba maternă, le place s-o audă și vor s-o înțeleagă mai bine. Cu regret scriu asta, mulți au uitat-o, sau nu mai sunt interesați de ea (am să mă explic, detaliat, mai târziu)!

Printre cei care s-au dovedit interesați (era, și sper că mai este și azi), un domn de vreo patruzeci de ani, care, în afara funcției ce o deținea, ca director la Oficiul pentru minorități naționale din Budapesta, simțea ceva pentru... Eminescu și limba română. Dumnealui ne-a invitat (pe sus semnatul și corul, redus, *Camerata Felix*) să susținem, în perioada următoare, câteva spectacole în unele comune de pe granița ungaro-română – unde mai există (cât și cum mai există) populație românească. Propunerea s-a acceptat, și, în a doua jumătate a lui ianuarie, cât și în februarie și martie, puținii români din Apateu (Apáti), Bedeu (Bedő), Micherechi (Mékerék), Cenadul Unguresc (Magyarcsanád), Bătania, Chitighaz, Aletea, Săcal și altele, au ascultat, poate, pentru prima oară versuri eminesciene rostite de profesioniști și splendide melodii compuse pe aceste versuri, cântate de o formație profesionistă, de o asemenea

www.cimec.ro

valoare! **Luceafărul** era ascultat, în premieră, în mod cert, prea puțini fiind aceia care se încumetă, nu doar să memoreze, ci și să redea fascinanta poveste de dragoste dintre o pământeană și... stăpânitorul mărilor! Ce a fost fascinant în aceste deplasări, a fost modul în care au ascultat. În fiecare localitate (cu excepția Micherechi-ului, în proporție de nouăzeci la sută și astăzi, românesc), prezența se ridica la cincisprezece-douăzeci, maximum treizeci de spectatori, majoritatea maturi sau... foarte maturi. Îmbrăcați corect, se așezau pe scaune sau în bănci, și nu mișcau (parcă le era frică și să clipească), timp de douăzeci și trei-douăzeci și patru de minute, cât durează cele nouăzeci și opt de strofe ale poemului. Sintagma „liniște ca la biserică" era, parcă, oriunde, cuvânt de ordine... La unul din spectacole, cred că la Apateu, recitatorul a descoperit, o dată cu începutul poemului, în sală, o fată de vreo treisprezece-paisprezece ani, care... avea ceva din... Cătălina... Instinctiv, a transformat-o, pe tânără, din privire, în eroina poemului... Fata a observat, s-a înroșit și a ascultat sfioasă, cu ochii în pământ, întreaga poveste, în timp ce ceilalți spectatori, trăiau povestirea ca și cum „ar fi fost a lor", ca și cum ei înșiși erau părtași la o poveste, din care făceau parte. A fost un sentiment rar întâlnit, greu de descris, dar fascinant, chiar dacă, poate, autorul, de acolo de sus, nu ar fi fost de acord... Dar cine știe?!...

După cum, unii știu, alții nu, în orașul Gyula – localitate de vreo treizeci de mii de locuitori, din care, circa cinci sute români – există o unitate școlară, numită Gimnaziul și Liceul Românesc „N.Bălcescu", în fapt, o instituție școlară pentru români, dar nu numai, în care se predă în limba maghiară, cu toate că mai mult de jumătate din elevi sunt de origine română, limba română fiind folosită, cu parcimonie, în diferite ocazii – de pildă, când stau de vorbă cu un român venit din România! Ce-i drept, au o clădire modernă, construită acum vreo zece ani, care cuprinde sălile de clasă și laboratoarele, dormitoarele celor ce stau la internat, o sală de spectacole, de vreo trei sute cincizeci–patru sute de locuri, bine dotată tehnic, cantină-restaurant și un minihotel cu douăzeci–douăzeci și patru de locuri – acolo unde a fost cazat micul grup de români, purtători ai mesajului eminescian.

Dar nu jucasem pentru elevii liceului, majoritatea români, din cauză că, noi, jucând la sfârșit de săptămână, ei nu se mai găseau la liceu – erau plecați acasă, prin satele vecine sau în anumite localități

www.cimec.ro

din... România, liceul având, printre elevii săi, tineri sau tinere din Arad, Brașov, Salonta, Marghita etc. ...

...Într-o sâmbătă, i-am „prins" la liceu – recuperau o zi de după vacanță. Eram, tot grupul, la micul dejun, urmând ca după-amiază să jucăm în două localități vecine. *„Domnule Frătean* (așa se numea domnul acela care iubea limba maternă), *noi de ce nu am jucat pentru elevii liceului?" „Nu erau la liceu, erau plecați acasă!" „Acum sunt, nu vreți să-l întrebați pe director, dacă doresc să le recit* ***Luceafărul****?" „Vreți s-o faceți?" „Cum să nu, dacă v-am propus?!"* S-a dus, liceul era aproape, s-a întors imediat și mi-a spus: *„Se poate la ora 11?" „Se poate!"* Am luat magnetofonul cu banda muzicală și am plecat la liceu... Am intrat într-o sală de clasă, în care erau adunați vreo șaptezeci de elevi, destul de mari. Directorul m-a prezentat elevilor și a plecat; am rămas eu, o profesoară de română și elevii. Le-am spus, doar, că este o poezie lungă și i-am rugat să aibă răbdare să o asculte... La început, mai foindu-se, ușor-ușor au început să fie tot mai captivați, iar eu, simțind fiorul lor, m-am lăsat furat, la rându-mi, de calda și ireala poveste a celor doi îndrăgostiți... Am terminat... ...Un moment de liniște, apoi au început să aplaude. Aplaudau cu atâta sinceritate, cu voluptate, parcă, și nu se mai opreau... Am început să plâng, încercând să-i fac să se oprească... Am izbutit, cu greu, să le mulțumesc, și am plecat... urmat de aplauzele lor... *„Domnule Frătean, liceul are o formație de teatru?" „Nu mai are, a avut demult!"... „Nu credeți că acești elevi merită să aibă o formație de teatru?" „Da, dar au încercat mai mulți, și după două-trei repetiții, au abandonat..." „Vreți să vă fac, eu, o formație?" „Vă oferiți dumneavoastră?" „Da!" „Și dacă n-o să izbutiți?"... „O să izbutesc!"*

Acest dialog a fost prologul unei temerare și frumoase aventuri, trăită într-un orășel din Ungaria, cu elevi români și maghiari, din Ungaria și România, timp de aproape cinci ani...

...Am stabilit să facem o întâlnire de selecție la sfârșitul lunii februarie. S-au prezentat vreo treizeci de elevi și eleve, niciunul nu avea ceva pregătit, să-i pot verifica. I-am pus să citească o strofă, două, din cărțile lor de limba română. Unii... mișcau, alții nu – dar veniseră să-și testeze capacitatea de a face parte din viitoarea formație de teatru, a liceului! După spusele unei profesoare, de la bibliotecă, fostă membră a ultimei „echipe de teatru", acest eveniment avusese loc în urmă cu douăzeci și cinci-treizeci de

www.cimec.ro

ani... Printre cei ce veniseră la selecție, era și un băiat, bine făcut, din clasa a XI-a sau a XII-a. S-a oferit să citească o strofă dintr-o poezie. Avea un glas frumos și l-am rugat să mai citească o dată... S-a uitat, surprins, la mine și a întrebat, pe colegul de lângă el: *„Mit mond?* (ce spune)" *„Dumneata ești român?"* îl întreb. Se uită, din nou, la colegul său, și-l întreabă iarăși: *„Mit mond?"* și, după ce i se traduce întrebarea, răspunde: *„Da!"* Băiatul era român, dar nu știa... românește. Venise, cu toate astea, să participe la selecție. Am regretat că nu l-am putut selecta, merita, măcar pentru dorința manifestată, dar ceea ce ne propusesem, pe lângă partea artistică, era încercarea de a-i face să vorbească o limbă română cât mai corectă – pe aceia care urmau să facă parte din formație, în primul rând, pe românii născuți și trăind în Ungaria!

Am ales... treisprezece elevi și am pornit la lucru. În funcție de componența ... trupei, am decis să alegem două din piesele scurte ale lui Caragiale: **Five o'clock** și **Pedagog de școală nouă**. Am stabilit să ne vedem o dată pe săptămână: joia, după ultima lor oră de curs și masa de prânz, la 14,30. Cu greu, la început, (elevii veneau după cinci-șase ore de curs), unii mai lipseau, încât citeam eu în locul unuia sau altuia, începea să mijească ceva... Kozma Gyuri (Gigi, cum i-am spus eu), distribuit în rolul lui M.C.Rostogan, vădea certe calități actoricești dar, de multe ori, se uita la mine și încerca să repete papagalicește, ceea ce-i ceream să facă! Îmi dădeam seama că nu înțelege, nu ce-i spuneam eu, ci anumite cuvinte pe care urma să le rostească... *„Nu-nțelegi, ce spui, Gigi?"... „Ba da!,* îmi spunea el, ezitând*"... „Nu trebuie să-ți fie rușine, Gigi. Nici eu nu înțeleg, uneori, anumite noțiuni și, normal, nu pot rosti bine acea propoziție! Un interpret, trebuie să înțeleagă el, în primul rând, ceea ce exprimă, ca să poată fi, la rându-i, înțeles. Tu vei putea face rolul foarte bine, spune-mi, când nu înțelegi ceva, să clarificăm împreună dificultățile pe care le ai."*... Și așa, Gigi și-a dat drumul, încet-încet, devenind nu numai un bun... pedagog, ci, membru de bază al trupei de teatru și în anul următor... Păcat, pentru formație, că îndrăgostindu-se de o colegă de an, s-a hotărât să urmeze, după terminarea liceului, la o facultate din Szeged, alături de prietena lui, fiindcă intenționam să-l iau la Oradea, la specializarea Actorie a Facultății de Muzică, pentru a-l pregăti să ducă mai departe ceea ce începusem eu, la Liceul din Gyula...

www.cimec.ro

...După o muncă de aproape un an de zile, pe un tărâm greu de desțelenit, în iunie 2002, am izbutit să scoatem, în premieră, cele două piese începute. Sprijiniți și de Teatrul din Oradea, care le-a făcut cadou costumele necesare celor două piese, spectacolul a ieșit în fața colegilor, surprinși plăcut de reușită (la data de 7 iunie), după ce, în prealabil, avusese primul contact cu publicul, la Aletea, în sediul Autoguvernării minoritare românești. Succesul a fost deplin. Dacă în 15 martie, în *Foaia Românească*, săptămânalul de limbă română din Ungaria, se întreba retoric: „Liceul românesc va avea, în sfârșit trupă de teatru?", în 22 iunie a aceluiași an, 2002, titra: „Cortina s-a ridicat și spectacolul a început!"

După ce l-au jucat în mai multe localități, cu public românesc, au fost solicitați la o selecție, pentru a participa la Festivalul teatrelor minorităților... Cu toate că acest festival era dedicat maturilor, când juriul de selecție a văzut caseta cu tinerii actori, liceeni, au derogat de la regulament, invitându-i la festivalul care a avut loc între 29 aprilie-2 mai 2003, la Budapesta, pe scena Pesti Vigadó. Celor două piese, realizate anterior, li s-a adăugat un minirecital din poeziile poetei maghiare, de origine română, Maria Berényi, într-un colaj desfășurat ingenios și fluent, spectacolul întrunind nu numai exigențele publicului, care a umplut sala (venit din Micherechi, Săcal și alte localități românești, să-și susțină formația), ci și a oamenilor de specialitate, ori a presei, care i-au subliniat meritele și oficiliatăților care au onorat spectacolul. De pildă, Heizer Antal, șeful Oficiului pentru minorități naționale și etnice, declara presei că: *„Dacă acest festival ar fi avut, printre reușitele sale, doar vorbirea curat românească, așa cum ni s-a spus că ar fi la elevii români, acest festival merita să fie ținut!"* Mai mult, l-a invitat, după spectacol, pe... regizor, i-a mulțumit pentru ce realizase cu tinerii români, l-a rugat să lucreze, în continuare cu ei, promițând, de față cu cei prezenți, că va suplimenta fondurile alocate de Oficiu pentru menținerea viabilității acestei formații. Aici deschidem o paranteză, prozaică, dar necesară. Pentru repetițiile de până la primul spectacol, nu solicitase niciun fel de plată. Benzina, pentru mașina personală, cu care se deplasa, săptămânal, era plătită, fie de Direcția județeană de cultură Bihor, fie de către Centrul județean al creației populare – la fel și Cartea Verde. Când nu avea bani de Carte Verde, mergea cu mașina până la Salonta, de acolo cu trenul până la Gyula, ajungea pe la ora 9, ora Ungariei,

www.cimec.ro

se plimba pe stradă, până aproape de ora 14, repeta până la 16.30, o lua, pe jos, la gară, trenul până la Salonta, de-acolo se urca în mașina proprie și la ora 19.00-19.30 ajungea acasă. Asta a făcut un an și jumătate. După primul spectacol, experiența reușind, domnul Frătean i-a propus, printr-o adresă din partea Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria să permanentizeze colaborarea „într-una de durată" (expresia dumnealor), și l-au întrebat cu cât să-l plătească? Le-a răspuns să se intereseze, cam cu cât se poate plăti o asemenea colaborare și să îi facă o propunere. Au făcut-o în scris, nu a avut nici o obiecție, chiar dacă nu-l puteau plăti decât după patru luni. Nu se angajase s-o facă, în primul rând, pentru bani, ci, fiindcă simțise nevoia, dar nici nu se putea angaja s-o facă, în mod programatic, pe întreg cuprinsul anului școlar, numai pe criterii... sentimentale! Nu e foarte simplu să faci, săptămână de săptămână, pe arșiță, ninsoare sau ploaie, aproape două sute de kilometri, să stai în frontieră – încolo și încoace – să repeți două ore-două ore jumătate, străduindu-te să te faci cât mai bine înțeles de niște elevi dornici să facă ceva, dar venind după cinci-șase ore de curs obositoare, și, care, știai, după aceea, mai aveau, încă, de învățat pentru a doua zi! Pentru asta i-am iubit, i-am înțeles și m-am străduit să-i ajut să facem „ceva bun", împreună. Și am izbutit! Asta a fost marea mea satisfacție!

Succesul artistic de la festival a avut o urmare pe care nu o bănuiam... Colaborarea mea cu elevii din Gyula și alte acțiuni, la care am să revin, se făcea prin Uniunea Culturală. Fusesem, chiar, rugat să specific înaintea fiecărui spectacol, că este organizat de U.C.R.U. Există și un organism, statal, al românilor, Autoguvernarea pe țară (și locală) a românilor, dar nu știam, inițial, că între ele nu este o colaborare, ci, dimpotrivă, o concurență, chiar o adversitate! (M-a surprins, deci, când, la o manifestare care a avut loc la Letea Mare, domnul Consul de la Consulatul din Szeged, s-a declarat fericit că-i vede *„pentru prima oară, împreună, la o masă, pe românii de la Autoguvernare și pe cei la de Uniunea Culturală!?"* Adevărul e că cei de la Autoguvernare, care primesc subvenție de la stat, se ocupă, mai ales, cu probleme organizatorice, economice și sociale, în timp ce scopul celor de la Uniunea Culturală, care primesc bani mai puțini de la stat, obținând fonduri din donații publice, sunt preocupați de elementele culturale, de menținerea, cât de cât, a apartenenței la națiunea română!

www.cimec.ro

Această ultimă coordonată l-a determinat pe domnul Frătean – cel care era sufletul și motorul acestei colaborări – să mă roage ca, pe baza expunerii lui Iosif Vulcan, la Timișoara, în 1872, la înființarea „Societății pentru un fond de teatru în limba română", să realizez un spectacol pe această temă, pe care să-l prezentăm elevilor, spectatorilor din satele românești, cât și unui grup de români, stabiliți la Budapesta și invitați să viziteze un sat din apropierea granițelor cu România – Bedeu. Am ales câteva poezii pe această temă (unele foarte frumoase și calde), scrise de poeți români din Ungaria, am întocmit un colaj, din cele mai expresive idei ale lui Vulcan, pe care îl prezentam eu însumi, și ne-am deplasat la Bedeu. Spectacolul era simplu, dar emoționant. Românii budapestani l-au urmărit cu plăcere și emoție... După spectacol, o doamnă, de vreo patruzeci și cinci de ani, a venit la mine și m-a întrebat dacă nu i-aș putea da, măcar un fragment din colajul pe care îl făcusem. *„La ce vă trebuie?"* am întrebat. *„Am un băiat de douăzeci de ani. Și eu și soțul meu suntem români și vorbim românește, el nu vrea să învețe! Vreau să-i arăt ce spunea Iosif Vulcan, acum o sută treizeci de ani, despre cei care nu-și iubesc propria limbă!"*... N-am comentat. I-am dat textul, care ajungea, poate, prea târziu, acolo unde ar fi trebuit să fie, mai demult. L-am dat pentru un minim de speranță pentru o mamă care, evident suferea, fiindcă avea conștiența faptului că... crescuse un străin!...

...Fiecare din noi aparținem unei, etnii. Fie că trăim în țara de origine, fie istoria, soarta sau alți factori, ne-au făcut să trăim printre alții (românii printre maghiari, maghiarii printre români, de pildă), fiecare avem dreptul și datoria să nu uităm cine suntem. Respectând țara de adopție și legile ei, avem datoria, umană, să ne respectăm originile, sfinte, pentru oricare națiune care se respectă!

Cazul doamnei din Budapesta nu este singular. În cei aproape cinci ani de drumuri săptămânale în Ungaria, mi-a fost dat să trăiesc multe situații de acest gen... Dacă, de pildă, maghiarii din România vorbesc românește, atunci când sunt și români de față, dar când rămân, doar între ei, vorbesc (firesc pentru oricine), ungurește, românii din satele prin care am umblat, sau chiar elevii și profesorii de la Liceul... românesc din Gyula, după ce vorbeau, cu mine, românește, atunci când rămâneau între ei, vorbeau... ungurește! Să fie numai o întâmplare? Îmi pare rău s-o spun – nu cred!... Uneori, chiar în repetițiile mele, când ieșeau din scenă, începeau să

www.cimec.ro

vorbească, ungurește. Având grijă să nu-i jignesc, încercam să le explic: *„Știți de ce mă aflu cu voi, aici, și facem teatru în limba română?"* îi întrebam. *Între altele, să învățăm, împreună, să vorbiți, cât mai corect, românește. Nimeni nu vă poate determina să nu vorbiți, corect, limba statului în care trăiți, și pe care, firesc, trebuie s-o folosiți zilnic, dar atâta vreme cât suntem la aceste repetiții, vă rog, încercați să vorbiți limba părinților voștri, ca atunci când veți avea prilejul să vă întâlniți cu conaționali de-ai voștri (aici sau în România), să nu vă fie rușine că nu puteți vorbi, corect, limba străbunilor voștri."* Dacă m-au înțeles ori ba, nu știu. Ceea ce știu este că limba vorbită de ei, pe scenă, în spectacolele lucrate cu mine, a fost apreciată, de cei care le-au urmărit... așa cum am pomenit ceva mai înainte...

După satisfacția unei prezentări, mai mult decât onorabile, la festival, am plecat să vizităm un mare magazin, ultramodern, din zona Buda, unde am și luat cina. În timp ce ne plimbam, prin imensul magazin, discutam vrute și nevrute, cu doamna Frătean, profesoară și soția celui ce declanșase și susținuse renașterea formației teatrale. Fără să-mi dau seama că pășesc pe un teren minat, am atins o problemă care mi se părea ciudată: fenomenul de respingere pe care românii născuți în Ungaria îl au față de românii care, din diferite motive (căsătorii mixte, legături mai vechi de rudenie, etc.), se mută în Ungaria! *„Ne iau locurile de muncă!"* mi se răspunde, dur. Nu sesizez pericolul, și continui: *„Dar ei vă aduc spiritul de acasă, vă ajută să vă perfecționați limba, întăresc comunitatea dumneavoastră – numeric și profesional!" „Noi nu avem încredere în ei, noi suntem născuți aici, ei..."* (O fi vrut să spună că sunt venetici?, nu știu.) Am conștientizat, însă, că nu-mi făcusem un prieten. Și asta, fiindcă nu înțelesesem, încă, adevărul spus de mulți despre noi: *„Unde se întâlnesc doi români..."*. Nu puteam să înțeleg și nici nu vreau să înțeleg, o asemenea stare de sprit. Când am fost în străinătate, singur ori cu familia, când întâlneam un român, îmi făcea impresia că am întâlnit un frate! Dar, poate, e frustrant să știi că vine cineva să-ți ia... ce? Locul de muncă? O eventuală locuință? Vreun prieten?! Oare nu e loc pentru toți?!... Se pare că nu! După ce, până atunci, eram sunat, săptămânal, la telefon, să fiu întrebat „cum merge treaba?" și să mi se solicite vreo acțiune, telefoanele deveneau tot mai rare și mai reci... Asta nu i-a împiedicat, pe cei de la Oficiul minorităților, să ne invite, din... oficiu, la festivalul din

aprilie 2004, cu noul spectacol, realizat cu piesa lui Iosif Vulcan: **Gărgăunii dragostei**. Mai mult, în grafica afișului festivalului, să figureze o imagine din spectacolul elevilor din Gyula, și să aibă succes, în fața unei săli pline, pe scena Teatrului Thália (Thália Színház) din Budapesta. Aceleași frumoase aprecieri, aceeași plimbare, tot în imensul magazin, aceeași cină, doar dispoziția... gazdei, din Budapesta, era alta...

...Care avea să se materializeze printr-o scrisoare, din decembrie 2004, care sugera că, la sfârșitului anului școlar 2004/2005, șansele continuării activității cu elevii, pe care-i îndrăgisem (aveam senzația că și ei pe mine, la fel și profesoara Vera Gurzău și directoarea Liceului, Maria Gurzău Cseglédy), urma să înceteze... *„Totuși, suntem nevoiți să vă informăm că nu se prevede ca în 2005 să se organizeze la Budapesta Festivalul Teatrelor de Naționalitate. Astfel, Uniunea nu are garanții pentru obținerea unor subvenții necesare pentru acoperirea cheltuielilor funcționării și în viitor a trupei de teatru de amatori de la Liceul gyulan."* Punct... *„Avem speranța că și în aceste condiții să vă angajați la muncă cu elevii noștri!"*

Le-am răspuns că am fondurile de deplasare aprobate, printr-o fundație susținută de Consiliul județean și că, atâta vreme cât am acești bani, mă voi deplasa la Gyula să termin ce am început... Am continuat să merg, să jucăm spectacolul existent și să realizăm, un altul, un fel de poem dramatic, pe versurile unui foarte iubit poet român, din Ungaria, mort la o vârstă fragedă, Lucian Magdu, poem pe care urma să-l finalizăm – după ce ajunsesem la faza de mișcare – în toamnă... Nu l-am finalizat, cu toate că am mers, benevol, toată primăvara și l-am... „pregătit" pentru următoarea stagiune...Nu știam ce se întâmplă, intuisem ceva, dar mi-a fost jenă să detectez realitatea. I-am rugat, pe cei în cauză, să nu „îngroape" această formație, născută cu atâta trudă!

...Prin octombrie 2005, m-am deplasat cu un spectacol de povestiri de Ion Creangă și unul al Teatrului Arcadia din Oradea, la Gyula. Pe drum, Vetuța Pop, fostă secretară literară la teatru și bună prietenă, mi-o trântește, în autobuz: *„Știi cine-i, în locul tău, la Gyula?"* Și-mi spune un nume... Rămân stupefiat... Persoana în cauză, devenea instructor al unei formații de teatru, la un liceu din Ungaria, la Gyula, unde, probabil, până atunci, nu fusese niciodată!... Cum? Nu știu și nu m-am interesat, cu toate că mi s-au

www.cimec.ro

adus la cunoștință variante foarte plauzibile... Să le descurce altcineva...

Varianta Vetuței s-a confirmat, în aceeași zi, la Gyula. Jenată de prezența mea, surprinzătoare, doamna directoare Gurzău s-a scuzat, spunând că nu are niciun amestec (eu nu-i reproșasem nimic și o știam de foarte bune intenții), domnișoara profesoară de limba română, Vera Gurzău, cu care mă înțelesem foarte bine, m-a evitat și, peste vreo zece zile, primesc un telefon prin care sunt invitat „special" să particip la... Festivalul teatrelor minorităților, care avea loc în luna decembrie 2005, deși, după adresa trimisă, cu vreo zece luni în urmă, acesta... *„nu va mai avea loc?!"* M-am declarat „onorat" de această invitație, dar nu am dorit s-o onorez eu: am lăsat-o pentru cei care au dorit să-mi mulțumească, astfel, pentru cei aproape cinci ani, în care am depus efort și suflet să realizez ceva! Și am fost fericit că am realizat ceea ce îmi propusesem...!

...Între timp, în 2006, am mai mers la prietenii mei, elevii din Gyula, cărora le-am prezentat, din suflet, recitalul meu de doine, balade și povestiri populare (făcut împreună cu „prințesa naiului românesc" – Oana Lianu), cu un spectacol de poezie Octavian Goga, împreună cu Școala cu clasele I-VIII din Bulz, județul Bihor, le-am spus, aceleași povestiri, elevilor școlilor din Micherechi sau Apateu... Fondurile materiale se terminaseră – acolo și aici – fondul meu... sufletesc, investit în formația de teatru a liceenilor din Gyula și spectatorilor simpli din Apateu, Chitighaz, Micherechi, Cenadul Unguresc, Bătania, Săcal, Bedeu a rămas înrădăcinat, acolo unde, din păcate, unii din românii de acolo... nu mai sunt români! Păcat!

Ceea ce mi-a lăsat un gust amar, din toată această amintire, bine imprimată în memoria mea, nu a fost că am plecat, ci, cum am fost determinat s-o fac. Știam că, mai devreme sau mai târziu, vârsta sau alte motive, obiective sau nu, mă vor determina să-i las pe elevi în seama altora – de aceea mă și gândisem la Gigi Kozma pentru asta. Vorbisem și cu domnul Frătean, să-l convingă pentru această perspectivă. Nu mă așteptam, însă, ca românii să rămână... români! Dacă tot și-au însușit o altă limbă, pe care o folosesc mai mult decât pe cea maternă, mă gândeam că au împrumutat, de la concetățenii lor maghiari, și ceva mai multă responsabilitate și curaj. Dacă maghiarii știu să-și apere interesele „până-n pânzele albe", și o fac tranșant, mă așteptam ca și domnul... în cauză, s-o facă în același mod, tranșant, bărbătește: *„Domnule.... vă mulțumim, dar*

nu mai avem nevoie de dumneavostră, vrem să aducem pe cineva mai tânăr, cu idei noi, etc., etc." Chiar dacă nu mi-ar fi convenit, aș fi înțeles că timpul curge și pentru mine (poate mai repede decât pentru alții), și că e firesc să lași locul altcuiva... Dar, să pretextezi motive materiale, e un semn de lașitate... precum, tot de lașitate am să-l bănuiesc și pe domnul, cu funcție de răspundere, care, după comiterea gestului, nu a avut curajul să mă privească în ochi, sau... mestecătoarea de gumă, care mă evită... din motive pe care le cunoaștem! Rândurile de mai înainte nu se vor un rechizitoriu... Poate sunt dure, dar reprezintă expresia dezamăgirii profunde în fața unui act arbitrar, pervers, josnic – din partea mai multora – și nemeritat. Cred că, acei care l-au comis, nu merită să insist mai mult! Poate, unii, vor regreta, eu nu mai regret. Să facă, fiecare, ce am făcut eu la Gyula și prin satele românești de la granița cu patria mamă. Ar fi bine!

*

Cu bune și cu mai puțin bune, înainte, în timpul și după evenimentele rememorate anterior, hazardul mi-a mai oferit o șansă să mai fac ceva – pentru mine și pentru alții. Pentru mine, fiindcă m-a scos din postura de pensionar, redevnind util societății, pentru alții, fiindcă am avut posibilitatea să împărtășesc celor mai tineri, câte ceva, din puținul pe care l-am acumulat, în cei cincizeci de ani petrecuți pe scenă, și alți, câteva zeci, în calitate de profesor la Școala Populară de Artă – secțiile externe cu cadrele didactice, din timpul vacanțelor școlare, sau, cele normale, în cursurile zilnice, ale școlii.

Ideea domnului rector Teodor Maghiar (care, oricât de controversat ar fi, pe drept sau pe nedrept), a făcut pentru învățământul universitar din Oradea cât nu au făcut alte zeci de indivizi, care se bat cu pumnii în piept *„că fac"* sau *„au făcut"*, dar rămân cu... tusea produsă de bătăile în piept!?), ideea domnului rector de a înființa și la Oradea, o specializare în domeniul artei spectacolului, *„Actoria, necesară* - cum spunea dumnealui, - *pentru a ajuta tinerii din Oradea și Bihor, să se pregătească, în domeniu, la ei, acasă"*, a prins viață și, printr-o minimă contribuție a sus semnatului, rugat de domnul rector să întocmească documentația necesară obținerii avizului de înființare a specializării, din partea Comisiei Naționale în domeniu. Respinsă, inițial, pentru unele

www.cimec.ro

omisiuni, documentația, completată prin aportul domnișoarei Carmen Vasile (astăzi conf.univ.dr. și șefa Catedrei de Actorie), va obține aprobarea, cu câteva zile înainte de data, limită, a examenului de admitere – după ce domnul rector s-a luptat, pur și simplu, cu membrii Comisiei Naționale, determinându-i să aprobe înființarea acesteia. Era în anul 2000, ființează și astăzi... spre beneficiul câtorva zeci de tineri de la noi, și din împrejurimi.

Poate, rezultatele de până acum, nu au fost deosebit de spectaculoase... Având, în primii patru ani, aportul unui actor de talia lui Dorel Vișan, la disciplina Actorie, a sus semnatului la Vorbirea Scenică, a inimoasei Vetuța Pop la Istoria Teatrului, prima promoție, din anul 2004, la al cărei examen de licență au participat, din partea U.N.A.T.C. „I.L. Caragiale", regretatul Adrian Pintea și profesorul Dan Vasiliu, l-a determinat pe Adrian să spună: *„Ăștia sunt mai bine pregătiți ca ai mei!"* Era nu doar un compliment, ci expresia unei realități... Recrutați dintr-un număr foarte redus de candidați, pe unii dintre ei, i-am admis, doar, să ocupă locurile primite, și să... vedem cum se vor dezvolta... în perspectivă. În mod surprinzător și pentru noi, fiecare din cei șapte, intrați inițial (al optelea, o fată, a venit „în față", pe căi oculte și s-a văzut asta, ulterior), au avut o evoluție, ușor, ascendentă, an de an, ajungând, în finalul anului IV, să realizeze un mai mult decât meritoriu, un bun spectacol de producție, cu piesa **Casa Bernardei Alba** de Garcia Lorca. A fost o primă satisfacție, după obținerea aprobării de funcționare a specializării... Să-i amintim pe cei care au constituit prima promoție a specializării în Actorie: Zentania Lupșe, Mirela Jurca, Ingrid Dimofte, Laura Mihail, Anca Turcuț, Florina Gatea, Anamaria Boruzs, Adrian Marian (care, firesc, n-a jucat în **Casa Bernardei Alba**, celor de mai înainte adăugându-li-se studentele din anul III, Mihaela Gherdan și Linda György).

*

...M-am ocupat, în cei cinci ani cât am predat, de un domeniu foarte important al profesiei de actor: Vorbirea Scenică. Și, temporar, în sprijinul lui Dorel Vișan, actoria, el neputând veni, prea des, la Oradea – datorită preocupărilor sale profesionale, în special, fiindcă face mult film.

Chiar dacă teatrul tinde să devină... altceva decât era – în concepție și exprimare scenică – acum câteva decenii,

diversificându-și mijloacele de expresie, în primul rând regizorale, arta vorbirii scenice, arta cuvântului rostit, va rămâne, cred, unul din principalele mijloace de exprimare a ideilor și stărilor sufletești ale actorului. Oricât de expresivă ar fi plastica scenică, oricât de exactă și sugestivă mișcarea corporală a actorului, dacă forța cuvântului rostit nu ajunge corect – ca sens și sonoritate – la spectator, acesta nu va înțelege, cu ușurință, ideile pe care regizorul, prin actor, dorește să le comunice în sală. Claritatea sonoră și ideatică, a verbului scenic, este cheia de boltă în comunicarea pe care actorul o are cu spectatorul. Înțelegerea, exactă, a ceea ce actorul are de spus, la un moment dat, într-o situație dată și într-o stare emoțională dată, îl fac, pe acesta, să poată fi capabil de o comunicare corectă cu partenerii și, prin aceștia, cu spectatorii. Când un actor nu este capabil să înțeleagă CE FACE, DE CE FACE, din care va rezulta CUM FACE – adevărul scenic al momentului nu va putea fi comunicat și altuia (altora), partener sau spectator, din simplul motiv că nu poți face înțeles (de către altcineva) un adevăr, sau un sens pe care, tu însuți, nu-l înțelegi! Dacă gândurile proprii le transmitem altora, prin cuvinte, fiindcă ne aparțin, s-au născut din gândirea noastră și (prin fenomenul interdependenței dintre gândire și limbaj) le exprimăm, organic, atunci când nu ajungem la capacitatea de a înțelege sensurile unui vers (în cadrul unei poezii), ori ale unei replici (în cadrul unui rol, într-o piesă oarecare), nu putem exprima corect nici sensul ideatic și, odată cu el, nici starea emoțională pe care trebuie s-o conțină cuvântul. În cazul când transmitem propriile gânduri, prin cuvinte născute într-o anumită stare emoțională, mecanismul este simplu, fiindcă transmitem ceea ce SIMȚIM noi!

În cazul interpretării unor versuri, a unui text dintr-un rol oarecare, nu mai este vorba de noi înșine. Actorul este, acum, un intermediar, între poet (dramaturg) și partener, plus publicul, căruia, printr-un monolog sau dialog, i se adresează... Dacă în cazul propriei persoane, cuvântul rostit de mine însumi, este rezultatul unui gând, care se naște dintr-o anume stare (de durere, de bucurie, de meditație) și-l comunic altcuiva, prin cuvânt (sau cuvinte), fără nicio dificultate, fiindcă ÎMI APARȚINE – deci, plec de la mine însumi, ca să comunic, prin cuvânt – în cazul unui text sau vers, procesul este invers: trebuie să aflu, întâi CINE SUNT? (cine e poetul? cine e personajul?), CE SPUN? (cuvintele), DE CE SPUN? (care-mi

www.cimec.ro

este starea, care-mi sunt gândurile), ca să ajung, cunoscând toate astea, din cuvintele scrise (de autor sau personaj), la CUM SPUN?! Prin analiza tuturor acestor factori, ajung la sensul versului sau replicii pe care, însușindu-mi-o ca și cum ar fi a mea, o transmit, organic, cu sens și stare, către spectator, sau către partener și spectator....

...Nu știu dacă această modalitate de a înțelege și reda, exact, sensurile și stările unui actor, prin cuvânt, sunt simple și pot fi ușor înțelese și practicate de un om care folosește sau vrea să folosească expresiv și corect cuvântul rostit! (E valabil și pentru radio și televiziune, nu numai pentru actori. Mulți dintre cei care folosesc acest mijloc de comunicare, fără să-l stăpânească, scoțând din gură, „perle" demne de o cauză mai bună!) Nu-i ușor să înțelegi și să exprimi ceva ce nu-ți aparține, fără să ai la dispoziție capacitatea de a-l înțelege – și apoi, de a reda adevărul înțeles...

Trebuie să spun, că nu am ajuns, ușor și repede, la modalitatea înțelegerii unui text dramatic: rol sau poezie. Multă vreme am făcut-o din instinct (adică din talent, instinctul = capacitatea de a sesiza și comunica ceea ce alții nu pot, însemnând, după mine, talentul artistic, în teatru, cel puțin) sau din rutină – abia când am lucrat mai mult pe texte dificile, cum ar fi versurile eminesciene (**Glossa**, **Luceafărul**, **Satirele**), sau ale lui Nichita Stănescu, să ajung la modalitatea, amintită, pe care am încercat s-o pun la îndemâna studenților mei... Am fost mereu dușmanul metodei „fă după mine": în primul rând, fiindcă nu se poate, fiecare dintre noi fiind un unicat, iar făcând „ca altul", înseamnă pastișă, copie falsă, neputând să-i reproduci și gândul, și simțirea și, în al doilea rând, ca să fii credibil, nu trebuie să imiți pe cineva, ci să-ți însușești, organic – mental și emoțional – ceea ce ai de comunicat. Așa înțeleg eu adevărul scenic. Și așa am vrut să-l comunic studenților mei, ca să le fie mai ușor, când construiesc un rol. Nu am descoperit roata, în arta actorului, dar am izbutit, cred, să înțeleg și să exprim, corect, un adevăr artistic, rostit de pe înălțimea tribunei teatrului – scena! Dacă cei cu care am lucrat, pe care i-am pregătit (măcar unii din ei, cei mai conștiincioși), au reținut ceva, din ceea ce m-am străduit să-i fac să înțeleagă și-l pot folosi în profesia pe care au îmbrățișat-o, consider că nu mi-am pierdut timpul de pomană, că am fost util celor mai tineri ca mine, pe care i-am considerat, totdeauna, prieteni. Chiar dacă nu am mers cu studenții, „la o bere", cum pretindeau unii, la

un moment dat, (fiindcă profesorii mai tineri o făceau), relația mea cu studenții s-a străduit să fie una amicală, prin care cineva, mai experimentat, oferă, din cunoștințele sale, celor care sunt la începutul unui drum, în care, zilnic, acumulează: studenții de la profesor, profesorul de la studenți. Fiindcă, și din greșelile începătorilor poți învăța multe, iar, în teatru, trebuie să știi să înveți, în primul rând, ceea ce NU TREBUIE să faci! Și acest prim lucru, de fapt această primă idee este „să nu te faci, că faci" – adică „să nu fii nesincer"! Când un actor „se face" că râde sau plânge, că gândește sau suferă și nu trăiește, cu adevărat, situația dată, el nu are cum comunica starea și sensul, respective, pentru că nu-i aparțin (personajului) și, prin urmare, devine doar... informatorul nu „depozitarul" unui sentiment și al unui gând, pe care-l transmite, conținut, prin cuvânt și starea care a determinat acel cuvânt. Actorii tehnici, care știu să dea sonoritatea unei noțiuni și nuanța prin care să sublinieze și o stare, trec rampa, ducând cu ei înțelesul ideatic al noțiunii, care va fi perceput de spectator, dar nu-l vor și... emționa. Sunt așa-numiții „actori cerebrali", care știu să construiască rolul, prin inteligența scenică, în primul rând, dar nu vor atinge marea performanță actoricească, atâta vreme cât construcția lor va trece rampa prin forma ei, dar nu va fi dublată și de emoția pe care trebuie s-o conțină, ca să dea naștere unui act de creație artistică – autentic. Forma, fără conținut e, doar, jumătate dintr-un întreg! Am încercat, atât cât m-am priceput, să-i fac pe cei mai tineri ca mine, să înțeleagă că arta adevărată spre asta tinde. Chiar dacă eu nu am fost totdeauna, când am apărut pe scenă, expresia, completă, a acestui adevăr, la care am ajuns destul de târziu! Dar, poate, va fi folositor altora.

*

Un actor nu poate suporta să nu joace, să nu facă ceva. Indiferent că e în primul an de profesie, că se apropie de pensie, ori a depășit vârsta la care cei mai mulți dintre oameni „vor să se odihnească", să „respire fără grijă", după zecile de ani în care au trudit, după program – actorii, dimpotrivă, vor să joace! Și o fac nu fiindcă ar ieși din atenția spectatorilor, a opiniei publice, ci, (cel puțin în ce mă privește), pentru că „face parte din viața lui"! Nu se poate imagina pe sine, în afara scenei, pe care a trăit acele emoții inconfundabile, seară de seară, unde s-a străduit să dea naștere

www.cimec.ro

unei vieți, fictivă doar în text, dar, atât de reală, prin chinul și suferința sa (Doamne, atât de... dulce, când izbutește!), când a meritat acea explozie de împlinire și satisfacții, din partea celor care i-a urmărit și apreciat rodul muncii sale – aplauzele!

Numai actorii bolnavi și blazați, cred eu, așteaptă, cu nerăbdare, ziua în care „să-și depună dosarul!".... Când mi s-a spus că „e timpul", m-am simțit ca un condamnat. Nu la moarte: la inutilitate! Când mori, nu mai ești decât cel care ai fost! Când te pensionezi, ca actor, ești cel „de care nu mai e nevoie"! *„Cum?* – te-ntrebi, *eu, care am jucat în optzeci la sută din spectacolele teatrului, să nu mai apar în nicio premieră? Ce vor face fără mine?"*... Uiți, că după tine, în fiecare an, a mai terminat o promoție, alții, mai tineri, au jucat rolurile pe care le jucai acum cincizeci-patruzeci-treizeci de ani, că viața și teatrul merg înainte, guvernate de același adevăr, ireversibil – schimbarea generațiilor... Inconștient, contribuim fiecare la acest adevăr. Prin pregătirea elevilor și, mai apoi, a studenților, cu care vom împărtăși tainele profesiei noastre, nu facem altvceva, decât... surpăm eșafodajul pe care stăm. Împlinim legea firii cu o totală inconștiență. Dar am face-o și în deplină cunoștință de cauză! În egoismul nostru suprem, iubindu-ne pe noi înșine, în această profesie (mesianică, într-un anumit sens), care nu e la îndemâna oricui, intuim și acceptăm că noi și nu altcineva trebuie să fie aceia care vor face ca această profesie să nu dispară, și nici nu va dispărea, chiar dacă scepticismul, în această privință, s-a manifestat, nu odată! Iată de ce, pentru mine, a lucra cu elevii cei mai (aparent) puțin chemați să facă asta – elevii unor români care nu prea știau românește – ori studenții, părând a fi dotați, ori chemați, pentru „schimbul de mâine", a însemnat nu numai un refugiu din izolarea pensionarului, ci un tonic – absolut necesar credinței că, încă, nu am devenit inutil...

*

Iar dacă mai primești și un telefon care...

...Era prin mijloc de august, seara... Pe la orele 19.30 sună telefonul... *„Domnul...?" „Da!" „Suntem Firma de casting Rodeo! Puteți veni mâine să dați o probă pentru o reclamă? E vorba de două zile, în Egipt, cu plata în euro, între 29-30 august!"*... Pauză.... *„Oare cine îmi face farsa asta și de ce?"* (Se obișnuiau asemenea farse, bietul Sică, Dumnezeu să-l ierte!, le făcea, chemându-și colegii

la telefonul de la poartă, din partea unei echipe de filmare, spre hazul tuturor din fumoar, atunci, când cineva „cădea în plasă!)... *„Domnul..., mă auziți?" „Da, dar e târziu, nu știu dacă am cum să ajung până mâine. Dați-mi un număr de telefon, să vă sun dacă voi putea ajunge."* I se dă un număr... O fi real? Timp și posibilitatea de a obține bilet, există. Știe prin cine l-ar putea procura... Dar farsa pare a fi prea transparentă... *„Nu înghit eu hapul, nu mă duc!"*... A doua zi, curiozitatea nu-i dă pace: *„Ia să verific numărul, o fi real?!"* Sună... I se răpsunde... E real... *„Știți, nu am putut să vin, dar dacă e nevoie, să mă anunțați în timp util, să pot face rost de bilet!"* – pretext pentru a verifica veridicitatea. Ziua trece fără niciun telefon. Pe la ora 19 sună... *„Domnule, de ce nu ați venit la casting?" „Nu am găsit bilet!* - minte, *și-apoi, n-are rost să vin, tocmai de-aici. Dacă mai sunt doi-trei actori, din capitală, vin degeaba, așa că..." „Nu, nu mai e nimeni, sunteți singurul candidat: producătorul vă vrea numai pe dumneavoastră!" „De unde și până unde?!" „Nu știu, vă rog să veniți, mâine, cel mai târziu, trebuie să transmitem probele! Vă rog!..." „Domnule, nu-i o farsă?" „Ce farsă? Veniți vă rog! Puteți?..." „Încerc!" „Vă așteptăm mâine la ora zece!"* Și-mi dă mai multe detalii, ca să ajung mai ușor. Nici nu era prea greu: cine, din cei care au făcut facultatea la București, nu știe unde este Piața Kogălniceanu?!

...Ajung la firma de casting, mă ia în primire un băiat, tânăr și frumos (student în anul IV la teatru, cum aveam să aflu mai târziu – Cătălin), îmi explică scenariul, filmăm vreo trei-patru variante și, cu trenul care ajungea la Oradea, la miezul nopții, plec acasă. Cum intru în casă, mă întâmpină soția; *„Te felicit, ai luat proba!"*... *„Cum, de unde și până unde știi tu?" „Au sunat de la firmă, mi-au comunicat că producătorul este mulțumit de probe, au întrebat dacă ai pașaport și au zis că te mai sună."*... *„Bine!"*... A doua zi plecăm, cu trenul, la bunicii viitoarei soții a lui Vlad (a cărui căsătorie urma să aibă loc, peste două săptămâni). În tren fiind, sună mobilul soției (al cărui număr îl dăduse celor de la firma de casting – intermediarii și impresarii... „afacerii"), era directoarea de la Rodeo, doamna Viorica: *„Ați făcut rost de bani de nuntă!"*, mă ia, scurt, doamna Viorica și-mi dă o serie de amănunte, despre dată, loc de deplasare, condiții materiale, îmi cere o serie de date personale (înălțime, greutate, număr la pantofi și haine, mă rog, tot ce le trebuie, pentru a fi gata, totul, când voi

www.cimec.ro

merge la filmare). *„Doamnă Viorica, dacă este înainte sau după perioada 7-10 septembrie, mă interesează; între datele de mai sus – nu! Nu pot să nu fiu prezent la căsătoria fiului meu, pentru un clip publicitar!"* M-a convins că filmările se vor face între 29-31 august, deci, evenimentul familial nu va fi afectat. *„Atunci, e în regulă!"*... Peste două zile, sună iar telefonul: *„Trebuie să veniți la București, pentru niște fotografii!" „Pentru ce?" „Nu știm, aduceți un sacou de culoare închisă, câteva cămăși și cravate colorate, diferite..." „Când?" „Luni dimineața!"*... Era sâmbătă!... Luni dimineața, din Gara de Nord, mă ia un tânăr (care, am aflat de la el, făcuse „baza de date" cu noi, cei din Oradea, date dintre care beneficiarul, american, mă alese, tocmai pe mine, din patruzeci de fotografii, să-i joc rolul principal în clip-ul cu pricina??? De unde și până unde?!), mă duce la un studio foto, din apropierea Pieței Buzești și, timp de vreo trei-patru ore mă îmbrac și mă dezbrac cu tot ce adusesem și... pozez mai ceva decât divele de pe copertele revistelor de scandal, în cele mai diverse ipostaze de... șef de stat! Facem o pauză de vreo oră, ca să ne transmită producătorul punctul său de vedere (mă întrebam cum?, habar nu aveam că se transmiteau prin internet), mi se spune că sunt bune, dar să mai facem o serie, într-un costum militar de camuflaj și cu armă automată, mai facem și din astea câteva sute (din primele au fost cred în jur de o mie!?), și așteptăm răspunsul... De unde credeam că pot pleca spre casă pe la prânz, am fost fericit s-o iau din loc pe la orele 20 – după ce, pe ora 18 ni s-a spus că... și acestea sunt bune...

După atâta vânzoleală, două drumuri la București și atâtea fotografii, după ce se stabilise data plecării, 28 august, tot nu credeam că este adevărat – nu aveam nici un contract, nici o hârtie la mână, nici bilet de avion, nici cum ajung la Cairo... Nimic. *„Doamnă Viorica, cum plec eu, așa, fără să știu exact, ora la care plec, cu ce avion, unde mă duc și atâtea alte necunoscute?!" „Am vorbit cu producătorul filmului și, în ziua plecării, luni dimineața, vă comunic totul, toate vor fi rezolvate..."* Siguranța deplină a doamnei Viorica nu a avut darul să mă liniștească. M-am întors acasă și i-am spus soției: *„Până nu mă văd în avion, eu nu cred că plec!"* Speriată, inițial, de perspectiva sumbră a unor atentate, sau accidente aviatice, soția ar fi fost înclinată să-mi propună să renunț. Parcă și pe mine mă cam trăgea ața într-acolo... Dar, hotărârea

era luată, ce-o fi, o fi! *„A nimerit orbul Brăila, și n-am să nimeresc eu... Cairo?!"* Am făcut rost de un ghid de conversație româno-francez, singura limba străină pe care... o amețesc, (engleza era exclusă când făceam liceul), am încercat să conversez singur, câteva fraze uzuale și să aștept ziua de luni...

...Luni, la ora 10 sunt la Rodeo. *„Totul este în ordine!* îmi spune doamna Viorica. - *Biletul de avion îl ridicați de la ghișeul nr.... al Companiei grecești Olympic, plecarea este la ora 18, faceți escală la Atena, ajungeți cam pe la ora trei trei și jumătate noaptea, unde vă așteaptă o persoană, cu fotografia sau numele dumneavoastră, care vă va duce la hotel. De-acolo, dimineața vă preia producătorul clip-ului. O să aveți translator. Condițiile contractului sunt.... și mi le spune. La înapoiere îmi aduceți un plic, în care vor fi drepturile agenției noastre. Are cine să vă ducă la aeroport?" „Da!" „Drum bun și succes!"...* Ce simplu e tot! Nu? În teorie...

Îmi scot asigurarea de sănătate, ocazie cu care... pierd instrucțiunile de folosire a mobilului nurorii mele, pe care-l luasem ca să am o legătură cu familia... Mobil aveam, dar cum să-l folosesc, nu știam – ca mai toți cei de vârsta mea, reticenți față de cuceririle tehnicii... Dacă m-o suna soția, bine! Dacă nu, Dumnezeu cu mila... Merg la ghișeul agenției aviatice elene. Cu inima cât un purice, întreb dacă este un bilet, pentru astăzi, pe numele... și i-l spun. *„Este."* Mi-l dă (era tur-retur), îmi dă și tichetul de loc pentru București-Atena... Prima victorie... A doua, vine imediat. La ghișeu se prezintă un domn tânăr, care merge la Atena, vorbește românește, îl... agăț. Îi spun situația și-l rog să-mi fie ghid până la Atena. Se oferă cu plăcere, cu atât mai mult, cu cât e singur și se plictisește în avion. Vorbim vrute și nevrute, bem o cafea, mă ajută să descurc cele mai simple taine ale mobilului, până ce, împreună, urcăm în avion. Nu știam, că, din greșeală, închisesem telefonul, iar soția și cei de la agenție, erau disperați că nu izbuteau să dea de mine. Aveam să aflu la întoarcerea, acasă... Zborul până la Atena, o plăcere. Interlocutorul meu, simpatic, îmi vorbește de una, de alta, eu, la fel. Nici nu știu când ajungem. Dumnealui coboară... rămân singur pe marele aeroport, nou, din Atena, construit pentru Olimpiada din 2004. Imens... Toate datele despre zboruri, doar în limba engleză și greacă. Eu, cum spuneam, amețesc doar franceza. E ora 20 și am legătură,

www.cimec.ro

spre Cairo, abia la ora 0.45. Aproape cinci ore pe aeroport! Mă uit pe panourile cu zborile care vor urma – nici urmă de Cairo! O fi prea devreme? Nu știu încotro s-o iau, mă învârt în imensa aerogară să găsesc un reper – aceleași panouri... Aud vorbindu-se românește... Oare?! Mă apropii de doi bărbați tineri, și ei cam derutați... Intru cu ei în vorbă: un handbalist din Bacău, mergea să dea probă la o echipă din Larnaca, celălalt, având aceeași destinație, mergea să ocupe un loc de muncă. Avionul lor era la o oră după al meu... Ne învârtim prin aerogară, e mai ușor acum, suntem trei, ne mai destindem și, la un moment dat, apar pe panou și zborurile noastre: al meu – ora... și cifra 5?! Ora era clară, dar ce-o fi însemnând 5? *„Trebuie să fie terminalul!, adică... locul unde se face ultima verificare, înainte de a urca în avion, și coridorul pe care să pătrunzi în aeronavă"*, își dă cu părerea handbalistul, care mai jucase în Germania și decolase de pe aeroporturi mai mari! Abia atunci am descoperit că, din loc în loc, erau spații care permiteau operațiunile premergătoare îmbarcării, numerotate de la 1 la 28! Misterul era dezlegat: voi face ultimele verificări la terminalul 5. Ca să ajungi acolo, însă, trebuia să treci de primul trial, al actelor personale, verificarea corporală și tot dichisul pentru a dovedi că nu ești un, eventual, terorist... Neavând ce face, am hotărât, toți trei, să trecem în zona terminalelor, unde existau fotolii, pe care ne-am putea odihni – mai aveam, circa trei ore până la zborul meu, patru până la al lor. Așteptăm la rând, printr-un coridor șerpuit de niște jaloane, unite prin niște cabluri, luăm „tăvița de plastic" ce ni se oferă, facem ca cei dinaintea noastră, adică ne scoatem haina de pe noi, portmoneul, cureaua și orice metal de prin buzunare, le punem în tăviță și cu pașaportul în mână, trecem prin cadrul fix al Roentgen-ului de persoane. Ni se verifică pașaportul, ne luăm hainele și obiectele personale, din tăvița fotografiată și ea, și, deocamdată, suntem buni de îmbarcare, când ne-o veni timpul... Bagajele mai mari au fost date la „bagaje" încă de pe Otopeni, așa că, doar cu o plasă mică de plastic, unde aveam o sticluță cu cafea și un sandviș, puteam să umblu în voie, prin spațiile lungi, largi și aproape pustii... La un moment dat, cei doi tineri români se plictisesc și se hotărăsc să bea o cafea, în spațiul din afara terminalurilor. Solicită permisiunea de la polițiști și vameși, li se răspunde că pot s-o facă (discuția, optzeci la sută, prin semne),

dar vor trebui să treacă, din nou, prin filtru, când vor reveni. Având o oră în plus de stat, trec dincolo, și-i revăd, peste câteva minute, într-o cafenea, după un perete de sticlă, prin care nu mai puteam comunica. Rămân singur, mă plimb de la un capăt la altul al holului de câteva sute de metri, încercând să treacă timpul... Mă mai așez pe niște fotolii, din plastic, întinzându-mă pe două-trei, să-mi mai odihnesc oasele... Timpul parcă stă pe loc... Eram plecat de acasă de douăzeci și opt de ore... *„Clip publicitar ți-a trebuit?!..."*

...În sfîrșit, în zona terminalului începe să vină lume. E trecut de miezul nopții, era firesc să mai vină și alții. Majoritatea celor care apar, constat după înfățișare și conversație, sunt de origine magrebiană, dar sunt și figuri de europeni și asiatici. Trag cu urechea, dac-o fi și vreun român? Nici vorbă... Voi vedea ce-o fi! Spațiul din zona terminalului e aproape plin. Începe mișcarea și la cabinele și aparatura de control a bagajelor de mână, a pașapoartelor și tichetelor de zbor. Se formează o coadă în fața acestora... Mult a fost, puțin a rămas! Îmi vine rândul, dau plasa, arăt pașaportul, am trecut de control și, în față mi se deschide un fel de tunel, ca un burduf mare, care coboară undeva... *„Cred că merge la autobuzul care ne duce la avion"*, gândesc eu, amintindu-mi de procedeul de pe Otopeni. Nu-mi sfârșesc gândul, că mă trezesc în fața unei uși deschise, care părea a fi de... avion. Chiar așa și era! În neștiința mea, urcasem în avion, fără să știu. Arăt stewardesei tichetul de zbor, îmi arată locul: rândul doi, pe dreapta, locul de lângă geam. Puteam să-l văd și singur, dar nu cunoșteam sensul cifrelor înscirse pe tichet. În sfârșit, voi pleca!... Plecăm, luăm înălțime... Am mai zburat distanțe lungi: spre Moscova, spre Sankt Petersburg, dar nu mai zburasem peste... mări și oceane... Deasupra noastră – cerul, dedesubt – apele Mediteranei. Dar nici sus, nici jos, nu se vedea nimic – beznă... Începe să mă cuprindă, un fel de teamă. Cum să fac, să-mi adun gândurile? Îmi vine o idee: am un recital de versuri din Eminescu, pe care nu l-am mai spus, integral, de mult – durează o oră și douăzeci de minute. Exact cât îmi trebuie, zborul dura o sută de minute...

Mă las pe spate, închid ochii și încep, în gând:

„De-aș avea și eu o floare...

.....

....."

www.cimec.ro

Și, ultimele, din **Odă în metru antic**...

„Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mie, redă-mă!"

...Nu, n-am murit, am ajuns... Presiunea din urechi îmi spune că avionul coboară. Deschid ochii, jos, cât cuprinde, o mare de lumini... Dar care o fi orașul? Sunt la fel de dese, cât vezi cu ochii!? Abia a doua zi aveam să aflu, că orașul Cairo, cu suburbiile, numără cam vreo douăzeci de... milioane de suflete, așa că, în zadar încercam eu să-i descopăr, în noapte, granițele...

...Coborâm... O iau după ceilalți, cel mai simplu, doar toți merg spre ieșire, nu?... Ajungem la cabinele unde se obțin vizele de intrare. Sunt trei rânduri; cel din dreapta e cel mai scurt. Ajung, dau pașaportul, îmi spune ceva pe limba lui, și-mi face semn să merg la celălalt, din stânga. Și acesta îmi face semn să merg la cel din stânga, abia la al treilea pricep, că trebuie să merg, nu la ghișeul următor, ci, la un altul, de unde să primesc, contracost (vreo treizeci-patruzeci de dolari), timbrul pentru viză. Arăt pașaportul, dau o hârtie de o sută de dolari, îmi zâmbește, îmi dă un timbru, și restul... în lire egiptene... De ce? mă întreb. Știau ei că o să am nevoie de moneda locală! Am trecut, sunt în Egipt. Dar unde-i bagajul? Mă uit în stânga, în dreapta, nu văd cam de unde l-aș putea lua... Observ câțiva oameni, care păreau a fi hamali, îmi iau inima-n dinți, și, după ce mă uit în dicționarul de conversație, întreb de unde să-mi iau bagajul?! Nu știu dacă a înțeles toată întrebarea mea, dar cuvântul bagaj l-a luminat... *„Bagaj?!"* Mă ia de mână, mă duce la o bandă transportoare, circulară, pe care lunecau mai multe bagaje. Am înțeles... După câteva minute de urmărit mai multe valize, sacoșe, etc., văd și geanta mea sport, marca Adidas, venind spre mine. Întind mâna s-o iau, omul meu o apucă primul și-mi spune: *„Tichet!" „Ce tichet?"* Îmi face semn că trebuie să am o hârtie, mă uit prin actele de călătorie, el o detectează primul, și mi-l ia. Am rezolvat-o și pe asta... Omul stă lângă mine, înțeleg, scot din buzunar restul de la viză, în lire egiptene, nu știu ce valoare au (nici nu le numărasem!), iau două hârtii de câte o liră (o fi mult? o fi puțin?), și i le întind. Le ia, zâmbind și pleacă, se pare că a fost mulțumit. Cu geanta pe umăr, mă îndrept spre ieșire, e la douăzeci-douăzeci și cinci de metri. Dincolo de coridorul de care „nu se trece", câțiva oameni mai așteptau, călători, ca și mine – pe unul din ei... numele meu. Evrika! De fericire că am trecut și acest ultim obstacol, fac un

www.cimec.ro

gest care m-ar fi putut costa scump: duc mâna la coapsa dreaptă, ca și cum aș lua un pistol și fac, cu mâna dreaptă, gestul că descarc pistolul în cel care mă aștepta: poc! Omul râde și mă recunoaște – pe mine mă aștepta. De ce m-ar fi putut costa gestul, nevinovat în fond, de a împușca... cu degetele, pe cineva? Aveam s-o constat, ajuns la hotel, unde în jurul acestuia, roiau, în permanență șase-opt polițiști, în uniformele lor albe, în holul hotelului mai erau vreo trei-patru care sfredeleau cu privirile pe oricine. În hotel intrai prin „ușa de detectare" (nu știu cum se numește, cu adevărat), după ce, în prealabil, dădeai pașaportul, alte obiecte pe care le aveai (în special cele metalice), care-ți erau înapoiate după ce treceai „ușa" și arătai pașaportul!, iar „joaca" făcută de mine nu e prea gustată, mi s-a spus, după ce am povestit episodul, doamnei care mi-a fost translatoare pe timpul ședерii...

Dar până am ajuns la hotel, a mai trecut ceva vreme... Era cam vreo 2.30-3.00 când am fost preluat de la aeroport. Tânărul care m-a așteptat, mi-a luat geanta și m-a condus, foarte politicos, la mașină... Nu mult timp după ce am plecat spre hotel (cam la vreo patruzeci-cincizeci de kilometri), sună mobilul șoferului. Deschide telefonul și mi-l întinde. O voce feminină îmi spune ceva în franțuzește, din care nu înțeleg nimic. Vorbea mai prost ca mine. În plus, eram și obosit și stresat... Îi fac semn că nu înțelesesem nimic (am și pronunțat-o în... franceza mea) și-i înapoiez mobilul. Spune ceva, și-l închide... Mergem mai departe... Deși e ora trei și ceva, șoseaua, cu un singur sens de circulație, e plină. Sună din nou mobilul, ascultă și mi-l întinde: *„Bine ați venit în Egipt, domnule... vă spunem, din partea producătorilor filmului! Acum veți merge la hotel, vă odihniți și dimineața, după ora 10, vă sunăm din nou, să intrăm în programul stabilit. Noapte bună!" „Doamne, ce frumoasă e limba română!"* (Mai ales când ești printre străini și nu știi alta.) Îi mulțumesc doamnei Anca (așa se numea, celălalt nume, cu rezonanțe egiptene fiind mai greu de pronunțat), și ne dăm întâlnire, peste vreo zece ore, la hotel. Răsuflu ușurat, parcă nu a fost așa de greu, gândesc, acum, după ce am în spate pe cineva care să mă ajute să mă descurc! La hotel, v-am spus cum am intrat. Tânărul șofer intră cu mine, merge la recepție, le dă pașaportul meu, vorbește ceva, în limba lor, îmi dă legitimația de cameră și cheia apartamentului. N-apuc s-o iau în mână, că un băiat în uniformă ia cheia, geanta, de la tânărul șofer și mă invită spre lift.

www.cimec.ro

Îmi iau la revedere de la tânărul care m-a adus de la aeroport, și-l urmez pe băiat. Ajungem la cameră, 705, deschide, intră, pune cheia într-un dispozitiv special, pe perete și-mi explică, în arabă (dar am înțeles mai mult din gesturi, că acolo trebuie să stea cheia). Îmi arată baia și... stă. Mi-am dat seama: iau cinci lire, eram culant, ajunsesem... acasă, zâmbește cu gura până la urechi, și pleacă. Rămân singur... sunt frânt. Nu m-am întins pe spate de aproape treizeci și două de ore. Să fac un duș! Chiar la ora aceea, patru dimineața, era o căldură groaznică. Aerul condiționat funcționează nonstop. Intru la duș, mă răcoresc, trag prosopul să mă șterg, când un zgomot metalic mă face să-mi iasă inima din loc. O fâșie, din tavanul alb, dublu, al băii, realizat din plăci de aluminiu, cade pe lângă nasul meu... rămân înmărmurit. Ascult dacă nu vine cineva să mă mustruluiască... Iau bucata de tavan și o fixez bine, lângă calorifer și mă urc în pat. Dacă aș putea să adorm?! Dar, nu e rost. Jetul de aer rece, bate chiar în dreptul meu. Mi-e teamă să nu răcesc, numai asta îmi lipsea! Mă mut pe celălalt pat (eram „pe cai mari", stăteam singur, în cameră dublă, în hotel de cinci stele, cum aveam să aflu a doua zi?!) „Condiționatul" bătea și acolo... Ce să fac? Mai bine opresc aerul condiționat, n-o să mă topesc până dimineață!? Găsesc dispozitivul ..... are vreo patru butoane. Care o fi pentru oprire? (Am și eu acasă, dar e mai simplu.) Încerc unul – nimic. Mai încerc unul – nimic, le încerc, pe rând, pe toate: nu vrea – și pace! Resemnat, mă bag în pat, trag pătura peste mine, în dreptul în care bătea jetul, și mă culc! Ce-o, fi o fi!... Minune: peste câteva momente, aerul condiționat se oprește. Doamne, dacă aș ști pe care buton am apăsat ultima oară? Dar cui i-a mai trecut prin cap că are să se mai oprească!?!

N-am prea dormit, probabil, din cauza oboselii. Pe la prânz, am fost sunat din nou, programul se modificase, abia pe la ora 14 urmând să mă întâlnesc cu producătorul. Mi s-a sugerat să iau prânzul, după amiază urmând un program foarte încărcat... Vă amintiți, noaptea, băiatul cu uniformă care m-a luat de la recepție și m-a dus în cameră? Cobor cu liftul să merg să prânzesc. Ies din lift, dar nu mai recunosc locurile. Parcă, aseară, arătau altfel. Urc din nou, până la șapte, să mă reorientez. Constat că sunt două lifturi: unul pe un culoar, celălalt „după colț", cum ar veni! Mă urc în... celălalt și apăs butonul „parter"... Cobor printre... cutii de carton, resturi de materiale, etc. ... ca într-un film horror. O iau,

din nou, în sus, și revin cu celălalt lift. Cobor, merg până la capătul culoarului, mă uit în toate părțile să văd dacă recunosc ceva... La vreo douăzeci și cinci-treizeci de metri, parcă ar fi recepția... Mă apropii să mă conving... Așa era.. Mă reorientez: eram aici, băiatul a luat-o într-acolo, liftul e pe dreapta, da, e în regulă! Luat repede, buimac de oboseală și somn, nu observasem că, din holul uriaș se detașau un café-bar, o cofetărie, un restaurant, un magazin cu bijuterii și obiecte de artizanat egiptene, și altele...

La ora stabilită, mă îndrept spre recepție, unde trebuia să mă întâlnesc cu gazdele... La fix, se îndreaptă spre intrarea în hotel, două femei: una de vârstă medie, cealaltă o tânără, după ten, localnică. Le verifică la intrare, și se îndreaptă, zâmbitoare, spre mine. Mă cunoșteau după... mia de fotografii pe care le aveau cu mine... Mi se prezintă: doamna era românca, profesoară de engleză și franceză, mutată în Cairo de douăzeci de ani, când se căsătorise cu un coleg de facultate, egiptean, și se mutase aici. Cea tânără, șefa de producție la clip-ul nostru și rudă cu producătorul filmului. Acolo se lucrează, în echipă, în mod obișnuit, cu membrii de familie. Domnișoara era cea care încercase să vorbească, noaptea, cu mine, în franceză, dar, eșuând, a apelat la mama unei colege de a ei, nimeni alta, decât fiica doamnei de față, care îmi vor fi translatoare, pe tot parcursul celor trei zile cât am stat acolo – ba și ceva în plus, cum veți constata mai târziu...

Ieșim din hotel, trecem pe lângă polițiștii în alb, de care v-am vorbit, unul din ei întinde mâna, tânăra îi strecoară o bancnotă, așa, la vedere, și mergem la mașină. *„Se dă ciubuc?"* o întreb pe doamna Anca, eu am citit într-un material, înainte de a veni, că așa ceva îi face să se simtă jigniți! Mi-a și fost teamă, azi-noapte, când i-am dat ciubuc băiatului de la lift? *„Nu numai că nu se simt jigniți, chiar pretind, prin gesturi sugestive, că trebuie să le dai!"* Deci, una e în prospect, alta pe teren...

Ajungem la producător, îmi prezintă noua variantă a scenariului și mă roagă să probez costumul. În mare, e bine, dar mai trebuie ajustat, vom merge la un croitor, după ce vom trece pe la un studio foto, să mai facem niște... fotografii. Altele... Îl întreb cu cine semnez contractul, îmi răspunde că nu vom semna nici un contract, că totul va fi așa cum a discutat cu doamna Viorica, îmi dă diurna pe trei zile, în lire egiptene, la echivalentul de cincizeci de dolari pe zi, și-mi spune că tariful, stabilit pentru mine și firma

www.cimec.ro

Rodeo, îl voi primi imediat după ce termin filmarea. Îmi mai spune că programul, a doua zi, începe la ora 5 dimineața, când vine mașina să mă ia de la hotel, și se va încheia după apusul soarelui.

Plecăm spre studioul foto, undeva, în centrul vechi al orașului. Ce m-a surprins și m-a șocat, era inexistența semafoarelor, marcajelor și a mijloacelor de semnalizare rutieră. Cu excepția a trei-patru intersecții, din centrul orașului vechi, semaforizate și marcate, în rest, fiecare circulă cum vrea. Oamenii trec, fără grijă, printre mașini, le opresc cu mâna, să treacă (e drept, din cauza aglomerației se circulă în ritm de melc), ba, am văzut, nu unul, mai mulți șoferi care, pe geamul deschis, pun mâna pe mașina din stânga, s-o oprească, acela stă, și el o ia la stânga, strecurându-se cum poate... În mod ciudat (poate doar pentru noi), nu i-am văzut sau auzit certându-se, deși doamna Anca mi-a spus că se mai întâmplă! Am ajuns la fotograf, am făcut vreo douăzeci de poziții în uniforma de general sud-american (și cu cascheta de rigoare), apoi ne-am deplasat spre croitorul care urma să facă modificările de rigoare. Din cauza circulației, care era cum v-am spus, șoferul a fost nevoit să facă un mare ocol, prin ceea ce a mai rămas din vechiul centru al orașului Cairo, pe la ruinele vechiului pod care traversa Nilul, (cum se știe fluviul străbate centrul capitalei), marea surpriză fiind, de astă dată, zona unui... târg, așa cum erau acum câteva zeci de ani, prin unele orașe de provincie, de la noi: cu căruțe, vite cornute, cai, catâri, oameni îmbrăcați mizer, iar gunoaiele, la fel ca în acele târguri (paie, resturi vegetale, hârtii, ambalaje de plastic), și exact cum se găsesc și... la noi... Astea într-un mare centru urban și cultural, de mărimea unei țări medii...

Ajungem într-o zonă mai aerată, cu semafoare, cu o anumită unitate arhitectonică și curată... Intrăm într-un fel de pasaj (cum ar fi cel de pe Calea Victoriei din București sau Vulturul Negru din Oradea, dar mai mare), plin de magazine, cu cele mai diverse lucruri – de la pantofi ori lenjerie intimă, la cele mai scumpe bijuterii și pătrundem, parcă, într-o altă lume, într-un gang întunecos și insalubru. Ne oprim în fața unei uși metalice. Șoferul care ne adusese și care era și responsabil, în echipă, cu costumele, bate în ușă... Așteptăm, ușa se deschide, la un moment dat, și vedem interiorul unui lift. Intrăm în el, cu teama cu care intri într-un lift cu care cobori în mină. Un bătrân, invalid, care stătea pe un scaun, bate de trei ori în peretele liftului. Scârțâind, în ritm de melc, tras nu știu de

ce sau de cine, urcă aproximativ două-trei etaje... Coborâm și intrăm într-un atelier de croitorie în care se află un domn de patruzeci și cinci-cincizeci de ani, cu nelipsitul centimetru pe după gât. Pe un manechin, un costum, care pare a fi a unui mare demnitar, dintr-o altă epocă. Mi se spune, că acesta e croitorul, nici mai mult, nici mai puțin decât al șefului statului egiptean, Hafez al-Assad?!! (fără comentarii).

Iau costumul pe mine, cheamă de alături pe cineva, îi explică ceva, trage niște linii cu creta, prinde ici și colo cu ace cu gămălie și plecăm, cu același lift scârțâind și comandat prin bătăi în perete... Greu de imaginat o asemena alăturare: prăvălii de lux, un gang mizer și înfiorător, un lift din vremea piramidelor, probabil și peste toate... croitorul care îl îmbracă pe șeful statului egiptean!?! Nu erau singurele contraste, puteai întâlni, pe autostrăzi ori bulevarde, mașini din cele mai selecte mărci, limuzine, alături de hârburi cu capota legată cu sârmă, zgâriate și lovite, cum la noi nu mai întrâlnești în circulație. Cât am putut vedea ziua din mașină (în restul timpului plecam și veneam noaptea), orașul este unul și al altor contraste, urbanistic vorbind, clădiri ultramoderne alături de altele în paragină, drumuri principale asfaltate sau betonate, lângă altele (cele laterale, unui drum principal), pline de gropi și, ca o curiozitate, fără canalizare, pentru apele pluviale (din cauză că plouă foarte rar, este explicația!?), dar când plouă, mai tare, se întâmplă ca în... București. Diferența e că Bucureștiul... are canalizare!

Ceea ce te cucerește, mai ales noaptea, este multitudinea și varietatea minaretelor (turnurile lăcașurilor de cult musulmane), ca forme, înălțime și iluminare, dând orașului un aspect deosebit de pitoresc și specific!... Dar, astea sunt simple impresii superficiale, un asemenea oraș-mamut necesitând mult timp să-l cunoști, să-l înțelegi și să-l apreciezi...

A doua zi, prima zi de muncă, scularea la ora patru, dușul (nu se poate fără așa ceva pe căldurile de acolo!) – partea din plafon căzută în prima seară era, acum, la locul ei (probabil că nu numai eu o făcusem să cadă!?), la ora cinci sunt în hol, de unde mă iau doamna Anca, împreună cu fiica ei, cu soțul doamnei, venit să le aducă la hotel și, apoi, să plece la slujbă, (am făcut cunoștință, mai știa puțin românește), și șefa de producție, domnișoara din ziua anterioară, care avea sarcina să mă însoțească

www.cimec.ro

peste tot. Ne urcăm într-un jeep negru, mașina pusă la dispoziție pentru noi, eu, cele două romînce – Anca și fiica dumneai și... domnișoara), mașină care va apare și în clip, ca antemergătoare la coloana oficială a șefului fictiv al unui stat sud-american fictiv. Ajungem la centrul cinematografic, la vreo patruzeci-cincizeci de kilometri de Cairo (un fel de Buftea... egiptean), un complex imens, cu o sumedenie de construcții, în cele mai diverse stiluri arhitectonice, cele mai diferite genuri de construcții (clădiri civile pentru diverse utilități și nivele, biserici, catedrale, minarete, doar zgârie-nori nu!), cam tot ce ar fi necesar, pentru filmări exterioare, pentru toate țările africane, ori din Orientul Mijlociu, până în India – care are centrul ei propriu – după cum am fost informat! Pe la ora 6 ajungem la locul de filmare... Suntem legitimați, intrăm și ne oprim pe un platou, printre niște clădiri, care avea numai... fațadele, pe o adâncime de trei-patru metri, și cu mai multe nivele. Coborâm... Acum înțeleg de ce am făcut atâtea fotografii. Alături de noi, mai multe imagini cu... mine, pe panouri mobile, cam 1,00/0,70 m sau mai mici, așteptând să fie preluate de cei patru sute de figuranți (în parte, sosiți cu autobuzele), care aveau să fie mulțimea care îl va întâmpina pe ... șeful statului, pe care aveam... onoarea să-l reprezint... Sunt invitat (gardat de Anca și fiica ei, translatoarele mele), la cabină, pentru îmbrăcat, și apoi la machiaj. Suntem pe un platou, cam cât un teren de fotbal, mărginit, în stânga de construcții civile (locuințe) de două-trei nivele, despărțite de platou cu o stradă, asfaltată. Pe flancul drept doar o stradă și un fel de tribună, cu vreo patru-cinci trepte. Pe clădirea din față, un edificu de trei nivele plus parter, un panou... de care ar fi fost invidios și Ceaușescu (cred că vreo 10-12/8 metri), șeful statului. În extremitatea opusă, un alt panou, pe orizontală, o altă reprezentare, cu o altă expresie, a aceluiași... Acesta era ambientul în care urma să facem filmările. Mă îmbrac, foarte curios să văd dacă s-au făcut modificările solicitate (eram convins, nu numai că nu se vor face, ci că nici costumul nu va ajunge la timp – îl lăsasem pe la orele 18 în centrul orașului), constat că s-au făcut, mi se dau niște pantofi moderni (dar numărul meu), cu care a trebuit să fac exerciții de mers, de teamă să nu mă împiedic în ei, așa erau de lungi, și trec la machiaj. Apoi ies pe platou, afară. Între timp, cei patru sute de figuranți își luaseră în primire recuzita (fotografiile, tricouri în diferite culori, cu chipul... președintelui,

steaguri din plastic cu însemnele unui stat fictiv, dar sugerând zona Americii Latine și alte materiale propagandistice). Dacă atunci, când am trecut, civil, printre ei, când am sosit, figura mea nu le spunea nimic, acum, cu portretul în mână (ei), în uniformă și cu caschetă (eu), au recunoscut că... vor avea de-a face cu mine. În semn de ... băşcălie sau din spirit de solidaritate profesională (și ei erau... actori), au început să aplaude... Le-am făcut cu mâna, ca un șef de stat supușilor săi. Asta i-a amuzat, au început să râdă și să aplaude mai tare! Semn bun...

...Producătorul m-a dus să mă prezinte regizorului, pe care nu-l cunoscusem: un tip de vreo treizeci și cinci ani, înalt, măsliniu, ca toți cei din jur, dar simpatic, deschis și care știa meserie, după cum aveam să-mi dau seama, mai târziu. (La un moment dat, într-o pauză, mi-a spus că a făcut o reclamă și pentru o bere românească, nu am întrebat care.) Apoi, producătorul m-a dus să mă prezinte altor trei persoane – doi bărbați cam de treizeci și cinci-patruzeci de ani și o doamnă, în jur de treizeci – care stăteau la extremitatea platoului, sub o umbrelă imensă, și asistau la ce se petrecea pe platou... Fie nu mi-a spus translatoarea (doamna Anca o lăsase pe fiica ei să-mi traducă tot ce era necesar, domnișoara stăpânind foarte bine engleza, franceza, egipteana și româna), fie producătorul nu i-a comunicat ei, nu am știut cu cine am de-a face! Au fost foarte amabili, zâmbitori, mi-au urat succes, și ne-am despărțit, lăsându-i la postul lor de observație... Mai târziu, când am început să filmez și eu, aveam să aflu că unul din cei doi domni (toți erau reprezentanții firmei de ciocolată care produce cunoscutul Twix), era acela care ținuse morțiș ca eu, și nu altcineva, să fie președintele din statul cu pricina. De altfel, după ce s-au filmat scenele de masă, premergătoare venirii președintelui și am început să filmez, domnul, de care vorbeam, a venit lângă echipa de filmare, a stat, permanent lângă regizor, sau la monitor, făcându-mi gesturi de susținere și de satisfacție, atunci când un cadru reușea, după părerea dumnealui, bine. Nu știu, ori voia să demonstreze că alegerea lui a fost cea mai bună, ori ceea ce făceam era, cu adevărat, bine. (Mi s-a spus că, clip-ul fiind realizat doar pentru zona magrebiană și Orientul Mijlociu, regizorul și producătorul au dorit ca toți interpreții să fie egipteni. Dar domnul cu pricina, nu a vrut să accepte decât numai figura mea1 De ce? Dumealui știe!

www.cimec.ro

Era 29 august. Dacă la noi era foarte cald, vă dați seama cam cum era în Egipt, în plin deșert! Spre norocul meu, cât n-am filmat, am stat în cabină, în care eram doar eu și cele două transalatoare – la care s-a lipit și un tânăr gazetar francez, care venise și el să facă figurație, mai mult ca să vadă cum se lucrează într-o echipă egipteană, în acest centru cinematografic, care este, se pare, foarte cunoscut... Nu numai din acest punct de vedere eram privilegiați. Dacă pentru restul echipei și figurație erau câțiva oameni cu menirea de a le oferi lichide (vă dați seama cum e să stai de la ora 6 dimineața până seara în soare), iar la prânz, câte o porție mare de pizza, cum solicitam ceva de băut, se și repezea un tinerel, care se întrecea pe sine, să ne pună la dispoziție tot ce doream. Probabil, asta îi fusese porunca, fiindcă acolo nu eram... de la Oradea, eram „actorul din România!"... Revenind la temperatură, era atât de cald, încât, după fiecare „dublă", trebuia să-mi scot vestonul de la uniformă și cămașa, să le întind la soare, pe podiumul pe care ar fi trebuit să urc, și până la cadrul următor (sau „dublă") erau uscate... La fel și cascheta... S-a filmat până s-a lăsat seara. Până ne-am pregătit de plecare, se înnoptase. Dimineața, când venisem, am întrebat dacă e departe până la piramide, și mi s-a spus că nu. Am rugat, pe producător, să mă ducă până acolo, fiindcă ar fi păcat să fiu atât de aproape de una dintre cele șapte minuni ale lumii antice și să nu o văd. Mi-a promis că, după filmări, fie azi, fie mâine, vom merge. Azi, le-am ratat... Din păcate, a doua zi, niște nori (o raritate acolo în anotimpul în care eram), ne-au creat probleme și ne-au ținut pe loc (fiind vorba de cadre care aveau racord cu filmările din ziua anterioaoră), fiind nevoiți să așteptăm... lumina din ziua trecută, așa că am ajuns, din nou, la limita luminii în care puteam filma! A fost cel mai neplăcut lucru din cele trei zile de stat în Cairo... Din nou spre Cairo! Pomeneam, mai înainte, că în metropolă nu sunt indicatoare rutiere. Nici pe arterele din afară nu am văzut. De pildă, de la Centrul Cinematografic până la hotel, nu am văzut decât un singur indicator de localitate, undeva, în zona în care intrăm în orașul propriu-zis! Arăta direcția spre o localitate, care-mi era cunoscută, spre Marea Roșie. Atât!

A doua zi, același program: scularea la patru, plecarea la cinci, sosirea la locul de filmare, la șase... Costumarea, machiajul și așteptarea să te cheme „la cadru"... Sunt gata, ies pe platou...

Azi sunt figuranți mai puțini, se vor filma scene cu cadru mai restrâns, nu e nevoie de toți... Mă recunosc.... Le fac din nou cu mâna, râdem, îi aplaud, și-mi răspund: suntem colegi – parcă mai mult, suntem prieteni...

Din păcate, azi avea să se întâmple un incident foarte neplăcut. Ca peste tot, majoritatea celor aduși la figurație, sunt tineri, studenți, elevi mai mari, printre câțiva oameni maturi. Și, ca peste tot, unde aduni mai mulți tineri la un loc, apar glumele, băscălia, tentația de joacă. În ziua anterioară, în timpul filmărilor cu mulțimea, avuseseră loc incidente, din cauzele amintite și, mai mulți dintre tineri, fuseseră trimiși acasă: râdeau, nu executau ce li se cerea și, ce-i mai rău, se uitau în cameră, irosind pelicula, care, nu numai la noi, e foarte scumpă. Și azi, într-o pauză în care așteptam să se risipească norii, s-a iscat un incident, declanșat din nimic – nu i se adusese apă, imediat, unuia dintre tineri. A fost poftit, de forțele de ordine (era și așa ceva!), să părăsească platoul, nu a vrut s-o facă, au încercat să-l ia cu forța, s-a opus, alții s-au solidarizat cu el (erau cunoscuți, poate prieteni), și s-a iscat o bătaie, în toată legea, în care s-au angajat vreo treizeci-treizeci și cinci de inși, care s-a dovedit greu de potolit... Au vrut să nu mai filmeze, cu chiu, cu vai, izbutind să-i readucă pe tribuna în trepte, din dreapta platoului, unde avea să se filmeze... sosirea președintelui. Norii păreau să se risipească, dar „norii" de pe platou erau la fel de întunecați... Toată mulțimea, probabil în semn de solidaritate, stătea pe trepte și nu reacționa în nici un fel... Mă gândeam că ziua e compromisă și că ar mai trebui să mai rămân încă o zi... Eram, acolo, lângă ei, în mașină, așteptând semnalul de relaure a filmărilor. Cei din echipa de filmare discutau între ei, agitați, neștiind ce să facă... Îmi vine o idee. Eu nu mă certasem cu ei... Cobor din mașină, mă deschei la veston, scot cascheta de pe cap și mă îndrept înspre cei mai apropiați, din tribună și încerc, fugind pe lângă ei, să „bat Cuba", așa cum fac sportivii la sporturile de echipă, înainte sau după începerea întrecerii. Surprinși, la început (probabil, nu știau ce vreau să fac!), treptat s-au lăsat prinși în joc, am „bătut Cuba" până la capătul tribunei și, minune, oamenii s-au relaxat, au început să râdă, iar echipa a putut reîncepe munca... Scenariul clip-ului era foarte simplu: un șef de stat e așteptat într-o localitate oarecare, vine, e întâmpinat de mulțime cu aclamații, coboară să meargă la tribună și e întâmpinat

www.cimec.ro

de o fetiță care îi dă o floare. În timp ce primește floarea, observă că cineva din mulțime duce mâna la piept. Tresare, crezând că e vorba de un atentat, așa cred și gărzile de corp, se produce o busculadă, dar, potențialul atentator, scoate din buzunar, o ciocolată Twix pe care vrea să o mănânce. Toți se reped spre el, chiar și președintele, căruia îi lasă gura apă, dorind să-i ia ciocolata, pe care omul, de teamă, o aruncă în sus; stop-cadru pe ciocolată și comentariul din off: *„Chiar și președintele e înnebunit după Twix!"*

Fetița cu floarea era un poem: drăguță, durdulie, cu un păr mare, numai inele și neastâmpărată, de vreo patru-cinci ani. Știind că am să filmez cu ea, am încercat să ne împrietenim, înainte de filmări. Am glumit cu ea (chiar dacă nu înțelegea nimic din vorbe), ne-am jucat „de-ascunselea", am alergat-o în glumă, și ea pe mine, lumea se amuza, ea la fel, am luat-o și în brațe – semne bune că nu vom avea probleme în timpul filmărilor, de obicei, copiii, blocându-se în fața unor oameni maturi, necunoscuți. Metoda mea a funcționat de minune. La filmările, de până la prânz, a întregii echipe, după depășirea incidentului cu bătaia, totul a mers perfect și, aveam toate șansele să... văd piramidele! Din păcate, n-a fost să fie. Sculată și a doua zi, de la patru dimineața, ținută în soare și zbenguindu-se cu toată lumea (toți o îndrăgeau fiindcă era, așa cum am spus, foarte simpatică), tânăra actriță a adormit după masa de prânz... Lăsată să se odihnească puțin, după ce s-a trezit, n-a mai fost chip s-o readucem în starea de dinainte, ca să putem continua filmarea. Au încercat s-o îndoape cu ciocolată, șefa de producție a luat-o în spate și a alergat cu ea tot platoul, i-au dat flori, tot felul de obiecte care, se credea, ar tenta-o, în zadar: când se dădea „motor", începea să plângă și se așeza jos. Cred că am început de vreo cincisprezece-șaisprezece ori, cadrul cu ea, dar n-am izbutit să-l terminăm... Soarele cobora spre asfințit și riscam să nu terminăm, din cauza luminii nepotrivite... În sfârșit, s-a renunțat la cadrul cu fetița și l-am pregătit pe următorul – ultimul! Dar acum, toată lumea era obosită. De pildă, în acest cadru, mai strâns, trebuia să se vadă momentul în care „omul cu ciocolata" ducea mâna să scoată ciocolata și reacția președintelui la acest gest, concomitent. Din cauza oboselii, bietul actor, începea secvența cu mâna la buzunar, ceea ce nu putea provoca reacția președintelui; gestul trebuia făcut DUPĂ începerea

www.cimec.ro

acțiunii... Am reluat de mai multe ori, până ce (greșind el, greșind eu), am izbutit să tragem o dublă valabilă... Fericire, îmbrățișări, felicitări... ca la fiecare ultim cadru tras, la orice film, între actori, regizori, operatori și... toată lumea! Am terminat! Înainte de a trece la altceva, trebuie să remarc valoarea, deosebită, a operatorului de imagine, un englez, jos pălăria! Regizorul, cum am mai spus, un tip care știa meserie, dar care m-a înnebunit cu comenzile. Toate scenele pe care le-am filmat erau cu mulțime. De obicei, reacțiile mulțimii sunt conduse de regizorul secund, sau de o altă persoană, principalul stabilind reacțiile, jocul actorilor, momentele în care intră fiecare în acțiune, etc. Regizorul clip-ului, un tip care se ambala, striga și el, o dată cu mulțimea, ca s-o mobilizeze. Printre scandări, dădea indicații actorilor care urmau să intervină. Neputându-mi rosti, corect, numele, a ajuns să-mi spună lúgen (cu accent pe u), foarte aproape, sonor, de numele... „omului cu ciocolata", niciunul dintre noi neștiind exact, dacă intrarea i se dă lui sau celuilalt. Deși l-am rugat și eu și celălalt interpret să lase mulțimea în seama cui trebuia și să ne dea, clar, comenzile, spunea „da" și... continua să susțină, ca și până atunci, figurația... Eram exasperați, așa că finalul a venit ca o ușurare. Ne-am îmbrățișat cu regizorul, cu actorii, cu mulțimea, cu operatorul, cu reprezentantul firmei de ciocolată, și am plecat spre cabină, însoțit de fiica doamnei Anca, care în cele două zile a fost umbra mea. La un moment dat, în drum spre cabină, mi se traduce că producătorul de ciocolată a fost foarte mulțumit de filmări și că ar mai dori să colaborăm... Cum adică, să mai colaborez eu, un actor oarecare din Oradea, cu o firmă din S.U.A.? Tracasat, de cele petrecute mai înainte, răspund, fără să văd cine-i lângă noi, și, fără să mă gândesc: *„Ce doresc eu acum, este să ajung cât mai repede acasă!"* Și îmi contui drumul. (Când am povestit cuiva scena, eu crezând că domnul făcuse propunerea din politețe, mi s-a răspuns: *„Nu știai că sunt produse cărora le fac reclamă, în mai multe clip-uri, diferite, aceiași actori?"* Nu am băgat de seamă și nici nu m-am gândit!? Să fi pierdut ocazia unei asemenea colaborări? Mi-e greu să cred. Și... oricum ar fi, totul e la timpul trecut!

Fără să dau nicio importanță momentului, merg la cabină, producătorul îmi dă plicul cu onorariul, cel pentru Rodeo, ne luăm rămas bun, amiabil, la fel și de doamna Anca și fiica ei – nu

www.cimec.ro

înainte de a o ruga să insiste ca șoferul, care mă va duce la aeroport, să mă conducă, măcar, până la depășirea zonei vizelor, mie fiindu-mi, aproape imposibil să mă descurc, pe un aeroport cât un oraș. Mi se promite că pot sta liniștit – problema e aranjată... Merg la hotel, însoțit de cele două prietene (acum), Anca și fiica ei, cumpăr, ajutat de ele, niște amintiri, din argint, cu motive egiptene, pentru cei de-acasă și de la Rodeo, ne luăm încă odată rămas bun, și aștept, întins în cameră, să vină ora plecării spre aeroport... Ora unu noaptea! Cobor în hol, dau cheia și aștept sosirea mașinii... Trec câteva minute, peste ora anunțată, încep să mă impacientez, dar, după vreo zece minute, vine cineva spre mine; tot un tânăr, dar altul decât cel care mă însoțise în cele trei zile. *„Ăsta trebuie să fie omul care mă «descurcă» pe aeroport!"*, gândesc. Plecăm... Sună telefonul, mi-l întinde. Doamna Anca: *„Stați liniștit, totul va fi în ordine!" „Nu șoferul mă conduce?" „Nu, vă așteaptă, cineva foarte important, acolo, fiți liniștit!"* E aproape două noaptea, zborul e la trei și jumătate... Intrăm într-un ambuteiaj, stăm pe loc mai mult de douăzeci de minute, timpul curge și, până la aeroport, mai sunt cel puțin douăzeci și cinci de kilometri. În sfârșit, ne deblocăm. Șoferul sună la telefon, se ceartă cu cineva, în limba lor, nu înțeleg nimic, dar deduc că este vorba despre mine. Ajungem, în sfârșit, în preajma aeroportului, intrăm în zona împrejmuită... Șoferul oprește, îmi face semn să aștept și pleacă... Îl văd căutând, cu privirea, pe cineva, care nu apare. Dă un telefon, apoi revine, nervos, la mașină... Mergem câteva sute de metri și ne apropiem de una dintre intrări, parchează cu greu, intrăm într-un furnicar de nedescris (oameni, bagaje, copii, hamali, cărucioare cu bagaje – într-un talmeș-balmeș specific zonei) și ne oprim în fața agenției elene Olympic Air Lines. Agenția e închisă, dar, nu asta e problema, aveam bilet dus-întors... Așteptăm, e trecut de ora trei, și la trei și jumătate ar trebui să plec. Sună telefonul, doamna Anca: *„Stați liniștit, vine să vă ia!" „Dacă nu vine, mă întorc la hotel, zic!" „Vine, stați liniștit..."* Mă uit la ceas, trei și un sfert. Gata!... Sunt resemnat... Un domn, cam de vreo patruzeci de ani, de înălțime medie, dar bine făcut, îmbrăcat în pantaloni bleumarin și cămașă albă, cu mânecă scurtă, vine spre noi... *„Iúgen?"* întreabă. *„Da!"* îi răspund... *„Passport!"* Îi dau pașaportul și actele (le aveam pregătite), spune ceva șoferului, mă ia de mână și pornim printre oameni, îi dă la o parte, ajungem la un prim

filtru, trecem peste cordoanele care delimitau spațiile, spune ceva celor de la ghișee, care îl salută, dă actele de zbor la un ghișeu și spune ceva, primesc tichetele de zbor, din Cairo și din Atena, ajungem la „controlul bagajelor", aruncă de pe bandă, bagajele care rulau, ia geanta din mâna mea și o pune pe bandă, sărim peste grilaj, mergem mai departe, salutați din stânga și dreapta, până ajungem într-un salon, cu canapele mari de piele, cu bar și un birou, mare, la care era o domnișoară. Îi spune ceva domnișoarei, îmi face semn să iau loc, mă întreabă dacă vreau să servesc ceva *„whisky, coniac, cafea"*, îi mulțumesc, îi spun că nu vreau (fiecare în limba lui)... își ia „la revedere" și pleacă. Mă uit la panoul cu zborurile: Atena e primul, ar trebui să plecăm! Fac semn domnișoarei spre ceas și panoul de zbor – înțelege și face semn să stau liniștit. Stau, nu am ce face! Mai relaxat, mă așez pe un fotoliu. În încăperea luxoasă, mai erau două-trei persoane: îmi dau seama, abia acum, că mă aflam în salonul oficial al aeroportului! Barmanul vine la mine și mă întreabă ce doresc (așa ceva nu e greu de înțeles!). Cer o cafea: *„Café!"* Mi-o aduce! Mai aveam vreo zece lire egiptene, i le ofer. Refuză, și-mi face semn că e gratis (și asta înțeleg), insist să le ia, că și așa plec! Înțelege (normal!), le ia și-mi mulțumește. Mă uit spre tablou... Trebuia să plecăm de mult... Arunc privirea spre domnișoara... Ca și cum mă urmărea (poate primise dispoziție, în privința asta), îmi răspunde, zâmbind, cu semnul „să stau liniștit". Stau... Între timp, au sosit mai multe persoane, salonul e aproape plin. Aproape de ora șase, se comunică ceva în difuzoare, ceilalți pasageri se agită, mă uit la domnișoară, îmi face semn că vom pleca... Îi mulțumesc, cu un gest și o franceză aproximativă, îmi iau bagajul, scot pașaportul și tichetul de zbor și-l însoțesc pe domnul care ne conduce, spre ultimul filtru și intrarea în avion. În sfârșit, plec... Intru în aeronavă, dau tichetul de zbor stewardesei, îmi zâmbește larg și-mi arată locul – rândul I, primul loc din mijloc?!? Mă așez, manevrele de plecare, mi se oferă ceva de băut, iau un Mango, și decolăm. Zbor fără probleme până la Atena. Coborâm, acum cunoșteam locurile, după vreo patru ore petrecute la venire, dar ce să fac până la ora 16, când am legătura spre București? Mai familiarizat acum cu aeroportul, merg la Agenția Olympic și întreb, în franțuzește (doar aveam ghid!), unde voi sta până la ora plecării? Mi s-a răspuns că pe la ora 8 va veni un microbuz, care

www.cimec.ro

mă va duce la Hotel Desk, în marginea sud-estică a Atenei, cam sub axul vechiului aeroport, la cincizeci de metri de țărmul Mării Egee. Sunt singur în microbuz, șoferul mă lasă în fața hotelului, îmi spune că pe la 14.30 vine să mă ia și pleacă... În mână cu o hârtie, de la agenție, merg la recepție, o doamnă, mai în vârstă, foarte amabilă, care vorbea și franțuzește, îmi spune că la ora 12.30 pot să iau prânzul, urc în cameră, fac un duș și mă-ntind în pat – nu dormisem de douăzeci și opt de ore... și mai stătusem și douăsprezece ore în soare...

De-acum, totul se lega organic, parcă: drumul spre aeroport, ajungerea, fără probleme la terminalul de plecare (cunoșteam locul, nu?), urcarea în avion – tot pe un loc pe primul rând și, ca și de la Cairo, tot singur pe întregul rând I, deși avionul era plin, zborul peste marea cu insule și insulițe, presărate peste tot, care avea o culoare ciudată, din reflectarea razelor soarelui spre asfințit, era ceva sidefiu, aterizarea așteptată de la Otopeni, călătoria cu trenul de noapte și... în sfârșit, acasă! Aventura, pe care nu mi-o imaginasem niciodată, lua sfârșit!

Înainte de a încheia acest episod, e necesară o precizare în legătură cu acel personaj misterios, care „m-a trecut prin aeroport, ca la el acasă"! Mi se spusese că e *„un personaj... important"*. Să fi fost adjunctul aeroportului, să fi fost șeful acestuia, e greu de spus: modul în care se comportau cei pe lângă care treceam, vădea, evident, prezența unui șef. Dar nu asta e semnificativ. Cine i s-a spus că sunt eu, sau cine a înțeles dumnealui, că aș fi (filmasem rolul unui șef de stat?!), dacă m-a condus în salonul oficial, m-a dat în grija specială a cuiva, mi-a dat locuri în avion (și de la Cairo, și de la Atena) la „clasa I, oficial"? E greu de spus și, fără îndoială, nu o voi ști niciodată. Nici nu are vreo relevanță... A fost odată!...

*

De ce, vă veți întreba, am povestit în amănunt, acest episod din viața și cariera mea? Fără discuție, din punct de vedere profesional, este aproape, un... nimic. Nu am avut un rol principal, într-o mare producție, nu am avut contract de... milioane... Și totuși, starea de tensiune trăită în acele trei-patru zile, în care am plecat în necunoscut – într-o țară pe care nu o cunoșteam, între oameni a căror limbă nu o înțelegeam, într-o zonă geografică

plină cu incidente cu caracter terorist, am mai străbătut-o, păstrând proporțiile... cu foarte, foarte mulți ani în urmă...

...Atunci când, printre care, trase de boi, (și pline de oameni disperați, cocoțați peste bagaje), de căruțe militare (încărcate de soldați, fugind în dezordine), de tunuri, tancuri (românești sau rusești), de rachete și parașute luminoase, (care brăzdau cerul, înfiorându-te), de soldați sovietici, care te amenințau cu arma (să le dai cizmele nemțești sau vestoanele în care erai îmbrăcat), de sutele de cadavre căzute în stânga și în dreapta drumului (umflate, parcă ar fi fost de cauciuc, ori descompuse și răspândind o duhoare de neimaginat), de oameni împușcați, cu sânge rece, sub ochii tăi, de împușcături și explozii, în toate părțile... toate astea în zilele din ultima decadă a lui august 1944... Atunci, e adevărat, copil fiind, am trăit o încărcătură emoțională similară... Poate exagerez, comparându-le! Sigur exagerez! O fire aventurieră ar considera „mica" (marea) mea aventură un fleac. Nefiind un aventurier, trăirea a ceea ce mi s-ar fi putut întâmpla a fost maximă. După cum, amintindu-mi de zilele din august 1944, maximă e acum, retrăirea unor momente, care puteau fi cruciale în existența mea... Aud, destul de frecvent, în ultima perioadă la TV (sau citesc în presă), despre o serie de evenimente cauzate de explozia unor bombe sau obuze rămase, în special în Moldova, din cel de-al doilea război mondial. Ca „un copil al războiului", trăind în acea perioadă și în aceeași zonă, mă încrâncenez, acum, la ce ni s-ar fi putut întâmpla, când, în inconștiența noastră de copii, ne jucam cu armele găsite (care erau peste tot) și cu muniția de război, împrăștiată pe toate drumurile! Cel puțin în trei ocazii, puteam să fiu schilodit sau împușcat, din imprudență, de prietenii mei, copii ca și mine, care găseam, în distracția cu armele morții, joaca cea mai la îndemână... Nu am să le detaliez, dar nu pot omite o situație, pe care, dacă nu aș fi trăit-o, nu mi-aș putea imagina decât că este cea mai... nerușinată minciună!

...Cum spuneam, găseai arme peste tot și un băiat, care nu se juca cu o armă, era considerat un fricos, demn de dispreț... Și noi aveam o armă! Spun „noi", fiindcă eram trei: sus semnatul, Sergiu Lapteș și Virgil Florea, colegii și prietenii mei. Aveam un pistol și ne-am gândit să mergem la vânătoare... Unde? Pe un deal, la nord-vest de oraș, Delea, era o pădurice de salcâmi. Acolo mergem... Ajungem, o luăm prin pădurice, să dăm de vânat... Mergem ce

www.cimec.ro

mergem, sare un iepure, ridic pistolul (era la mine, eram cel mai mare!) și pac! pac!, două gloanțe, în direcția lui. Firește, iepurele și-a văzut de fuga lui... Dar, din direcția în care trăsesem, o ploaie de țipete și înjurături ne dau de înțeles că, în loc de iepure, era să vânăm niște oameni, care tăiau lemne în pădure... Am rupt-o la fugă, am ieșit din pădurice, am trecut un pârâiaș și am luat-o pe un alt deal, paralel cu cel pe care ne aflam, cu gândul să intrăm în oraș prin altă parte, decât venisem, de teamă să nu ne aștepte potențialele victime și să primim ceea ce... am fi meritat... Probabil, nu ne-au urmărit prea mult, fiindcă nu i-am văzut pe urmele noastre, după ieșirea din pădurice... Mergând spre oraș, prin miriști și lanuri de porumb (era sfârșit de septembrie, început de octombrie), dăm de un loc în care fusese amplasat... un tun! Tunul nu mai era, probabil îl luaseră, în retragere, să nu-l lase „captură de război", în schimb, erau o sumedenie de obuze, pregătite pentru a fi folosite: cam în jur de o sută cincizeci. Ce ne trece prin minte?! Știam, văzusem pe la alții, că în obuze există „praf de pușcă" (așa îl numeam noi), fie de forma unor macaroane, mai lungi, fie de forma unei jumătăți de țigară, pe care unii îl și foloseau la aprinderea focului, deoarece dezvoltă o flacără, suficient de mare, ca să aprindă lemnele uscate. Sigur, te serveai de o... macaroană sau de trei-patru jumătăți de țigară! Exista, deja, o anumită experiență. Ne-am gândit să facem, mamelor noastre, o surpriză, și să le aducem... praful de pușcă pentru a-l folosi, în locul petrolului lampant, utilizat la așa ceva... Dar nu era nici un obuz desfăcut! Cum să facem? Ne vine o idee... Mai desfăcusem cartușe, detașând glonțul de tub, prin mișcarea acestuia, a glonțului, într-o parte și alta, până se lărgea tubul. Detașam glonțul și-l goleam de praful care era în el. Asta trebuie să fie modalitatea! Zis și, aproape, făcut... Cum să le slăbim? Erau cam de jumătate de metru lungime și destul de grele... Dumnezeu îmi este martor, că nu mint, în cele ce urmează... Luam, fiecare, câte un obuz, în brațe și-l loveam, cu proiectilul, de corpul unui alt obuz, pe care-l pusesem alături, până se slăbea proiectilul, îl puneam la o parte, vărsam „praful de pușcă" într-un loc apropiat, la vreo opt-zece metri de grămada de obuze... și-o luam de la capăt. Mă încrâncenez, acum, numai când mă gândesc!!! Probabil, toți îngerii din cer și Dumnezeu, însuși, au vegheat asupra a trei băieți, inconștienți, ferindu-i de o catastrofă iminentă... Cea mai mică

atingere a focosului, care se găsea în vârful fiecărui proiectil, ar fi declanșat, nu numai explozia acestuia, ci, de la el, ar fi explodat toate celelalte – din cei trei nerămânând, probabil, nici o moleculă... De necrezut, dar le-am desfăcut pe toate, din cauză că nu găseam... macaroane, care erau mai practice la... făcutul focului!!?... Am făcut o grămadă mare, cu pulberea, și o alta, cu obuzele.

...A doua zi, am venit cu un cărucior și o roabă... să luăm prada. Firește că n-am spus nimic acasă! Am încărcat... mijloacele de transport, am pus un fitil de vreo cinci-șase metri, cu un capăt în grămada de „praf de pușcă" rămasă, am dus la vreo două sute de metri prada, am dat foc la fitil și-am fost foarte satisfăcuți să vedem pălălaia, de câțiva metri, care s-a ridicat. Din fericire, avusesem atâta minte (mai bine-zis ne-a ajutat cineva, că noi...) să punem obuzele la o anumită distanță de praful de pușcă, încă de aseară! N-au explodat!

Poate spune cineva că nu există Dumnezeu?! Un Dumnezeu al copiilor neștiutori, pe care-i salvează din situații din care nu-ți poți imagina că ar putea scăpa?! Nu cred că ne-a putut salva altceva sau altcineva! Dacă se poate vorbi de minuni, – când în situații similare cu aceasta, doar în proporție de unu la sută, s-au întâmplat tragedii – un exemplu mai grăitor nu poate exista! Îl pot confirma prietenii mei (Sergiu știu că trăiește, sper că și Virgil), dar m-ar bate Dumnezeu, luându-l drept martor, dacă aș minți! Cu excepția unor amănunte, nesemnificative, totul s-a petrecut așa cum am relatat. Nici mie nu-mi vine să cred (de multe ori m-am întrebat dacă n-a fost un coșmar?), dar totul s-a petrecut aievea...

Sunt întâmplări care nu pot fi explicate...

*

P.S. În 1998 mi s-a cerut să fac un spectacol dedicat celor optzeci de ani care s-au scurs de la Marea Unire, a tuturor românilor, într-un singur stat modern, ROMÂNIA!

Nu știu dacă scenariul meu se înscrie în sintagma „românul e născut poet", dar am încercat să „fur" din poezia populară, să mai pun de la mine, un pic de iubire pentru istoria noastră, și să aștern pe hârtie ceea ce urmează. N-am scris pentru critică, am făcut-o pentru cei ca mine, care-mi vor ierta stângăciile...

www.cimec.ro

Nu m-am luat la întrecere cu un poet autentic. Am făcut-o cu mine însumi! Judecați-le ca atare! Cât privește părerile exprimate pe parcursul acestor mărturisiri, ele reprezintă puncte de vedere strict personale și trebuie luate ca atare. Nu mă consider judecătorul nimănui, ci-mi exprim o părere, așa cum avem, cred, dreptul, fiecare. Dacă, uneori, corespunde realității, e o pură coincidență. Se mai întâmplă, în viață. Și dacă în rândurile acestei cărțulii se întâmplă de mai multe ori, aș avea dreptul să fiu fericit. Dar nu-mi fac această iluzie!...

BALADĂ NEAMULUI MEU!
Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Ruptă din Carpați
– Strânși ca niște frați –
Și scăldată-n ape:
Salbe nestemate
– Olt, Siret sau Mureș –
Care curg în iureș,
Ori în pas agale
Străbătând în cale,
Șesuri și coline
De verdeață pline,
Cu vii, flori și nalbă,
Adunate-n salbă,
Și scăldate-n soare
Pân-la mal de mare...
...Pe-acest loc, mănat,
Binecuvântat,
Din vremi, negurate,
De secoli uitate,
Trăia un popor
Dârz și truditor,
Ce-și purta ființa
Cultivând credința
Că-i trăiește „eul"
Prin Zamolxes, zeul
Cel stăpân pe lume,
Pe rele și bune,

Pe cer și pe stele
Și pe toate cele...
El purta porunca
S-aibă cinste – munca,
Armă – bărbăția
Și stindard – frăția!...
Părinți avea Tracii!
Iar numele – Dacii!"
.....
Ăst popor, ferice,
Viețuind aice
Având codrul – frate
Și munții – cetate,
N-a trăit, clipită,
Viață liniștită,
Mulți, râvnind la aur,
Ori la cel tezaur
Plămădit din trudă
– A celor ce-asudă –
Și fac mândrul plai
Colț bogat de rai!...
.....
Dar trecut-au anii...
Mai apoi, romanii
Pus-au, peste apă,
Mândru drum de piatră,
De-au trecut cu oaste
Și-au urcat pe coaste
Și munți... călăuza
– Sarmisegetuza!
.....
– Șuier de săgete,
Urlete de cete,
Săbii zăngănite,
Scuturi înroșite,
Focuri, pălălaie,
Totul se-ntretaie
Cu ploaia și vântul,
Care-ncing pământul

www.cimec.ro

Ca să-l potolească,
Din el să rodească,
Pentru Sfântul Soare,
Nouă, mândră floare!
Sau mai multe flori,
Ca niște surori,
Ce, aici, s-or strânge,
Din același sânge,
Sânge mult visat
Pe-acest loc bogat
În belșug de grâne,
De aur și pâne
Și-n oameni, mândrețe,
Plini de frumusețe
Și virtuți, o mie;
Numai prietenie...
.....
Iată, mândrul soare
Cum, pe cer, apare
Făcând să rodească
Viță românească,
Pe-acest plai – grădină –
Scăldat în lumină,
Viță doar din flori:
Multe flori-surori,
Roșii, cum e focul,
Ajutând sorocul
Să se împlinească,
Pe-acest plai să crească
Pân-adie vântul
Și va fi pământul...!
.....
...Vremi înnegurate...
Plaiul că-l străbate
Și-l calcă-n copite
Cete rătăcite,
Din cele popoare
Fără loc sub soare
Ce-și caută locul,

Cum le-a fost sorocul,
Dar strivesc, în tină,
Orice colț – grădină –
Și presară-n cale
Numai plâns și jale,
Ucigând ce-i vin,
Semănând pustiu...
.....
Cele trei surori
– Cele mândre flori –
S-au ferit, cu toate,
Înspre codrul-frate,
Să le ocrotească.
Noi mlădiți să crească,
Să nu schimbe locul
– Locul și sorocul –
Că aici, în tină,
Prins-au rădăcină:
Le crește pământul,
Le mlădie vântul,
Le îmbată cerul,
Le călește gerul,
Apele le-adapă,
Vaduri noi le sapă
Înspre șesuri line
De miresme pline...
.....
...Și-a trecut urgia...
Cântă ciocârlia...
...Se întorc cocorii...
Se destramă norii...
Ies din codri, flori,
– Cele trei surori –
Cu alte mlădițe,
Purtând coronițe,
Ori, cu veselie,
Flori la pălărie,
Și sfințindu-și locul
Cum le-a fost sorocul:

www.cimec.ro

– Pe Siret și Prut,
Cum au început –
– Pe șes plin de soare,
De la Jii spre Mare –
– Sau Iza, Criș, Mureș
Ori Târnave-n iureș –
Face-și fiecare
O grădină mare
Plină cu de toate,
Bunuri și bucate,
Rodul, plin, al muncii
-n care-și cresc și pruncii –
Făr-să țină seama,
Alții c-or da iama
Și-or prăda-n neștire
Orice-agonisire,
Rând, pe rând, din toate,
Pe nemăsurate...!
Leșii sau tătarii,
Turcii ori avarii
Bine nu s-au dus,
C-alții, din Apus,
Vin cu oști și spade,
Bunuri ca să prade,
Iar de nu-i ia vântul,
Vor chiar și pământul...
.....
Plâng, adesea-n glie
-n tril de ciocârlie,
Cele trei surori
– Cele mândre flori –
Și-nțeleg, acuma,
Că de-ar fi, doar una,
Cum au fost născute
Din vremi neștiute,
De-or sta împreună,
-n vreme rea ori bună,
Vor avea dușmanii,
Pe degete, anii

Numărați, în care
Ies la drumul mare...
.....
Gândul prinde-n pripă
Și se înfiripă,
Când, un mândru crai,
Pe nume Mihai,
„Viteazu"-n renume,
A venit pe lume
Surori să unească,
Să le înfrățească
-ntr-o grădină mare
Cum nu sunt sub soare
Prea multe asemeni
Cu care s-o asemeni,
Să stea, mână-n mână,
-n Dacia bătrână,
Reîntinerită.
Din nou, fericită...
.....
...Numai cel dușman,
Lacom și viclean,
Laș, l-au înjunghiat,
Capul i-au tăiat,
Sfârtecând ș-o țară
Răvășită, iară,
Sortită să fie
Tot în vrăjmășie...
.....
Fumegă cățuia
S-a-ncins flăcăruia,
Secole, mocnită
Și înăbușită
Să nu izbucnească,
-n vâlvătăi să crească,
Să se desfășoare
Din munți pân-la Mare:
Din suflet în suflet
Să-și găsească umblet!

www.cimec.ro

Din floare în floare
Să prindă culoare!
Prin deal și prin vale
Să-și deschidă cale!
Minți să lumineze,
Să le țină treze
-n gândul că UNIREA
Face împlinirea...
.....
Vuiete, de-afară,
Răzbat până-n țară
Și-n cuget le-abate
Vânt de libertate!
...Da-n adâncul firii,
Patima UNIRII...!
Iar, cum spune slova,
Mai întâi, Moldova
Prinde să pețească
Țara Românească
Și o iarnă caldă,
În lacrimi le scaldă,
Lacrimi de-mplinire
Și de fericire,
Că, întâia oară,
Au un domn ș-o țară,
Două mândre flori
– Două țări surori –
Că, unindu-și glia,
Azi sunt ROMÂNIA!
.....
Țară ne-mplinită!
Încă, văduvită
De-o soră de sânge,
Pe care-o constrânge,
Cel ce-o vrea soție,
Nevoind să știe
Că ea nu-i de dat,
Nici de măritat!
Că se vrea acasă,

La ai ei, mireasă,
În grădina mare
– ROMÂNIA – floare...
...Mișcă demnitarii...
Luptă cărturarii...
Din târguri și sate,
Peste munți, străbate
Gândul, cum e para:
„Ne unim cu țara!"
„Ne-nfrățim cu glia!"
„Suntem ROMÂNIA!"
„Împlini-vom salba,
Hotărând la Alba,
Că, din trei, răsare
ROMÂNIA MARE!"
.....
Așa fu scris: să se-mpletească salba
Domnițelor, din flori, pe-un plai, la Alba!

P.P.S.

Acum doi ani, Trupa „Iosif Vulcan" și-a sărbătorit o jumătate de veac de existență. Parte din istoria celor cincizeci de ani ai colectivului – nici mai mare, nici mai mică – am fost și eu. Spre deosebire de cei mulți, care au poposit în Oradea, doi-trei-cinci-zece ani, eu am fost, la bune și la mai puțin bune, acel care am „rămas pe corabie", navigând, împreună cu vechiul și, mereu primenitul... echipaj. Până azi! Și, sper, și în continuare... chiar dacă, acum, figurez pe „lista suplimentară", adică pe lista celor cu contract–convenție. Tot membru al colectuivului sunt. Și, chiar dacă, așa cum se spune, „am, n-am treabă", oricum, trec, zilnic, să văd foaia-program! Mi-a intrat în sânge! N-aș fi primul și, sigur, nici ultimul!

Poate, pentru această legătură, organică, între persoana mea și instituția acestui oraș, am fost, cu vreo zece ani în urmă, propus (împreună cu dirijorul Miron Rațiu, care împlinea, ca și mine, – atunci – patruzeci de ani în aceeași instituție), să primesc titlul de „Cetățean de onoare" al municipiului Oradea. Nu l-am primit, din motive pe care... le cunosc! Le-au primit alții, care au stat zece-doisprezece ani: fără îndoială, l-au meritat. Dar, din partea

www.cimec.ro

aceluiași Municipiu, împreună cu Direcția județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Bihor, am primit, acum trei-patru ani, *Diploma Pro Meritis*, pentru activitatea depusă în acest teatru și în acest municipiu. Nu știm dacă am meritat-o sau nu!? Mi s-a oferit! Știu că nu am solicitat-o, aidoma celorlalte distincții sau responsabilități pe care le-am avut, de-a lungul celor peste cincizeci de ani de când mă aflu aici.

...Cincizeci de ani în aceeași instituție, înclin să cred, înseamnă ceva! În lumea noastră, a teatrului, poate și să însemne că nu te-a luat nimeni altcineva, și teatrul a fost nevoit, din motive umanitare, să te păstreze până la pensionare! Este o variantă plauzibilă. Mai poate însemna și că „ți-ai făcut treaba bine", cum zic, astăzi, unii comentatori, și, instituția nu a avut motive serioase să renunțe la serviciile persoanei tale. După cum mai poate însemna că „nu te-ai dat plecat de aici", nu neapărat din dragoste față de această instituție, ci din alte, „varii" motive.

Aveți mai multe variante de ales: decideți dumneavoastră!

Dar când ai, într-o instituție oarecare, chiar și un... portar, care timp de cincizeci de ani ți-a spus, când ai venit la slujbă, *„Bună dimineața, domnule (sau doamnă)!"*, parcă ești tentat, la un asemenea eveniment (semicentenar), să spui: *„Avem printre noi pe cineva care..."*; *„Îi mulțumim pentru cei cincizeci de ani în care ne-a spus, zilnic, «bună dimineața»!"* N-am vrut să spun, asemenea lui Dobcinski din **Revizorul** de Gogol: *„Spuneți că în teatrul nostru lucrează, de cincizeci de ani, și...!"*, credeam că am să fiu citat ca... singurul care am stat, măcar ca existență fizică, pe tot parcursul istoriei, semicentenare, a acestei instituții – aici, și numai aici! (Mai este un actor, Ion Abrudan, care și-a trăit toată viața artistică numai aici. În curând va face patruzeci și cinci de ani, mâine-poimâine cincizeci! Sper să nu i se întâmple la fel! Din fericire, nu s-a întâmplat așa! n.a.)

N-a făcut-o nimeni, am fost nevoit s-o fac singur, cu jena de rigoare. Ca și cum m-aș fi propus, singur, pentru un premiu! Probabil, n-am meritat.

Am s-o fac, din nou, pentru mine însumi: – *Îți mulțumesc, scenă orădeană, pentru că m-ai acceptat pe scândurile tale! Îți mulțumesc că m-ai primit, așa cum am fost, cu mediocritatea mea, cu cele bune și, rar, foarte bune, cu sinceritatea și francheța mea, incomodă, cu dragostea pentru tine și pentru profesie, cu puținul*

www.cimec.ro

meu talent și, cu mai multa mea conștiinciozitate. Cu credința c-aș putea mai mult, fără s-o dovedesc, totdeauna! Cu inima deschisă față de toți partenerii mei și față de scândura ta, care ne suportă pe toți! Sper să mă mai suporți, încă, mulți ani!

www.cimec.ro

ÎN LOC DE EPILOG

Când eram copil, apoi adolescent, mergeam la țară, la bunici. Nu doar „să mănânc cireșe", cum se întâmplă de cele mai multe ori cu copiii născuți la oraș, care au rude la țară. Mergeam să și muncesc: nu fiindcă voiam, ci așa trebuia – era nevoie și de mine. Așa am ajuns să fac și să deprind toate muncile agricole. Atunci îmi părea rău, uneori plângeam – mai apoi, am înțeles cât de mult mi-au folosit, în viața de mai târziu, verile acelea...

Dar nu asta voiam să vă spun... Via, pe care mama o primise zestre de la bunici, era despărțită de via bunicilor, de o râpă adâncă, prin care se scurgeau apele, de pe dealurile din stânga, și din dreapta, când ploua... Râpa era lipsită de apă... Dar, chiar din dreptul viei noastre se forma, ca un fel de bazin, circular, cu un diametru de vreo zece metri, în care apa de ploaie se aduna, formând, ceea ce noi numeam o „bulboană", în care apa forfotea, ca-ntr-un cazan, amestecând pământ, bușteni, resturi de vegetație, într-un zgomot asurzitor, cu atât mai mult, cu cât „bulboana" se forma cu câțiva metri mai jos, de pe un fel de cascadă de vreo trei-patru metri! Când apa de ploaie se retrăgea, rămânea, acolo jos, un lac cristalin, cu o apă rece ca gheața, în care, nici în cele mai călduroase zile de vară, nu te puteai scălda. Pur și simplu îți tăia respirația. De jos, din nisipul de la baza cascadei, bolborosea permanent, ridicând nisipul, ca-ntr-un cazan, în care clocotește ceva, vâna puternică a unui izvor. Atunci nu-mi dădeam seama că era locul de formare al pârâiașului peste care treceam – pe podul de lemn, atunci când veneam la vie. Și care, mai jos, se unea cu alte pârâiașe din apropiere – unul, izvorât chiar de pe un alt loc, al bunicului...

Peste ani, eram om matur, mă uitam pe o hartă, mai detaliată, a României. Mi-a plăcut totdeauna, să văd pe unde am fost, să-mi imaginez pe unde aș putea merge, să recunosc localități umblate, de la noi și de aiurea. O făceam cu atlasul geografic... *„Iar călătorești?"* mă întreba soția, când mă vedea cu atlasul în față.

www.cimec.ro

Odată, uitându-mă pe hartă să descopăr locurile natale și coclaurile pe care le-am bătut cu valiza în spate, împreună cu mama și surorile mele, în zilele lui august 1944, când fugeam din calea rușilor, găsesc pe hartă satul bunicilor. Lângă punctul ce marca localitatea, văd începutul unui curs de apă... Urmez firul și citesc numele: Ghilanhoia! Locul unde se afla via noastră se numea... Ghilahoi! Firul de apă, pe care-l vedeam pe hartă s-a născut și se naște din via noastră... Ce mare lucru, veți spune?! Firește, peste tot sunt izvoare, mai puternice sau mai plăpânde... Așa este... Dar nu știu de ce, în acele clipe, mi-am asemuit viața mea, la fel ca pe a oricărui om, cu parcursul unui fir de apă, de pe pământ: se naște undeva (la întâmplare sau nu), își caută făgaș pe unde să meargă, se unește cu alte izvoare (alți semeni), devenind mai puternic, ocolește obstacolele ce-i stau în cale, sau le distruge, urmându-și parcursul, se întâlnește cu alte (acum) pâraie, devenind mai puternic, se transformă în râu (s-a maturizat), apoi în fluviu (înghițind sau colaborând cu cei de-o seamă cu sine) și se varsă în mare (sau ocean), contopindu-se cu ceea ce s-a adunat din milioane și miliarde de alte... izvoare, într-un... tot pe care nu-l putem percepe și măsura exact, în imensitatea lui: oceanul planetar... sau oceanul uman...

...Și fiecare izvor cu drumul lui, mai lin sau mai zbuciumat, cu traseul lui, mai drept sau mai întortocheat, cu... apa lui mai limpede sau mai tulbure, cu destinul lui, mai scurt ori mai lung... Să fie Ghilanhoia izvorul meu? De ce nu? Așa cum credem că avem, fiecare, steaua lui norocoasă, de ce nu putem avea, fiecare, un izvor al nostru? Poate izvorul meu n-are lungimea și forța necesară să nască un fluviu... Dar e pe hartă, înseamnă ceva. A udat multe pământuri, pe unde a trecut și a potolit setea multor însetați?! Suprapunând planurile: *„Am făcut eu, ca om, atâta bine semenilor mei, cât a făcut, în existența lui, acel firicel albastru, care pornește pe harta României, de lângă punctul care marchează localitatea mea de origine?"*

Ce bine ar fi să pot răspunde DA!, măcar pentru a miliarda parte din cât a făcut el!?!

*

Înainte ca aceste mărturisiri să prindă materialitate, prin litera tiparului, Editorul Hübners Who is Who, cu sediul în Elveția, acela

www.cimec.ro

care realizează Enciclopedia Personalităților din opt țări din Europa Centrală și de Est, mi-a făcut cinstea de a mă include în Enciclopedia biografică a femeilor și bărbaților contemporani cu carieră de succes din România – ediția a 2-a 2007 – alături de nume prestigioase ale artei scenice din țara noastră.

Să fie, oare, un semn că... pârâiașul meu, de pe harta imaginară a existenței noastre, a lăsat o urmă, palidă, dar vizibilă, că trecerea mea prin viață a însemnat, înseamnă și va mai însemna ceva?

Ar putea fi o ipoteză!

Pentru... eventualitatea ei, le mulțumesc!

Oradea, iulie-august 2007

CUPRINS

CE-AȘ FI VRUT SĂ-I SPUN.... (Elisabeta Pop) 7

UNELE MĂRTURISIRI (ALE LUI CHIȚ-CHIȚ-ROADE-TOT) DESPRE SINE, DESPRE ALȚII ȘI... ALTELE 15

ÎN LOC DE EPILOG 235

www.cimec.ro

www.cimec.ro

ISBN 978-973-1881-06-5